D. CAROLI
MUSITANI
PHILOSOPHI, AC MEDICI
Experientiſſimi atque Celeberrimi,

PYRETOLOGIA
SIVE TRACTATUS
DE FEBRIBUS.

In quo, Hippocratis ſerie ſervatâ,

NOVUM SYSTEMA DE FEBRIBUS
Singuliſque earumdem Speciebus, aperitur; Antiquâ Galenicorum Doctrinâ ad TRUTINAM revocatâ, penitúſque everſâ.

Cum INDICIBUS *Capitum, Rerum & Materiarum locupletiſſimis.*

COLONIÆ ALLOBROGUM,

Sumptibus CHOUET, G. DE TOURNES, CRAMER, PERACHON, RITTER & S. DE TOURNES.

M. DCCI.

PRÆFATIO.

ATO veluti quodam fuisse factum videmus tantoperè à nobis vitam experi præ cæteris, quæ desiderari contingunt, adeò ut ipsimet Philosophi, qui libellos de contemnendâ morte scripserunt, iidem illam, quia inevitabilem, malorumque omnium finem, meliorisque vitæ adeptionem, patienter ferendam, non tamen exoptandam docuerunt, quinimò ut quà possit parte immortalitatis quadam specie hominum memoriæ vivant, eorum nomen inscripserunt. Fato, inquam, veluti quodam factum in tantâ re támque exoptatâ, artem fuisse inventam, quâ juvari valeret, sed adeò dubiam, obscuram, difficilem, & penè captiosam, ut parùm, quin verius nihil hominum industriâ contulerit, quod veritatem evincere potuerit, perfectâque rerum notitiâ potiri, quâ tutò sanitas, vitæque ratio instituatur, cùm contrà reliquis in rebus, quæ minùs ad vitam conferre videntur, propria sit adinventa ars, eaque veluti cælo divinitùs prolapsa ad majora semper indies evehitur. Ad gloriam námque & divitias parandas, quibus post vitam homines potissimùm vacant, Virtus, Labor, & industria omnia docuit, atque per ipsa pericula, per mortes viam facillimè stravit. Quot incognita maria, supra omnem hominum spem inaccessibilia perdomuit tandèm novosque orbes orbi peperit, tàm felici ausu, ut quondam mortalium cupiditati invida, & obstantia freta, nunc quæstuosa mercimonia ultrò exerceant, dorsumque illis revectandis supponant? Ad viscera usque terræ, ad profundi, immensique Barathri sinus penetravit audacia, effossisque naturæ thesauris, penitissimisque ejusdem rimatis loculis, eò pervenit, ubi ulteriùs progredi natura ipsa nequivit. Prætereà cælum ipsum tàm longo intervallo à nobis, no-

ſtrâque cogitatione diſſitum penetravit unius tubi ope, adeò ut penè manu tangatur, quod priùs apertis oculis tamdiù nos latuerat. Quot in Sole ſunt deprehenſa? Quot in Lunâ admiranda, cœteriſque planetis? Quot in ſtellis, atque in ipsâ Cœli materiâ, & ſtructurâ? Et quodtandèm negotium faceſſere videtur univerſam cœli machinam, & cœleſtium orbium motus parvo in Orbe perſtrinxit, quos noſtro arbitrio uno digito moderari nunc licet. Itàque (ne longiùs protrahatur ſermo) ad ardua quæque manu, menteque pertingenda, virtus, obſtinatuſque labor profuit tandèm, peculiaremque ſibi artem adſcivit, qua neceſſaria, vel utilia humano uſui accomodarentur. Ad vitam autem, ſanitatemque comparandam, vel tuendam, quis affirmare auſerit tanto ſæculorum curſu, tanto ingeniorum niſu vel quicquam certi fuiſſe repertum? Hæc potiùs, vel illa ſtatâ lege procedere, ſuoſque authores, longamque experientiam ſæpeſæpiùs non fruſtrantur, longâ temporum ſerie in meliora res evadere compertum eſt; tempus ſiquidèm maximarum rerum author, opifex, & repertor, quod verò ad medendi normam ſpectat nil ipſo deterius, quandoquidèm tanto nobilium ingeniorum molimine, tot novis eorundem inventis, & cogitatis res in pejus abiiſſe conſpeximus; quamquàm multis, & propemodùm ſexcentis medicina illuſtrata videatur, & ut res eſt, jure merito noſtra ætas glorietur de tantâ ſæculi ubertate, magnarumque rerum acceſſione, attamen cùm ad rerum uſum, & morbis medicinam faciendam utplurimùm non ſatis aptè cohærere rationabiliter inventa viſum fuerit, illud certè innotuit indefinitas eſſe morborum cauſas, nec veri quicquam per nos ſtatui poſſe in tantâ varietate, ac naturæ ipſius multiplicitate, ſed ſolùm ejuſdem vaſtitatem, & magnitudinem admirari licere, quandoquidèm præconceptam priùs, & per experientiam probatam rationem tantoperè ſenſus noſtros eludere obſervavimus. Itaque procul omni dubio affirmare oportet novis inventis, nova ingenia maximam hujuſcè rei difficultatem indicâſſe, & obſcuritatem detexiſſe, ut quilibet ex ingenuo illorum cœtu liberè fateatur ſe neſcire quid primum, quidvè poſtremum ſit in morbis. Siquidèm compertum eſt illis interdùm vetita mederi, interdum quæ aliàs profuêre, dein obeſſe, nunc cum Hippocrate, & Galeno tutiùs committenda eſſe negotia, quàm cum novâ, & exactiori medicina, eventus ſæpè docuit, & tot, támque

varia,

varia, & miranda, quæ indies se exhibent spectanda. Ex hac tantâ mistione, formarumque mutatione facilè effectum est, nonnullos sive spe lucri, sive gloriosâ nominis vanitate ductos, ad imposturas, ad captiosas artes, & his similia, quibus hominum vulgus facilè detineatur, confugisse. Quot igitur in nostris editis commentariis antiquorum, Neotericorumque dissertationes protulimus? Quot ipsi vel ad meliorem formam redegimus, vel de novo comperta adauximus? Non ausimus tamen affirmare hanc huic morbo medicinam potiùs, quàm illam esse adhibendam, & postquàm illam adhibueris, certè ægrotantium valetudini præstò fuisse. Non nostra igitur culpanda opera, sed naturæ potiùs malignitas; siquidèm pro virili enitimur optatam metam contingere, omnesque nervos contendimus ad unum scopum cuncta dirigere, illamque uti metam, & ducem proponimus, sed sæpè post tot labores naufragium in portu facimus. Quapropter ex his, quæ quotidiè conspicimus, decreveramus satiùs esse nostræ scriptioni modum ponere, quàm tantis ineptiis effutientes, sarcinam pergravare. Sed propter ea, quæ scripsimus, desiderari, sæpiúsque postulari cœpit tractatiuncula aliqua de Febribus, & præ cœteris quæ in Medicinâ tractantur hanc omnium præcipuam esse. Profectò ità se habere fateri licet, quandoquidèm nec ætati, nec regioni, nec tempori parcit, sed per universum orbem grassando, vel sola hæc Cæmeteria tristi, & exitiabili epulo saginat, hinc sub tantâ familiaritatis specie inter omnes versari videtur, ut domesticum vitæ nostræ insidiatorem potiùs vocaverimus, quàm hostem. Quippè nativus calor nobiscum nascitur, nobiscum alitur, & vivit, nobiscum tandèm moritur, ab hoc febris sua trahit incrementa, quæ vel si tantisper vitalem ignem præoccupaverit, multa nostræ vitæ exitianda parabit. Itàque de Febribus aliqua edisserere incipiemus, quamquàm præter animi sententiam, attamen cùm morem gerentes de reliquis morbis verba fecissemus, nunc etiam aliorum genio adblandientes de Pyretologiâ unicum librum instituamus.

IN PYRETOLOGIAM

Viri Excellentissimi, Celeberrimi, Medicinæ, simul atque Chirurgiæ Restauratoris,

D. CAROLI MUSITANI,

EPIGRAMMA.

E' prelis tandèm Methodus certissima prodit,
    Quâ dignoscantur, deficiantque Febres,
Magnas Authori grates debebitis, ægri,
    Condidit hoc præstans qui sapienter Opus.
Plurima prisca ætas febrium produxit in æstus
    Scripta; deditque recens, & dare plura studet.
Ulla quidèm prosunt, at inania pleraque turgent,
    Quinimmò ipsorum dogmata multa nocent.
Hac methodo intereà MUSITANI extinguitur ardor
    Febrilis, fusâ ceu perit ignis aquâ.

JOSEPH PRISCO
In Neapolitano Archigymnasio
Iatrias Professor.

ALIUD

Postquàm flammigero ferax à Sole Prometheus
    In terras ignis semina rapta tulit.
Incubuêre ipsis latè feralia Terris
    Agmina morborum, præcipuéque Febres.
Ex quo tu lumen, MUSITANE, medentibus affers;
    Instar qui nitidi Solis in Orbe micas;
Ecce salutifero pereunt medicamine morbi,
    E' venis fugiunt, visceribusque Febres.

INDEX

INDEX CAPITUM.

tus

D. CAROLI

D. CAROLI MUSITANI

IATRIAS PROFESSORIS

PYRETOLOGIA

SEU

DE FEBRIBUS

LIBER UNICUS.

CAPUT PRIMUM.

Cognitio perfecta constitutionis corporis viventis cognitionem cujuscumque morbi præcedere debet, sed illius præcipuè, quem Febrem communiter appellant.

MORBUS si pro eo sumitur, quod sanitatis integritatem tollit, præter quam in vivente sano suum habere ortum, progressum, & terminum non potest; Quippè corporibus, quæ vita sensitiva carent, si aliquid accidat, quod eorum substantiam lædat, & ab actuali statu removeat, eam morbum pati non dicimus, sed alterationem, corruptionem, degenerationem, transmutationem, ustionem, quampluraque similia accidentia in ijs nos animadvertere pronunciamus, ipsa tamen neque talia accidentia sentire, neque animadvertere scimus. Verùm morbus non pullulat nisi in ægro vivente, in quo solo ejus semen ipsum excludit, & extra quem nullibi reperitur;

ritur; in ipso suæ productionis exortu ipsi viuenti sensibilis usque in ejus terminum, vel per ejusdem morbi cessationem, vel per foventis morbum vitæ extractionem: est sanè morbus in vivente sensitivo, non secus ac viscum in arbore vegetante, in quâ suum nascitur semen, suam exclusionem agnoscit, ab ipsâ vim vegetatricem, & succum vegetabilem exhaurit, ac tandèm ipsius arboris vitâ vivit, qua-ermonticè, & ipsum viscum emoritur, & emori ipsum viscum potest, integrâ manente arboris vegetatrice: sic morbus in sensitivis semen nanciscitur in eorum vitâ, excluditur in ipsa, & ex ipsa augetur, in ipsa minuitur, denique vel per successivam diminutionem in ipsa cessat, eamque in sua integritate relinquit, vel per successivum incrementum omnimodè illam subjicit, & simul cum vita ipse morbus extinguitur, quod etiam visco accidit, quod sæpè undequáque suam arborem occupat, ad se omnem ipsius arboris succum trahit, quo in arbore deficiente, & arbor siccescit, simulque cum ipsa iniquum viscus arescit.

Cùm ergò morbus in viventibus sensitivis semén exortum, progressum, terminumque ejus fuerit in naturâ sortitus, sive passio sit viventis, ut inadæquatè communiter dicitur; adhoc ut ipsius naturam, atque essendi, agendique modum clarè, distinctéque cognoscere possimus naturam viventium sensitivorum ex integro priùs cognoscere cogimur, tunc enim præterquamquòd per cognitionem naturæ viventium, ipsam quoque morbi naturam cognoscemus; Innotescat etiam nobis, quibus præsidijs sit in naturam viventium adius, ut ipsis communicata morbum tanquàm monstrum quoddam in ipsâ naturâ perimat, & extinguat.

Sanè si claram, distinctamque naturæ viventis cognitionem quilibet particularis exigit morbus, ut per illam cognitionem & ipsa innotescat febris, quæ rectè morborum omnium morbus dici potest, quippè cùm omnes facultates lædat, morbos ferè omnes complectitur, huic de febribus libro cognitionem constitutionis viventis corporis plusquàm alijs medicæ facultati pertinentibus convenit; utrisque enim naturis cognitionis, viventis scilicèt, & febris: facile cuique erit reliquorum morborum naturam comprehendere, & ex fundamento intelligere, cœterùm si sanitatis, & morbi prolixas quasdam tractationes desideratis, *Galenum* consulite *lib. de diff. morb. de causis morb. de sympt. causis*, illiusque alios.

CAPUT II.

Corporis viventis divisionem in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocrate traditam optimè fuisse institutam, multúmque ad cognitionem constitutionis ejusdem viventis corporis conferre, è contra Galenum in hoc fuisse Sophisticum, illumque veritatem deservisse demonstratur.

CUm aliquid, quod nos latet, investigare volumus, vel in investigatione decipiemur, vel finem frustabimur, si per occultiora, obscurioraque eo quod investigamus, opus

aggre-

aggredi tentabimus; hujusmodi *Galenum* fuisse comperimus, qui cùm naturam viuentis corporis in operationibus, & affectibus nobis patentissimam, in ejus verò essentiâ, causis, & principijs obscurissimam, & occultissimam investigare, & cognoscere vellet, res omninò ab ipso vivente corpore remotas, quæ, an in ipso sint, & quomodò inesse possint, penitùs latet, suæ investigationis initium fecit.

Equidem ipse, ut naturam viventis comprehenderet, pro fundamento tractatum de elementis primò stravit; deindè logismum de temperamentis apposuit; tertiò, hæc in causas, & principia facultatum naturalium adegit; quartò, has humorum quatuor elementis numero, & qualitate respondentium fabricatrices effecit; quintò, tandèm ex his reliqua omnia, quæ in corporibus sunt, vel fiunt, sic ille obscurum per obscurius, ignotum per ignotius, incerto semper pede venari visus est, & claudicanti veritati per rhethoricæ, & logicæ peritiam suppetias exhibere.

Ecce nunc ad sensum demonstrârunt rectè philosophantes elementa concreta esse corpora, non autem simplicia, elementum ignis in universitate rerum non esse; calorem, & frigus esse in elementis prout in reliquis concretis, non autem elementa; aërem, & terram nullo modo concurrere ad corporum mistionem, sed ea tantùm ex elemento aquæ concrescere; temperamenta ex quatuor qualitatibus resultantia non esse in naturâ, sed motum, formas, vitam, & animam sensitivorum ab ipsâ naturâ pendere, quæ corporibus inest per se, non per accidens, ut benè *Aristoteles* dixit, quæ natura, sive motus principium non solùm in mistis, quæ vocant, corporibus inest, sed elementis ipsis, quippè natura prior ipsis elementis est, illisque universalior. Ex his quid veri contineri possit in *Galeni* theorijs constitutionem viventis corporis docentibus, quisquam perpendere potest, cùm tot figmenta pro constantissimis fundamentis substituerit.

At *Hippocrates*, ut naturalem Philosophum, sensatumque medicum decet, minimè quidem remota, & extranea, sed ipsum vivens corpus contemplandum suscepit, & ne de eo aliquid temerè pronunciaret, cùm compositum, non autem simplex illud esse animadvertisset, dividere priùs illud, ac deindè, quid esset, definire nos docuit, undè de vivente verba faciens, sic illud divisit: *Corpus vivens constat ex continentibus, contentis, & impetum facientibus*, quod nec clariùs, nec æquiùs dici poterat, quippè nil corpus vivens constituit, quod sub illis tribus divisionis membra continent, quod in vivente non inveniatur.

Est tamen in hac divisione primò notandum, quòd pro impetum faciente intelligit *Hippocrates* id, quod in vivente corpore dicimus esse animam, vitam, naturam, & quicquid aliud, quod supponitur in vivente esse principium motus, facultatum, actionum, & operationum, quodque in corpore organico vitæ functiones exercet, & sine quo corpus merum cadaver manet, ut cùm èxstincta vita sensitiva in equo, vel separata anima immortali ab homine, quod remanet corporeum, licèt eandem

retineat structuram, quam ante mortem habebat, neque amplius ab intrinseco movetur, neque in organicis facultates exercentur, neque in eo penitùs ulla est actio, cùm in ipso ampliùs non sit principium illud impetum faciens, à quo omnia in organis fiebant.

Notandum secundò, quòd primo intuitu Hippocratem non benè rem egisse ab aliquo existimari posset; enimverò sufficiens videbatur esse, si author corpus vivens in continentia, & contenta tantùm divisisset: nàm impetum facientia pro ijs, quæ continentur, intelligi poterant, quippè vitam, animam, naturam, & siquid aliud his synonymum dicimus, quod impetum faciens denotet, intra corporis ambitum contineri, non videtur, qui ambigere possit; sed in hoc tanti viri non solùm errorem non emendare, sed summam sapientiam admirari licet, enimverò vita viventis, quæ ab impetum faciente pendet, in extrema cutis superficie sensum tactus exercet, ità ut à cute contineri vitam rectè dici non possit, imò quia ea, quæ extra nos sunt, sentimus, potius vitam continere corpus, quàm illud vitam dicere congruè possumus, & cum vita corporis machinam erectam sustineat, illamque ad varios motus peragendum adigat, ipsam corpus, quod movet sub suâ authoritate continere lucidè apparet; cùm alioquin cessante vitâ illicò corpus corruat, & ut ad motum adigatur, externo impulsu indigeat. Prætereà vita in corpore vivente intra tubulos, & argines non coërcetur; non enim ut medulla continetur in ossibus, ut sanguis continetur in venis, & arterijs, ut liquor alimentitius in fibris, liquor felleus, & urina in vesicis, uti cibi, & recrementa in ventriculo, & intestinis, & tandèm uti aër continetur in thorace; sed ipsa à meditullio cunctarum partium æqualiter diffunditur per totum, ut inculpatum continuum, partesque omnes pervadendo, æqualiter vivificet, ità ut illas in continuâ suâ diffusione contineat, & foveat; saltèm vitam neque contineri à corpore, neque eam continere corpus certissimum est, cùm idem terminus sit utrisque ubi enim in superficie cutis terminatur corpus, ibi & terminatur vita, & quibus æqualis est terminus, neutrum ab altero contineri rectè pronunciamus; sit hujus exemplum ferrum ignitum, in cujus ultimâ superficie, & ferrum, & ignis æqualiter terminantur, imò quodammodò cùm ignis ultra suam superficiem calorem diffundat, & ferrum non ultra suam suum corpus ferat, potiùs ignem continere ferrum, quàm hoc illum fateri cogimur; si continens contentæ rei est terminus, quod etiam in corporibus viventibus accidit, in quibus calor vitalis ultra cutem diffunditur suum esse non habet.

Verùm hæ rationes non moverunt *Hippocratem* ad sanciendum, quòd impetum facientia enumerari inter contenta non debebant, sed illum ea sola ratio movit, quòd impetum facientia ejusdem non sint naturæ cum ijs, quæ in viventibus contenta, adhuc post viventis mortem in cadavere perseverant; etenim cùm impetum facientia toto cælo sint naturâ diversa, atque distincta ab ijs, quæ continentia, & contenta, adhùc in cadavere perse-

perseverant, Hippocrates existimavit alterius considerationis, & speculationis esse impetum facientia, & alterius continentia, & contenta, quas considerationes, & speculationes cùm *Galenus* confundisset, utriusque naturam penitùs ignoravit, credidit enim ex misturâ continentium, & contentorum, in quæ elementa concurrisse dixit, resultare temperamentum quoddam, quod animam, vitam, naturamque appellavit, ut *lib. de natural. facult. lib. de temperam. lib. An animi mores temperamenta corporum sequantur. Lib. de substantiâ facult. natural.* in quibus rem ex professo tractat, & *animam nil aliud, quam temperamentum primarum qualitatum* esse obstinatè defendit.

Cùm ergò ex serie hujus unici libri notum fiet, in viventibus corporibus impetum faciens spiritus non solùm febrium, sed omnium morborum sit causa efficiens effectiva; contenta verò possint esse causæ occasionales, à quibus impetum faciens spiritus excitari potest ad morborum productionem; tandèm continentes partes sint subjecta, in quibus facultatum læsiones, symptomatum procellæ, & quæcumque affectiones ex morbo producuntur, sentiuntur. De impetu faciente priùs, deindè de contentis, postremò de continentibus doctrinam trademus, ut febris essentia penitùs innotescat.

CAPUT III.

Id, quod in vivente corpore est motionum omnium causa, quam Vitam, Animam, Naturam plerique appellitant, & Hippocrates impetum facientem dixit, nullo modo ex temperamento primarum qualitatum resultat, ut Galeno placuit.

Inesse viventibus corporibus, id quod movet, nemo negavit, hoc enim fuisset negare sensum; verùm quid sit, quod in viventibus movet, non est facilè determinare, & hactenùs non solùm inter philosophos, & medicos non convenit, sed res est maximè omnium controversa, & secundum sectarum dogmata agitata: *Galenus lib. 5. de natur. facul. cap. 12.* in hac re duarum sectarum, quas non ignobiles vocat, sententias magnifaciendas affert, reliquas ut ignobiles respuit nullâ memoriâ dignas; primam dicit esse illius sectæ, quæ substantiam eam, quæ generationi, & internicioni est subjecta, totam tùm unitam esse, tùm alterari proponit; alteram dicit esse alterius sectæ, quæ vitam viventium immutabilem, inalterabilemque & in tenuia dissectam, tùm vacuitatibus quibusdam interceptam statuit. Primam dicit esse *Hippocratis*, alteram *Epicuri*; & illum sectantium, at cùm neutrâ ille contentaretur tertiam addidit sententiam suam, quam adeò veram existimavit, ut *Platonem, & Aristotelem* irrideat, qui de animæ hominis immortalitate sentire videbantur; *lib.* enim in quo probatur *animi mores corporum temperaturas sequi cap. 3.* hæc ait: *Quamobrem animæ essentia erit quodammodò temperatura quatuor, seu qualitatum dicas, humiditatis, siccitatis, caliditatis, sive corporum humidi, calidi, frigidi, ac sicci, facultates autem ex animæ substantiâ sequi;*

si deindè quoque actiones proveniunt, probare convenit: Si igitur pars, quæ ratiocinatur, animæ species sit, mortalis erit; siquidem ipsa quoque est quædam cerebro temperatura, atque ità omnes animæ species, ac partes habebunt suas facultates temperaturæ consequentes, talisque erit animæ substantia. Hæc *Galenus*, qui postquàm *Platonis*, *Hippocratis*, *&* *Aristotelis* de animâ refutavit sententias, ex iis aliqua transcripsit, quæ licèt animam temperamentum esse non pronuncient, eam tamen temperaturam corporis sequi quodammodò insinuant. Conatur deindè suadere animam ab eo ideò temperamentum dici, quia discursus, sive ratio à vino, à cicutâ, ab aliisque medicamentis intrà assumptis subvertitur, & alienatur. Item quòd à nimiùm refrigerantibus, nimiùmque calefacientibus anima exstinguitur, quod totum ratione moti, & alterati temperamenti fieri contendit.

Verùm nos paulò post & alterari, & moveri posse animam sensitivorum, & pati, quæ patitur, & agere, quod agit, demonstrabimus, attamen ipsam non esse tunc ulteriùs temperamentum aperiemus, & nunc contra *Galenum* id assequi conabimur.

Primò contra ipsum hæc ponimus: Elementa non sunt quatuor: ergò ruit integrum *Galeni* ædificium de qualitatibus, de temperamentis, de humoribus, scilicet tota sua doctrina. Antecedens probatur, nàm ignis non est elementum, non solùm quia suâ spherâ caret, sed etiam quia suum esse habet in reliquis elementis solitarium, & absolutum; calorem enim, & ignem non in aliquâ mundi parte, in aëre, aquâ, terrâ, & in corporibus concretis, quæ mista appellantur, in universitate rerum tantùm invenimus. Aër verò licèt sit elementum ratione suæ simplicitatis, & constantiæ, tamen sui corporis commistionem reliquis elementis non permittit: nunquàm enim naturæ, & arti possibile erit aëris partes cum partibus aquæ per minima misceri, nàm summa ejus levitas, & summa illorum gravitas negant id assequi posse, & destinatio aëris in naturâ non est, ut concretis se commisceat, sed ut illis præbeat locum, & motûs libertatem; quinimmò ut cœlestia corpora cum terrestribus communicent, sine enim aëris perspicuitate id fieri non posset.

Præterea terra virgo licèt elementi proprietatem habeat ob ejus constantiam agentibus naturalibus invictam, tamen nullo modo concreta corpora ingreditur, ut mechanicè per plantarum, & arborum nutritionem probatur, estque terra tantùm uterus, in quo rerum semina suos nanciscuntur motus; neque frigida, & sicca dici meretur, cùm ipsa per artem in sal reducatur, quòd igne liquescit, & ignescit, quod evenire non posset, nisi terra in suâ radice humorem, & ignem foveret.

Demùm aqua, quæ sola est concretorum omnium materia, ut in *nostrâ Pyrotechniâ* demonstravimus, verum est elementum propter suam simplicitatem, & substantiam, tamen positivè frigida dici nequit, quippè igne calescit adhuc sub formâ aquæ, quod fieri non posset, si frigiditas esset de essentia aquæ, nàm res eadem essentialiter calida & frigida esse nequit, &

aqua fervens talis esset; porrò aqua nunquàm ex seipsâ in positivam frigiditatem abit, sed ad loci ambientis temperiem ea componitur, undè in loco calido calescit, in tepido tepescit, in frigido frigescit &c.

Cœterùm *Galenus* indecisam relinquit qualitatem, an formę tantùm elementorum, an integra elementorum corpora concurrerent ad mistorum productionem. Cognovit enim, quod quocumque modo rem evenire decernebat, ruebat mistionis elementaris suppositum; quippè si tantum elementorum formas ad id destinabat, præterimus, quòd rem impossibilem dixisset, nam formæ non subsistunt extra suppositum, certè ex illis nullum materiale corpus resultare poterat, quippè illis formis deficiebat materia; Si verò pronunciasset elementa materialiter ad corporum mistionem concurrere, jam nullum corpus ex ipsis elementis conflatum fuisset unum per se, sed unum per accidens, & per diversa simul aggregata, ut contra *Empedoclem* disputavit *Aristoteles*, & illi occasio data sua constituendi principia physica, quæ materiam esse dixit, non autem quatuor elementa.

Præterea cùm non sit in rerum naturâ concretio, cujus radix non sit humor, siccitatis positivè qualitas in nullo concretorum reperiri potest, undè dicimus os esse siccum, habito ad carnem, quæ humidior est, respectu, sed os non minùs ex humore seminali, quàm caro concrevit; eodem modo in animalibus actu calidis asserere adesse frigus pro constitutione mistionis est in physicis negare sensum; quòd enim ad sensum calidum est, dicitur respectu alterius calidi magis, vel minus calidum, rectè quidem, sed quod ubi actu calor est, positivum frigus manere imaginari volumus, dementiæ criminari possumus; ità cùm ferventi aquæ frigidam injicimus, & minus calida evadit, remissio illa caloris temperamentum dici non potest ex frigido, & calido factum, sed evenit ex eo, quòd ubi ante mistionem calor in aquâ excitatus ferventes reddebat decem aquæ libras, simul atque additæ illi fuêre tres aliæ libræ ex frigidâ, calor illarum decem librarum additas tres libras excalfacere urgebatur, ac proptereà in tredecim libris minor nobis, quàm in decem apparet.

Hæc obiter de quaternario elementorum, eorum misturâ, & temperamento tetigimus, quæ largiùs à recentioribus in mille voluminibus inculcantur, ut innotesceret quàm frivolis fundamentis *Galeni* doctrina nitatur, perpendamus nunc quatuor humorum suppositionem quatuor elementis in viventium corporibus respondentem, ex quorum temperamento vitam, seu animam oriri Galenus asserit, & ex eorum intemperie, vel putredine morbos omnes sine febre, vel febres ipsas fieri docuit. Ultrò in hoc obmutesceremus, ne per tot sæcula receptam *Galeni* doctrinam è suis fundamentis evertere videremur, sed quia in magistri *Galeni* verba non juravimus, solidam, veramque doctrinam suggeremus. Parcite *Galeni* manes, & vos ejus procuratores, qui per epistolam illius causam tuemini, si pro veritate vestigandâ evidentem ejus doctrinæ falsitatem detegemus; nostro enim muner

neri non faceremus satis, si falsam doctrinam propinaremus; id, qui vult, faciat vel deceptus, vel decipiens, nos, qui hanc profitemur facultatem, læderemus potiùs, quam quæ vera non sentimus, ut vera doceremus.

Galenus ergò in multis suorum voluminum locis, & ubique sibi constans insinuat ab hepatis facultate quatuor humores generari ex chylo in venam portæ per meseraicas ab intestinis attracto, equidèm ex temperato calore jecoris sanguinem, ex illius excedente bilem, ex illius remisso phlegma, ex eodem magis pigro melancholiam generari asserit; & cùm sæpè humoris tùm biliosi, tùm melancholici quantitas aliorum symmetriam excedat, ut quod eorum superfluum erat, excerneretur, vesicam felleam jecori apposuit, pro flavâ bile, lienem verò in sinistro hypochondrio pro bile nigrâ, reliqui deindè humores uno in sanguine simul commistos à jecore in venam cavam transire, per quam pars ejus per universum corpus fluens, pars verò per cor in arterias transiens pro suâ temperie nutritionem, & vitalitatem animali suppeditaret; cùm verò per aliquam caussam eveniret, ut unus ex quatuor humoribus in sanguine contentis exorbitaret, vel corrumperetur, illicò temperiem dissolvi asserit, & oriri morbum pro conditione, & proprietate humoris exorbitantis, vel corrupti. Hæc est fundamentalis totius Galenicæ artis doctrina, super quam tot suorum volumimachina innititur; Videamus, quomodò in naturâ subsistat

Est ipsius *Galeni* placitum per coctionem in ventriculo generari ex cibis chylum, substantiam homogeneam, & in suis partibus similarem, qui deindè à suis fæcibus separatus in intestinis, suggeretur à venis mesaraicis, qui cùm essent venæ portæ surculi à jecore prodeuntis, per eas ascendens versus hepar, in ipsis venis, tùm in ipso hepate ab ejus facultate transmutaretur in quatuor iam assertos humores, hoc posito, argumentamur sic:

Ubi agentis actio est uniformis in materiâ homogeneâ, & similari, in eodem loco, & eodem tempore necesse est, ut id, quod ex materiâ producitur, sit uniforme, & homogeneum: sed actio hepatis est uniformis in chylo homogeneo, & similari eodem loco, & eodem tempore: ergò quod ex chylo producitur virtute hepatis agentis erit homogeneum, & uniforme, non quadriforme, & ætherogeneum.

Major adeò patet, ut probatione non indigeat, quippè agentia naturalia non sunt libera, sed necessaria, nec possunt ex arbitrio producere ex materiâ id, quod illis placet, sed id, quod materia est ad producendum apta, sic ex tritico triticum, ex fabâ fabam, ex cicere cicer producunt agentia naturalia, non ex fabâ triticum, neque ex cicere fabam: facultas ergò hepatis cùm sit univoca caussa, in materiam dispositam agit, non potest producere ex eâ, nisi quod est ad producendum apta, & cùm chylus sit homogeneus, non potest dici aptus ad producendum aliquod ætherogeneum, sed è contrà.

Minor constat ex eodem *Galeno*, nàm in humorum generatione sup-

ponit facultatem hepatis chylum generantis homogeneum, in venis meseraicis conclusum, ex quo eodem tempore quatuor humores generari asserit. Consequentia oritur ex praemissis.

Argumentum adversariis est insolubile, neque hactenus aliquem eorum reperire potuimus, qui aliquid, quod satisfaceret, responderet; recurrunt aliqui ad assertionem ejusdem *Galeni*, qui in hepate supponit diversitatem calorum, cum quibus agit: sed quaesò, quis in hepate caloris gradus pendit, & nunc illum temperatum pro sanguinis generatione exerceat, nunc alium vehementem pro bilis generatione moveat, & sic de aliis duobus. Si hepar per calorem agit in chylum, calor iste resultat à totius hepatis constitutione, qui in eo erit gradu, quem illius constitutio producit, & ad placitum *Galeni* augeri, minui, vel temperari nō potest.

Fuerunt, qui responderunt in chylo licèt homogeneo esse commista quatuor elementa, quae virtute hepatis in quatuor humores transeunt: sed hoc contra Galenum directè pugnat, qui homogeneitatem in chylo requirit, & humorum productionem, non chyli homogeneitatis, sed agentis hepatis effectum esse expresse profitetur, & hoc cautè fuit ab eo dictum, nàm si hepar chylum in quatuor elementa resolveret, humores non produceret, sed ipsa elementa simplicia, ac deindè necesse esset, ut hepar simplex unumquodque elementum in unum ex quatuor humoribus transmutaret, quòd à *Galeni* mente, & ab ipsâ rei veritate est longè alienum.

Praetereà si quatuor sunt humores, cur bili superfluae, & excrementitiae, quam vocant, natura destinavit suum receptaculum, fellis scilicèt vesiculam, reliquis verò tribus illud denegavit? An reliqui tres suis superfluitatibus carebunt? Cur lienem bilis nigrae receptaculum factum est, cùm ille cavitatem non habeat pro continendo? An humor ipse melancholicus in arteriis, quibus abundat lien stagnabit?

At respondent Galenistae, cur nos humorum quaternarium non admittimus, si oculis illud in sanguine è venis extracto, & coagulato conspicimus? Videmus enim humorem subflavum coagulato sanguini supernatare, quis erit, qui negabit illum esse bilem? Videmus deindè florentem sanguinem coagulatum, inter cujus partes fibras quasdam albas conspicimus, nonnè pars una est, quarta substantia, quam sanguinem dicimus, alterum verò phlegma pro suâ parte sanguini commistum? Et si coagulum illud sanguinis subvertamus, nonnè in illius coaguli fundo nigram bilem animadvertimus, quae quaternarium complet? Itàque ipsa in fundo tanquàm gravior, & terrea, in medio stat sanguis, & phlegma veluti humores medij, in superficie verò fluctuat bilis, utque calidior, & tenuior sursùm semper fertur.

Commentum hoc veluti irrefragabilem demonstrationem pro quaternatio humorum stabiliendo adducunt Galeni Sectatores, sed falluntur.

Primò, quia nunquàm observârunt, cujus naturae esset liquor ille sanguini coagulato supernatans, nàm

si illum gustâssent, neque amarum, neque acutum comperissent, ac propterea pro bilioso humore illum non reposuissent.

Secundò, cogitare debebant, quod liquor ille supernatans sanguini, quia levior est fibroso sanguine, non autem quia bilis est, ità ut si decantato liquori illi à sanguine suo loco sustituatur aqua fontis, ipsa adhuc sanguini supernatabit.

Tertiò, advertere debebant, quòd sanis hominibus per venæ sectionem educitur aliquandò sanguis omnimodè liquore illo carens, & integrè grumescens, ex quo dicere cogerentur, quòd homo ille bile carebat, & tribus tantùm humoribus sanus vivebat.

Quartò, phlegma, quòd sanguini interspersum supponunt, illud non mereret locum, sed sub coagulatione sanguinis situm habere deberet, nàm nullibi videmus aquam aëri commistam; videmus tamen aquam tellurem permeantem: ergò phlegma pro quarto humore commistum esse debebat cùm melancholiâ in sanguinis fundo.

Quintò, animadvertere quoque debebant, quòd si cùm sanguis grumescere incipit, illum in aliud vas ità transmutarent, ut superficies, quæ primi vasis fundum tangebat, sit suprema in altero, completâ tali grumefactione observavissent, quòd superficies fundi sanguinis, quæ in priori vase apparuisset nigra, in secundo eam vidissent floridam, & prima superficies, quæ in primo vase erat florida, in fundo secundi vidissent nigram, scilicèt quòd nigredo in fundo sanguinis non arguit humorem melancholicum, sed tantùm aëris negationem, cujus commercium in superficie superiori floridum colorem effecit. Hæc, & innumerabilia alia afferri possent contra imaginatum humorem quaternarium, quæ si quis discere desiderat *Helmontium* adeat in libro cujus titulus: *Scholarum humoristarum passiva deceptio.* Hoc tantùm addemus nostræ inventionis argumentum.

Demus hominem in optimâ sanitate constitutum, certum est, si vera esset quatuor humorum doctrina, talem hominem tùm in quantitate, tùm in qualitate æquilibratos in corpore quatuor humores habere, certumque quoque erit, quòd si tali homini alicujus humoris quantitas, vel qualitas dematur, quòd temperamentum sanitatis dissolvitur, & infirmus evadet; propinamus tali homini rhabarbari drachmam, & evacuabit sinceræ bilis libras duas, attamen homo ille in pristinâ salute perseverabit, licèt humori bilioso duæ deficiant libræ, cùm quibus priùs sanitatis temperamentum complebat: ergò alibi, quàm in humorum temperamento consistit animantium sanitas. Idem arguere potes, si cum pilulis de Mezereon viginti libras phlegmatis à sano corpore evacuabis, nàm absque eo quod infirmetur, integro ferè humore phlegmatico caret.

CAPUT IV.

Id, quod vita, anima, sive natura in viventibus corporibus functiones exercet, est substantia simplex per cuncta corporis organa aequaliter diffusa, quam Hippocrates spiritum impetum facientem appellavit, & Aristoteles principium motûs, & quietis, ejus in quo est per se, & non per accidens.

G*Alenum* veritati non satisfecisse suppositione elementorum, humorum, & temperamentorum, pro constitutione vitæ animantium, jam satis superque capite præcedenti demonstratum est; operæ pretium nunc erit videre, si id, quod ab Hippocrate pronunciatum est, ut fuit ab Aristotele confirmatum in hac re, sit magis veritati consonum, quàm quod à *Galeno* fuit prolatum.

Postquàm *Hippocrates* consideraverat perfectorum animalium corpora organica esse, & ex partibus differentibus certo ordine, & situ, unitis constare, sancivit in ipsis organis, & diversis partibus unum corpus constituentibus esse consensum unum; consensus iste unus, & conspiratio una à substantiâ quadam, quæ etiam esset una, ac simplex, caussari necessarium erat, nullo enim modo in differentibus organis produci poterat consensus ille unus nisi cunctis ipsis organis aliquid inexisteret commune, quo uniformiter ea regens, unumquodque eorum operaretur id, ad quod suis dispositionibus esset ordinatum, quod evidens est in machinis, & præcipuè in horologiis, in quibus omnes eorum partes in unum conspirant finem, scilicèt in temporis horarij designationem: Id sanè in horologiis non eveniret, nisi tot diversæ rotulæ, & aliæ partes, ex quibus componuntur, ab uno simplici, & uniformi motu regerentur, qui à violenter contortâ chalybis zonâ producitur, & est omnibus horologij partibus, quæ moventur, communis; ità à pari cùm corpus animale ex diversis componatur organis, quæ omnia in unum sint directa finem, scilicèt ut corpus illud vivat, & sibi destinatas à naturâ functiones exerceat, uno simplici, uniformique motu indigeat, qui omnibus est communis, ut unumquodque organum moveret pro suarum dispositionem exigentiâ, nam re ità dispositâ, cuncta fierent, quæ in corpore à naturâ essent destinata.

Hippocrates ergò ab adductâ horologij similitudine non discedens, hunc motum organis corporis animalis communem vocavit Spiritum impetum facientem, non secus ac in horologio contorta Zona chalybea, ut ad suum revertatur situm, impetum facit, & in rotulis horologij motum inducit, eâ tamen differentiâ, quòd motus horologio exteriùs advenit, & dicitur motus per accidens, in animalium verò corporibus est per se, & suis principiis à naturâ implantatus, & omninò ab intrinseco.

Hanc *Hippocratis* sententiam de Spiritu impetum faciente animalium corporibus inexistente clarioribus verbis confirmavit *Aristoteles*, dùm definivit *Naturam*, dixitque eam *esse principium motûs, & quietis ejus, in quo inest per se, non autem per accidens*; & cùm quid esset hoc motûs princi-

pium, alibi investigaret, protulit: *Illud esse spiritum in corporibus propositione respondentem elemento stellarum.*

Hinc quisque discat, an temerè, & per arrogantiam nos Galeni sententiam deseramus, an ingenuè, & propter veritatis amorem? Cùm saniorum Philosophorum judiciis hæreamus, qui ab ipso *Galeno* tanquàm magistri venerantur; mens enim Galeni ab elementorum quaternario præjudicata præceps in errores ivit, sed *Hippocratis*, & *Aristotelis* mens veritatem proximiùs attigit, quippè in utroque gliscebat veritatis amor, ut nulli præjudicio addicti, sed *Galenum* elementorum præjudicio addictum errare necessariò contingit.

Hippocratis igitur, & *Aristotelis* consensu asserere licet *functionum omnium, quæ in organico corpore fiunt, caussam, & intrinsecum principium esse substantiam quandam simplicem, tenuissimam per universum corpus diffusam, habentem in se principium motûs, & quietis, ea peragentem, quæ organorum dispositiones requirunt.*

Diximus, *Principium intrinsecum functionum esse substantiam quandam*, nam per accidens esse non potest id, quod per se est principium, & per se corpori inest.

Diximus, *Per universum corpus diffusam*; nam nulla est corporis integri pars in sanitate constituti, quæ ab hac simplici substantiâ vitalitatem non accipiet, in qua re est advertendum, quòd hæc substantia simplex per corpus non est diffusa, ut aqua diffusa manet per pannum madidum, absque eo quod aqua in fibris ipsius panni infixas habeat suas radices; sed hæc substantia simplex radicata est in fibris corporis organici, ac mediantibus ipsis fibris per corpus diffunditur, & quibus in organis major concurrit fibrarum numerus, in iis majus est hujus simplicis substantiæ robur, & functiones majoris momenti exercentur.

Præterea diximus, *Habentem principium motûs, & quietis*, nàm motus quicumque accidunt corpori, tàm passivi, quàm activi, hujus sunt simplicis substantiæ, nàm ejus extincto motu, licèt reliqua sint in cadavere, quæ priùs illi aderant, non propterea movetur, est etiam quietis principium, nàm quoties illa feriatur, actualis organi functio cessat, quæ à voluntate dependet.

Diximus, *ea peragentem, quæ organorum dispositiones requirunt*, ut ex hoc constet erroneam, ac falsam *Galeni* sententiam substantiam animæ in tres principes facultates dividentem, unamquamque earum ab aliâ distinctam certo visceri tribuentem, nàm si ità se res haberet, impossibilis esset in vivente consensus ùnus, si tria distincta principia in vitæ integritatem concurrerent; non enim animadverterat Galenus se eâdem manu tractare posse calamum ad scribendum, gladium ad feriendum, frænum ad regendum equum, penicillum ad pingendum, & similia instrumenta, quæ secundum eorum varietates, & dispositiones in variis peragendis exercentur, unicâ eâdemque manu ea dirigendo: nàm si id animadvertisset, potiùs quàm trium facultatum inventum confusum, & multis absurditatibus refertum Hippocratis sententiæ accomodâsset, quæ per unicum impetum facientem spiritum pro organorum

rum diſpoſitione omnia in vivente fieri determinavit. Concedimus libenter cor, cerebrum, & hepar corporis partes eſſe quibus ferè tota corporis œconomia regitur pro earum functionum diverſitate, ſed id à diverſitate principij moventis pendere ſimpliciter negamus; non enim vita, quæ in cerebro, eſt principio diſtincta à vitâ, quæ eſt in corde, & vita, quæ eſt in corde eſt principio diſtincta ab eâ, quæ eſt in hepate, & ſic ab his vita, quæ eſt in reliquis organis, ſed unica eſt vita, ſimplex, & uniformis in qualibet corporis parte; verùm quia ad cerebri, hepatis, & cordis conſtitutionem multus fuit partium ſpermaticarum concurſus, multum quoque illius ſimplicis ſubſtantiæ, & pluſquàm in aliis partibus, in illis ſtabulatur, textura verò eorum, & partium, & figuræ diſpoſitio exigunt, ut quoties ab ipsâ vitâ moventur, cerebrum eas functiones exercet, quas exercere aptum natum eſt, ſic cor ſuas, hepar ſuas, & eodem modo reliquæ corporis partes. Concipienda mente ergò eſt in animali corpore natura, unus ſpiritus impetum faciens, unumque motûs principium, cujus ope partes omnes ipſum corpus integrantes ſunt in motu, & vita unaquæque pro proprio ſuæ compoſitionis, & texturæ modo; ubi advertendum eſt, quòd ſpiritus iſte impetum faciens, ſeu motûs principium ita eſt fibris, particuliſque corporis omnibus intrinſecum, ut nihil in vivente corpore ſit illo profundius, neque errabundè per corpus vagatur, ſed particulis, quas ſpermaticas, & primæ conformationis vocant, eſt incluſum, ac pertinaciſſimè alligatum, undè eſt, quod illa viſcera magis vitalia dicimus, quæ ad earum compoſitionem ſpermaticarum particularium numerum majorem meruêre.

Cœterùm ſi exemplum quæritis, quo naturam hujus moventis ſpiritûs pervium corpus diffuſi apprehendere poſſitis, imaginamini Cryſtallum Luce illuminatam, & in illâ conſideratis non eſſe particulam, quæ illuminata non ſit tàm æquali diffuſione, ut apprehendi cryſtalli atomus non poſſit, quia ſimul latis atomis non apprehendatur: eodem modo ſpiritùm impetum faciens, ità eſt per ſpermaticas corporis particulas diffuſus, ut atomus illarum apprehendi non poſſit, quin atomus inexiſtentis ſpiritus non apprehendatur.

CAPUT V.

Spiritus impetum faciens ſpermaticis partibus inexiſtens, movendo eas pro organi diſpoſitione, ad quod conſtitutum eſt, exercitium functionis illius organi cauſat.

Cum jam determinaverimùs ſecùndum *Hippocratis*, & *Ariſtotelis* ſententiam, naturam, ſive vitam in animalibus eſſe ſubſtantiam tenuiſſimam habentem in ſe principium motûs, ſpermaticis particulis inexiſtentem; operæ pretium nunc erit oſtendere, quomodò ſe habeat hæc tenuiſſima ſubſtantia ad exercitium functionum, quæ in, & à corporis partibus organicis fiunt.

Quid pro functione intelligatur, interpretatione prolixâ non eſt opus; eſt enim functio actio alicujus corpo-

ris secundum proprias dispositiones effectum aliquem producens, sic calami functio est actus scribendi, cujus effectus est scriptura, functio penicilli est actus, sive actio pingendi, cujus effectus est pictura, functio oculi est actus videndi, cujus effectus est apprehensio rei visæ, functio narium est actus odorandi: cujus effectus est apprehensio odoris, functio cordis est actus pulsandi, cujus effectus est ipse pulsus, est sic de reliquis. At quia motus ab *Aristotele* definitur, ut sit *Actus rei in potentiâ, quatenus in potentiâ*, scilicet quòd res, sive corpus aliquod, quod est in potentiâ ad peragendam actionem aliquam, quoties potentia illa reducitur ad actum, sive est actu, toties corpus illud moveri, vel in motu esse dicimus; unde secundum *Aristotelem*, & secundum ipsam veritatem idem est dicere, corpus aliquod esse in actu, sive in actione sui motûs. Præterea cùm functiones viventis corporis sint actiones ipsius corporis, partiumque illius, & actiones non sint aliud, nisi motus vitæ, sive illius tenuissimæ substantiæ, quæ in fibris spermaticis stabulatur, sequitur indé, quod nos tunc inculpatâ sanitate fruimur, cum vita liberè, & absque ullo impedimento particulas spermaticas movet, toties functiones illius partis perfectissimæ erunt, & absque ullâ culpâ; hinc generaliter loquendo dicimus, quòd *Sanitas inculpata consistit in motu libero vitæ, quo organa corporis exercentur ad fines eis à naturâ destinatos.*

Diximus, quòd *sanitas inculpata consistit in motu libero vitæ*, nàm ipsum vivere moveri est, & vitæ radix in eo, quod ex se movetur, sita est, ut tamen ità moveatur, ut motus ejus omni vitio careant, necesse est, ut partibus, in quibus movetur, liberè moveri possit, scilicèt ut in ijs nullum inveniat obstaculum, nullum offendat impedimentum, etenim ab eo, quod liberum ejus motum impedit, statim vitiatur motus, vitiatur actio, depravatur functio, & tandèm oritur morbus.

Diximus etiam in definitione, *Quo organa corporis exercentur ad fines eis à naturâ destinatos*, nàm motus ille vitæ directus est ad movendum organum, sine quo actio succedere non potest, quippè actio non est solius vitæ, sed vitæ simul, & organi; undè hîc aliqua distinctio concipi potest inter motum, & actionem, scilicèt quòd motus sit solius vitæ moventis organum, actio autem sit exercitium organi à vitâ moti; Apposuimus quoque particulam illam, *exercentur*, nàm necesse non est, ut organum semper sit in actione, sed sufficit, ut quoties requiratur ejus exercitium ad finem à naturâ sibi destinatum, toties promptum sit illud ad exequendum, ut v. g. Ventriculus destinatus est à naturâ ad promovendam coctionem, sive ciborum fermentationem, verùm si ventriculus sit cibis vacuus, ab actione promovendi fermentationem quiescit, ac statim atque in illum cibaria immittuntur, actio illius quiescens ad suum munus exercendum excitatur, & si liberè in ejus membranis vita moveatur, actio illius inculpata erit, & functio promovendi fermentationem perfecta.

In hoc capite tria hæc attendenda, & memoriæ mandanda, *functionem*, scilicèt, *actionem*, & *motum*; functio est

est opus ab actione resultans; actio est liberi motûs effectus; motus est solius vitæ, quæ ex seipsâ movetur. Rursùs motus est solius vitæ organo inexistentis, actio est organi à vitâ moti, functio tandèm est opus actionis organi se exercentis.

Diximus, ut tria mente concipiantur, & memoriæ serventur, ex eo quia vera, tuta, & infallibilis theoria tùm sanitatis, tùm morbi, tùm medelæ in perfectâ intellectione motûs, actionis, & functionis consistit, & qui hæc clarè, ac distinctè intelligit, certus esse potest, quòd non solùm febrium theoriam, de quibus in præsenti agimus, sed omnium morborum infallibilem theoriam secum habebit, quòd quomodò eveniet, in sequentibus capitibus prosequemur.

CAPUT VI.

Quomodò intelligi debeat spiritum impetum facientem, sive Vitam liberè moveri debere, ut inculpatam sanitatem in vivente corpore producat?

JAm secundum *Hippocratis*, & *Aristelis* sententiam decrevimus animalium vitam esse spiritum, sive substantiam tenuissimam impetum facientem, & se moventem in organis, quibus inexistit; atque etiam insinuavimus hujus substantiæ tenuissimæ motum causam esse actionum, quæ ab organis, quæ movet, fiunt. Verùm subjunximus, quòd adhoc, ut actiones organorum inculpatæ fiant, requiri, ut vita liberè moveat, erit nunc operæ pretium aperire, quid necessarium sit, ut vita in corpore se liberè moveat, & ut in suis peragendis motibus omnibus careat obstaculis, eoq; modo moveatur, ut solùm id agat, quod est illi conveniens.

Ut id lucidè innotescere possit, distinctionem *Hippocratis*, quam suprà memoravimus repetere oportet, dixit enim ille, quòd integrum corpus vivens in tria dividitur, in continentia, contenta, & impetum facientia. Jàm naturam, & essentiam facientium impetum patefecimus, probavimusque quòd illorum est munus movere remanet nunc, ut videamus, quod munus à naturâ sint sortita continentia, & contenta.

Itáque cùm munus impetum facientis spiritûs sit movere, cùm ille inexistat cùm in continentibus, tùm in contentis, necessarium est horum, ut munus sit ab illo spiritu moveri; nàm quoties aliquid intùs habet id, quod movet, id moveri necesse est, sed tàm continentia, quàm contenta intùs haberi impetum facientem spiritum: ergò tàm continentia, quàm contenta debent moveri: moventur sanè continentia, quæ spermatica necessariò sunt, ad hoc ut suas actiones edant, ut suprà notavimus; moventur quoque contenta, adhoc ut disponantur ad fines naturæ cognitos, ad quos disponi non possent nisi per motum: ergò si integro vivente corpore spiritus impetum faciens movet, contenta, & continentia necessariò ab illo moventur.

Hoc cognito, sequitur, ut ad hoc movens vita, sive spiritus impetum faciens liberè movere possit id, quod movere debet, & dirigere hos motus ad illos fines, qui illi à rectè operante

rante naturâ sunt constituti; requiritur, ut tùm continentia, in quibus movere debet, tùm contenta, quæ movere debet, ità sint disposita, ut illas habeant proprietates, quæ moventi vitæ omninò parere, & obedire possint, nàm si aliquid in ijs est, quod moventi vitæ parere non potest, illicò vitæ adimitur movendi libertas, ac tunc movebit minimè quidèm, ut suum institutum requireret, sed ut illam cogit id, quod in continentibus, & contentis existens, suis non paret motibus, tunc enim depravati erunt vitæ motus, & per consequens depravatæ erunt tùm actiones, tùm functiones, quæ morbum in vivente constituerent cum suis symptomatis, signis, alijsque annexis.

Quod ut clariùs elucescat, imaginamini digitum sani hominis, in quo vita ordinatè moveatur, ex eo quia tùm partes continentes, tùm contentæ in digito ità sunt dispositæ, ut perfecta eorum sanitatis requirit; fingite deindè in talem sanum digitum spinam ingredi, nàm tunc quia partes digiti continentes à suæ continuitatis unione lacerantur, vitæ digito aufertur sui motûs libertas, & circa spinam libertatem sui motûs impedientem depravatè agitatur, producitque in vicinis continentibus partibus dolorem, & quia per dolorem depravatur motus, qui digiti nutrimentum resolvebat, illud nutrimentum non resolvitur, sed circa spinam coacervatur, hæc nutrimenti coacervatio, cùm à continentibus tùm particulis capi non possit, & vita in ijs suos motus omninò depravatos exerceat, inflammationem tùm ratione distensionis partius, tùm ratione furentis vitæ producit, huic tandèm suppuratio succedit.

In hoc exemplo spinæ digito infixæ clarè dignoscitur, quod depravatæ vitæ motus à lacerante continuum spinâ, priùs dolorem, deinde nutrimenti coacervationem, tertiò inflammationem, tandèm suppurationem producit, spina verò est occasio, ut talia cuncta accidentia fiant; quippè motus vitæ depravatus œconomiam digiti subvertit per ejus indebitas actiones, quæ à motu immediatè dependet & à subversâ œconomiâ omnes digiti functiones subvertuntur quoque; Undè vobis sint in documentum, quòd morborum omnium radix, & fomes situs est in vitæ motu depravato à præsentiâ causæ occasionalis intra corpus productæ, vel in ipsum introductæ libertatem se moventis vitæ impedientis.

Præthereà ut motuum vitalium elucescat tùm libertas, tùm impedimentum, tùm in partibus continentibus, in quibus movetur, tùm in contentis, quas movet, operæ pretium erit priùs de continentibus partibus, de contentis verba facere, ut jàm quòd cognovistis principium motûs in viventium corporibus, cognoscatis occasiones, propter quas suos motus depravatos edere illud cogitur.

CAPUT VII.

De partibus corporis, quæ continentes ab Hippocrate appellatæ fuêre, & quomodò ipsæ esse possint occasiones motûs depravati in spiritu vitæ impetum faciente?

PArtes continentes corporis organici, ut unâ voce assignentur, sunt

sunt omnes illæ solidæ, quæ ad corporis constitutionem fuerunt ex semine productæ, quæ omnes reduci possunt ad tres species, scilicet ad ossa, & cartilagines, reliqua omnia solida in corpore ex fibris constant, hinc membranæ, nervi, venæ, arteriæ, musculi, tendines, ex quibus totum corpus, & illius partes conflantur, ex exilissimis, albisque constant fibris vario, diversoque modo contextis, pro organi, quod constituunt, exigentiâ.

Est tamen primò notandum, quòd dictæ partes solidæ ex semine productæ continentes dicuntur, non solùm quia destinatæ sunt ad continendum excrementa, nutrimentum, sanguinem, & alios humores in corpore contentos, sed etiam quia in ijs continetur principium illud motûs impetum faciens, de quo sumus suprà locuti; nàm principium illud motûs, sive spiritus impetum faciens, sive vita, sive anima, sive substantia tenuissima simplex, voca illud, ut lubet, penitissimè in ipsis spermaticis partibus glišcit, quas per motum ad actiones peragendas dirigit. Itáque possunt primò vitæ motum depravare partes continentes, si non rectè in generationis fluxu fuerint conformatæ, sic enim monstra fiunt, & partium deformitates eveniunt in situ, in figurâ, in magnitudine, quos morbos ad unam *Galenus* reduxit speciem, quam malæ conformitatis appellavit.

Secundò, depravari possunt vitæ motus à partibus continentibus per solutionem continuitatis eorum; enimverò cùm vita circularis sit in toto corpore, nec terminatur nisi à seipsâ continuas requirebat partes eam continentes, ut ipsa quoque sibi ipsi semper continua esset: quoties ergò pars aliqua continens à suâ continuitate solvitur, illicò vita suos depravat motus, nàm necessariò inter extrema solutæ, vel laceratæ partis aliud intercedere corpus necesse est, à quo vita tanquàm sibi hostili se retrahit, & motûs rectitudinem subvertit, eveniuntque ea; quæ suprà de spinâ digito infixâ notavimus.

Tertiò, depravari possunt vitæ motus à partibus continentibus, si violenter à situ distrahantur, ut in luxationibus, fracturis, alijsue similibus accidentibus evenit; continens enim pars, ubi suum situm non servat, ut requiritur moveri nullo modo potest.

Quartò, depravari, imò aboleri potest vitæ motus, quoties continentes partes gangrænam, sphacelum, vel mortificationem concipiunt, nàm ab illis in aliquâ corporis parte mortificatis veluti aufugit vita, & tandèm extinguitur.

Quintò, tandèm depravari potest vitæ motus in continentibus, quoties id, quod continent, secundum earum exigentiam non est dispositum, tunc enim vita ipsis inexistens à præsentiâ rei illi hostilis à rectè movendo avertitur, & partes continentes depravatè movere cogitur. Nunc ad contenta nobis eundum est, quæ cùm varia, ac diversa sint in corpore viventium, & non uno, eodemque modo contineantur, prolixiori indigent examine, & eò magis qui motuum depravationes vitæ raro à continentibus, & frequentiùs, imò frequentissimè à contentis exoriantur.

Verùm antequàm ad contentorum exa-

examen accedamus, ex hactenùs dictis colligere debemus.

Primò, quòd corpus animale constat ex continentibus, contentis, & principio movente.

Secundò, quòd sanitas corporis animalis consistit in actione, sive motu principij moventis secundum naturam.

Tertiò, Quod actio, sive motus est principij moventis secundum naturam tàm continentium, quàm contentorum.

Quartò, Quòd morbus consistit in motu principij moventis depravato à continentibus, & contentis dispositiones secundum naturam non se habentibus.

Quintò, Quòd morbus efficienter, & effectivè fiat à vitâ in illo tunc, quod non movetur secundum naturam, seu liberè, sed præter naturam, seu depravatè.

Sexto, quòd tam continentia, quam contenta occasiones esse possunt morborum, non autem ipsi morbi, nec eorum efficientes causæ, cùm materia morbi sit ipsa vita se movens, forma verò sit actualis depravatio sui motûs secundum naturam: subsistitque in vivente morbus per modum aliorum entium naturalium per materiam scilicèt, & suam formam.

Septimò, quòd vita cùm alia sit insita partibus, alia influa, quoties depravatur motus vitæ insitæ, particulares morbi fiunt, quoties verò depravatur motus vitæ influæ, tunc universales morbi fiunt.

Octàvò, Cùm fons influi spiritûs sit cor, quoties motus cordis depravatur, toties universalis morbus producitur, nàm ubique corporis vitæ motus depravantur, læduntùrque actiones; morbus iste universalis totum corpus crucians, febris à medicis nuncupatur, ex eo quia ferè semper calorem habet conjunctum.

Nonò, Hunc morbum, quem febrem appellant, nos definimus, quòd *sit motus cordis, & partium sibi continuarum à materiâ præter naturam in corpore productâ depravatus, calorem naturalem aliquandò usque ad frigoris sensum imminuens, aliquandò usque ad igneum gradum adaugens.*

Apposuimus in hac definitione, *Motus depravatus*, loco generis, quilibet enim morbus motus est depravatus, ex eo quia sanitas est motus, sive actio corporis secundum naturam, ut Galeno quoque placuit: ergò morbus erit motus præter naturam, sive depravatus, estque motus simpliciter tàm sanitatis, quàm morborum genus.

Apposuimus deindè *Cordis* ad differentiam reliquorum morborum, qui febres à medicis non appellantur, ex eo quia in ipsis cor secundum naturam se movet, licèt aliqua corporis pars proprio morbo laboret, ut oculus cæcitate, auris surditate &c.

Apposuimus *continuarum sibi partium*, ut connotaremus depravatum motum cordis morbum esse universalem, totius scilicèt corporis, non tamen sui ipsius, nàm cum venæ, arteriæ, membranæ, & sanguis sint partes corporis cum corde continuæ, & quæ à corde motum habent; depravato cordis motu, & motus partium etiam depravatur, at quia venæ, arteriæ, membranæ, & sanguis universum ferè corpus componunt cum reliquis partibus sibi continuis: ergò depravato

motu cordis, universi corporis motus depravatur, quod idem est, ac universum corpus ægrotare.

Apposuimus *A materiâ præter naturam in corpore productâ*, ad connotandum occasiones, propter quas motus cordis secundum naturam efficitur præter naturam, & depravatus; nàm cùm in naturâ quicquid movetur, ab alio moveri necesse sit, ut cor, quod secundum naturam movetur, depravatè, & præter naturam moveri possit, necesse est, ut in corpore producatur causa præter naturam, ut quod movetur secundum naturam, præter naturam deindè moveatur.

Apposuimus demùm *Calorem secundum naturam, aliquandò usque ad frigoris sensum imminutum, aliquandò usque ad igneum gradum adaugens*, ut connotaremus symptomata, quæ alternatim hunc morbum semper comitantur, nàm utrumque symptoma à relatione causæ præter naturam moventis ad motum cordis pendet, ut infrà.

CAPUT VIII.

De Speciebus, sive differentijs contentorum in corpore viventium, quæ Febrium occasiones esse possunt.

QUicquid animantia, ut vivant, in eorum corpora ingerunt, & quod contineri in ijs dicere rectè possumus, in duplici primò haberi potest differentiâ; vel enim utile illud erit, vel inutile: utile quidèm est illud, quod separatum ab inutili, semper in intimiores viventis corporis lares se insinuat; inutile verò est illud, quòd ab utile segregatum, quàm celerrimè potest, per destinatos ductus foràs extra corpus egreditur: hoc quod inutile est, communiter excrementum appellatur, utile verò nutrimentum, quamquàm id, quod utile est, & nutrimentum appellatur, postquàm vitam recreavit, per cutem tandèm excernatur, & excrementi nomine non esset indignum: utamur itàque nos his nominibus, inutilis scilicèt, & utilis pro majori rei intelligentiâ, & claritate.

Quæ ab animalibus ingeruntur itàque cibaria in ventriculum primò recipiuntur, in quo per fermentationem prima fit utilis ab inutili separatio, inutile excrementum à liene serosum, cœnosum, & terrestre attractum per renes in vesicam cum urinâ excernitur; habet lien magnâ vasorum Symphaticorum copiam; utile ab ipsâ solidâ ventriculi substantiâ excipitur; inutile verò crassum, & consistens per pylorum in intestina descendit, verùm quia non integrè, quod utile erat, ab eo fuerat in ventriculo separatum, residuum utile à solidâ intestinorum substantiâ excipitur, reliquum omninò inutile tandèm foras excernitur opportunis temporibus, si integrè valeat animal.

Utile verò, quod à substantiâ solidâ ventriculi, & intestinorum fuit exceptum per fibrarum intercapedines in uniuersum corpus diffunditur celeri quodam motu, recreatque famelicam cunctarum partium indigentiam, ac tandèm in spinalem medullam, cerebrumque fibrarum omnium per corpus dispersarum in radices successivè se recipit, ubi veluti crassescit,

devenitq; liquor quodammodò spermaticus, qui per fibrarum substantiam iterùm in universum corpus refluens, intra canales venarum, & arteriarum à fibris decidens cum sanguine in ijs stante commiscetur, & in ipsius sanguinis augmentum cedit. Intereà dùm utile per intercapedines fibrarum in cerebrum, & spinalem medullam fluit, & post elaborationem per fibrarum substantiam in ipsum corpus refluit, pars illius tenuior, & aquosior per cutis poros aliquandò insensibiliter aufugit extra corpus, aliquando sudoris formâ.

At pars illa perfectior, quæ in fistulas venarum, & arteriarum simul cum sanguine se commiscuit, per venas in dextrum cordis ventriculum fluens, deindè per venam arteriosam in pulmones, posteà per arteriam venosam in sinistrum cordis ventriculum, demùm per sinistrum ventriculum in arterias fluens, ultimam perfectionis entelechiam acquirit; quippè excitatur in illo fomes, & tenuis spiritus, qui totum corpus penetrans, illud in assiduo, & æquali calore conservat, reliquum verò sanguinis excitato illo à corde spiritu in arterijs privatum à venis excipitur, per quas iterùm in cor fertur, iterùmque excitato in eo spiritu, iterùm arterias ingreditur, sic in circuitum actus perfectorum animalium vitam corpora fovet; interim si aliquid seri inutilis per circuitus deponat sanguis, per vasa lymphatica in renes transmittitur, à quibus in vesicam descendens, foràs egreditur. Separatur etiam à sanguine in hepate liquor, quem felleum appellant, ad necessarios quosdam usus destinatus, ut diximus, qui liquor etiam inter contenta habetur, & per intestina excernitur.

Itaque contentorum in corpore viventium differentiæ sunt, prima cibi in ventriculo ante ullam separationem. Secunda excrementa, quæ per intestina descendunt. Tertia humiditas cœnosa, quam aliqui à ventriculo lienem sugere credunt, ut eam in renes, & vesicam transmittat. Quarta alimentum, quod per intercapedines fibrarum in totum corpus diffunditur, & in spinalem medullam, & cerebrum fertur. Quinta hujus nutrimenti serosa humiditas, quæ per corporis peripheriã insensibiliter effluit, estque sudoris materia. Sexta ipsa substantia nutrimenti à spinali medulla, & cerebro elaborata & per substantiam fibrarum iterum in corpus reflua. Septima sanguis à dictâ substantiâ in cerebro elaboratâ in venis, & arterijs productus. Octava serum sanguinis, quod in renes, & vesicam transmittitur, differtque hæc urina sanguinis ab alba, quam retulimus, quæ est ciborum. Nona liquor felleus, qui in hepate separatur, & in intestina fluit. Decima addi potest aqua pericardij, quæ ab alimento ipsius cordis producitur, differunt sanè hæc decem, quæ in corporibus continentur tùm substantiâ, tùm loco, ac quoties per degenerationẽ à statu naturali occasiones morborum fiunt, toties pro contentæ substantiæ, & continentis loci differentijs morborum differentiæ proprium instituemus, ut scrutemur, quid ex ijs degeneribus eveniat.

CAPUT IX.

Quomodò ingesta in Ventriculum ante separationem utilis ab inutili possint esse morbi occasiones.

INgesta in ventriculum triplici modo esse possunt morborum occasiones vel ratione multitudinis, vel ratione pravæ qualitatis, vel ratione non rectè operantis ventriculis.

Ratione multitudinis, si ità vis ventriculi obruatur, ut resistentem multitudinem superare non possit, corrumpuntur tunc ingesta, non fermentantur, & multitudo corrupta nisi vomitu, vel diarrhœâ evacuatur, suo nidore principium illud motus, quod actionum ventriculi est causa ità conturbat, & irritat, ut omnes ventriculi actiones depravatas & inordinatas efficiat, quibus depravatis non solùm id, quod in suâ cavitate retinet ventriculus, sed etiam alimentum, quod in suis fibris continet, degener efficit; quod si eo sit obstinata alimenti ventriculi degeneratio, ut à continentibus illud partibus ad pristinum naturalem statum restitui non possit, jam in fibris ventriculi producta est causa occasionalis pessimi moris, quæ priùs in corde, deindè in toto corpore manifestatur, eo modo, quem infrà, ubi de febre ex nutrimento degenere agemus.

Ratione verò pravæ qualitatis ingestorum non solùm actio ventriculi à promovendo in ijs fermento desistit, sed principium motûs ipsius actionis à pravâ qualitate ad depravatè movendum adigitur, totamque ventriculi œconomiam subvertit & consequens, proprium nutrimentum degener reddit, quòd si citò ad statum secundum naturam non redigitur, occasio erit febris, de qua paulò infrà, ubi de nutrimento degenere agemus, læsionis modum aperiemus, poterit tamen ventriculi vis vel per vomitum, vel per diarrhœam pravæ qualitatis ingesta eijcere, & tunc ab imminente febre liberatur.

Ratione non rectè operantis ventriculi vel fermentatio ciborum, vel separatio utilis ab inutili depravatur, undè congeries fit in illo superfluitatum, quibus assuefactus ventriculi rector spiritus non adeò vehementer in suis motibus turbatur, undè est, quòd superfluitates illæ potiùs chronici morbi, quàm acuti occasiones esse possunt; obstructiones enim, inappetentiæ, affectiones hypochondriacæ, aridura, tabes, hydropes, & similes morbos inducere solent, quorùm dignotionem, & curationem alibi tradidimus.

Cùm his tribus traditis modis ingesta in ventriculũ ante utilis ab inutili separationem possint esse acutorum morborum causę, de quorum curatione capite proprio suo agemus: Videndum nunc nobis est, quid evenerit, cum dicta tria secundum naturam se habuerint, & ingesta in separationem utilis ab inutili properent.

Fuit Hippocratis sententia lienem à ventriculo attrahere serosas, & cænosas superfluitates, quod an verum sit, de *Anatomicâ lienis Historiâ* examinavimus; enimuerò putavit superfluum potum fermentationem ingestorum in ventriculi impedire, nisi opportunè separetur, & hæc separa-

cio necessariò supra pylorum in ventriculo fieri deberi, nàm si superflua humiditas per pylorum dependeret, nimiùm lubrica essent intestina & continuo ferè excernerent, ut avibus evenit, quæ vesicâ carent. Itàquæ cùm in ventriculo fieri deberet superflui potûs separatio, à nullo viscere hoc opus peragi poterat, nisi à liene per multiplicia vasa brevia fundo ventriculi connexa, qui in renes haustam humiditatem transmittens; & per vesicam excerneretur, hinc lege naturę sancitum est animalia omnia, quæ liene carent, renibus & vesicâ carere, & contra, sit itàque

CAPUT X.

Quomodò humidæ superfluitates, quæ ab ingestis cibis in ventriculum ope lienis separantur, possint esse Febrium occasiones & cujus generis?

Lien spongiosum habet corpus ex arteriolarum multitudine contextum, & copiosis vasis lymphaticis retis instar donatum, ideòque quod affatim potatur, postquàm in ventriculum descendit statim à liene per ipsius vasa lymphatica, quæ in ventriculo continentur, sugitur; id quod lien sugit, ut naturæ leges servet, transmittere debet ad renes, quòd si propter sui imbecillitatem, vel propter copiam non transmittit, turgidum & durum ipsum lienem fieri conspicimus, ex eo quia in eo remanet id, quod attrahit: hæ humidæ superfluitates in liene stagnantes, chronicorum morborum sunt occasiones & inter febres eam, quam quartanam appellant, producunt, quippè earum præsentiâ motus totius visceris, quo ejus actiones fiunt, depravatur, à qua motus depravatione in illis arteriolis viscus componentibus aliquid etiam depravatum producitur, quod quarto quoque die se fermentescens, occasio erit, ut visceris natura quarto etiam die depravatè moveatur, oriturque quartanæ paroxysmus, de cujus periodo & depravationis modo infrà loquemur, nunc sufficiat dixisse, quæ febris species à sero lienis ope è ventriculo educto producatur. Nunc sit

CAPUT XI.

Quomodò excrementa, quæ per pylorum in intestina descendunt, occasiones febrium esse possint?

Ut in ingestis cibis utilis ab inutili separatio in ventriculo succedat, fermētatione opus est; utile est id, quod ethereæ naturæ est, inutile verò quod fœculentę & terreæ crassitudinis est. Itàque separato à liene humido superfluo, ventriculi calor cibos fovens, efficit, ut pars ætherea in ipsis clausa moveatur, ad hoc ut per motum à crassis fœculentijs se explicet, motus iste fermentatio dicitur, cujus opus quicquid æthereum est in cibis, fœculentias relinquit & in ventriculi amplexantes vellos se recipit, ut deindè per fibras per totum corpus dispergatur. Interim fæculentum, quod remanet, per pylorum in intestina descendit, quod fellei liquoris auxilio, si aliquid ætherei in ventriculi fermentatione in eo remansit, omninò in ip-

sis

ſis inteſtinis ſe ſeparat, & in fæces omninò corpori inutiles tranſit.

Nunc notandum eſt, quod ſi fæces iſtæ, dùm per inteſtina deſcendunt, vel ob nimiam moram, vel ob pravorum ciborum, quorum ſunt fæces, proprietatem, vel ob defectum facultatis ſeparatricis inteſtinorum, quæ ab eis non ſugit, quod ſugere debet, vel ab eis attrahit, quod non debet, degeneres fiunt, acquiruntque indolem inteſtinorum naturæ hoſtilem; ſtatim principium motus œconomiã inteſtinorum gubernans ſuos motus depravatos edere cogitur ob præſentiam degeneratarum fæcum, depravaturque per conſequens nutrimentum in fibris inteſtinorum degens, quod deindè motus depravationem proximiùs ſubſtentat & fouet, uſque dùm cordi fit particeps, ut infrà exponemus exoriturque continua febris.

Poſſunt etiam fæces in inteſtinis degeneres diverſos concitare morbos, ut diarrhœam, dyſenteriam, lienteriam, cœliacam, & alios quam plures, ex quibus quoties febris etiam concitatur, eodem modo, quo ſuprà, occaſionaliter ab humoribus degeneratis concitatur; ſcilicet quod materia naturæ inteſtinorum inimica eorum motum depravat, depravatio motûs depravat nutrimentum in fibris eorum exiſtens, nutrimentum depravatum deindè proximius fouet febrem.

CAPUT XII.

Quomodò pars utilis à cibis in ventriculo, & inteſtinis ſeparata, & in eorum villos recepta quæ nutrimentum vocatur, poſſit eſſe febrium, & quarum occaſio?

PArs illa ciborum æthereæ naturæ, quæ per fermentationem in ventriculo & inteſtinis à fæcibus ſeparatur, utilis dicitur & nutritioni totius corporis deſtinata, hanc excipiunt primo villi tùm ventriculi, tùm inteſtinorum, & quia tenuiſſima eſt inter fibrarum ſpermaticarum texturas per univerſum corpus ſe diffundit, non ſecus ac oleum per ellychij fibras aſcendit, ut accenſam flammam ſuſtentet; pars ita ciborum utilis à motu continentium eam fibrarum regitur, & ad majorem ſemper perfectionem adigitur per ſeparationem ab eâ illius, quod aqueum eſt, & ſeroſum, ut puriùs remaneat ſpiritus volatilis, ſalſus, & vitæ ſenſitivæ diſpoſitionibus proximus. Intereà dum paſſim depuratur in intercapedinibus fibrarum alimentitius iſte liquor, paulatim in cerebrum, ſpininalemque medullam, à quibus fibræ ſpermaticæ omnes corporis originem ducunt, fertur ad illum finem, quem ſequenti capite explicabimus; nunc de eo agemus, ut præter naturam fieri poſſit eo tempore, quo à ventriculo & ab inteſtinis uſque in cerebrum, & ſpinalem medullam per fibras fertur.

Liquor iſte alimentitius, ut jam prædiximus, regitur à motu fibrarum, in quas recipitur, qui motus, ſi ſecus-

cundum naturam fiat, sic quoque ipsum alimentarium liquorem disponit, si verò præter naturam fibræ moveantur, & ipse liquor præter naturam dispositiones adipiscetur.

Moveri præter naturam fibræ possunt, cum ijs adhæret materia aliqua præter naturam; estque tunc materia illa occasio, propter quã fibræ motus depravetur, depravatio verò motus efficienter non producitur ab illâ materiâ præter naturam fibris adhærescente, sed à principio motus ipsis fibris inexistente, id est actiones in morbis non læduntur à materiâ præter naturam fibris adhærescente, sed tantùm occasionaliter, efficienter verò læduntur actiones à principio motûs fibris inexistente, quod ut natura requirit, non movet, sed longè aliter.

Materia ista occasionalis præter naturam multiplex esse potest, & in diversis locis, ut jam supra innuimus; esse enim possunt cibi in ventriculo tùm quantitate, tum qualitate peccantes; esse potest potus à liene eductus, si non transmittatur in renes, vel præter naturam disponatur; esse etiam potest excrementum in intestinis quomodocumque præter naturam affectum: attamen hæ causę occasionales fugacem, & extemporaneum morbum producerent, si depravatio motûs fibrarum, quibus adhærent, contentum liquorem alimentitium non depravant; quippè notatę causę occasionales licet sint intra corpus, sunt tamen extra substantiam partium, adhærentque superficialiter partibus, non tamen illis infixę, undè est, quòd faciliter ab ijs amoveri possent cum morbi quiescentiâ, verùm quia cùm ex causâ occasionali superficialiter adhærescente depravetur motus fibrarum illius partis, & per consequens depravatur, quoque nutrimentum in ipsis fibris contentum, quod per illas est intrinsicè dispersum; licet causa occasionalis abstergatur, morbus non cessat, sed sustentatur, à nutrimento inter ipsas fibras depravato.

Hac occasione operæ prætium est notare, quod non omne id, quod est intra corpus viventis, est ipsi viventi intrinsecum; ità cibi in ventriculo sunt intra corpus, sed non sunt ipsi viventi intrinseci: ventriculus enim suam habet cuticulam, qua suas fibras tegit, & cum qua cibos amplexatur. Ità etiam excrementa in intestinis & vesicâ sunt intra corpus, non tamen sunt ipsorum intestinorum substantię, & vesicæ intrinseca. Ità sanguis est intra corpus, dùm est in venis & arterijs, sed intrinsecus non est ipsius venæ, & arteriæ substantiæ. Nutrimen- verò illud, quod à ventriculo & intestinis versus cerebrum, & spinalem medullam per intestitia fibrarum ascendit, tùm illud, quod ab ipso, & spinali medullâ per substantiam ipsam fibrarum in corpus distribuitur, intrinsecum viventi ritè dici potest, nàm dictæ fibræ ultimæ sunt, & profundiores totius corporis partes, neq; ipsi viventi aliud est intimiùs ipsis spermaticis fibris, quæ sunt sui corporis fundamentum.

Hac distinctione positâ, sciendum est, quòd non eodem modo lædit id, quod est viventi intrinsecum, ac id, quod est ipsi externum, licet intra corpus quomodocùmquæ præter naturam; nàm id, quod est viventi externum

tertium, neque illum crudeliter torquere potest, neque assiduò, quippè cùm tantùm adhæreat, soliditatem partium lacerare non potest, & naturæ motibus abstergi, vel resolui non est difficile, experimur id in partibus externis nostri corporis, quibus si acus adhæreat, ità ut eas leniter pungat, non tamen cutem lacerat, nos punctionem illam sentimus, neque nimiam dolemus, ac si partem retrahamus a puncturâ, illicò liberamur: verùm si acus trans cutem adigatur, ut ibi infixa remaneat, & maximos causat cruciatus, & non ex eo quod manus retrahatur, vel moveatur, acum à se reijcit, perseverabitque uniformiter in eo dolor, usque dùm aliquâ vi externâ educatur acus.

Ab hoc exemplo nunc discite, quòd omne id, quod intra corpus in cavitatibus, ductibus, & meatibus residet, quoties à proprietate naturali degenerat, est quidem naturæ partium inimicum, & hostile, & eo modo, quo acus cutem pungens, & illam non lacerans, est cuti inimica, & hostilis, scilicet quod neque assiduò, neque vehementer illam cruciet, quod abstergi, & separari facillimè potest, cùm non sit intrinseca, hujusmodi adhærescentes parietibus partium degeneratæ materiæ, dummodò ad maximum pravitatis gradum non sint exaltatæ, ephemeras febres aliquandò producere solen, concitant enim earum præsentia in principio motus illius partis, cui adhærent vehementiam & impetum movendi cum rigore, & horrore priùs, deindè cum calore, quibus motibus, si concitans materia omninò abstergatur, post viginti quatuor horarum spatium principium motus à movendo quiescens, in naturali suo remanet movendi modo.

Verùm si vehementibus suis motibus adhærescens materia occasionalis, vel non vincitur, vel omninò non abstergitur, si cùm ad quietem se recipere satagit principium motûs iterùm ipsam materiam parti adhærere animadvertit, iterùm ad eosdem motus recurrit & ad expulsionem præsentis nocui assurgit & hoc modo à præsentiâ materiæ degeneratæ alicui corporis parti adhærescentis occasionaliter concitatur, & febres, quæ successivis accessionibus fiunt, excitantur.

Intereâ si dùm à pertinaciâ adhærescentis causæ occasionalis febres per accessiones fiunt, & principium motus in assiduâ sui motûs depravatione perseverat, liquor alimentitius, qui inter fibras stagnat, à naturali indole degenerat, & præter naturam fit. Jàm febris, quæ à simplici materiâ occasionali adhærescente concitata, mitis apparebat, & absque symptomatum pravitate, pessimi fieri incipit moris inualescunt symptomata, vires languent, facultates omnes labefactantur, accessiones ante remissionem præcedentium superveniunt, & tandem omnia malè se habent, quæ cuncti ex eo pendent, quod liquor alimentitius degeneratus intrinsecus est ipsis partium substantijs, & principium motus, quod eas regit partes, ex continuâ præsentiâ degenerati illius nutrimenti continuò depravatè movere cogitur, atquæ ad naturalem motionem se componere prohibetur, non solùm ab eo liquore alimen-

alimentitio priùs degenerato, sed etiam ab eo, qui successivè degeneratur per sui motûs depravationem.

Febres itàque quæ sub tertianæ duplicis nomine militant communiter apud medicos, quæque quotidiè sensibile incrementum habent absque notabili præcedentis accessionis remissione, à nutrimento in fibris degenerato dependent, & præcipuè in fibris partium intra abdominis cavitatem contentarum; quippè cùm nutrimentum illud degeneratum sit in ipsis fibris intrinsecum, intermissio motûs depravati expectari non potest, ut evenit in materijs tantùm adhærescentibus, quæ per accessionis motum, saltem à superficie, cui adhærent, removentur, & per illud saltem spatium, quo adhærere cessant, intermittitur depravatus motus, & natura suo motu gaudet, at cùm nutrimentum degeneratum est in causâ depravati motûs, sive febris, cùm illud semper fibris adhæreat, & removeri non possit, post accessionis cursum, in quo motûs principium laboravit, ut materiam à se removeret, cùm perseverare eam ibidèm animadvertat, absque eo quod tantillum interquiescat, iterùm ad pugnam accingitur, & depravationes suorum motuum vehementiùs sollicitat; Intereà semper magis confunditur, semper magis à recto aberrat, semper depravati alimenti copiam, & qualitatem adauget, undè semper in pejus ruere has febres observamus.

CAPUT XIII.

Quomodò pars illa nutrimenti, quæ per universam corporis peripheriam insensibiliter resolvitur, possit esse febrium occasio, & quarum?

Dum nutrimentum à ventriculo, & intestinis inter fibras, ad cerebrum, spinalemque medullam fertur, motus fibrarum semper illud purius reddere satagit, separatque ab illo aliquid, quod ejus perfectionem impediret, id, quòd à nutrimento separatur in circumferentiam corporis in specie halitûs partium natura transmittit, à qua continuò, insensibiliterque exhalat, materia ista exhalabilis, si integrè separetur, & integrè expellatur, optimè valebit animal: verùm si integrè non evaporet, quod evenire potest, si repentè refrigeratâ cute, ejus pori constipentur, remanet materia illas inter fibras corporis præter, & contra naturæ institutum, devenitque tunc occasio febrium ejusdem moris, cujus capite præcedenti eas esse diximus, quæ ex degenerato in fibris nutrimento eveniunt, continuæ scilicèt cùm superventione accessionum absque remissione præcedentium, nàm cùm locus sit idem, & materia, quæ degenerat, sit ejusdem naturæ, ejusdem speciei producere motum consentaneum rationi videtur; faciliùs tamen febres curantur, quæ ex prohibitâ transpiratione fiunt, quàm quæ ex nutrimento transpirationi non destinato, de quibus præcedente capite, eveniunt: nàm illæ, medicamine exhibito sudorem promovente, solvuntur, istas verò sudore solvi posse non est adeò facile.

CAPUT XIV.

Quomodò liquor nutrititius, qui à cerebro, & spinali medullâ elaboratus per fibrarum substantiam ad sustentandum corpus descendit, febres producat, & cujus generis?

NUtrimentum à cibis separatum, & in ventriculi, & intestinorum fibras receptum, tùm per processus, quibus mesenterium per vertebras lumbares spinali medullæ inseritur, tùm per alios, quibus diaphragma per dorsi vertebras ipsi spinali medullæ fit continuum, in ipsam spinalem medullam, in ipsamque cerebri medullam recipitur, ibi elaboratur, & indolem animalem acquirit, transmutaturque in hoc aliquid, quod gluten album, spermaticumque representat, gluten, ros, & cambium dictum antiquis per fibrarum spermaticarum substantiam distribuitur,ferturque per universum corpus, nàm universum corpus à fibris conflatur, à spinali medullâ, & cerebro descendentibus. Hic liquor partes substantialiter nutrit, hic liquor nervos, & partes omnes albas in corpore sanguine orbatas in vitâ sustentat; hic liquor humidum est radicale partium corpus constituentium; hic liquor intercipitur in resolutis, & paralyticis, qui exsiccantur, licèt in partem resolutam venæ, & arteriæ sanguinem deducant; hic liquor, dùm acescit in sinouijs articularibus, podagram producit; tandèm hic liquor ità in fibrarum substantijs degenerare potest, ut febres producat omnium pessimas, ferèque semper lethales, uti sunt febres castrenses, febres ex pèste, febres quædam pusillæ, ac frigidæ, quæ infirmi vires uno, vel altero die omnimodè sternunt, & omnes facultates veluti ex improviso exstingunt, & mors morbi cognitionem, & remedium non expectat, infirmi suspiriosi sunt, & anxij, & parùm cònstant, parùmque aut nihil advertunt.

Dupliciter præter naturam fieri potest liquor iste in substantiis fibrarum, vel per degeneratum nutrimentum inter fibras ipsas, de quo cap. 12. locuti sumus, vel per vehementissima animi pathemata, uti sunt metus, timorque vehemens propter vitæ, æstimationisque periculum, ut certitudo invincibilis de suscepto pestis contagio, ut etiam rabidi canis morsus; hinc est, quod tam in iis, qui ex rabie pereunt, quàm in ijs, qui ex animi passionibus vitâ privantur, pericardium sine aquâ exsiccatum invenitur, aqua enim pericardij ex hoc liquore producitur, qui in dictis casibus cessat. Febres istæ per accessiones incrementa non habent, sed passim, & quotidiè declinant, ex eo quia vita tendens ad occasum vix sensibiliter movet, & ratio est, quòd cùm liquor iste sit primum subjectum, quod principium motûs in viventibus movet, cùm illud jàm degeneratum moveri non possit, à movendo reliquas partes illicò cessat, totumque sub morbi jurisdictione deserit corpus. Prætereà cùm ex hoc liquore sanguis in venis, & arterijs generetur, quoties præter naturam fit liquor iste, sanguis etiam cadaveroso nidore veluti contaminatur,

grumescitque in ipsis vasis, ut in peste, febribus Castrensibus, & omnibus frigidis febribus observatur.

CAPUT XV.

Quomodo sanguis in venis, & arteriis contentus possit esse occasio febrium, & quarum?

Liquor nutrititius à medullâ cerebri, & spinali elaboratus, dum per substantiam fibrarum tunicas venarum, & arteriarum constituentium fluit, in cavitates dictorum vasorum exstillat, & sanguinem, qui per ea fertur, commiscetur, perfectamque acquirit sanguinis indolem assiduis per cordis ventriculos, & pulmones circuitibus; sanguis iste est viventium corporum balsamum, à naturâ eorundem corporum per assiduos labores ad ultimam perfectionem evectum, spiritus est enim volatilis, salsus, & quodammodò se movens: nàm liquores omnes, qui in viventium corporibus continentur, non ex ipsis sed ex motu partium continentium loco moventur, tantùm sanguis ob ætheream suæ substantiæ naturam, quæ quiescere non potest, impetu vehementi per venas, & arterias fertur, dispensatque universo corpori æthereis suis effluvijs placidum illum calorem, quo mediante conservatur in vitâ, sanguis ergò in viventium corporibus, cùm ætherea sit naturæ, quiescere non potest, nàm cessante à motu sanguine, calor illicò in vivente cessat, & per consequens vita, quippè ex motu partium substantiæ sanguinis usque dùm per corpus referuntur, calor producitur, at si in substantiâ sanguinis partes illum constituentes quiescunt, cessat illicò calor, nàm cessat illius causa.

Prætereà cùm sanguis in vasis sit semper in motu; quicquid intra, vel extra corpus, quod ipso sanguine calidius sit, producatur, sanguinem ipsum ad vehementiorem motum, & calorem excitabit, qui motus vehementior, & calor in sanguine fermentatio à recentioribus dicitur, scilicèt quòd partes æthereæ substantiæ sanguinis, quæ leviter movebantur, ab externo calore sollicitatæ in vehementissimum motum, atque effervescentiam concitentur, cùmque fermentum à fervimento dicatur, quoties fervor rei alicui accidit, eam fermentescere, sive fermentationem pati asserant.

Dupliciter ergò sanguis esse potest febrium occasio vel ob vehementiorem, quàm corpori convenit motum, vel per totalem à motu cessationem.

Per vehementiorem, quàm corpori convenit motum, cor inter angustias ponit, nàm in arterijs præter modum ebulliens sanguis, rarescit, & spatium majus requirit, quàm ab ipsis arterijs præstatur, ac proptereà cor versus regurgitat, prohibetque nè sanguis à sinistro cordis ventriculo in ipsas arterias recipiatur. Intereà sanguis venosus ob acceleratum motum, & fervorem magno impetu in dextrum cordis ventriculum illabitur, in dextrùm itàque ventriculum facto celeri sanguinis accessu, & in sinistro præpeditus ejus transitus in arterijs, cor utrinque inter angustias positum, agitari præter modum

dum frequentiùs, & inæqualiter moveri contingit, producitque synocham febrem unicâ accessione constantem, scilicèt usque in motûs, & fervoris durationem, dummodò fervoris occasio non in solidis corporis partibus, sed in ipso sanguine suum fomitem habeat; nàm ut infrà dicemus, cùm per accidens, & non per se sanguis fervet, tunc febrem synocham non producit, sed eam, quæ per accessionum recursum manifestatur, accidit.

At per totalem à motu cessationem intelligi debet, cùm pauca sanguinis portio, & in vasis capillaribus cessat à motu; nàm si tota sanguinis massa, vel in vasis magnis sanguis à motu cessat, illicò mortuum est animal, cessante enim sanguinis motu, & vita necessariò cessat: cùm itàque in vasis capillaribus præcipuè arteriosis aliqua sanguinis portio stagnet, quo per aliquam obstructionem in venas capillares transire non potest, I. Ibi motum amittit. II. Grumescit. III. Continentium vasorum motum depravat. IV. Incipit dolor. V. Apparet tumor cum inflammatione, & febre, quæ synochum typum servat. VI. Circumstantium partium motus grumefactum sanguinem in pus concoquunt. VII. Completur suppuratio, & cessat inflammatio, & febris.

Discite hinc juvenes quàm ineptè, & inscitè medici vulgares putredinem in sanguine vobis suadent, & in continuis febribus eam in vasis magnis prope evenire sine fundamento vobis insinuant; sanguis enim putrescere non potest, nisi priùs cesset à motu, & deindè grumescat, imò tantùm abest, ut putredo sanguinis in facto esse sit causa febrium, ut febres cessent integrè completâ suppuratione, undè pronunciatum fuit ab antiquis. *Dùm pus fit, febres, & dolores accidunt*, scilicèt in eo actu, quo sanguis motum amittit, & in grumum concrescit, in pus deindè digestus à lædendo cessat.

CAPUT XVI.

Quomodò serum, quod separatur à sanguine, & in urinæ formam excernitur, possit esse occasio febrium, & quarum?

NAtura in sanguinis præparatione ultimam perfectionem intendit, præter ea, quæ ad illum elaborandum tot digestionibus separavit, si aliquid salsæ serositatis in eo esset, residuum per vasa lymphatica in pelvim destillat, & deindè in ureteres, & vesicam descenderet, adhoc ut è corpore deturbaretur. Serum hoc si ante à sanguine separationem naturam mutet, & sua salia confundat, fit venis, & arterijs inimicum, & hostile, producitque in ijs febrem, quam synochum putrim appellare solent vulgares, quippè cùm concitetur à materiâ cum ipso sanguine mobili per accessiones non recurrit, sed unicâ accessione suam terminat periodum, ut evenit in fermentatione, & effervescentiâ sanguinis, differt tamen febris à simplici sanguinis fermentatione procedens ab eâ, quæ à sero urinario sanguini commisto excitatur, nàm hæc utplurimùm malum morem sapit, & pravis comitatur symptomatibus

matibus ob salium ætherogeneorum fermentationem, quæ in sero urinæ delitescunt; illa verò symptomatibus caret, & in salutem utplurimum terminat, ut infrà notabimus, ubi de utriusque signis, & curatione verba faciemus.

CAPUT XVII.

Quomodò liquor felleus in folliculo contentus esse possit causa occasionalis febrium, & quarum?

FElleus liquor in parenchymate hepatis separatur à sanguine, qui per venam portæ in ipsum hepar ascendit, munus hujus separationis concessum est poro bilario, qui per hepatis substantiam multiplici surculorum sobole distributus humorem illum educit, & in intestinum duodenum post insertionem cum ductu cystico ad necessarios naturæ usus evomit. Liquor iste felleus vehementissimos continet spiritus, qui si fermentationis motum concipiant, totam massam in vehementem effervescentiam concitant, undè evenit, quod ex vehementi impetu tùm in hepar ipsum regurgitat, tùm in intestinum, & ventriculum præter modum erumpit, vasa ergò hepatica cùm impetum fermentantis bilis tolerare non possint, in motûs depravationem adiguntur, pariuntque, quæ de tertio in tertium, illam febrem, per accessiones recurrit, nàm liquor felleus est de ijs, quæ quamvis sint intra corpus, intrinseca tamen substantiæ continentium vasorum non sunt, cùm itàque tunicis vasorum adhæreat, & non sit illis intrinsecus, continuò in ijs depravatum motum concitare non potest, sed uti per accessionem removetur, ità à lædendo desistit, usque dùm per novam suam approximationem iterùm per motûs depravationem concitetur; ubi notare debemus, quod tàm in hepate ab effervescentiâ bilis, quàm in liene ob depravationem attractæ humiditatis à ventriculo, quia sanguinea sunt viscera, ab excitatis in ipsis intermittentibus febribus non facilis est transitus in continuas, ut evenit in alijs corporis partibus exanguibus, vel pauco sanguine irroratis, & quæ albo nutrimento gaudent; nàm sanguis, qui est de naturâ balsami, à motu visceris depravato non ità faciliter depravatur nutrimentum in alijs partibus exanguibus, undè evenit, quòd adhærescens dictis visceribus occasionalis causa, licèt in ijs depravatum concitet motum, quia sanguis in ipsis stagnans depravationi resistit, efficit, ut non producatur nova materia depravata in visceris substantiâ, quæ continuitatis febris esset occasio, ut supra de nutrimenti depravatione latè disservimus.

CAPUT XVIII.

Quomodò aqua pericardij possit esse febrium occasio, & quarum?

AQua pericardij non secus ac bilis in felleo folliculo continuò absumitur, & reproducitur; indigebat cor ad motûs perennitatem exercendum vaporosâ quadam humiditate, quæ ejus æstum temperaret, hoc munus æquabiliter ab aquâ pericardij com-

completur; quæ à substantiâ fibrarum ipsius pericardij continuò in ipsum destillat, & continuò ab ipso cordis calore absumitur, hæc aqua à vehementissimis animi perturbationibus eo suo statu naturali immutatur, emititque cor versus suos halitus, qui ipsum vehementer lædunt, illius motum depravant, & febrem in eo accendunt continuam, pusillam, & uniformem, mali moris, & malignitatis participem; quippè vires languent, pulsus inæquales, & intermittentes sunt, æger frequentibus defectibus, & lipothymijs corripitur, faciliter in delirium incidit, & spirandi difficultate laborat. Difficilis est talium febrium curatio, & rarò ab ipsis liberantur infirmi; quippè remedijs in pericardium undequáque præclusus est aditus, & neque sanguinis missione, neque purgante medicamento hujusmodi febres remitti possunt.

CAPUT XIX.

Quomodò enumeratæ causæ occasionales, in diversis corporis partibus degenerationem, & indolem præter naturam nactæ, depravent cordis motum, & quamvis in certo corporis loco degenerent, morbum tàm universalem producant?

Causa occasionalis febrium omnium, à qua immediatè depravatur continentium eam partium motus in ipsâ cordis substantiâ, vel in ejus ventriculis coadunari, vel produci non potest, nàm in viscere tàm nobili, à quo omnis viventis motus naturalis dependet, mortale illicò esset, quicquid præter naturam constanter in eo perseveraret, quod etiam ab antiquis medicinæ patribus, & à medicis omnibus cognitum fuit: Cùm itáque cordis motus, & ejus actio depravari debeat, ut morbus universalis, qualis est febris, produci possit, operæ pretium erit investigare, quo pacto lædatur cordis motus, ponaturque in calefacto esse, ut vulgares asserunt; à causis occasionalibus alibi in corporis partibus à corde remotis existentibus. Mysterium hoc altiùs latet in naturæ penetralibus, nec facile hactenùs fuit in veritatis signum collimare.

Communis, magisque recepta sententia ab hac difficultate se extricat, asserendo elevari ab humoribus putrescentibus, vel putridis ubique corporis id patientibus vapores versus cor etiam putrescentes, vel putridos, quorum accessu lacessitum cor calidam acquirit intemperiem; & ponitur in calefacto esse; verùm qui sic difficultatem solvunt, ostendere deberent, per quas vias à panaritio, in extremo digito febrem excitare ascendant putridi vapores ad cor? Quomodò vapor extra thoracem excitatus thoracis cavitatem ingrediatur, ut ad cordis locum ab illis inveniatur aditus? Atque estò per falsi suppositionem vapores putridos thoracis cavitatem ingredi, quo sanè pacto pericardij membranam penetrabunt, ut ad cor accedant, cùm cor in pericardio, tanquàm in suâ capsulâ undequáque maneat clausum? Rude nimiùm est inventum hoc vaporum pro tanto solvendo dubio, nec cum rei veritate congruentiam ullam habet, attamen creduli homines, quibus quic-

quid propinatur, diglutiunt, hanc ſententiam veluti continentem veritatem irrefragabilem recepêre, ſubque eodem ſacramento eam tyronibus inſinuant, adimuntque illis inveſtigandi libertatem, ijs pro vero irrefragabili venumdando id, quod neque remotiſſimè cum rei veritate congruentiam habet.

Alij ſanioris judicij èxiſtimârunt à loco, in quo putreſcit humor pro febris excitatione per partem poſt partem continuari uſque ad cor putreſcentis humoris quædam qualitas, quæ ſimul atque cor attingit, illud intemperat ad calidum; Verùm ſi hæc ſententia locum haberet, illius qualitatis tranſitus per ſanguinis maſſam fieri deberet, cùm ad cor nihil accedat præter ſanguinem, & vaſa; quæ cum ipſo ſunt continua, qualitas ergò illa in ſanguinem recepta à ſanguine vinceretur potiùs, quam illum vinceret, priuſquàm ad cor accederet, quippè qualitas illa vel ex primis erit, vel ex ſecundis; ſi ex primis, ſitque illa calida, humida, frigida, vel ſicca, ſanguini potiùs talis qualitas imprimeretur, quàm ad cor accederet; ſi verò eſſet ex ſecundis, eò magis in ſanguinem reciperetur: Undè ſequeretur, quòd ſanguis ob receptam quandam qualitatem à materiâ, quæ in aliquo loco putreſcit, lædit cor, dùm ad ipſum accedit, quòd ſi ità rem intelligerent, noſtræ favent ſententiæ, quæ in circuitu ſanguinis firmata ipſum ſenſum judicem habet.

Quo pacto ergò ipſum ſenſum judicem habeat noſtra ſententia, de motu cordis aliqua ſugerere priùs convenit: Motus cordis à naturâ non eſt inſtitutus ad cordis conſervationem; nàm quò ad ſe attinet, magis præſtaret, ut quieſceret, motus itàque cordis ordinatus eſt ad totius corporis vitalitatem, nàm cùm vita conſiſtat in motu, & calore, qui etiam motus eſt, neceſſe erat, ut in corde veluti à primo movente motu cieretur id, quod toti corpori motum, & calorem impertire debebat; Id quod toti corpori calorem & motum impertit, ſanguis eſt, deficiente enim in corpore ſanguine, motus, calor, & vita etiam deficiunt: ergò cor per ſuum motum ſanguini motum conferre debebat, ut per illius effuſionem in univerſum corpus vitalitatem impertiret; ad hunc finem ipſum natura duo vaſorum genera cordis baſi affixit, quæ per univerſum corpus diſtribuuntur, venam ſcilicèt, & arteriam, ſancivitque, ut jàm experientiâ conſtat, ut venæ omnes ſanguinem ab omnibus corporis partibus emungerent, & in dextrum cordis ventriculum per earum magnum truncum eveherent, & ut truncus magnæ arteriæ à ſiniſtro ipſius cordis ventriculo venoſum ſanguinem ab ipſo corde elaboratum reciperet, & per minores ramos in univerſum corpus effunderet.

His poſitis, quæ ad ipſum ſenſum patent, ſequimur, quòd adhoc ut ſanguis à dextro ventriculo exprimeretur in ſiniſtrum, & deindè in arteriam, neceſſarium erat, ut cor moveretur motu quodam æquabili, & perenni, qualem obſervamus eſſe illum ſyſtoles, & diaſtoles, quo cor exercetur in animali integrè ſano, & à cujus rithmo pendet accedentis, receden-

cedentisque sanguinis motus, qui ab illo motu, quem illi cor impertit, non exorbitat, sed proportionaliter ad motum cordis respondet sanguinis motus, scilicèt quòd sanguis appellit ad cor per venam pro dispositione motus cordis, non autem per præcipitem quendam, & inordinatum affluxum; & è sinistro ventriculo effunditur in arteriam etiam pro ejusdem cordis ordinato motu, tùm in ratione temporis, tùm in ratione quantitatis, ità ut concipiatis in animali in integrâ sanitate constituto sanguinem recipi in cor per venam, & effundi per cor in arteriam secundum imperium motûs ejusdem cordis, non autem secundum ipsius sanguinis quantitatem, vel affluxûs celeritatem, & ut paucis dicamus verbis, in animali sano sanguis paret motui cordis, non autem cor paret motui sanguinis.

Præterea notandum est, quòd sanguis, cùm æthereæ sit substantiæ, claudatque in se ipso spirituum faciliter mobilium copiam, èx levi quavis causâ excitante suos spiritus, in fermentationem adigitur, quæ efficit, tùm ut citatiori motu feratur, tùm etiam ut quam maximè rarescat, exigatque duplum, triplumvè spatij plusquàm ante fermentationem exigebat, itâ ut vasa distendi cogantur, ut illum capiant, ut fermentanti musto est omnibus obvium.

Demum est hîc adnectendum, quòd à nemine in dubium vertitur, scilicèt quòd unaquæque pars corporis vel in se, vel circa se surculos habeat saltem capillares tùm venosos, tùm arteriosos, & quòd fibræ cujuscumque partis depravatè moveri non possint, quin simul venulæ, & arteriolæ per ipsas distributæ depravatè non moveantur, & ipsæ contentum sanguinem depravatè non moveant.

His ità suppositis devenimus ad demonstrationem, quæ nos luculenter docebit modum, quo à causâ occasionali in aliquâ corporis parte degeneratâ cordis motus depravatur ad universalis morbis productionem.

Excitatur in extremo digiti alicujus panaritium à nutrimento ipsius digiti degenerato, jàm extremi illius digiti partes omnes depravatè moventur, & cùm inter particulas ipsius extremi digiti venæ, & arteriæ enumerentur, has quoque depravatè moveri necesse est, & continuò sanguis, quem continet, depravatè movebitur, motus depravatus in sanguine aliud non est, nisi ipsius fermentatio, quæ tres effectus simul, & semel in ipso sanguine producit. Primus est, ut celeriùs moveatur; Secundus est, ut majus spatium occupet; Tertius, ut successivè tota sanguinis massa eandem fermentationem patiatur, ut in panificio observamus, in quo parum fermenti integram massæ molem ad fermentescendum sollicitat.

Ergò fermentescente sanguine in venis, & arteriis per digiti extremum distributis ob productum panaritium, primò citatior fit motus sanguinis venosi, & arteriosi, secundò ob utriusque rarefactionem vasa distenduntur, fitque ejus regurgitatio quorsùm amplior est vasorum capacitas, tertiò tota sanguinis massa ob excitatam fermentationem ad fermentescendum adigitur.

His positis effectibus in sanguine, jàm contrarium experimur id, quod in animali integrè sano evenire diximus

mus, motum scilicèt sanguinis regi, & gubernari à motu cordis, nàm fermentescens sanguis, & citatiori motu agitatus, rarefactusque in vasis non solùm motui cordis non paret, sed motus cordis à suis motibus dependet, fitque celerior, inæqualior, remissior, vehementior pro conditione impetûs sanguinis, ejusque fermentationis; Enimverò sanguis, qui per venas in sano animali placidè versus cor movetur, arrepto fermento à causâ occasionali in aliquâ corporis parte existente vehementissimo motu, & magis rarefactus ad cor fertur: urgetque illud, ut sibi transitum præstet; ex alterâ parte sanguis arterialis, qui ob suam tenuitatem à causâ occasionali in vehementiorem fermentationem adigitur, rarescitque magis quàm sanguis venosus, & ab arteriæ substantiâ venâ crassiori locum ampliorem non exigit, à parvis arteriis in aortam, & versus cor regurgitare cogitur, retruditque in sinistrum ventriculum advenientem sanguinem. Imaginamini nunc qualis sit cordis status in eo casu, quo sanguis per venas in ipsum magno impetu allabitur, & sanguis arterialis versus sinistrum ventriculum regurgitans, impedit, ne sanguis venosus transfundatur, absque dubio suadere vobis potestis cor in illis angustiis vehementiùs agitari, celeriùs, inæqualiùsque moveri, excandescere, inflammari, œconomiam subvertere, & ea omnia efficere, quæ in magnis febribus observare solemus; felix itáque qui remedium comparavit, qùo causam occasionalem à loco efficacitér resolvat, & sanguinis fermentationem inhibeat, nàm completum habebit medicamen pro omnibus febribus quæ curationem admittunt, quippè ubi coctionis tempus in febribus expectatu pro maturæ victoriâ, rarus erit felix eventus, nàm pejora sunt, quæ in universo corpore à depravato cordis motu successivè producuntur, quàm prima causa occasionalis, à qua motûs cordis depravatio originem duxit.

Concludimus igitur in febribus quibuscumque & cujuscumque speciei motum depravari in corde à sanguine fermentescente, qui per venas nimio impetu cor allabens, & per arterias versus ipsum cor regurgitans, cordis, quod in medio urgetur, œconomiam subvertit, motumque depravat, à quo æstus febriles producuntur.

Ubi notandùm est, quòd sánguinis fermentatio pendet à motu causæ occasionalis in aliquâ corporis parte existentis, nàm augetur fermentatio sanguinis, cùm causa occasionalis vehementer movet, & cùm hujus motus remittitur, remittitur quoque fermentatio, & si illa omninò à movendò cessat, & omninò in sanguine fermentatio, & ex hoc dependent accessionum tempora, quæ in febribus observantur, principium scilicèt, augmentum, status, & declinatio; enimverò sollicitata natura à causâ occasionali, licèt ejus motus ab illâ depraventur, semper tamen intendit illam removere à se, vel resolvere, vel consumere, at cùm ad id peragendum insurgit, quodammodò pigrè procedit, nàm proximum onus lædentis materiæ non sinit naturam vehementer movere, imò quodammodò veluti timore quodam perculsa, in primo il-

lo insultu trepidat, & languet, & per consequens sanguis motum etiam languidum reddit, insolitâque novitate languet etiam cor, contrahuntur pulsus, friget corpus, totumque mutatur, & tunc accessionis principium dicitur; paulatim deindè audentior fit natura, & omnibus suis viribus ad pugnam insurgit, vehementissimè se movet, excandescit, furit, universumque corpus summoperè agitat; tunc sanguis eosdem motus vehementes patitur, & cor vehementer urget, producitúrque tunc accessionis majus incrementum. Intereà causa occasionalis per dictum vehementem naturæ motum à partibus, quibus infixa erat, abscendere incipit, & natura suos motus ulteriùs non intendit, sed sistit, estque tunc accessionis status. Demùm cùm natura paulatim animadvertat causam occasionalem aliquantulùm se retraxisse, paulatim etiam se ad quietem componit, ad quam etiam se componit sanguis, & successivè cor, observaturque tunc accessionis declinatio.

Sanguis ergò in venis, & arteriis eodem modo se habet ad causam occasionalem, quò se habet olla aquâ plena ad accensas circa se prunas, eò enim usque in ollâ aqua fervet, quousque prunæ circa eam fervorem concitant, sed si vel prunæ removeantur, vel paulatim reducantur in cinerem, cessat etiam fervor aquæ in ollâ contentæ, reduciturque aqua ad temperiem ambientis aëris: Ità à pari materia degenerata in aliquâ corporis parte se habet velut pruna quædam, quæ fervorem in sanguine concitat; sed si materia degenerata vel removeatur à partibus, quibus vel adhæret, vel est infixa, vel resolvatur, vel omninò abstergatur, sanguis venarum, & arteriarum extemplò reducitur ad temperiem naturalis sui statûs, cessatque urgere, cor, & cessat per consequens febris.

CAPUT XX.

Periodorum in Febribus causa investigatur.

FEbres omnes sive intermittant, sive sint continuæ, earum accessionum certa observatur periodus, viginti quatuor horarum spatio quælibet terminatur accessio, sive intermittat deindè febris, sive alia subintret accessio; potest quidèm viginti trium horarum esse accessio ob parvitatem materiæ occasionalis, sed spatium viginti quatuor horarum nunquàm transcendit, præterquàm in synochis, in quibus ratione circuitûs sanguinis perseverat accessio usque dùm sanguinis fervor perseverat.

Hujusmodi causa inter occultas habetur apud medicos, & licèt humorum quaternario accessionum recursum refundant, insulsè tamen satisfacere annituntur, ipsarum accessionum tamen periodo dignam plures hactenùs non invenêre causam.

Nos, ut promptiùs ad rei veritatem accedamus, ea repetere cogimur, quæ in principio hujus libri tradidimus; demonstravimus enim ibi causam efficientem morborum in vivente esse viventis naturam, sive principium motûs in corpore latens; humores verò putridos, vel putrescentes, ut cum communibus Scholasti-

cis loquamur, sivè materiam aliquam præter naturam in corpore existentem, esse meras occasiones, propter quas natura viventis ad depravatos, inordinatosque motus adigitur: hoc supposito, quòd suprà luculentissimè demonstravimus, sciendum est, quòd agentia naturalia infinitæ non sunt virtutis, sed agendo laxantur, nec eorum actio uniformis esse potest, & ejusdem semper tenoris, nàm eâdem ratione, qua agendo vires intendunt, eâdem sanè ab agendo declinare coguntur, quod non solùm in agentibus merè naturalibus verum est, sed etiam in ijs, quæ arbitrio prædita liberè in aliquam actionem feruntur, ut in nobis experimur.

Præterea sciendum etiam est, quòd cùm verum sit id, quod *Aristoteles* protulit, *moveri* scilicèt *ab alio, quicquid movetur*, cùm viventium corpora moventur, ea ab alio moveri necesse est, ut si dicamus à naturâ eorum ea moveri; remanet, ut investigemus, quid sit illud in universo, quòd viventium naturam movet, hoc enim cognito, facile erit, ut quoque innotescat ratio motuum periodicorum, quos in orbe evenire conspicimus. Nos nobis suademus solem esse, qui motionum totius universi regit habenas, & quòd ab ejus motu agentia omnia naturalia normam modumque suarum motionum suscipiunt; nec id suadere erit quidquam à veritate alienum, cùm constet ex accessu, & recessu solis ab hujus regionibus omnia in ijsdem immutari, omniaque solis revolutiones sequi, quandoquidèm id, quod in rebus naturam, & motûs principium vocamus de naturâ lucis solaris fortasse erit, & eundem servat in movèndo suum corpus tenorem, ac servat Sol in regimine universi.

Sol ergò viginti quatuor horarum spatio universum circuit orbem, imminente ejus ortu, crepuscula producuntur, & aër contrahitur, diciturque tunc diurni sui motûs initium, post ejus ortum versus medium Cœlum ascendit, producitque tunc sui motûs, & caloris in universo incrementum, quod tribus horis ante meridiem, tribusque post, veluti in uniformi caloris diffusione sistit, declinat posteà paulatim in occasum, declinatque in orbe calor, tepescitque ferè omninò, cùm sub terrâ circa mediam noctem nos integrâ quiete relinquit. Itàque Sol macrocosmi vita, ejusque principium motûs viginti quatuor horarum spatio suam terminat periodum cum distinctione temporum, principij scilicèt, incrementi, status, & declinationis, quibus diversimode calor in ipso excitat macrocosmo; enimverò tribus horis ante suum ortum initium supponitur, quo in nostrum emisphærium agere incipit, illudque durat usque ad tertiam horam post suum ortum, in qua incipit suum caloris incrementum, quod in meridiem usque semper augetur, sistit tunc in eodem gradu usque ad horam tertiam ante suum occasum, in qua declinare incipit, declinatque semper usque ad horam tertiam ante mediam noctem, tribus deindè reliquis horis post illam declinatio ad integram quietem se componit; in hoc est notandum, quòd status semper de incremento, & declinatione participat, nec possunt agentia naturalia in medio duorum

extre-

extremorum longo tempore ſiſtere, quin ad utrumque non inclinet.

Cùm ergò animale corpus microcoſmi nomine ſit inſignitum, ex eo quòd quicquid eſt in macrocoſmo, in eo eſt contractum, & breviatum principium caloris, & motûs in eo ſe habet tanquàm ſol in magno mundo ſpatio viginti quatuor horarum ſuorum motuum periodos complens; itáque exiſtente in corpore materiâ aliquâ præter naturam id, quod eſt natura in vivente, ejuſque motûs principium agere in illam incipit, deindè ſuas vires, quoad poteſt, excitat, ſiſtit deindè in illo majori ſuo impetu, & ab actione paulatim declinare incipit, in qua declinatione, ſi victam omninò materiam agnoſcat, ad omnimodam quietem ſe componit; ſi verò perſeverat, denuò ad agendum accingitur, eundemque agendi modum proſequitur, quam doctrinam ex uno tantùm hoc exemplo veram eſſe vobis ſuadere poteſtis, quòd ſi homo quilibet poſt neceſſarij cibi aſſumptionem aliquem corporalem laborem incipiat, per duas, treſve horas ob cibi pondus in ventriculo pigrè ſe exercebit, vires deindè acquirendo, per ſex, aut octo alias horas alacriùs, ac vehementiùs laborem proſequetur, ſiſtet deindè aliquantulùm in vehementi illo labore, ac laxus jàm à vehementiâ declinabit, demùm omninò reſoluto ab ingeſtis cibis recepto vigore, intra viginti quatuor horarum periodum, velit nolit, à labore ceſſabit, quem reſumere poterit, ſi recenti cibo recreetur, motus ergò vitæ animalium diuturnus non eſt; egetque recenti motûs causâ poſt viginti quatuor horas, ut recentem motum inſtituat, aliàs in totalem quietem, quæ mors eſt, properabit.

Cæterùm quid ſit in causâ, quòd aliquandò immediatè poſt viginti quatuor horas in fine declinationis unius acceſſionis alia ſuum initium nanciſcatur, aliquandò poſt quietem unius acceſſionis viginti quatuor horæ intercedant, priusquàm ſentiatur alterius initium, ut in tertianis; aliquandò tandèm quadraginta octo horæ quietis habeantur, ut in quartanis, licèt in ſuperioribus capitibus aliquid tetigerimus, quòd id quodammodò inſinuavimus; luculentiùs hîc arcanam hanc in naturâ cauſam patefaciemus.

Materia degenerata occaſionalis vel adhæreſcit tantùm ſuperficiei partis, in qua exiſtit, vel in intimam ejus partis ſubſtantiam eſt infixa.

Si adhæreſcat tantùm, eſt iterùm diſtinguendum, vel enim pars, cui adhæreſcit, ſanguinem intra ſe habet, vel exanguis eſt, ex albis tantùm fibris conſtans.

Si ſanguinem intra ſe habet, uti ſunt venæ, arteriæ, hepatis, & lienis parenchymata, vel tertianam, vel quartanam febrem concitabit; tertianam, ſi in venis, vel hepatis parenchymati adhæreſcat; quartanam verò, ſi in arterijs, vel lieni.

Si verò exangui parti materia degenerata adhæreſcat, viginti quatuor ſingulis horis excitabit recentis acceſſionis initium, recurrentque diętim acceſſiones uſque ad totalem occaſionalis materiæ conſuptionem, & id etiam diſtinguendum eſt; vel enim nutrimentum partis, cui materia occaſionalis adhæreſcit ſuam ſervat temperiem in acceſſionum recurſibus,

bus, & tunc typum duplicis tertianæ, ut medici dicunt, servabit, sive secundum Galenum typum febris continuæ absque accidentibus, & symptomatum pravitate; At si per accessionum recursum nutrimentum partis, cui materia occasionalis adhæreſcit, suam temperiem amittit, fitque ipsum quoque degener, tunc continuam excitabit febrem varijs accidentibus, & symptomatum pravitate formidabilem, quamque malignam, licèt abusivè, appellitent medici.

Hujusmodi etiam febrem excitabit materia occasionalis, si non adhæreſcat parti, sed illa sit infixa; nàm id, quod infixum, & intrinsecum est partibus, ipsum est earum nutrimentum, quod vel proprio motu depravetur, & degener fiat, vel à materia adhæreſcente in sui depravationem adigitur, id per accidens est, at de essentiâ nutrimenti degenerati quomodocumque est, semper continuam producere febrem cum symptomatum pravitate.

Est nunc reddenda ratio, cur partibus exanguibus adhærens materia degenerata quotidiè accessionem excitet? Cur eadem venis, & hepati infesta tertio quoque die recurrens accessionem faciat? Cur denique eadem arterias, & lienem contactu lædens, quartanam excitet febrem?

Id ut in apertum veniat, repetere est operæ pretium, quòd partes exangues à nutrimento vix à cibo separato irrorentur, quod adhuc ætherogeneitatem sapit, nec salis volatilis indolem acquisivit, hinc est, quòd à quolibet depravato fibrarum motu ipsum quoque depravatur; nàm caret essentiâ balsamicâ, quæ illud conservare posset, licèt depravatè moverentur continentes ipsum fibræ: itáque materia ipsis exanguibus partibus adhæreſcens, tantùm abest, ut removeatur ab effluvijs contenti inter fibras nutrimenti, ut potiùs ipsum nutrimentum naturam ipsius materiæ degeneratæ assumat, transeatque illud ipsum in materiam occasionalem excitatæ febris; hinc fit, ut principium motûs fibrarum illius partis semper circa se habeat causam depravati motûs concitativam, nàm si quodammodò esset illa, quæ primò adhærendo, tantùm depravatum motum concitavit, perseverat altera, quæ inter fibras jàm facta est præter naturam, undè est, quòd natura completâ sui motûs viginti quatuor horarum periodo, cùm circa se etiam materiam degeneratam sentiat, iterùm contra illam movere incipiat, & sic quotidiè prosequitur, usque dùm vel superans, vel superata, vel ad naturalem suum motum se componat, vel omninò à movendo cessat per mortem.

At sanguis cùm balsami essentiam à corde per circuitum sit nactus, habeatque salis volatilis naturam, ità ut degenerare à suâ indole non possit, nisi per totalem cessationem à motu, cùm in grumum concreſcit; vasis, quibus continetur, & parenchymatibus, in quibus est undequáque diffusus, suum quoque balsamum impertit, & licèt in vasis ipsis, & parenchymatibus materia aliqua degenerata adhærens depravatum concitat motum, efficere tamen non potest, ut contentus sanguis à suâ indole degeneret; undè fit, quòd remotâ materiâ adhæreſcente per motum unius accessionis,

nihil

nihil remanet, quod iterùm immediatè ipsam naturam concitare ad motum possit, ac propterea ad naturalem suum motum se componit, usque dùm remota à se materia iterùm approximetur, itémque ad motum illam provocet.

At sanguis venosus, quo etiam hepar turgescit, quia spiritu à corde elaborato caret, vix per viginti quatuor horas suo balsamo continentes eum partes à materiæ degeneratæ insolentiâ perseverat, approximetur iterum intereà, & iterum ad pugnam naturam provocat, & sic de terio in tertium.

Sanguis verò arterialis, quia totus balsamus est, & maximam habet salis volatilis copiam, quo etiam lien gaudet per vigintiquatuor horas à continentibus eum vasis remotam eam caussam occasionalem iterùm approximari non sinit, quo intervallo paulatim se insinuans, iterùm adhærescit, & occasio recurrit de quarto in quartum.

CAPUT XXI.

De ijs, quæ medicus attentè animadvertere debet in febrium quarumcumque curatione suscipiendâ.

NUlla occasio per se est sufficiens ad febrium excitationem, sed ut optimè notavit *Gal. lib.* 2. *de diff. febrium*, requiritur etiam patientis dispositio, aliàs omnes à crapulâ ægrotarent, omnes in peste interirent, quòd falsum est. Imò multoties ad febrium morem magis concurrit patientis dispositio, quàm occasio, quæ licèt levis, cùm corpus malè dispositum reperiat, lethalem producere potest febrem.

Notandum est itáque quòd in corporibus viventium dispositiones pro magnis morbis raró, fereque nunnunquàm ex improviso producuntur, sed semper sensim, & temporis progressu, toleratque, quò ad potest, natura id, quod successivè in corpore advenit contra suum institutum, & propter vires suæ activitatis: Intereà lassatur, semper contrahitque ignaviam, quæ quicquid agit, imperfectè agit, & in suis motibus veluti languet, undè scriptum legimus apud *Hippocratem: Spontaneæ lassitudines morbos prænunciant*, per longum ergò tempus ità fatigata natura ex supervenienti levi aliquâ occasione, in pessimi moris febrem prorumpet, quæ si ex levitate occasionis tantùm mensuretur à medico, parvi momenti existimabitur. Dispositiones patientis, quæ febris initium præcessêre, ex ante actâ infirmi vitâ accuratè medicus cognoscere debet, ut legitimum ferre possit de morbo judicium, ut opportunè laboranti naturæ medicaminibus opitulari. Occasiones, quibus malæ dispositiones pro magnis febribus in corporibus producuntur, multæ esse possunt, eas ad quinque tamen veluti ad principaliores reducuntur, ad excessus quotidianos tùm in cibis, tùm in potu; ad labores corporis assiduos suprà quàm à viribus tolerari possunt; ad excessus repentinos frigoris, & caloris, si ijs multoties corpus corripiatur; ad excessus Venereos, & ad animi vehementissimas agitationes; addi potest his epidemica constitutio, quæ non corpora particu-

ticularia, sed omnes viventes respicit.

Hæ occasiones si per aliquod notabile tempus in corpore febre correpto præcesserunt, dispositiones in illo produxêre, quæ ex leni quadam recenti occasione in febrem properant, qua semper mortis periculum comitatur, nàm quod magis natura se sustinuit in præcedentium occasionum procellis, eò magis omnibus laxatis habenis in incipientem morbum præceps illabitur, & in sui confusionem magis intenditur.

Discite hinc, dùm ad ægrum acceditis vos curiosos esse debere in investigandis ijs excessibus, qui ægritudinem præcessêre, nàm pro magnitudine, & temporis longitudine judicium salutis, vel mortis facile erit in medium proferre; præterea neque prodest ægri assuetudo in ijs exercendis excessibus, nàm assuetudo facit, ut non ità celeriter morbi dispositiones producantur, sed postquàm morbus advenit, tantùm abest, ut assuetudo in excessibus faustum judicium arguat, ut potiùs illud in deterius inclinare faciat, natura enim assueta quoties lassatur, suarum virium omnimodam jacturam eam fecisse ostendit.

Præterea sciscitari medicus debet, an solitus sit infirmus magnos evadere morbos, nàm si aliàs illos evasit, spes aliqua superest præsentem etiam evadendi; contrà verò si patientis ægri natura nunquàm magnos morbos passa sit, facile erit, ut illo adveniente succumbat, & sæpè evenit, ut ij, qui nunquàm infirmati sunt, à primo vehementi morbo in vitæ discrimen adducantur.

Tandèm rem sanè paradoxicam vobis animadvertendam proponimus, quam Hippocrates memoriæ prodidit, & nos eventibus quamplurimis verum esse didicimus, scilicèt maximum ægrorum virium robur in febribus pravi moris non solùm salutis securitatem non præseferre, sed suspectissimum esse de mortis periculo; contrà verò, qui graciles sunt, & chronicis aliquibus morbis sunt obnoxij, si à febre mali moris corripiantur, quamvis omninò tuti de eorum salute esse non possint, utplurimùm tamen mortis periculum evadunt, dummodò senectus hujusmodi ægrotos non comitetur, & ratio est, quia quò valentior, atque robustior est natura, eò vehementiùs à causâ occasionali pravæ qualitatis in inordinationem suorum motuum adigitur, & universam corporis œconomiam ità subvertit, ut difficilis, ferèquè impossibilis sit ejus ad pristinum salutis statum ejus restitutio; in ijs verò, in quibus non adeò elata, sed remissior est natura, & tolerandis morbis assueta à materiâ occasionali concitatæ febris non adeò abhorret, nec ob sui tenuitatem in vehementes furores adigitur, ac propterea facilior est ejus ad naturalem statum reductio.

CAPUT XXII.

De Curatione Febrium, quæ à cibis, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus excitantur.

Cibus, & potus adeò ad tuendam vitam necessarij sunt tàm sanis, quàm ægris, ut sine ipsis diutiùs vivi non

non possit; partes enim tàm continentes, contentæ, quàm impetum facientes, quæ continuò absumuntur, eorum debitâ quantitate, & qualitate reparentur oportet: Si verò in his peccent, alius exitus vix esse potest, quàm cruditas, anorexia, lienteria, diarrhœa, cachexia, hydrops, innumeraque alia mala, vel mortis occasio, vel huic intemperantiæ febris accedit, de qua in præsenti agimus.

Signa.

Signa, quæ hujusmodi febrem comitantur uno, atque altero die, sunt urinæ aqueæ, capitis dolor, lingua alba limo obducta, & amarulenta, ructus acidi, vel nidorosi, renum, & lumborum dolor, inappetentia, calor moderatus, pulsus celeres, & languidi, & febris initium cum horripilatione.

Causæ Occasionales.

Siquis febre correptus medicum accersit, illique referat se præterquamquòd multùm comedit, & bibit, vel cibos mali succi ingessit, nullam aliam febri dedisse occasionem, à cibo, & potu superfluo, vel ab eorum pravâ qualitate originem duxisse febrem credendum est.

Prognosis.

Si vomitu spontaneo, diarrhœâ, urinæ profluvio infirmus exoneretur ante secundam accessionem, licèt vehemens fuerit primus paroxysmus, altero die immunis erit à febre. Si dictis evacuationibus non exoneretur infirmus, & altero die accessio non superveniat, licèt prima accessio ad integram infebricitationem non devenerit, quarto die immunis erit à febre, si iterùm in victu non erraverit. At si dictis evacuationibus non exoneretur infirmus, & altero die novâ corripiatur febre, jàm continua facta est febris, quam prava symptomata comitabuntur, & vitæ discrimen; nàm novæ febris accessio secundo die certissimum est argumentum nutrimentum inter fibras ventriculi dispersum esse degeneratum ob depravatum ipsarum fibrarum motum à lædente ingestorum vel quantitate, vel qualitate; Si hoc modo res evenerit, instituenda erit curatio, quam paulopòst trademus, cùm de febribus à nutrimento degenerato concitatis verba faciemus.

Curatio.

Si prima die, & in primâ accessione sit vocatus medicus, & inveniat ægrotum adhûc ingestorum sarcinam in ventriculo sentientem, vel acidos, vel nidorosos ructus habentem, præsentaneo vomitu illum à febre liberare poterit, pro quo

℞. *Vitrioli albi* ʒß.
fiat pulvis,
& exibeatur in aquâ menthæ, vel hordei, vel in alicujus syrupi cochleare.

Vel

℞. *Aceti scillitici,*
Syr. de cort. citri ana ℥j, m.
& ægroto propina.

Vel

℞. *Aquæ fervertis* ℥ij.
injiciatur in has
fol. tabaci Brasiliensis ʒj.

ſtent ſimul per horæ quadrantem, deindè aqua à folijs ſeparetur, & infirmo exhibeatur.

Vel exhiberi poteſt *Aqua Æſculapij,* cujus conficiendi ratio hæc eſt:

℞. *Aceti fortiſſimi q. u.*

deſtilla in Alembico plumbeo magno, abjiciendo quartam partem aceti primò extillantis, tanquàm nimis debile, reliquum excipe ad ſiccitatem ferè totalem, cavendo tamen, ne ab aceti mellagine tetrum acquirat odorem. Dulce eſt guſtatui, & datur ad ℥j. ij. iij. uſque ad iv.

Celebre, tutum, & omni digniſſimum laude Vomitorium eſt noſtrum *Hippocras Emeticum* in noſtrâ *Trutinâ* deſcriptum *lib.* 1. *cap.* 2. *De Apoplexiâ,* & in noſtrâ *Mantiſſâ in Armamentario Hadriani Amynſicht*, & omnibus emeticis palmam præripit, nullique comparandum, quod ad multos annos aſſervatur abſque ſuæ operationis deperditione, cuicumque ætati, & anni tempori adaptatur, magno cum emolumento, undè apud noſtrates medicos in maximo uſu eſt in illis morbis, quibus emetica conducunt. Non diſplicet nobis ejus confectionem hîc repetere ad reipublicæ medicæ cultum, & proximorum utilitatem, cùm medicamentum tàm captu jucundum, & blandum, quàm palato gratum ſit, ut meritò divino Nectari poſſit, & omnibus morbis, quibus vomitoria conveniunt, eſt velut Dei manus. Compoſitio talis eſt:

℞. *Vini Græci lib.* ij.
Mercurij vitæ ʒß.
Caryophyll.
Cinnam. acuti ana ʒ.j. ß.

fiat pulvis, & inde in vas vitreum amplum, cujus orificium claude, trade igni cinerum, vel arenæ, & immediatè poſt primam ebullitionem vas aufer, & ſerva. Doſis cochlear j. vel ij. vel iij.

Hoc noſtrum Hippocras eſt mirabilium omnium maximè admirandum & inexhauſtos in ſe continet theſauros, & quamvis ex eo ſumas, ſi reaffundas, vires ejus non imminues, eſt alter *Philoſophorum Lapis*, cujus confectionem in *Mantiſſâ* tradidimus.

Verùm ad magnam ingeſtorum ſarcinam è ventriculo evomendam ſine ambagibus, & ullis ſumptibus tutiſſimum vomitorium haberi poteſt, immittendo digitum in fauces, in eiſque tamdiù titillando, donec vomitus ſequatur.

His medicamentis, ut diximus, uti debet medicus, ſi ciborum moles in ventriculo perſeveret, quod ex acidis, nidoroſiſque eructationibus conjicere poteſt; cæterum ſi de eo probabilem certitudinem non habeat, à dictis vomitivis ſe abſtinere debet, nec ulteriùs ijs afflictum laceſſere ventriculum, ſed recreare illum debet tùm externis fotibus *ex abſynthio, & menthâ calidis, & aceto inſperſis*, vel applicetur *ſacculus ex menthâ, abſynthio, & pulegio conſutus*, vel ventriculi regio inungatur *ſalſâ chymicâ*, ut

℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒij.
eſſentiæ abſynthij,
menthæ ana ℈. j. m.
quibus addi poteſt
eſſentiæ meliſſæ ℈ß.

Præ omnibus celeberrimum erit *ſcutum ſtomachicum ab Andreâ Battimelli in additione Armamentarij Hadriani Amynſicht* deſcriptum.

Tùm internis medicamentis, quibus magna ineſt vis ventriculum corroborandi, & ab ejus fibris nidorem

subducendi, qui febrem deinde producere potest, ita sunt:

℞. *Syr. de cort. citri* ℥.j.
elixir propriet. destill. ʒ.j ß.
ol. cinnam. gutt. j. m.

Vel

℞ *Julep. Cinnam.* ℥ ß.
Syr. de cort. citri ℥.j. *m.*

Vel

℞. *Syr. de menthâ* ℥ ij. ß.
aquæ cinnam. ℥ß.
pulv. aromat. ros Gabrielis ʒß. *m.*

Ad idem valet *syrupus de cinnamomo, tinctura ejusdem, elixir Helmontianum stomachicum, Paracelsi, tinctura chocolatis &c.* quibus palmam præcipit *Balsamus Catholicus nostræ descriptionis in Mantissâ apud Armentarium Amynsicht.* Credibile non est, quantùm hæc nobilia medicamenta affluxum à languoribus ventriculum sublevant.

Præterea nullo modo purgante medicamento per inferiora in hujusmodi febre utendum est, nisi priùs coctionis signa in urinis apparùerint, ut optimè notavit *Gal. de arte curativâ ad Glauconem, & in libro quos, & quandò purgare oportet*, quod priùs ab *Hip.* fuerat insinuatum.

Verùm si in primâ accessione febris ex ciborum plenitudine, vel qualitate eorum prava exortæ, spontaneus vomitus, diarrhœa, vel urinæ profluvium non evenerint, nec sit medico locus movitivum medicamen exhibendi, imperatâ infirmo totali inediâ, tempus secundæ accessionis expectare oportet, quæ si non advenerit, solâ victûs ratione, & medicamentis ventriculum roborantibus, tertiâ, vel quartâ die ad integrum sanitatem infirmum adducet.

At si secunda accessio supervenerit, accuratè debet medicus de anteactâ infirmi vitâ perquirere, nàm si excessus, vel aliquis eorum, quos suprà commemoravimus, per longum tempus præcesserit, pessimi moris febrem superventuram pronunciabit, de cujus curatione pauloinfrà tractabimus; si verò excessus non præcesserint, & ab illo præsenti errore in victu febris tantùm fuerit concitata, in bonum cessurum esse morbum pronunciabit, quòd cognoscet à v. g. accessionis insultu, nàm melior erit, quàm primæ, & tertius, quàm secundæ, & dietim omnia in meliùs abibunt, tunc apparentibus coctionis signis in urinâ, cum omni securitate purgans medicamentum infirmo exhiberi potest.

CAPUT XXIII.

De Curatione febrium, quæ ex degeneratione serositatum, quæ à ventriculo per vasa brevia à Liene alliciuntur, proveniunt.

Illius febris curationem aggredimur, quæ à serositatibus per vasa brevia in lienem attractis genesim agnoscit: hæ serositates in liene adeò in excrementum Cœnosum, crassum, fæculentum, & terrestre degenerant, ut lentam, & diuturnam concitent febrem, quartanam nempe, quæ *medicorum opprobrium* nominatur.

Signa.

Si homini febrilis accessio supervenerit cùm refrigeratione, horrore, pandi-

pandiculatione, oscitatione, capitis dolore, labiorum livore, ventriculi nauseâ, lumborum, renumque dolore, jàm quartanam adesse judicabis. Lenis horror primò invadit, deindè frigus totum corpus ad intima penetralia usque perfrigerat ità ut ossa stringi, & confringi videantur, omnesque artus intimè tremant, ac dentes vehementer tremebundâ collisione concutiantur, postmodùm pigrè incalescit ægrotus, & sequitur æstus febrilis, mitior tamen quàm in tertianâ, instante autem paroxysmi fine, sudor acidum olens subsequitur, unde hac febre laborantes ob acidum illud famelici fiunt; imò & paroxysmi die fames viget, at graviorem efficit paroxysmum, si patiens tùm non abstineat: corpus illis grave est, & parùm perspirat, vires languent, & morosi sunt, vitam eligunt sedentariam, sic & magni sputatores esse solent, pulsus semper est debilis ob impeditam sanguinis spirituascentiam. A quarto die nominatur, eo quod semper ab antedente paroxysmo dies quartus paroxysmum reducat, interpositis binis diebus tranquillis. Terminatio ejus longiùs protrahitur, ad viginti, nonnunquàm etiam vigintiquatuor horas, & sic per longum tempus de quarto in quartum prosequitur. Urinæ in principio sunt utplurimùm aquosæ, & crudæ, procedente morbo, sunt coloratiores, & crassiores, febrilis locus est lien, undè color facilè, & oculorum plumbeus est, & tumor sinistri hypochondrij.

Est quartana itidem alia simplex, alia composita. Simplex est, quæ, ut dictum est, quarto quolibet die recurrit. Composita est, quæ intermedios quoque occupat dies, estque vel duplex, vel triplex. Duplex dicitur, quæ unum habet diem, duosque sequentes affligit. Triplex est, in qua nullo die tranquillitas datur, sed quotidiè novus paroxysmus vexat.

Causæ Occasionales.

Ut suprà notavimus superfluæ ventriculi serositates à liene per vasa brevia alliciuntur, quod ab Hippocrate fuit etiam memoriæ proditum; hæ serositates vel quantitate insuperabiles, vel qualitate degeneres lienem vel lædunt, vel turgidum reddunt, ejusque coctio vitiatur, & magna inibi cruditatis suppellex ex viscosis, ac lentis, simul tamen acidis, & malè figuratis particulis aggeritur, undè contumax, & diuturna oritur lienis obstructio. Hinc sanguis arterialis per splenicam arteriam ad lienem post vertiginosos motus advectus, cœnosus, terrestris, effœtus, segnis, ac spiritibus depauperatus, veluti cruoris fœx, non concoquitur, nec fermentatur, undè nec spirituosus, nec volatilis fit, & estò succi pancreatici, qui acidus est, portio aliqua ad lienem feratur, sanguis arteriosus in liene ad fermentationem ineptus est, quia sal ejus fixum in propriâ indole degener fit à limositate tartareâ, lentâ, tenaci, aliisque liquaminibus viscosis in meatuum angustiis; lienis nàmque corpus ex complicatis constat arteriis, ac propterea sanguis arterialis spiritibus orbatus ex succi affluxu fermentationis motum non subit, & spirituosus, ac volatilis non fit, nec reliquum sanguinem volatisat (de his vide plura *Cap. De lienis anatome*

ejusque

ejusque usu,) imò sanguini venoso commistus illum deturpat, mucidum, austerum, & segnem ob spirituum pauperiem reddit : & qui hujusmodi affectione laborant, vulgares appellant melancholicos, & qualis humor, talis color, undè colorem fuscum, lividum, & subluridum habent. Sanguis arterialis in liene effœtus ob degeneratas serositates, & sal fixum dilutum succi pancreatici irroratione fermentationem non subit, nec volatilisatur, undè hæ serositates terrestres, salinæ, aluminosæ, tartareæ, austeræ, vini acescentis instar, arterioso lienis sanguini commistæ fermentescunt, ut febrem concitant, ac de quarto in quartum diem per accessiones exaltantur ob fermentationis ineptitudinem, novamque effervescentiam excitant.

Si ex laboribus, vel febre aliquâ vehementi, à qua convaluit, multum sitis contraxerit homo, multumque potaverit, neque respondeat urinæ exitus ad potûs quantitatem, intereà rugitus in sinistro hypochondrio sentiat, lienem turgescere conspiciat, jàm proximam esse febrem quartanam sibi persuadeat.

Prætereà, si in Lacustribus, paludosisque locis aliquis vitam ducat, aquamque bibat, vel in eâ cibos coquat, aliquâ labe pollutam obstructionem vasorum lienis contrahet, & ex serositatibus ibi stagnantibus faciliter in febrem quartanam incidet.

Demùm quisquis in potu modum excesserit, illumque per urinam non reddat, si à naturæ robore potus ille superfluus vel per vomitum, vel insensibiliter per cutem non deturbetur, in lienis obstructiones, & in quartanam febrem sine dubio incidet.

Prognosis.

Quartana febris quamvis longitunem præseferat, tuta semper est, & omni periculo vacat, succumbere enim morbo natura non potest, quæ per 48. horarum intervallum ab illo non lacessitur, & naturali gaudet statu. Longissima, & diuturna est quartana ob succi terrestreitatem, & quamvis Avicennas dicat, quòd si in eâ non committatur error, non extenditur ultra annum, tamen observatum est ad plures, & plures annos durâsse, undè *Gabelchoverus centur.6. observ.*74. quartanarum exempla congerit, quæ 8.12.21. imò 48,58. durârunt, quod creditu operosum videtur. Hinc ortum fuit apophthegma : *Hydrops, & quartana medicorum scandala plana.* Verùm nostris hisce temporibus tàm diuturna non est, quin abbreviari non possit ob innumera antifebrifuga tàm à naturâ, quâ ab arte reperta, quæ priscis ignota fuêre. Prætereà quartanæ, quæ æstate contingunt, sunt breviores; quæ autumno, & hyeme longæ, ut habetur *aph.* 25. *sect.* 2. *Æstivæ quartanæ plerumque breves, autumnales longæ, & inter eas maximè, quæ ad hyemem usque pertinent.* Inveteratæ quartanæ raro solvuntur, nisi vere, & æstate. Quæ diuturnas lienis obstructiones nactæ sunt, diuturniores sunt, non sine periculo plerùmque in hypochondriacum malum, scorbutum, cachexiam, vel hydropem terminantur. Si scirrhus lienis succedit, desperatæ est restitutionis, in hecticam enim aliquandò terminatur. Infantes faciliùs à quartanâ liberantur, quàm mediæ, &

occiduæ ætatis viri. Simplex faciliùs toleratur, quàm duplex, vel triplex; ex ſimplici enim ſi duplex, vel triplex fiat, periculoſa eſt.

Quàm hæc febris contumax, & diuturna eſt, quæ *Saturni filia*, & *medicorum opprobrium* vocatur, tàm tuta eſt, & adeò omni vacat periculo, ut neminem jugulârit, præcipuè in regionibus calidioribus, undè illud Italicum manavit proverbium:

Sopra Quartana non ſona campana.

Solvitur quartana quandòque per vomitum, quia crudorum humorum congeries in primis viis impacta exturbatur. Interdùm motu critico, ſudoribus nempè, urinis craſſis, & nigris, menſtruis, aut hæmorrhoidibus, non verò narium fluxu, ut habetur *ſect.*8.*aph.*3. *Quibuſcumque in quartanis febribus ſanguis è naribus defluxerit malum eſt.*

Quartanarios ſolatur *Plato*, cui ſe ſubſcribit Hippocrates, aſſerunt nàmque eundem hominem non bis in quartanam febrem incidere, cujus verba ſunt: *Primùm quidem quartanâ febre idem homo bis neque capitur, neque unquàm captus eſt, neque de cætero corripietur, ſi ſemel ſanus fiat.* Sed hanc tantorum virorum ſententiam falſam deprehendit quotidiana experientia, cùm plures compertum ſit eundem infirmum iterùm quartanâ febre correptum, quinimmò Avicennas inter quartanæ indicia etiam patientis conſuetudinem annumerat. Quartana in morborum chronicorum cenſu principatum tenet, undè in tantâ annorum multorum continuatione nullum alium morbum in par conſortium admittit, quod magnum eſt quartanæ encomium; quartanâ enim laborantes magno morbo non corripiuntur; ſi verò jàm alio gravi detineantur morbo, & tunc quartana ſuperveniat, liberantur. In exemplum adduci poteſt convulſio, à qua quartanâ ſuperveniente, liberantur ægri, ut habetur *aph.*70.*ſect.* 7. *Qui quartanâ corripiuntur, non admodùm convulſionibus tentantur; ſi verò priùs tentati fuerint, ſuperveniente quartanâ, liberantur.*

Curatio.

Cùm quartana febrix pertinax, & diuturna ſit, ut etiam vulgò *medicorum opprobrium, & infirmorum ſupplicium* dicatur, medicus in eâ curandâ eò majorem ſelertiam adhibere, atque in id attendere debeat, ne medicamentis importunè datis duplex, vel triplex efficiatur, vel ex intermittente in continuam tranſeat. Præcipua itáque curationis ſpes in proba diætæ conſtitutione poſita eſt, aliter ſelectiſſima remedia vix proficere poterunt, & niſi ægri obedientia cum medici induſtriâ copuletur, & ambo concorditer in malum conſpirent, incaſsùm laborant. Maxima igitur ſex rerum nonnaturalium habenda eſt ratio, & primò

Aër ſit temperatus, purus, & Lucidus, qui ad calidum potiùs vergat; æſtiva enim quartana brevis eſt. Vitetur aër nebuloſus, & uliginoſus, quia quartanarum eſt ferax, undè ſi æſtas calida præceſſerit, & autumnus pluvioſus, quartanas quaſi epidemicas producit.

Cibus ſit boni ſucci, faciliſque coctionis, ſub mole tamen mediocri, in quo cenſu ferè ſunt caro volucrum montanarum, & ſylveſtrium, ut ficedulæ

dulæ, alaudæ, perdices, phasiani, turdi, merulæ, & non tamen partum suum in locis palustribus quærentium, ut anates, ansares, fulica &c. Conveniunt ova sorbilia, pulli gallinacei, caro hædina, vitulina, leporina &c. Vitentur carnes porcinæ, bubalinæ, cervinæ &c. quæ viscidum generant succum.

Itèm omnium animalium intestina, & extremitates. Pisces saxatiles sunt laudatiores, & è piscibus omnes illos damnamus, qui in cœnosis, palustribusque degunt locis, ut sunt anguillæ, tincæ &c. quia pingue, & glutinosum aliquid insertum habent. Similiter cane rabido pejus fugiantur alimenta fumo indurata, & sale condita. Cibos ergò salinos, acidos, viscidos, glutinosos, terrestres, & flatulentos summoperè repudiamus. Fructus arborum immaturi, austeri, horarij, pyra, poma, melones, castaneæ, juglandes, quia succum crassum progignunt, nocent. Conveniunt amygdalæ dulces, uvæ passæ, poma dulcia, pruna. Nocent quoque legumina, ut fabæ, pisa, lentes, oriza, cicercula, faseoli. Victus attenuandi, incidendi, & obstructionibus resistendi vim habeat, eapropter alimenta condiantur, & temperentur boragine, radice fœniculi, petroselini, cichorei, capparibus, cinnamomo, croco, pipere, zinzibere. In primis tribus, vel quatuor paroxysmis quartanarius tenuiori utatur victu, ut habetur *aph* 4. *sect.* 1. *Victus tenuis, & exquisitus in morbis longis semper &c.* Si quartana ex se incæperit, quia in morbi principio materia morbifica copiosior, & crassior est; si verò alium secuta sit morbum, primò ex Hippocratis præcepto, victus crassior adhibendus est, atque sensim versus statum de eo aliquid detrahendum; non enim consultum est, ut vires præcedente morbo tenuiori diætâ ab initio institutâ magis debilitemus. Si æger id ferre possit, commodissimum est, ut die paroxysmi nihil cibi sumat: qui tamen inediæ assueti non sunt, & jejunium facilè non ferunt, ijs aliquid cibi liquidi, & facilis coctionis post paroxysmum exhibendum.

Tempus cibos exhibendi in omnibus febribus intermittentibus *aph.* 11. *sect.* 1. describit *Hip. In accessionibus abstinere oportet, nàm cibum dare nocuum est: & quibus per circuitum fiunt accessiones, ipsâ accessione abstinere oportet.* Et *aph:* 19. *sect* 1. *His, qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adjectioni ante judicationes.* Danda itàque opera, ut paroxysmus ingruens, imò humorum fermentatio, quæ ante sensibilem paroxysmum sæpè satis diù antecedere solet, vacuum ventriculum inveniat, quod tempus, qui brevissimè definiunt, sex horarum spatio metiuntur; nàm cibi, qui tunc dantur, non corpori, sed febri alimentum sunt. Multæque tertianæ, & quartanæ producuntur non suâ naturâ, sed diætæ erroribus, atque isto in primis, quod ægri instante paroxysmo, cibo non abstineant.

Potus sit vinum album, tenue, maturum, non austerum, vel si æger vinum non bibat, utatur agrimoniæ decocto. Quies summa requiritur in ipsis exacerbationibus, interjectis verò diebus inter quosque paroxysmos, ad consueta se transferat exercitia, vel equo, aut curru vehatur

æger. Somnus largiusculus fit, non ità multùm à mediocritate diffidens, & vigilia mediocriter se habeat. Excreta, & retenta sint naturæ consona. Alvus molliatur, quantum ejus fieri potest per consuetos cibos, si verò hi nihil profecerint, infusis per clysterem utendum est, per initia quidèm mollibus, posteà acribus. Si hæmorrhoides sint suppressæ ad consuetum fluxum proritentur, & si menstruæ subsistant purgationes, procurandæ sunt, aliàs tartarei humores coacervantur, & acidum multiplicatur. Animi passiones, ut timor, mæror, terror, lucubrationes, curæ &c. validæ sunt occasiones ad quartanæ productionem, quia sanguinem spiritibus rèddunt effœtum. Terrorè panico multos quartanarios sanari posse ajunt, ut inopinatâ aquæ frigidæ perfusione, subitaneo serpentum, & murium aspectu, vel præcipitio ex alto, vel sclopetæ ictu sine glande.

Febris quartana, cùm sit chronica, & obstinata, medicus magnam solertiam adhibere debet, & ægrorum perseverantia necessaria est, ut assiduâ medicamentorum mutatione occasionalis causa concoquatur, & eliminetur: undè si remediorum series intermittatur, unica ferè causa est, ut quartanarij incurati remaneant; siquidèm post paucorum usum, tædio affecti, reliqua prorsùs respuuntur, & dedignantur. In medicamentorum cursu curare debet medicus, ne ex eorum importunâ exhibitione, vel ex ægri erratis ex simplici in duplicem, vel triplicem, vel ex intermittente in continuam transeat. Id etiam ægro præsagiendum est febrem hanc brevi curari non posse, & sat citò curari, si sat benè.

Vulgares medici indicationem curativam à causâ morbifica sumunt, qui est humor melancholicus frigidus, & siccus, undè ut crassus attenuandus, & incidendus, ut putridus corrigendus, & ut adustus refrigerandus, ac deindè idoneis medicamentis evacuandus. A principio itàque quartanarios mollioribus tractant præsidijs, acrioribus ob succi crassitiem, & terrestreitatem vitatis, qui non nisi attenuantibus cedit medicamentis; Undè sufficit circa initia, ut mollioribus enematibus intestina mundentur, quasi intestinorum stercus quartanam cuderet, postmodùm lenientibus medicamentis, siqua succorum colluvies in primis vijs appareat, utuntur, ut melle rosaceo, vel mannâ, aut ejusdem generis medicamentis, minuenda.

Ubi primæ viæ evacuatæ fuerint, de sanguificinâ cogitant; verùm non omnes eodem vivunt voto, nàm nonnulli coctionem expectant, ut sanguinem mittant, quia tunc temporis sanguis fluxior, & tenuior est, sed cùm morbus est coctus, medicus est decoctus. Alij in quartanâ sanguinem non detrahunt, nisi redundantia per venarum turgentiam, & alia indicia videantur: sed hæc redundantia rarissime est in morbis Saturninis, & præcipuè si quartana febri mali moris successerit.

De loco sanguinis mittendi rixantur, sed antisignamus *Galenus* brachij sinistri medianam secandam jubet, quem plerique sequuntur vulgares, nec id sine ratione in praxi observant, nàm lien in quartanâ labo-

rat,

rat, ejusque sanguis fæculentus est, nec suo satisfacit muneri, nempè sanguini defæcando, & hinc vitiosi sanguinis cumulus in liene fit, qui proximè ex sinistro latere evacuatur. Verùm sinistri brachij vena nullam cum liene rectitudinem per se habet, sed mediante hepate cum venâ cavâ lien connexionem habet. Verùm si fluens sanguis crassus, & niger appareat, liberaliùs illum mittunt, si autem ruber, ac floridus, supprimunt. Nonnulli sanguinem in quartanâ propter crassitiem, & frigiditatem per supernas venas evacuari non posse meditantes, ideòque *aph.* 3. *sect.* 8. habetur: *Quibuscumque in quartanis febribus sanguis è naribus defluxerit, malum est.* Quia sanguis fæculentus, & crassus per superas venas excerni non potest, nisi purus, venas infernas tundere censent, tùm quia per has sanguis crassus, & fæculentus excernitur, tùm quia raro accidit, quin hujusmodi febres ex suppressis hæmorrhoidibus, menstruis utplurimùm genesim agnoscunt, ac proindè venas in ani foramine, vel in malleolo aperiendas jubent, & postmodùm ad venas superas aperiendas accedunt.

De tempore sanguinis mittendi vulgares digladiantur, nec omnes in eandem se colligunt sententiam, nàm plerique cum *Galeno* commodissimam venæ sectionem in principio instituendam judicant, primis vijs evacuatis, diebus ab accessionibus vacuis. Aliqui in ipso accessionis die sanguinem detrahunt, quinque aut sex horis ante febris paroxysmum, quod utilissimum est, quia tunc temporis humores moveri incipiunt, & faciliùs educuntur. Alij venæ sectionem in plenilunio celebratam plurimùm conferre asserunt, quia tunc temporis ob lunæ motum humor ille crassus, & fæculentus ebullit, & fluxior redditur, & promptiùs per venæ sectionem educitur.

Rixantur vulgares in quartanâ de sanguine educendo, & perpetuò extra rem loquuntur, nàm in morbis frigidis, ut est quartana, sanguinis missio refrigerat, & frigidiores morbi oboriuntur, ut Scirrhi, hydropes, vel contumax scorbutus, vel ex intermittente in continuam degenerat, & lethalis evadit, quia materia morbifica crassior, & contumacior redditur; crassis enim, & terrestribus remanentibus partibus, subtiliores evolant particulæ, à quibus omnis excitabatur motus, & deindè calor, ac quod remanet, irresolubile est, & contumacium morborum causa.

Non desunt, qui in quartanâ, & morbis melancholicis summis extollunt encomijs venæ, quam salvatellam vocant, incisionem in sinistrâ manu factam inter digitum anularem, & minimum, cùm per hanc sectionem lienem evacuari censeant; attamen nullam aliam hujus rei rationem adducunt præter experientiam, quæ incerta est, nam ut certa sit, & omnis effectus alicui auxilio adscribatur, ipsum solum usurpatum fuisse necessarium est, nàm si plura simul in usum trahantur auxilia, atque aliquis effectus indè sequatur, cui is tribuendus sit, dubium est; Id, quod etiam in salvatellâ locum habet: Nàm si alia plura præcesserunt remedia; & posteà salvatella quoque aperiatur, atque æger

æger meliùs abeat, certè soli salvatellæ apertæ effectus is assignari non potest. Cæterùm salvatellæ venæ sectio frustranea, & absque fundamento est, nám ramus iste è cubiti venis propagatur, undè nullum cum liene peculiarem habet consensum. Prætereà sanguis iste melancholicus crassus est, & per talem exilem ramum commodè evacuari non potest.

Sanguine evacuato, materiam peccantem præparant *Syrupis de lupulis*, *fumariâ*, *de pomis*, *boragine*, *de tribus radicibus Gentilis*, *bizantino*, *vel de corticibus citri &c.* Præparatam materiam purgant *Syr. de fumariâ majori. de polypodio*, qui hîc communiter *Suessanus* appellatur, *confectione Hamech. Diacatholicone*, *diasenâ*, *electuario Indo*, *syrupis magistralibus &c.* quæ melancholicos, succos educendi vim habent. Inter pilulas utuntur *pilulis de lapide lazuli*, *de fumariâ*, *fœtidis*, *aggregativis &c.* Ex his varias parant formulas juxta diversam patientium dispositionem, & libitum, quùm quoad ætates, tùm quo ad sexus, tùm quo ad corporis habitum, anni tempora &c. Et quoniam succi sunt melancholici, & pituitosi, ut in quartanâ spuriâ per vices eos præparant, & evacuant, ac propterea à levioribus priùs exordiantur, & ad validiora transeunt, inter quæ multùm commendant *pilulas tartareas*, *vel de ammoniaco à Quercetano descriptas*.

Præter dejectoria pharmaca laudant vomitoria contra *Hip. aph. 9. sect. 4. Melancholicos verò plenius per inferiora eâdem ratione contraria apponentes.* Cujus rei ratio est, quia quemadmodum biliosus succus ob sui levitatem faciliùs per superiora purgatur, sic melancholicus ob sui gravitatem nequit per superiora educi, nàm deorsùm semper inclinat. Primò vomitoria mitiora adhibent, ità sunt *succus raphani cum oximell. vel decoctum hyssop. & sem. aneth.* Secundò vomitoria potentiora, *ut asarum*, *gratiola*, *sambucus*, *rad. hellebor. alb. &c.* quæ ante paroxysmum propinant, quia tunc natura materiam morbificam mover.

His vicissim utuntur medicamentis, nempè purgantibus, & vomitorijs, quia quartana morbus chronicus est, & obstinata perseverantia necessaria est, ut assidua remediorum vicissitudo, & rejeteratio illius causam concoquat, & expurget. Intermedijs purgationum temporibus frequentes inijciunt clysteres, quibus naturam ad intestina humores noxios expellere assuefaciunt, & sensim aliquid de materiâ morbificâ per anum educunt. Miseros itaque quartanarios in assiduis medicamentorum angustijs versant absque ullâ salutis spe, undè diuturno medicaminum usu fatigati, tædio affecti; & viribus enervati omnia respuunt, & incurati medicam artem, & medicos devovent. Tandèm exactam, & diuturnam diætam perosi, in cibo, & potu quùm in quantitate, tùm in qualitate delinquunt, imò cibos pravæ substantiæ expetitos avidè ingurgitant, & magno artis, ac medicorum dedecore à quartanâ liberantur.

Præter purgantia, & vomitoria in quartanæ progressu aperientia, & deobstruentia usurpant, inter quæ utiliter commendant pilulas ex chalybe præparato, post quarum assumptionem ægrum deambulare jubent; chaly-

lybis enim usus in febre quartanâ utilissimus est, quia contumaces lienis obstructiones, quæ illam fovere solent, potenter aperit, & resoluit.

Observant vulgares in quartanâ primis diebus non multos sudores, attamen in morbi progressu, attenuatâ materiâ, copiosos sudores, quapropter ad naturæ imitationem diaphoretica in quartanæ declinatione ad illius reliquias discutiendas, ad intemperiem longo morbo contractam, ad malum corporis habitum emendandum, ac lienem, ventriculum, & alia viscera chronico morbo debilitata corroboranda, utilissima censent. Ex his potissimum obtinet locum *Theriaca*, quam ℥. j. pondere horâ unâ ante paroxysmum cum vino, vel decocto chamædrios exhibent, & per plures paroxysmos reiterant, sed paulò ante paroxysmum felicius operatur, quia frigoris augmentum prohibet, & humorem febris causam jàm effervescere incipientem commodiùs discutit, & modò paroxysmum imminuit, vel modò, si materia parcior sit, illum prorsùs tollit. Inter diaphoretica commendant quoque *Mithridatium*, *carduum benedictum &c.* & præ aliis *radices salsæ parillæ*, *chinæ*, quarum decoctum primarium per viginti dies ante accessionem exhibent, & secundarium pro potu ordinario, & contumaces interdùm curâsse quartanas referunt. Cæterùm succus melancholicus ob sui lentorem, & crassitiem ineptus est, ut in sudorem transeat, estò melancholici multo abundent sero, istâ serositate in sudorem resolutâ, quod remanet, contumacior, & fixior redditur, & in scirrhum degenerat, & pro tuto curando morbo, pejorem, & pertinacionem inducunt. Præterea si quartana est in declinatione, & sudores natura movet, quia materiam attenuavit, sudorifica, diaphoretica nullo prorsus modo conveniunt, ut innuit *Hip. aph.* 20. *sect.* 1. *Quæ judicantur, & judicata sunt integrè, neque movere, neque novarè aliquid, sive medicamentis, sive aliter irritando. sed sinere oportet.* Idem repetit *lib. de humoribus* per hæc verba: *Quæ perfectè judicantur, non movere: neque medicamentis, neque aliter irritando, novare quicquam.* Si itaque vel integra judicatio facta est, vel adhùc fit, totum opus naturæ committere, & nihil nos novare oportet: ubi verò, ut inquit Gal. in comm. ejusdem aphorismi, indeficienter judicatur, id, quod deficit, supplere nos convenit.

Ad liniendum rigorem utilissimas spinæ dorsi inunctiones dijudicant, quas frequenter usurpant, quandò rigor est ità vehemens, & importunus, ut ægrum valdè molestet, fiuntque inunctiones *ex oleo anethino*, *chamæmelino*, *rutaceo*, *costino*, *de piperibus*, *laurino cum Mithridatio*, *& theriacâ*, ut

℞. *Theriacæ* ℥. ß.
caryophyll. ʒ. j.
castorei ℈. j.
ol. laurini,
chamomæl. ana ℥. j.
fiat linimentum.

addi potest aliquid *spiritûs Vini rectificati*: Dùm inunctiones fiunt, iteratas, sed leves frequentant purgationes.

Tendèm ad quartanæ appropiata recurrunt, quorum tamen agendi rationem nesciunt, qualia sunt *succus absyn-*

thij, verbenæ, radices imperatoriæ, thapsi barbati, plantaginis, decoctum genistæ, & inter cætera hoc commendant, ut

℞. *succi absynth. recentis*,
theriacæ ana ℨ. j.
vini alb. potentis ℥. j. m.

& ægro propina tribus horis ante paroxysmum, quod ter, vel quater repetunt. *Radicis Imperatoriæ pulverisatæ* ℨ. *j cum vini haustu* ante paroxysmum propinata, & aliquoties repetita paroxysmum non tantùm mitigat, sed etiam sæpè planè profligat.

Ultimò supra carpos, & pulsus varia applicant topica, ut *Radices urticæ mortuæ contusæ* carpis manuum applicat. *Tinca per medium dissecta*, & manuum carpis applicata. *Rondoletius* jubet *folia salviæ, sambuci, pedis columbini, rutæ ana* m. ß. *calthæ* p. j. *trita cum modico salis*, & *vini* carpisque manuum alligare ante paroxysmum, coctionis apparentibus signis.

Pro febris quartanæ curatione omnes intentiones eò sunt dirigendæ, ut serositates lentæ, lutosæ, tenaces, & tartareæ in liene, quæ sal fixum à propriâ indole degenerare faciunt, incidantur, subtilientur, & fluxiles redditæ per convenientia emunctoria eliminentur; undè sanguis arterialis in ipso lienis corpore, mediante sale fixo, ab humorum glutinositate veluti soluto, succi pancreatici affluxu fermentationis motum subit, & volatilis, ac spirituosus evadit. Deindè ut acidum, vel austerum sanguini (qui dulcis, spirituosus, & balsamicus esse debet) per singulos paroxysmos impertitum, quod sanguinis naturalem turbat fermentationem, & efficit, ut ejus salia fermentativa non ritè invicèm agant, edulcoretur, emendetur, infringatur, deleatur, ac suas veluti deponat exuvias, & simul effervescentia febrilis coërceatur, & sanguis in naturalem reducatur statum. Tandèm visceribus valdè labefactis, ut ventriculo, lieni, hepati, & mesenterio pristinus robur, & vigor restituatur. Quibus ritè peractis, quartana febris feliciter profligatur.

In febris quartanæ curatione controversia est inter medicos, plerique eorum, qui specificum, certumque remedium pro eâ curandâ ignorant, sunt voti, ut febris quartana curari non debeat, sed relinquenda, ut post annos spontè evanescat; sic quod ipsi ignorant, nec per alios fieri permittunt, admonentes infirmum, ut à remedijs curativis se abstineat, ne majus malum illi superveniat.

Quamplures deindè audaciores, qui specificum remedium quartanæ curatiuum adepti fuêre, quàm citò fieri potest, adhiberi debere suadent; ajunt enim indignum esse medicum, qui morbum aliquem curare certò potest, illum in longum protrahere, ut infirmi naturam affligat, & excrucier.

Nos utrumque improbamus, nec ut spontè cesset quartana, expectandum laudamus, nec temerè specifico remedio, exclusis, quæ materiam solvunt, adoriendam esse quartanam censemus: enimuerò specificum remedium, quod materiæ fermentationem compescit, sed ipsam non resoluit, & à loco non deturbat, tutum esse non potest, quippè necessariò vel morbi recidiva succedet, vel alius morbus à materiâ non resolutâ concitabitur.

Quar-

Quartanæ igitur curationem aggressuri, ægroto primò victûs rationem præscribimus, eique imperamus, ut ab immodico aquæ potu omninò se abstineat, & præsertim accessionis tempore, in ipso verò vigore conceditur, & maximè cùm sudoris eruptio, tuncque potus liberalior nonnihil concedendus, sic enim promptiùs erumpit sudor, & feliciter cedit febris. Secundò, hypochondria tangamus oportet, an adsit tumor, vel scirrhus, in specie quandò quartana est diuturna, adest tumor, vel scirrhus lienis; nec potest esse diuturna, nisi tandèm vitium, & noxa lienis superveniat, ideóque tunc in omnibus medicamentis simul ad lienem respiciendum erit, ut feliciùs eradicetur morbus. Hinc quartanæ non fiunt vitio splenis, sed hujus vitio contumaces, & obstinatæ redduntur, nàm in hujus principio hoc viscus est incolume, & illæsum, sed occasionalis causa est nimia aquositas à ventriculo per vasa brevia ad lienem deportata: hac febre diuturnâ redditâ, aut pertinaciter reluctante, vel perperàm curatâ, subindè supervenit tumor, aut scirrhus lienis: supervenit imprimis talis hujus visceris affectus, adeóque potiùs est productum morbosum, quàm radix morbi originaria, cùm remota causa ex serositatum degeneratione in stomacho fabricetur.

Hinc menstruis, vel hæmorrhoidibus suppressis quartanas oriri observamus, ut multa extant apud auctores exempla, verùm hæ suppressiones ad has febres sunt dispositiones. Verùm horum causæ præcedentes in stomacho cuduntur, ejusque digestione fundamentali totum corpus insigniter turbante. Undè neque vasa majora, neque minora, nec tandèm ipsum cor est harum febrium primarium subjectum, sed adest certum viscus, seu focus, in quo seminium febrile, & causa occasionalis latitat, & radicatur, ut in febribus symptomaticis patet, (attamen juxta nostram sententiam omnes febres sunt symptomaticæ), sic ulcera, vel vulnera febrem inducunt, & focus est in parte ulcerata, vel vulneratâ.

In hoc foco seminium, seu fermentum hoc febrile, seu sal illud, quod est naturæ fermentativæ fermentescere incipit, & miasmata, seu corpuscula exotica, quæ emittit, sanguini commiscentur, ejusque crasim invertunt, vitæ œconomiam subvertunt, sanguinis mistionem turbant, ejusque salia naturalia confundunt, & non ritè agunt, undè ex corpusculorum ætherogeneorum cum homogeneis actione, & reactione simultaneâ calor naturalis intenditur, qui cor in calefacto esse ponit, & non est de febrium essentiâ, sed tantummodò symptoma sequens.

Pro quartanæ igitur curatione tàm causæ occasionales removendæ sunt, quàm seminium febrile in foco latitans eliminandum est, proficua præ cæteris in quartanâ auxiliantur emetica, si ægrotus faciliter vomat; hæc nàmque ventriculum aquositatibus exonerant, & facilius materia per vomitum, quàm per inferiora purgatur. Propinanda sunt hæc ipsa unâ, vel alterâ horâ ante paroxysmum, movet enim hoc ipsum natura, quæ sæpissimè ingruente paroxysmo, se per vomitum exonerat. Emetica, quæ quartanæ materiam domant, ex du-

plici Régno, vegetabili scilicèt, & minerali desumenda sunt, & inter vomitoria vegetabilia primum obtinet locum *Asarum*, & tanquàm singulare febrifugum in quartanâ commendatur, ut

℞. *Rad. asari mediocriter pulverisat.* ʒ. j. *vel* ℈. IV.
vini calidi ℥. IV. m.

& propina horâ unâ, vel alterâ ante paroxysmum, blandos provocat vomitus, & æger stragulis benè tectus sudores expectet. Vel alio modo præparatum asarum blandum admodùm vomitorium ex folijs præbet, ut

℞. *Asari folia viridia, & succolenta, benè crassa, à madore nocturno, & diurno purgata num.* viij. x. *ad* xij. *ad summum, hæc folia convoluta scinde ad modum tabaci in longa segmenta, (non minima, quia tunc vehementiùs dant vomitorium) infundantur per noctem in aqua cardui benedicti* ℥. iv. *stent ità in loco tepido, manè colatur per linteum rarum, vel cum oxymel. simpl.* ℥ß. *detur, vel per se.*

& nullâ molestiâ vomitum movet.

Post asarum est *Nicotianæ decoctum*, ut

℞. *Aquæ ferventis* ʒ. ij.
injiciatur in illas fol. nicotianæ ʒ. j.
stent simul per horæ quadrantem, deindè aqua separetur à folijs, & infirmo exhibeatur.

Multi commendant *Sal vitrioli à* ℈j. *ad* ʒß. sed quia aliquid remanet, quod in totum ventriculum destruit, & vim suffocantem habet, ac œsophagum, & fauces exulcerat, meritò ab emeticorum supellectili proscribimus.

Verùm omnibus quibuscumque emeticis præferuntur antimonialia, ut

℞. *Vini in Regulo antimonij infusi per duodecim horas* ℥. ij.
& exhibe.

Vel

℞. *Croci metall. gr.* xij.
fiat pulvis, & exhibe.

Vel

℞. *Merc. Vitæ gr.* vj.
infund. per noctem in vin. alb. ℥. ij.
manè vinum coletur per inclinationem, relinquendo pulverem, & vinum propina.

His omnibus præferimus nostrum *Hippocras emeticum* ad cochlearia duo, vel tria.

Ex his omnibus vomitivis quodlibet eligere potest medicus, ut ventriculum exoneret, & quartanæ materiam in aliquâ portione educat; quòd si æger vomitiva non leviter ferat, tunc sequentibus dejectivis uti poterit medicus, sed blandiora esse debent, & die ante paroxysmum præbeantur,

℞. *Tart. vin. alb.* ʒ. iij.
sen. or. ʒ. ijß.
cinnam. acut. ℈. j.
f. omnium pulu. subtiliss. & m.
exhibe in jusculo.

Vel

℞. *Cremor. tart.* ʒ. ij.
diagridij gr. xv.
f. utriusque pulvis,
qui misceatur, exhibeaturque in jusculo ante prandium.

Vel

℞. *Conf. flor. persic.* ℥. iij. ß.
sumat immediatè ante prandium.

Vel

℞. *Pilul. de tribus Gal.* ʒj.
& ut suprà exhibeantur.

Vel

℞. *Extract. Catholici* ℈ij.

f. pi-

f. pilul. iij. *inaurandæ.*

Vel

℞. *Extract. hellebori nigri* ℈ij.
reducantur in pilul. ij.

& infirmo exhibe ante cibum.

Vel exhiberi possunt *Pilulæ Tartareæ Quercetani*, vel *de ammoniaco.* Quòd si æger pulveres, & pilulas respuat, & purgans medicamentum in formâ potûs exoptet, exhiberi potest *syr. de fumar. mai. hellaborat.* cum suo decenti decocto.

Vomitu, vel secessu exonerato quartanarij ventriculo, si obstructio, vel tumor, vel scirrhus lienem infestet, ad ea, quæ lienis vasa deobstruunt, deveniendum est, quæque urinam lacessunt, sunt hujusmodi hæc:

℞. *Salis prunell. n. d.* ʒß.
aquæ cort. fabar. ℥ij. m.

exhibe infirmo quolibet manè per viginti dies.

Vel

℞. *Tart. vitriolat.* ℈ij.

propina quolibet manè in cochleari cum *syr. de quinque radicibus aperientibus* per 20. dies.

Vel

℞. *Comar. absynth. num.* x.
contundantur parùm, & infundantur per noctem in
vini albi ℥ij.

manè fiat colatura, & infirmo per dies ut suprà præbe.

Vel

℞. *frustuli chalybis* ℥ij.
immergatur in vin. alb. lib. ij.
per XXIV. *horas.*

utaturque eo infirmus in prandio, & cœnâ per xx. dies; altero quolibet die ejusdem chalybis in recenti vino factâ præparatione.

Vel

℞. *limaturæ chalybis* ℥ij.
f. ejus infusio in succo limonum per 24. *horas.*

separetur à limaturâ, deindè succus, qui reducatur cum saccharo in syrupum longum, hujus ℞. ℥ij. & infirmo propina per 20. dies.

Tandèm tanquàm Arcanum ad quamlibet pertinacissimam obstructionem solvendam

℞. *Salis absynth* ʒß.
vitrioli Martis gr. vj. m.

Exhibe infirmo quolibet mane per xx. dies, augendo dosim vitrioli Martis quolibet mane duobus granis, usque dùm ejus quantitas sit scrupuli unius, & illa absynthij sit semper eadem.

Credibile non est quantùm hoc medicamen omnibus lienis affectibus, & reliquorum viscerum obstructionibus sit proficuum; assignavimus xx. dierum spatium his deobstruentibus medicaminibus, nàm xx. dierum circuitu septem præteriêre quartanæ accessiones.

Pulverem cacheticum simplicem magnarum virium in viscerum obstructionibus, & præcipuè lienis felici eventu semper experti sumus, cujus compositionem ingenuè exaramus:

℞. *Chalybis præp part.* j.
cassiæ ligneæ part. ij.
facch albiss. part iij. m.

Dosis ejus tantum, quantum mucrone cultri arripi potest, detur ter quotidiè, manè jejuno ventriculo, horâ tertiâ vespertinâ, & ituro cubitum, tamdiù donec omnis obstructio fuerit expedita, etiam ad aliquot septimanas continuando. Chalybs in bracteas tusus tantisper tunditur super incudem, posteà subtiliter pulverise-

tur; incus benè mundetur undique.

Proficua sunt suprà notata remedia deobstruentia, sed potior est *crocus Martis aperitivus*, vel *tinctura Martis apertiva ex Andreæ Battimelli inventione in Hadriani Amynsichi Auctuario*, & plus valent unâ hebdomadâ assumpti, quam alia medicamenta integro mense, quorum descriptionem, vires, usum, & dosim apud eundem legere potestis.

Simul cum deobstruentibus internis adhiberi debent inunctiones externæ in sinistro hypochondrio circa lienis regionem, ut

℞. *Ol. de capparibus* q. v.
f. inunctio manè, & vesperi.

Vel

℞. *farinæ hordei* ℥. iv.
verbenæ cum radicib. caulis, & foliis m. iij.

contunde, & misce cum ovi albumine, fiat cataplasma, quod loco lienis superponatur, & per tres dies recens applicetur, nàm resudabit extra cutem cruenta lienis sanies, resolvitque omnes ejus morbos, sæpèque etiam quartanam. At mirabilis erit inunctio, quæ omnes alias superat, ex *oleo laterino*, cujus recipe q. s. locumque lienis manè, & vesperi inunge. Si lienis obstructio, vel scirrhus fuerit contumacior, omnem absoluit paginam *emplastrum de succo cicutæ, vel de Mandragorâ, utrumque cum ammoniaco distemperatum*; succus nàmque mandragoræ ebur dissoluit, & hinc à medicis in usum introductus fuit. *Helmontius* in quibusdam suis chirographis sequens in quartanâ commendat emplastrum:

℞. *Tabaci* q. u.
adde vini q. s.
coquantur per mediam horam, post coletur, & fortiter exprimatur, colaturæ addatur
mellis communis, &
ol. comm. q. s. *ad consistentiam empl.*

applicetur tepidè regioni lienis cum oleo capparum. Idem *Helmontius* in quartanâ extollit emplastrum ex paucis resolventibus, & abstergentibus paratum ut

℞. *Ceræ* ℥. j.
styracis calamit. ʒ. ij.
ladani liquidi ℥. ß.
asæ dulcis,
olibani opt. ana ʒ. iij.
f. *empl.* s. a.

quod lieni applicetur, cujus Archeus ab acido stomachi ab ipso censetur ad iram commotus, ut odoratis his ille mulceatur, & sopiatur, in quem finem, & varia commendat unguenta, quibus solis quartanam curare posse contendit.

Eximium est *oleum Verbenæ* à nobis in *Mantissâ* descripto ad rebelles lienis obstructiones delendas; nàm ejus canales, ac glandularum poros crasso, viscido, & tenaci limo obductus, aut particulis terrestribus infartos, vel sale austero, & rigido imbutos solâ per plures auroras inunctione incidit, attenuat, & dissoluit: eapropter meatus, & glandularum poros obstructos reserat, aperit, ac per diureticam semitam obstruentem materiam exturbat.

Multæ ad demulcendum rigorem, & horrorem, quandò vehemens, & importunus est, commendantur inunctiones, quibus ante paroxysmum spina dorsi usque ad os sacrum juxta ignem inungitur, sic in quartanâ rigor,

gor, dùm à foco febrili elevata austera aciditas in paroxysmo partes nervosas, & membranaceas vellicat, & hinc rigor modò minor, modò major juxta vellicationis qualitatem succedit; in rigore enim primariò panniculus carnosus vellicatur, sed abdominis partes vellicatæ corpus quatiunt. Vndè & frigus intensum in abdomine, lumbis, cæterisque partibus percipitur. Ingruente paroxysmo pulsus fit minor, & debilis propter debilem sanguinis fermentationem, interdùm verò omninò non observatur, & intercipitur; aciditas namque ista massæ sanguineæ communicatur, ipsamque quodammodò obruit, nonnihil quasi coagulat, aut inspissat, & cordi communicata per venas, ipsius ventriculos, & substantiam, quæ tota musculosa est, contrahit, constrigit, convellit, coartat, undè cor angustiatum suum motum edere non potest, nec arterias movere, sed quasi feriatur, & sanguinem in sinistrum ventriculum propellere nequit, ac spirituum vitalium, ex quibus animales fiunt, cum sanguine elaboratio, ut circulatio imminuitur, undè spirituum pauperies, & hinc insignis lassitudo artus prendit, & pulsus quasi feriatio succedit, sub qua luctâ calor naturalis sensim deficit corpori, & frigus notabiliter augetur, quod tamen diù non perseverat, sed subacto acido à sale volatili oleoso, corponitur in calefacto esse, circulatio augetur, & calor, & æstus satis molestus succedit, sed remissior, quàm in tertianâ. Ad demulcendum igitur paroxysmi rigorem sequens inunctio commendatur:

℞. *Ol. laurini,*
vulpini.
de lavendulâ,
nucis moschatæ,
terebinthinæ ana ℥. ij. m.

qua inungi debet tota dorsi spina, à nucâ incipiendo, & ad os sacrum procedendo.

Vel.

℞. *Ol. moschelini,*
de enulâ Mesuæ,
de castoreo ana ℥. ij. ß.
styracis liquidæ ℥. ij.
theriacæ q. s. *ut f. inunctio.*

Uerùm ad frigus compescendum, & rigorem tollendum nil melius esse salibus fixis experientiâ comprobavimus.

His omnibus præmissis, instat nunc tempus, quo specificis cum omni securitate in quartanæ curatione uti possimus absque recidivæ, vel alterius damni metu.

Multa per ora vulgi circumferuntur specifica pro quartanâ, non tamen omnia eventûs certitudinem præseferunt; unum tamen infallibile semper experitur *china china* dictum, seu *cortex Peruvianus febrifugus*, dicitur febrifugus, quia primum contra febres intermittentes, etiam chronicas, sed in specie contra quartanas expertus est, undè *Antiquartium Peruvianum* appellatur, nobile sanè remedium nuperrimè ab Americâ suppeditatum, & unicum, & quo eventûs certitudinem medicus polliceri potest. Verùm isto sub cortice magna mercatorum fraus delitescit, dùm insigniter illum adulterant, adeò ut inter libram unam vix reperiatur uncia una veri. Ne decipiamini, dignoscitur

tur à genuino adulteratus ità : Qui est saporis similis ferè cum cinnamomo, non est legitimus, sed adulteratus, genuinus autem est spissior, & crassior, quodammodò albicans, si dentibus contundatur, & in ore detineatur, primò quendam cinnamomi saporem pandit, paulatim deindè amarissimum manifestat saporem, gentianæ nostratis instar, undè à quibusdam china de chinâ vocatur *Gentiana Indorum*, qua de re impostores ad hunc amarissimum saporem simulandum, in aloës decoctum infundunt, sed facilè à peritis aromatarijs sapor à corticis Peruviani sapore discernitur. Verùm hæ notæ pro illis inserviunt mercatoribus, qui hunc corticem integrum vendunt, sed non pro fratribus Jesuitis, maximam quorum versutiam & imposturam bardi minimè effugere possunt; isti nàmque in pulverem redactum, alijsque corticibus tritis refertum venditant, & hujus febrifugi libra una vix capit unciam unam veri, & magno cum quartanarij incommodo propinatur, & ubi una dosis pro debellandâ quartanâ est satis, plures non sufficiunt.

Hujus corticis operandi modum, quomodò intermittentes supprimat febres, rimemur oportet, & ex sensibilibus qualitatibus, quibus decoratur, hoc inquirendum est; pollet nàmque amaritie cum aliquali stypticitate, ut gustus fidelis est index, ut in multis febrifugis, radice gentianæ, centaurio minori, chamædry, absynthio &c. experimur, quæ impensè amara sunt, & hanc ob qualitatem in supprimendis fermentorum præternaturalium viribus maximâ pollent energiâ. Cortex itàque Peruvianus cum actu intensè amarus sit, fermenta febrilia præcipitat, & effervescentias mitigat febriles, nullam inducendo sensilem evacuationem, quomodocumque sumatur, & ferè in omnibus paroxysmos tollit. Præcipitare vocabulum est ex chymicis desumptum, nàm sicut cùm contenta in vasis fundum proijciuntur: ità propter similitudinem præcipitationis voce hîc utuntur recentiones. Præcipitantia ergò fermentationem febrilem compescunt, & sordes effervescentes crasim massæ sanguineæ perturbantes separant, & quasi ad fundum præcipitant. Corticis Peruviani particulæ ingestæ sanguini permiscentur, ipsumque discrasiâ affectum in novam adigunt fermentationem, & adeò excrementitias particulas exagitat, & febriles turgescentias concitat, ut completâ fermentatione, particulæ excrementitiæ, & heterogeneæ in massâ sanguineâ, & in foco febrili separentur, præcipitentur, devincantur, & in sanguine innatent subactæ, & circulent, donec vel medicaminis ope exhauriantur vel per urinam, vel per sudores, vel per insensiles evacuationes eliminentur. Quandóque materia excrementitia sopitur, cicuratur, nec radicitus perdomatur, & quantumvis sopita, & cicurata videatur, per aliquot dies accessiones suspendat, post breve tempus, quæ relinquitur, novo arrepto fermento, veluti excusso somno exurgit, resævitque ac novâ diathesi sanguinis mistionem perturbat, tunc denuò febriles paroxysmi constanter redeunt, & medicina dolosa, & curatio palliativa videtur. Cæterùm id accidere potest vel obstructionis cau-

sâ,

sâ, quæ nisi tollatur, laterem medicus lavat, undè pari certitudine, qua isto pulvere febriles supprimuntur paroxysmi, eosdem posteà reverti observamus: remotâ itaque obstructione, à qua febris fovetur, unicâ istius pulveris dosi, vel nullâ sponte disparet. Verùm hujus pulveris reiteratio sat erit idonea, cùm paroxysmorum nimiâ assiduitate ægrotantium vires plurimum atteruntur, hoc modo inducias procuramus, ut natura vires reassumat, & imposterùm hosti validius reluctetur, etiam ut quartana febris, durante autumno, & hyeme, minori cum molestia traducatur, hic cortex commodè adhibetur: qui autem à febris istius insultibus longiores exoptant inducias, pulverem hunc minori dosi, & crebriori vice assumere debent, scilicèt ʒij. vel iij. per tres continuò periodos capiat, sive accessiones redeunt, necnè; hac methodo diutiùs immunes persistunt, & usque tamen hostem licèt sopitum intùs latentem retinent, quousque his anni temporibus transactis, adventante vere, vel æstate, unicâ pulveris exhibitione vel inquilinum expugnent, vel tempestatis anni ope, vel alius medicaminis suppetijs sanguinis di..thesis in melius alteretur, adeòque febris sensim evanescit.

Peruvianum corticem non tantùm febribus, quæ cum frigore ægros corripiunt, ut quotidianis, tertianis, & quartanis ab alijs, & à nobis mederi compertum est, sed eas quoque quas nothas appellant, & continuas curare novimus. Item hypochondriacis, & cachectivis singulo mane ad unius drachmæ pondus cum vino, quatuor horis ante prandium prodesse testis est quotidiana experientia.

Nonnulli rudes medici de chinâ usu hæsitare cœperunt, timent nàmque ne ejus usus hecticam pariat febrem, sed undè talem conceperunt timorem, ipsi ignorant, cùm hectica à nutrimento acidiori derivetur, & ad partium assimilationem ineptiore reddito, quæ eadem acidum corrigentia exposcit remedia. Non ergò ejus usus ob febrem lentam, vel hecticam imminentem formidandus est, sed eos certiores faciat experientia, vel saltim experto credant Roberto. Si verò intellectum habent limitatum, & hujus usum reformidant, nova excogitent febrifuga, vel nostris infrascriptis utantur, quæ nunquàm nos, nec febrientes deluserunt.

De tempore chinam de chinâ exhibendi certant medentes, & multi in eâ versantur sententiâ non præberi corticem nisi adustis febribus, & in longum propugnatis, vel saltim per multos dies confirmatis, præsertim in tertianâ sperandum est tempus, ut bilis mitescat, & in quartanâ, ut melancholici humoris lentor attenuetur. Imò nonnulli coctionem expectandam esse arbitrantur, ne coctionis lex, quam tantoperè commendat *Hip. sect.* 1. *aph.* 12. *Concocta medicari, atque cruda non movere, neque in principiis, modò non turgeant, plurima verò non turgent.* & medentes severissimè observant, frangatur. Prætereà quartana morbus est chronicus, à multis morbis præservat, multùm intermittit, nec vitæ periculum minatur, licèt producatur coctio. Cæterùm non expectandum est tempus, ut febris altas emit-

H 2 tat

tat radices, quia non facilè eradicatur; febris nàmque leviusculè oboriri incipit, & adeò adolescit, ut vehementior magis, magisque fiat, donec tandèm in exaltationem deveniat, & febrientes periculis obnoxios reddat. Tempus acutum est, & singulis horis aliquid novi affert, non itàque medicus tempus negligat, quia suam detigit inscitiam. Nova semina subiti morbi extemplò opprimenda sunt, & in principio levi medicinâ curantur, pòst verò minimè. Itá cecinit *Ovid lib.*1.*de Remed.amoris.*

Principiis obsta : serò medicina paratur:

Cùm mala per longas convaluêre moras.

Expectent, ut per productum tempus biliosus mitescat humor, & melancholicus attenuetur: sed quis nobis fidus hujus rei sponsor, & pollicitator erit? Nonnè immitis, vel crassior, tenaciorque fieri potest cunctando? Obstinata istarum febrium prolixitas nos, ut subitam manum adhibeamus medicam, admonet, ne malum interim augeatur, & insanabiles morbi, ut obstructiones, scirrhi, cachexiæ, & hydropes, viscera corripiant, vel ex simplici in duplicem, ex intermittente in continuam, & ex benignâ febre in mali moris degeneret, ut pluries nobis observare datum fuit. Beatam coctionis spem exoptant, quæ præsertim vix illucescit post plures menses, & annos, & interim vanis præsidiis ægros diù torqueri, & febris diuturnitate extenuari permittunt. Equidèm coctio non itá juxta auctoris aph. mentem intelligenda est: Concocta medicari oportet, non cruda: per hoc medicari intelligitur quæcumque evacuatio, sivè fiat per urinam, sive per sudorem, sive insensibiliter, sive per alvum per cocta separata. Præterea cortex Peruvianus materias excrementitias, ad novam adigendo fermentationem, separat, præcipitatque quod est concoquere, ut suprà innuimus, undè in sanguinis massâ velut caput mortuum innatant, & sic separatæ, & præcipitatæ excerni possunt per sua enunciatoria. Insuper in his febribus, quas cortex curare potest, datur urgentia, ideòque non expectatâ humoris coctione, sine morâ præbendus est cortex, nàm diuturnæ esse solent, & pertinaces obstructiones, scirrhos, cachexias, & hydropisim sibi asciscunt; non enim solùm in brevibus, & acutis datur urgentia, sed etiam in diuturnis, superadultis, & in iis, qui magnos minantur languores. Nostra itàque sententia est, ut sine cunctatione, omni posthabitâ segnitie, nec diù expectatâ coctione propinandus sit cortex sub quacumque præparationis larvâ, quia occasio præceps, atque adeo dicimus cum *Ovid.lib.* ut suprà:

Sed propera, nec te venturas differ in horas,

Qui non est hodiè, cras minus aptus erit.

Illa medicamenta, quæ Altissimus ad hominum utilitatem de terrâ creavit, medicus propter imperitiam, vel lucri cupidinem abhorrere non debet, ne fructum afferant in tempore suo. Ægri decumbunt, languent, torquentur, squallent, exeduntur, pereunt, opem petunt, & non est, qui porrigat eis: actutùm ergò porrigatur cortex, alioqui quæ utilitas in eo?

Vul-

Vulgò præcipitur, ut hujus corticis usui lienis præmittatur purgatio, verùm nos sine præviâ pharmaciâ solitariè hanc obtulimus, & extinctâ febre postmodùm pharmacum præbuimus; præstat enim patientem absque febre expiare, quàm cum febre, ità nàmque materias excrementitias, febrifugus cortex præcipitavit, purgans deturbat, quòd si ante corticis usum purgamus, remotâ febre, iterùm ad purgans deveniendum est, aliàs si quæ relinquuntur in morbis non eliminantur, recidivam faciunt. Hac etiam methodo in quibusdam imbecillis, vel lecto affixis utimur, & semper laudabiles observavimus effectus, & unâ, vel alterâ dosi quartanas, quæ ad anni medietatem, & ultra duravêre, profligavimus.

Peruviani corticis dosis ab aliquibus præscribitur drachma una, ab alijs drachmæ duæ, hîc verò ℥ijß. tunduntur, & in pollicem rediguntur. Cœterùm varianda est pro ætatis, temperiei, & adjunctorum ratione; in tenellis nàmque & delicatulis minor dosis propinanda est.

Infunditur chinæ de chinâ pulvis horâ unâ, vel duabus, vel tribus ante paroxysmum in vino, & inchoante febre cum partium extremarum refrigeratione, vel febrili frigore sumitur tota dosis præparata, ægerque se componat in lecto, vel sumi potest horâ unâ antequàm febrilis paroxysmus invadat. Potest minùs in vino macerari, & vix infuso pulvere, exstinguntur febres, imò quandòque in ipso accessionis articulo cum vino miscuimus pulverem, & sublata fuit febris. Præterea assumptum poculum post horæ quadrantem evomisse, & febrem curatam fuisse notavimus. Vel diutiùs in vino maceratur, ut per duodecim horas, quadraginta, & quinquaginta, mò post triduum, quatriduum, per octiduum &c. & eosdem laudabiles effectus peperisse comperuimus. Potest infundi non solùm in vino, aquâ cardui sancti, & sero lactis, sed multifariam præparari, aliquas in tyronum gratiam describemus formulas, ut

℞. *Chinæ de Chinâ* ℥j. *vel* ij. *vel* ijß.
fiat pulvis subtilissimus,
qui infundatur per tres, vel quatuor, vel ultra horas ante accessionem in
vini albi generosi ℥iij. *vel* iv.

& in accessionis initio, cùm jam extrema frigent exhibeatur infirmo vinum simul cum pulvere, nàm post illam accessionem ampliùs non recurret quartana, & dignum est admiratione, quod licèt post horæ quadrantem, ut suprà notavimus, hoc medicamen ob ventriculi nauseam, vel imbecillitatem vomitu rejiciatur, non proptereà infirmus febris curatione defraudabitur.

Pro puerulis, & delicatulis:

℞. *Chinæ chinæ* ℈ß. *vel* ℈j.
infunde in vin. alb. generosi ℥j.
post trium horarum spatium infusionem decanta; & propina, nàm virtus vino impressa satis est ad febres fugandas; adultis quoque corticis infusionem per decantationem reddimus claram,

& rejecto pulvere, pari laborantium emolumento exhibemus.

Ex eodem cortice parari potest *Tinctura*, ut

℞. *Corticis peruvian i* ℥j.
f. pulvis subtilissimus.

quem injice in vas vitreum, superaddendo

vini sublimati lib. ß.

orificium vasis deindè exactissimè obstruatur, & sepeliatur in ventre equino per xv. dies, post quos aperiatur vas, & vinum sublimatum pulcherrimè tinctum à facibus separa per inclinationem, & serva in vase vitreo optimè clauso, & pro exigentiâ

℞. *Tinct. cort. Peruviani* ʒj.
vini generosi ℥ij. m.

& exhibe quartanario, incipiente paroxysmo; cessabit enim quartana, non secus ac si poculum chinatum devoraretur.

Vel *Tinctura* hoc alio modo parari potest, ut

℞. *China de chinâ* ℥iij.
salis tartari ℥j.
spiritûs vini q. s.
extrahe l. a. tincturam.

Joannes Zvvelfer, in pharmacopœiâ Regiâ ex chinâ chinæ cum adjunctis *Extractum antifebrile* ità parat:

℞. *Cort. chinæ chinæ* ℥ij.
rad. calami aromatici ℥i.
gentianæ,
flor. Centaurij min. ana ℥ij.

ex incisis, & crassiusculè contusis eliciatur cum sufficiente quantitate spiritûs vini repetitis vicibus affusi, virtus tota, quousque spiritus vini colore rubro inficiatur: spiritus tincti omnes filtrati in alembico vitreo per M. B. ad extracti spissioris consistentiam destillando, leniter abstrahatur.

Servetur extractum residuum ad usum, quod præsentaneum est remedium in febribus tertianis, & quartanis, cùm intermittentibus, tùm continuis, instante paroxysmo, vel horâ unâ, aut alterâ antè exhibitum. Dosis ℈j. aut ʒß. sive in formâ pilularum, sive in liquore appropriato solutum. Nota: ex solâ coctione chinæ chinæ (quæ Romæ, & Venetijs venalis prostat) extractum simpliciter confectum, easdem obtinet virtutes paroxysmos, fermentumque febrile exstinguendi, & dissipandi, quo certè præsentius remedium, aut febrifugum hucusque non sit inventum, vel rarò, vel nunquàm fallens medicum, aut ægrum, modo debito tempore, opportunè, ac præmissis præmittendis exhibeatur.

Corticis Peruviani pulverem in pilulas etiam redegimus, & unâ, vel alterâ horâ ante accessionem pati eventu propinamus, ut

℞. *Cortic. Peruv.* ʒj.
f. pulv. subtiliss. &
cum syr. de card. sancto f. pil. vij.
& deaurentur.

Itèm cortex cum purgantibus misceri potest, ut

℞. *chinæ chinæ* ʒj.
diagrydij gr. viij.
salis absynth ℈ß. m.

Vel ℞. *Chinæ de china* ʒj.
scammonij gr. vij. m.

& exhibe in fine paroxysmi. Vel miscetur cum sudoriferis.

Habemus nos nobile *extractum febrifugum* in nostrâ *Mantissâ* descriptum, & ob ejus eximias virtutes placet hîc etiam describere:

℞. *flor. centaur. min.*

fol.

fol. absynth.
cardui sancti,
scordij ana. m. j.
rad. gentianæ,
chinæ de chinâ ana ℥j.
imperatoriæ,
aristoloch. rotund. ana. ʒjß.
cort. cupress. median.
rad. fraxini ana. ℥ij.
aurant. exterior. exsicc. ℥ß.
lign. visci querc. ℥ij.
nuc. mosch. num. iij.
cass. lign. ʒijß.

Contundenda, & incidenda contundantur, & incidantur, affundanturque in vini spiritum rectificatum ad trium digitorum eminentiam, stent in loco tepido, extrahatur tinctura, & novus spiritus reaffundatur, & iterùm extrahatur, quod tinctum est, & toties fiat infusio, & extractio, donec spiritus non ampliùs tingatur. Tincturas omnes filtra, & ex cucurbitâ vitreâ lento igne extrahatur spiritus ad extracti liquidi remanentiam, cui postmodùm admisceantur sequentes pulveres tenuissimi, ut

myrrh rubr. ʒij.
castorei ʒj.
croci or. ℈ij.
salis ammoniaci volatilis ʒj. m.

& lentissimo igne reduc ad extracti consistentiam, & ad sequentes usus serva.

Omnes febres abigit, potissimùm quotidianam, tertianam, quartanam, hemitritæum, & febres omnes cum rigore, & partium extremarum perfrigeratione invadentes. Ante paroxysmum, vel instante ʒj. in pilulas tres redacta exhibetur, & tribus vicibus has exterminat febres.

Sed ne D. O. M. ijs remedijs Europeos privâsse, quibus Americanos ditavit, proponemus corticem alium arboreum, qui nil chinæ de chinâ in febrium intermittentium curatione cedit, nostrâ industriâ, ex proprietate saporis in nostris regionibus repertus, & usu, ac experientiâ confirmatus, si eodem modo, & eâdem Peruviani corticis quantitate exhibeatur, hactenùs hoc remedium inter arcana habuimus, nunc primùm ex pauperum commiseratione in publicum proferimus, cùm arbor, à qua cortex evellitur, in omni regione sit frequens, illa *Cupressus*, quæ quamvis feralis, & funebris sit, magna tamen condit contra mortis spicula medicamina: Mense ergò Maij in ipsâmet cupressi arbore rami decorticentur usque in ligni duritiem, itâ tamen ut decorticatio incipiat fieri à parte trunci, & prosequatur versus extremos ramos, à quibus non omninò auferantur, ut spontè siccescant, ijs appensæ remaneant cortices, cùm sicci erunt, indè auferantur, & sub tecto serventur, in quo liber sit aër, & eò siccescant, quò in pulverem redigi possint:

℞. *Horum corticum* ʒijß.
f. pulvis subtiliss. &

ut de chinâ chinæ scripsimus, exhibeatur.

Idem experimentum præstat *cortex ramorum visci quercini*, sed necesse est, ut bis, vel ter repetatur, inveniuntur tamen certæ cujusdam arboris visci rami, quorum cortex cùm quartanam, tùm epilepsiam curat, sed id palàm facere tempus non est opportunum.

Injuria fuisset nobis natura, & illam ut iniquam Novercam accusare debe-

deberemus, si pro intermittentibus febribus exstinguendis ab Indiis occidentalibus remedia mendicaremus. Actum esset de curationis spe, si à dissitis terræ plagis, si ab ultimâ Thule pro nostratibus curandis morbis exotica expectaremus præsidia, quæ subdolus quæstûs libidine allectus in nostras magno cum nostro impendio oras asportat mercator. Profectò in nostratibus plantis adhuc summæ virtutis medicamina latitant, quibus grassantes nostris in regionibus morbos curare valemus: ità cupressi, & visci querni cortex, & præter hunc multis alijs potimur, & præ omnibus *Gentianæ radice*, cujus sapor est acris, & impensè amores fortiter penetrans, & aliquantisper adstringens, & hinc meritò Peruvianæ cortici, quæ gentiana Indorum dicitur, substituitur, cùm adamussim omnes hujus gaudeat notis, hec adulteratur, & ante Americani corticis in nostras regiones asportationem in magna veneratione habita fuit, & in percurandis tertianis,& quartanis tùm chronicis, quùm nothis usitatissima, & proficua semper experta, & etiam nunc à cordatis medicis felici eventu propinatur tàm sub pulveris, vel decocti, quàm extracti, vel salis volatilis formâ.

Post gentianam planta febrifuga est *Centaurium minus*, quod terræ fel nominari solet, propter egregiam, & expertissimam virtutem, quam exerit in febribus intermittentibus quibuscumque sive sint simplices, sive compositæ, sive erraticæ, sive periodicæ &c. eliminandis, & persanandis, & profectò nullum datur melius vegetabile in febribûs intermittentibus.

Inter febrifuga non infimum tenet locum *Absynthium*; hoc enim quascumque stomachi cruditates potenter abstergit, & quodcumque in corpore vitiosum acidum corrigit, & emendat, crassos incidit, & attenuat succos, & in specie quascumque intermittentes sanat febres.

Cæterùm hæc febrifuga in formâ pulverum, vel potionis ingrata sunt, quoniam non parùm amaricant, præscribi possunt extracta plantarum febrifugarum sub formâ pilulari tàm solitariè ad scrup. j. vel ʒß. quàm concomitanter, quia virtus fortior, vt

℞. *Extracti gentianæ,*
centaur. min.
absynthij ana ʒß.
formentur pilul. xv.
& deaurentur

quarum quinque assumantur unâ horâ ante paroxysmum, præmissis universalibus, & his curata est febris. Nos pro hominibus tenuioris fortunæ ità cum fructu præscribimus:

℞ *Rad. gentianæ* ʒ.*j.*
flor. Centaur. min. ℈ *j.*
pulverisa, & cum theriacâ
formentur pilul. XII.
pro duabus dosibus.

Imperatoriæ radix contra febres intermittentes quascumque ceu expertum specificum commendatur, sive adhibeatur essentia in formâ liquidâ, sive sal fixum, quod velut catholicum febrifugum æstimatur à ℈ *j.* ad ʒß. ante paroxysmum.

Inter

Inter hæc vegetabilia febrifuga summoperè commendatur *Myrrha*, & in specie in quartanâ, quæ propinatur ante paroxysmum à ℈j. ad ʒß. vel solitaria, vel etiam secundum antiquorum methodum cum castoreo, & id non eleganter. Utrumque castoreum, & myrrha permiscetur ad ℈j. & propinatur in haustu vini ante paroxysmum.

Antiquissima fuit Galeni methodus in curanda quartanâ, primò propinando vomitorium, & sequenti die bibendum absynthij succum dedit, tandèm duabus horis ante paroxysmum theriacam præbuit, & sic quartanas omnes curabat Galenus.

Nos multos quartanarios curavimus, propinando per octo dies syr. de quinque radicibus cum cremore tartari, & postmodùm specificum Crollij exhibuimus, & curata est quartana. Itèm prægresso vomitu, in paroxysmo propinavimus *Cumini*, *& nucis moschatæ ana* ʒj. *in vino generoso infus.* per tres vices, & multos quartanarios curavimus.

Præterea *Sal Ammoniacum* est egregium, & nobilissimum febrifugum in febribus intermittentibus, & præsertim in quartanâ, cujus curatio perfecta in hoc sale consistit, si præmissis præmittendis, in specie vomitu, ante paroxysmum exhibeatur, & melior est expectandus successus, si maritetur cum lapide cancrorum, ut

℞. *Salis ammoniaci depurati gr.* xv.
Lapid. cancrorum ℈ß.
m. f. pulvis.

Raro bis assumitur, nisi altas egerit radices, quin febris cesset quartana. Cœterum ejus spiritus est febrifugum catholicum, si cum appropriato vehiculo assumatur à guttis x. vel xv. ad summum. Ejusdem efficaciæ etiam erunt flores ejusdem salis.

Lazarus Riverius Centuriâ 3. insigne antiquartium in omnibus suarum centuriarum observationibus eximijs decantatum encomijs exhibet, quod nos in nostrâ *Pyrotechniâ sophicâ lib.* 4. *cap.* 3. *art.* 4. explicuimus, cujus ipse obscuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuam descriptionem proponit, quam nos hic in quartanariorum gratiam libamus, inquit enim: *Componitur ergò pretiosum hoc medicamentum ex triplici Hercule duodecim laboribus ad summam nobilitatem evecto, quibus tandèm quartus athleta additur, operis complementum efficiens.* Paratur *ex auri, & vitri antimonij ana* ℥ß. *Mercurij vivi* ℥iij. *unumquodque seorsim in suâ aquâ solvitur, solutiones omnes conjunge, & aquas destilla, iterum affunde, & rursùs abstrahe ad* XII. *usque cohobationem, tunc isti pulveri præcipitato vini spiritum affunde, quem renovatum ab eo abstrahe, donec fixus, & insipidus evadat, tunc sub tegulâ igniatur; quibus tandèm de scammonio nonnihil additur, operis complementum efficiens.* Hinc est, quòd vomitum, sudores, & sedes movet ratione vitri antimonij non ritè correcti.

Helmontius postquàm omnia scholarum contemnit remedia, & irridet, febrifugum universale proponit tract. de febribus cap. 14. vocatquè *præcipitatum diaphoreticum*, vel *Mercurium diaphoreticum*, quem dùm describit, margaritas subtrahit porcis, & velum adhùc perspicacissimis ante oculos objicit. Est iste Mercurius diaphoreticus fixus, & tinctus cum sul-

phure Veneris, seu elemento ignis ex vitriolo Veneris, de quo fusiùs in nostrâ *Pyrotechniâ* libro ut suprà.

Febrifugis extinctâ quartanâ, infirmi corpus purgandum est post quartum diem ab assumpto febrifugo, id alijs omnibus dejectivis præstantius efficit conserva ex floribus persicorum, quæ cùm sit maximè solutiva, & hydragoga, siquid aliud superest in liene resolvit, illudque tùm per intestina, cùm per vesicam deturbat.

Cæterùm si tumor, vel durities aliqua in liene supersit, non erit incongruum, ut omninò recidivæ timor auferatur, suprà deobstruentia notata post specificam curationem iterùm exhibere; nàm illorum usus nec medicum, nec infirmum pænitebit.

Pro novissimâ intentione persolvendâ restat viscerum corroboratio, & acoris peccantis major emendatio, pro qua in usum revocandæ sunt misturæ confortativæ ex *aquis cordialibus temperatis*, *lapidibus cancrorum*, *antihectico Poterij*, *corallijs*, *saccaro perlato*, *margaritis pro divitibus*, *pro pauperibus cornu cervi præparato*, *martialibus*, & similibus acorem absorbentibus, & sanguinis crasim, ac viscerum tenorem emendantibus.

Tædet hùc omnia medicamenta referre, quæ proficua esse possunt, cùm nauseam potiùs quàm quid boni lectori pariant; selectiora, & magis salutaria descripsimus, & quæ indubitata nobis experientia patefecit. Præstat quisque ut paucis, & optimis contentus sit, quàm plurimis, & frustraneis uti.

Consentaneum esset pro quartanæ curatione medicamenta extrinseca recensere, ut quæ carpis admoveri solent, cùm non infimæ sortis auctores illis aliquid tribuant, ut est *Radix urticæ contusa*, *Ranunculus*, *folia rutæ*, *Tinca per medium dissecta*, *allium contusum cum croco*, *aceto &c.* Sed non voto respondent: sunt medicamenta ab impostoribus excogitata, tunc cùm omnia incassùm tentârint, ut eorum applicatione expectent beatam curationis spem, optatos quandoque peperisse videntur effectus, quia post longam applicationem venit *beata illa Vetula, quæ accedit in fine morbi.* Nonnulli vulgares medici magnifaciunt *Amuleta* contra quartanam, ut *tres plantaginis radices ante solis ortum collectæ, & ex collo suspensæ. Aranea viva in putamine nucis avellanæ, & de collo suspensa. Scarabæus vivus in marsupilio inclusus, & de collo gestatus*, perseverat febris, vivente scarabæo, mortuo verò exstinguitur. Nonnunquàm tanta est medicorum ignorantia in curandâ quartanâ, ut ægri, ademptâ omni salutis spe, ad incantationes, superstitiones, & maleficia, vel ad amuleta, quæ ridicula posteà inveniuntur, pro valetudine comparandâ confugiunt. Non inutile erit hùc referre quasdam febres curatas per amuletum, ridiculum deindè compertum: Erat quædam Vetula, quæ multis mensibus quartanâ laborabat, frustrà omnibus vulgarium calicibus exhaustis, salutis anxia, secretum, ut à tàm pertinaci, & rebelli febre se extricaret, percontabatur: quidam Monachus festivus ex joco se infallibile arcanum pro sanandâ quartanâ habere dixit, eique promisit, exindè quotidiè angebatur ab anu, ut promissis staret, tandèm impatientissimus schedulam cons-

conſcriptam, fortiter obvolutam, & vinctam illi conſignavit, mandavitque ne eam reſeraret, aliter curandi febrem facultas amitteretur, impoſuitque, ut inſtante paroxyſmo, brachio alligaret, quod alacriter peractum fuit, nec præconcepta ſpes eam fefellit, nàm ex alligatione febris ampliùs non rediit. Vagabatur ſchedula hæc per urbem, & curando febres quotidianas, tertianas, & quartanas, increvit rumor, pervenit tandèm in cujuſdam febrientis manus, qui, abactâ febre, tanti arcani exemplum ſecum retinere cupiebat, clam cum agnatis, ſoluto nexu, recluſa, ac visâ ſchedula, hæc verba Italicè conſcripta oculis deprehendit: *Zia Antonia, quando eri giovane, eri puttana, adeſſo che ſei vecchia, ſei ruffiana.* Quot fuêre crepitus, riſus, & cachinni, non eſt facile aperire, & ſchedula contra febres omni virtute caſſa jacuit.

Si quæras, quomodò febres per amuleta, etiam ridicula aliquoties curentur? Reſpondemus in his ſolâ imaginatione, & forti Ideâ curam peragi, citra ullam materiæ occaſionalis excretionem, naturâ reliquum ſatagente.

Præter febrem quartanam, quæ quarto quoque die recurrit, ſi paroxyſmi quinto quoque die recurrant, dicitur *Quintana*; Si ſexto, *Sextana*; Si ſeptimo, *Septana*; Si nono, *Nonana* vocatur. Quin & dantur febres *Menſtruæ*, ſingulis menſibus redeuntes, talem febrem menſtruam obſervavit *Lindanus* in muliere, quæ toties quoties menſtruam patiebatur purgationem, ordinariò per triduum febricitabat. Imò dantur febres *Anniverſariæ* ſeu ſingulis annis certo tempore redeuntes: Verùm quia hæ febres infrequenter eveniunt, de his nullam habemus rationem.

CAPUT XXIV.

De Curatione febris, quæ ab excrementis per inteſtina deſcendentibus concitari ſolet.

DE ſeroſitatibus, quæ in ventriculo ab ingeſtis ſeparantur, jàm egimus, nunc de craſſis eorum fæculentijs, quæ per inteſtina excerni debent, erit ſermo.

Duplici modo excrementa, quæ per inteſtina deſcendunt, febrem excitare poſſunt, vel quia nimium exſiccata moram in ijs faciunt, & opportuno tempore non excernuntur; vel quia ob digeſtionum errores in fluorem adiguntur, & intempeſtivè præcipitant; ſi primum eveniat, dicitur inteſtinorum conſtipatio; ſi ſecundum, inteſtinorum fluxus.

Signa.

Hîc non loquimur de omnimodâ inteſtinorum conſtipatione, in qua nihil per inferiora excernitur, qualis in Ileo contingit, ſed tantùm de pigrâ, & tardâ alvi dejectione, qua ciborum reliquiæ rarò pro aſſumptorum ratione dejiciuntur, cui febris ſupervenit, undè ſiquis quotidiè fæces ciborum quantitati reſpondentes non excreverit, & capitis dolore vexetur, cibum non appetat, vel ingeſtum ægrè ferat, circa veſpertinas horas totum corpus languidum ſentiat, facies paulatim palleſcat, ſignum eſt febrem ex alvi conſtipatione imminere ſi

urinæ excessus excrementorum defectum non suppleat, febris hæc excitari solet levi cum calore, dolore capitis, & siti; circa vesperas aliquantulùm invalescit, noctes facit aliquandò vigiles circa auroram remittitur, sed ad integram infebricitationem non pervenit, & à cibi assumptione iterùm invalescit. Urinæ vel aqueæ sunt, vel languidum præseferunt colorem.

Causæ occasionales.

Causæ, quarè alvi fæces in expulsione remoram contrahant, multæ sunt, ut quandò non stimulant, quia ad intestinum rectum non perveniunt, vel quia nullæ adsunt, vel ob earum paucitatem ex paucis assumptis alimentis, vel propter ineptitudinem ad peristalticum intestinorum motum: quandò enim ineptæ sunt in motu, fit, ut intestinorum cellulis, imprimis coli stagnant, & non possunt protrudi; vel ineptæ sunt propter exsiccationem, & indurationem, & in calidâ corporis constitutione, febribus ardentibus, & cæteris, in quibus viscerum humiditas resolvitur, & fæces indurantur. Quidam salivantia quotidiè usurpant, quibus salivæ ubertas in os attrahitur, & tàm opiparè expuitur, ut sæpè totum pavimentum sputo madeat, ista humiditas ab inferioribus partibus sursùm rapitur, ità ut intestina tùm similiter parum succi retineant, ut etiam his accidit, qui consuetudinem arrogant ad quoduis verbum expuendi. Itèm hoc idem his, qui in suis cibis radicibus, vel seminibus diureticis, vel diaphoreticis delectantur, undè major humiditatis pars quotidiè assumptæ ad renes, vel cutis poros transit, ac per urinam, vel sudorem educitur.

Duritiem contrahunt, quia nimis exsiccantur, quod provenit ex cibis nimis siccis, ità sunt ova ad duritiem cocta, carnes assæ, caseus vetustus, hyppax, cæteraque lacticinia, vel si pauco diluantur potu. Itèm edulia constipantia, & austera, quæ in delicijs habentur, ut mala cydonia, mespila, sorba, cerasa cum nucleis comesta, amarenæ, corni, amygdalæ dulces, castaneæ, glandes, præsertim si primâ sumantur mensâ.

Si per aliam viam fæces reijciantur, ut contingit in Ileo, alijsque vomitionibus ab intestinis causatis, ut & in vulneribus, ac per tunicas penetrantibus intestinorum ulceribus.

Idem accidit intestinorum vitio, si intestina superiora occludantur, & fæces ad intestinum rectum non descendant propter tumorem, scirrhum, inflammationem, gangrænam, vel si coalescant, ut *Marcellus Donatus de nobili equite Carolo Nuvolono* refert *de hist. mirabili lib.* 4. *cap.* 10. *Huic enim cùm aluus supprimeretur, nec alijs modis aperiri posset, undecimo die mortuus est. Corpore aperto, intestinum rectum, ità in parte superiori per digiti transuersi longitudinem cojuisse, & coaluisse inventum est, ut vix tenuioris funiculi crassitiem æquaret, utrinque in confinio intestini partibus in tumorem quendam velut glandulosum elevatis.* Nonnunquàm post dysenteriam in fine ità coalescunt, & invicem consolidantur intestina, ut exindè non rarò postmodùm lethalis alui suppressio sequatur. Idem accidit, si stupore,

pore, vel paralysi laborent, nàm etiam tùm temporis parum, aut nihil excernitur. Undè non rarum est, ut in apoplexiâ frustrà injiciantur chysteres propter intestina paralysi affecta, Vel musculorum abdominis vitio, qui in fæcum excretione expultrici opem ferunt, quia vel in ipsis vicinis abdominis partibus affectus aliquis est, qui dolorem parit, ob quem ipsorum motus impeditur.

Siccior redditur alvus à fæcum visciditate intestinorum parietibus adhærente, quæ impedit, quò minus excerni possint. Undè ij, qui uberibus alimentis crassis, & viscidis utuntur, seu qui eadem in copiosum mucum ex depravatâ digestione transmutant, alui obstructioni obnoxij esse solent; hinc hypochondriaci, quorum intestina hac referta sunt mucagine, semper de alui obstructione queruntur: Sic qui vitam agunt sedentariam.

Vel tandèm aluus tardè suum deponit onus, quia fæces non stimulant, vel quia nullæ sunt, vel esto adsint, mordacitate, & acrimoniâ vacant; hæc autem irritatio in intestino recto fieri debet, & licèt in reliquis intestinis fæces adsint, tamen si ad intestinum rectum non descendant, nulla fit irritatio, ut diximus in vomitu, Ileo, vel ob alios intestinorum superiorum morbos, vel si per alium excernantur locum, ut per vulnera, & ulcera. Vel non deponit onus venter; quia mordacitate carent; vel dùm ex alimentis viscidis, & crassis genitæ sunt fæces, mordacitas nàmque viscidis obtunditur, & non sentitur. Vel quia bilis, quæ intestinis pro fæcum excretione inservit, deest, vel aliò transfertur, ut fit in ictericis, vel evacuata est, undè post medicamenta purgantia aluus ad unum, vel plures dies subsistere solet, donec novus bilis proventus regignatur, & intestina excrementis sint referta. Vel estò acrimonia sentiatur, retineantur fæces, in retentione assuescunt, & indurantur, ut ijs accidit, qui propter forentia, vel alia negotia præter debitum tempus retinent.

Præterea immediata alui retentionis causa est succus felleus, vel pancreaticus malè affectus, & à suâ naturali indole recedens vel secundum quantitatem, vel qualitatem delinquens; undè si succus felleus, qui vulgò bilis dicitur, non deferatur ad intestina propter ductum bilarium obstructum, vel bilem in calculos concrescentem, vel pituitam viscidam ipsum ductum obstruentem, & id ob assumpta alimenta viscida, & simul pinguia, vel quoties ob alimenta crassa ejus sal volatile obtunditur, vel parcior quàm par est, vel debilior, ut est in mulieribus, ad intestina defertur, vel si iners, & viscida reddatur, perpetuò alvinarum fæcum secretionem remoratur. Hoc ità esse inprimis ostendit Icterus: in hoc ipso enim quia hujus succi ad intestina denegatur transitus, ob ejus absentiam aut omninò, aut maximâ ex parte indúratæ fęces esse albicantes, nec tinctæ prodire solent. Peccat succus pancreaticus, si suam non servet crasim, ut si acidior, acrior, acerbior, vel austerior sit. Hinc hypochondriaci, itèm mulieres hystericæ ut plurimùm obstructâ laborant aluo propter nimiam succi pancreatici austeritatem, cujus austeritate induratæ fæces diu-

tiùs in inteſtinis ſubſiſtunt.

Diximus alibi, quòd peractâ ventriculi fermentatione, & æthereâ ciborum parte ſecretâ, ac per fibrarum intercapedines in univerſum corpus pro nutritione diffuſâ, ciborum reliquiæ per pylorum in inteſtina deſcendentes, quia æthereæ ſubſtantiæ portionem in penetralibus, quæ non integrè ſecreta fuit in primâ fermentatione, vinctam continent, ſecundâ indigent, adhoc ut excutiatur: ad hunc finem natura quatuor utplurimùm tranſverſis digitis ſub pyloro ductum biliarium & pancreaticum implantavit, per primum ſuccum biliarium è ſuo folliculo, & alterum pancreaticum immittit, qui ciborum reliquijs ſe commiſcentes, magnam excitant effervescentiam; ſuccus nàmque bilarius ſuo ſale volatili, & oleoſo, ut pancreaticus ſuo ſpiritu ſubacido abundat, ut ex ſalſo, & acido magnam effervescentiam in multis operationibus ex chymiâ petendis excitari obſervavimus. Hinc ciborum reliquæ inciduntur, fluentes redduntur, & ætherea, ac ſpirituoſa pars à fæculentijs ſe extricat pro corporis nutritione, & fæces omni æthereâ parte depauperatæ per inteſtina ad anum detruduntur, & foràs eliminantur.

His cauſis occaſionalibus tàm mediatis, quàm immediatis adductis, dicimus; quòd fæces per inteſtina deſcendentes febrem concitant ob nimiam moram, qua mediante earum ſulphur fit fætidum, degenerant fæcum proprietatem amittunt, acquiruntque indolem naturę inteſtinorum hoſtilem: Hinc ſtatim principium motûs inteſtinorum œconomiam gubernans, ſuos depravatos motus edere cogitur ob degeneratarum fæcum præſentiam, & conſequenter nutrimentum in inteſtinorum fibris degens depravatur, quod deindè motûs depravationem proximiùs ſuſtentat, & fouet, uſque dùm cordi fit particeps, & exoritur continua febris.

Prognoſis.

Alvi conſtrictio malum frequens eſt, nec lethale, ſed ſi diù protrahatur, ſecundum magis, vel minus periculoſum eſt, & pro minori, vel majori cauſarum gravitate lethum inferre poteſt ſive mediatè, ſive immediatè, ſequente Ileo, de quo in noſtrâ *Trutinâ* diximus. Si ab inflammatione, vel alio inteſtinorum tumore, graviſſimum, & plurùmque lethale eſt, & præſertim ſi à coaleſcentiâ ortum ducat. Quandòque tàm pertinax, & diuturna eſt alui conſtrictio à ſcybalis induratis, ut colicos dolores diuturnos faciat, qui ſemel ſedati, frequenter recurrunt, quia purgantibus aluus ſoluta licèt videatur, & excrementa liquida eliminata ſint, vel nova fit fæcum exſiccatio, vel non pauca excrementa indurata, & ſolida in inteſtinis ſubſiſtunt, quæ novos pariunt dolores; excrementa enim liquidiora præterfluunt, & ſicca, & dura adhærent. Undè non nulli bardi vulgares, quia in latere ſiniſtro colon fit anguſtius, & ibidem hærentia ſcybala talem inferunt dolorem, quem pro ſplenico accipiunt. Alvi conſtipatio multa ſecum vehit ſymptomata, ità ut in excrementorum nixi, & expulſione interdùm ſuperveniat animi deliquium, narium hæmorrhogia, enterocele, aneuryſma &c. Tandèm obſtructa

alvus, semper capitis symptomata augere solet, corpus ingravescit, ventriculi coctio læditur, reliquæ coctiones malè se habent, & flatus generantur. Præstat propterea tàm in sanis, quàm in ægris aluum quotidiè suum peragere munus, quàm adstrictam esse. Hinc præmonentur in capitis vulneribus, & quibuscumque capitis affectibus, ut alvus servetur libera propter consensum, quem mediantibus nervis copiosissimis omnia interna viscera, in specie intestina, habent cum suo principio cerebro.

Quoad febris ab excrementis per intestina descendentibus concitatæ prognosim attinet, dicimus: si dispositiones ab excessibus, quos suprà notavimus, constipationi præcesserint, pessimi moris febris expectanda est; nam eo casu nutrimentum malè dispositum inter intestinorum fibras à constipatione fit degener, & fovebit illam febrem, de qua fatius infrà agemus, ubi de nutrimento degenerato; Verùm si excessus, & dispositiones non præcesserit, constipatio fæcum potius in chronicum morbum, quàm in acutum properat, in obstructionem scilicèt, & hypochondriacum affectum.

Curatio.

Indicatio in hujusmodi febribus curativa est, ut venter primò emolliatur, & ea conveniunt, quæ fæces fluxiles faciunt, & vias lubricant; deindè ea adhibenda sunt, quæ stimulant, & hæc salina sunt, quæ leniter intestina irritant, quod primò enematibus tentare oportet, & ità præscribenda sunt:

℞. *Decoct. com. herb. emoll. q. s.*
olei, & mell. viol. ana ℥iv.
diacatholic. ℥j. m.

fiat injectio per sedem uno, atque altero mane. fiat etiam inunctio per universum abdomen hoc modo:

℞. *Butyri recentis q. s.*
abluatur quinquies cum vino albo, & eo inungatur abdomen bis in die.

His peractis, & victûs ratione instituta, si febricula illa perseveraverit, ad ea, quæ per os assumpta constipationem tollunt, deveniendum est. Fugienda sunt in fæcum constipatione purgantia, quæ solvunt; hæc enim lædunt potiùs quàm proficiunt, cùm post eorum usum alvus sisti, & adstringi soleat, ut diximus. Sunt adhibenda, quæ leniter stimulant, & quæ aperiendo abstergunt, ad hunc finem:

℞. *Cremoris tart.* ℥ß, *vel* ℥j.
fiat pulvis,

qui infirmo exhibeatur in jusculo ante prandium. Vel exhibeatur *Diatartarus in formâ pulveris* alibi à nobis descriptus.

Vel

℞. *Tartari alb.* ℥ij.
fiat pulvis, qui
ebulliat in aqua font. ℔iij.
ad dimidiæ libræ consumptionem, tunc injice
fol. sen. or. ℥j.
cinnam. contusi ʒij.
bulliant parum, & auferatur vas ab igne, quo refrigerato, fiat colatura absque expressione, & hujus *Aquæ solutivæ simplicis* exhibe infirmo ℥viij, singulis diebus per tres dies.

His peractis, & abactâ febre, si constipatio perseveret, instituenda est curatio emollientibus, & irritantibus,

tibus, & primò omnes causæ occasionales, quæ aluum desidiosam reddunt, detrahendæ sunt: Postmodùm causæ internæ, quæ multiplices sunt, appositâ medelâ auferendæ. Si scilicèt intestinorum inflammatio, aliusque tumor, si icterus, si ani stupor, & consimiles causæ sint, tollantur ijs medicaminibus, quæ in proprijs capitibus descripta sunt; non enim tàm varias causas uno capite explicare, & his mederi facile est. Semper constipationis causæ contrariam causam admovere oportet juxta vulgarium medicorum famigeratum effatum: *contraria contrarijs curantur*; Undè si ciborum paucitate alvus sit constipata, cibi plures, si siccitate humidiores præbendi sunt: si austeritate, & acerbitate dulcibus, & pinguibus cibandi sunt ægri. Si constipatio oriatur ratione ætatis, ut habetur *aphor*. 20, *sect*. 2. *Quibus juvenibus alvus humecta est, ijs senescentibus exsiccatur*. His nullum, vel leve auxilium adhibeatur, alusque interim cibis lubricantibus laxa per vices servetur, & omnia contraria adstringentia vitentur.

Ad scybala fluxilia reddenda, & intestina leviter irritanda, ut eorum motus peristalticus concitetur, & contenta ejiciantur; primo exhibendi sunt cibi alvum lubricantes, ut *spinachia*, *blitum oleo*, *vel butyro condita*, vel quæ simul acria, & nitrosa sunt, ut *brassica*, *beta*, *mercurialis*, & pro certo ventrem laxat, si *fol. betæ*, *& mercurialis ana m*. j. *coquantur in aliquo vulgari jusculo*, idque capiatur horâ unâ ante pastum. Plurimi sunt fructus, qui ventrem solvunt, quia facilè corrumpuntur, præsertim si diù in stomacho retineantur, verùm ab ijs abstinendum. *Ficus* alvum subducunt, si in hordei decocto coquantur, cæterùm nimius ficuum usus improbandus est, quia pediculos generat, quòd an verum sit, ambigimus. *Ova sorbilia* insigniter alvum movent, & quo magis sorbilia, eò magis movent, imò in aliquibus subjectis parvam quasi diarrhœam excitant, quod procul dubio evenit, cùm in cruditatem nidorosam ova degenerent, quàm per alvum natura exturbat. Ex *passulis* præcipuè *zibibis* fit *vinum passulatum* gratissimi saporis, & odoris, ac velut Deorum Nectar, delicatulis egregium ad ciendum aluum remedium; passulæ nàmque nihil aliud sunt, quà mustum concentratum, temperatæ in se, & quæ blandam irritandi vini habent. Itèm passulæ assumptæ egregiè hypochondriacis, quibus alvum sustinent apertam, conveniunt. Ex passulis multæ concinnantur compositiones, quæ laxativæ dicuntur, quarum descriptiones in pharmacopœis videantur.

Inter medicamenta alvum cientia utilissimam censemus *Aloëm*, si ℥ß. ad ℨj. horâ unâ ante cœnam exhibeatur, nec copiosè, nec assiduè, nàm si alvus valdè laxatur, & sequentibus diebus adstringitur. Hæc vitiosos humores in primis vijs stagnantès subducit, estque medicamentum stercoraceum, & ex purgantibus sola aloë censetur

setur innocua, quia stomachum, & intestina à subjectis vindicat excrementis; imò intestina, & ventriculum roborat, eorum expulsionem sollicitat, pituitam ijs substratam abstergit, & vim expultricem irritat. Est naturæ balsamum, quod corpus à putredine conservat, noxia detergit, & abstergit, est specifica vermium antidotus, quos enecat, & expellit, estque arcanum ad vitam longam, undè Italicè dicitur: *Chi vuol vivere l'anni di Noe, prenda l'aloe.* Perperàm præscribitur aloës lotio, quia per hanc pars mucilaginosa, in qua tota purgandi vis consistit, facilè per aquam separatur, & relinquitur pars adstringens, & ex medicamento purgante fit adstrictivum. Verus parandi modus est per succorum imprægnationem, & dicitur insuccatio; sic cum succo rosarum vocatur *Aloë rosata*, cum succo violarum *Aloë violata* &c. Verùm qui siccâ corporis constitutione sunt præditi, aloëticorum usum vitent, undè senibus propter siccitatem non convenit, sed potiùs cibis laxantibus eorum alvus emollienda est. Nec propinanda ijs, qui fluxui hæmorrhoidali obnoxij sunt, quia aloë cùm sit media inter resinas, & gummata, facilè ani extremitati, vel intestino recto adhærere potest, & hæmorrhoidum fluxum assiduâ suâ irritatione, & apertione provocare; undè aloeticas pilulas suppressis hæmorrhoidibus utiliter adhibemus: Mulieribus verò utero gerentibus non convenit aloë, solet nàmque menses proritare, & expellere fœtum.

Serum lactis leniter obstructam proritat alvum, & præcipuè si obstructio ex succo pancreatico nimis austero, & acido fæces coagulante eveniat; nàm serum lactis præbet salsum nitrosum volatile, cujus ratione salis succi pancreatici austeri, & subtilis acrimoniam temperat, & unà fæces emollit, sive solum usurpetur, sive per tamarindos imprægnetur, quod egregiè febribus tàm ardentibus, quàm malignis, & scorbuticis confert, quia moderatè sanguinis effervescentiam compescit, & blandè alvum subducit.

Ad subducendam alvum constipatam mirificè prodest *Diatartarus Petri Castelli ad* ℥j. sumptus immediatè ante prandium. Itèm *syr. fol. sen. or.* post cœnam. Ad hunc etiam finem obtinendum variæ conservæ laxativæ parari possunt, ut *conserva rosarum rubrarum, rosarum moschatarum, vel violarum*, & præcipuè si sacchari loco addatur *Manna corporis Calabrina.* Nos felici eventu utimur *conservâ prunorum*, quæ ità fit:

℞. *Prunor. Damasc. exsicc. sine ossibus lib.* j.
infunde calidè in decoct. ex fol. sen. or. s. f. ℥jß.
polyp. querc. ℥iij.
anisorum ʒijß.

donec turgescant, deindè bulliant, & cum saccharo simplici, vel syrupato, vel cum mannâ fiat conserva. Dosis est cochlear. j. vel ij. horâ unâ, vel duabus ante partum. Leniter movet alvum, lubricamque conservat, & potissimùm ubi clysteres odio habentur, prodest.

Quandòque alvus per multos, & ad longos dies obstructa est, & scybala indurata, & ità exsiccata, ut medicamenta per os assumpta alvum vince-

vincere non possint, & periculo sunt plena, ne per os rejiciantur, & passio succedat Iliaca: tunc ab alvum moventibus abstinendum est, & per clysmata subducenda, & scybala rejicienda, hæc námque via compendiaria est, tuta, & absque pernicie. Primò itáque parentur ex emollientibus clysteres, & pluries ingerantur ex *oleo olivarum*, itèm *ex oleo lini*, vel injiciantur communes, vel ex decocto communi; quibus addi potest *cassia extracta*, *diaphœnicon*, *diacatholicon*, *benedicta laxativa*, *mel rosatum solutivum*, *vel mel violatum cum oleis* juxta curantis medici peritiam. His nihil proficientibus, in obstinatissimâ alvi obstructione fiat clyster *ex jusculo carnis cum melle rosaceo solutivo*, cui addantur *salis gemmæ* ℥ij. Hoc námque sal quascumque induratas emollit fæces, & fluxile reddit. Quòd si sal gemmæ non sufficiat, commodissimè in clysteribus incoquitur *pulpa colocynthidis*, *vel trochisci Alhandal*, *pulpa colocynthidis ad* ʒj. *in nodulo ligetur, bulliat in decocto, & exprimatur.* Nonnulli in desperatâ alvi constipatione ad ultimum clysterem confugiunt *ex croci metallorum infusione*, *vel ex aquâ benedictâ in decocto emollienti*: Verùm tutus non est, quia posset affectum in Ileum commutare. Sed quia clysma est ani remedium, meritò repudiamus, & tanquam belluinum, & instrumentum . . . . . devovemus, medicis tamen vulgaribus consignamus. Præterea periculo pleni sunt clysteres, nàm si nimiùm quàm par est, sunt calidi, intestinum ustulant; si nimiùm frigidi, ingentes excitant cruciatus; si in iniectione distortè injiciantur, intestinum excoriant, exulcerant & difficillimè curatur, quia locus humidus est, & excrementis dicatus. Insuper pessimum est frequenti clysmatum usu naturam sollicitare, quandoquidèm assuescit, torpescit, & tandèm semper illis irritari vult, ut alvum deponat: melius ergò est eis non assuescere, sed alijs suprà notatis medicamentis votum obtinere.

Post clysteres suppositoria conducunt, quæ parantur ex sale gemmæ, melle, & pulvere hellebori, vel ex trochiscis Alhandal, hierapicra cum paucâ quantitate salis gemmæ, quorum formulas in pharmacopœis videre est. Cœterùm pudendum petulantium est remedium, quod in unâ ex illis civitatibus, quas ultor ignis combussit, inventum fuisse censemus: Undè ex hac ratione, & quia facillimè intestinum rectum inflammari potest, à recentium medicorum aulâ recessit, tantum suppositoria, & glandes apud vulgares in frequenti sunt usu.

Multa externè adhibentur unguenta laxantia ad motum peristalticum procurandum, ut alvus laxetur, & prostat in officinis *Unguentum de Arthanitâ majori.* Itèm *emplastrum de felle tauri, & colocynthide* umbilico applicatum.

Verùm si in fluorem intestinorum excrementa adigantur, id vel optimè valentis naturæ robore eveniet, & criticus tunc erit fluor, qui dignoscitur, ex eo quod cessato fluore, natura ad integram tranquillitatem se componet; vel ab aliquâ previâ materiâ pertinaciter infixâ natura lacessita, & irritata fluorem concitat, & tunc symptomaticus erit fluor, & licèt

cèt cesset, quià causa intùs remansit, morbus sequitur.

Si chronicus fluor fuerit, nihil, aut parùm agendum superest medico, nàm licèt incipiente fluxu, febris concitetur, eodem cessante, cessabit etiam febris, & in hoc casu victûs ratio est infirmo præscribenda, exterioribusque fotibus est ventriculus roborandus, mulcebitque intestinorum irritamentum drachma dimidia optimæ theriacæ.

At si symptomaticus fuerit fluxus, omnia post illum in infirmo pejora se habebunt, & ob causam occasionalem fibris infixam, quæ vel omninò à concitatione fluoris desistet, & ad interiora se vertet, & pessimi moris continuam febrem fovebit, de qua latè in sequenti capite agemus; Vel in intestinorum cavitates omnes corporis superfluitates convocabit, & diarrhœam, lienteriam, cœliacam, fluxum hepaticum, dysenteriam, aliosque intestinorum morbos excitabit, de quibus opiparè in nostrâ *Trutinâ Medicâ lib.* 4. per propria capita tractavimus.

Admonitos hîc vulgares, & sanguinarios medicastros volumus nos in febrium curatione, quas tribus capitibus precedentibus tractavimus, nullam sanguinis missionis mentionem fecisse; non ex eo quod à sanguinis missione abhorreamus, sed ex eo quod dictæ febres sanguinis evacuationém non requirunt: in ipsis enim sanguis præter motum, quem à causis occasionalibus patitur, inculpatus omninò est, & nullo crimine reus, nec motus, quem patitur, adeò vehemens est, ut ventilatione ob partium rarefactionem indigeat; nec temerè fundendus est sanguis, cùm indicatio pro eo mittendo in ægroto non inveniatur, ut plerique medicorum faciunt, credentes sanguinis missionem obesse non posse, ubi non profuerit, nàm non solùm obesse potest, sed in ultimam perniciem infirmum adducere, ubi indicatio non fuerit, teste *Galeno in lib. de curatione per sanguinis missionem, in lib. de arte curativâ ad Glauc. in lib. de crisibus, & alibi.*

CAPUT XXV.

De Curatione Febrium, quæ à degenerato partium nutrimento foventur.

Eodem tempore, quo à cibis per digestionem in Ventriculo serositates à Liene suguntur, & crassa excrementa per pylorum in intestina descendunt; pars illorum nobilis, essentialis, & nutritioni apta in penitiores corporis lares fertur, ut suo muneri satisfaciat.

Hanc substantiam nutrimentalem vasa sanguinis ingredi, ut in sanguinem transmutetur, creditur ab illis, qui à sanguine nutriri corpus existimant; nos per demonstrationes, pro quibus adducendis hîc tempus non suppetit, cognitum habemus substantiam nutrimentalem, quæ separatur à cibis, non vasa sanguinis ingredi, sed fibrarum partes constituentium interstitia pervadere in formâ tenuis liquoris albi, qui per fibras ipsas in cerebrum, & spinalem medullam fertur, ut ibi pro proximâ sanguinis materia elaboretur.

Verùm, ut rei novitas confusionem non pariat, admonitos volumus medicos, ut cùm partium nutrimentum dicimus, intelligant substantiam illam roridam, & quodammodò viscosam, quæ per substantiam ventriculi, intestinorum, mesenterij, peritonæi, septitransversi, mediastini, pleuræ, aliarumque membranarum, partiumque corporis solidarum est diffusa; has partes humorem quendam inter suas fibras habere compertum est, nemo est, qui unquàm negavit, vel qui negare possit; nàm in animali nuper mortuo ipsis oculis, & tactu humentes esse observantur, nec sanguine eas humescere dici potest, nàm albæ sunt, & si prælo exprimantur, album reddunt succum: hunc succum nos roridum partium solidarum nutrimentum appellamus, quod temperie, & motu fibrarum ipsarum partium solidarum regitur, conservatur, perficitur, fluit, & resolvitur; quoties ergò partes solidæ secundum naturam moventur, & actiones earum secundum naturam sunt, nutrimentum per ipsas diffusum secundum naturam etiam se habet, disponiturque secundum naturæ exigentiam, ut animal in sanitate conservetur; at si præter naturam se habeant, depravari necesse est.

Signa.

Ante febris adventum lassitudines, artuum dolores, ventris constipationes, ventriculi nidores, insomnia, & inquietudines erunt febris prodromi, adveniet deindè febris cum extremorum refrigeratione, & totius corporis horrore, cum capitis dolore, artuum doloribus, ventriculi nauseâ, pulsuum suffocatione, quæ usque in accessionis statum perseverabit, calor post frigus debilis, sed pungens cum vigiliâ, & siti, cum urinis turbidis, & pallidis; his altera superveniet accessio, in qua refrigerationem vix persentiet æger, incalescet cum ingrato quodam sopore, pulsus languidi, frequentes, & inæquales erunt, urinæ eædem, & spumosæ, nox insomnis, & omnium inquietudinum genere referto, lingua alba, tenacique limositate oblita; his, vel ex his aliquibus signis in primâ, & secundâ accessione apparentibus judicabit medicus ægrotum febre esse correptum, quæ tum in quantitate multum, tùm in qualitate pravum succum nutrimentalem pro fomite habet; prædicet etiam tunc, quod talis febris quolibet die nova, & horrenda pariet symptomata, quæ erunt omnium facultatum lapsus, lumbricorum excretio, efflorescentia exanthematum per cutem, linguæ asperitas, & livor, absque eo quod infirmus se sitire sentiat, corporis supinus situs, mentis confusiones, phrenitis, paraphrenitis, coma, carus, lethargus, sudor frigidus, excretiones symptomaticæ, animi defectus, lipothymiæ, oculorum rubor, in diebus paribus exacerbationes, parotides, & quamplurima alia his pejora symptomata sunt expectanda, quæ non solùm materiæ morbificæ coctionem, sed semper morbum in principio esse arguunt, & spem salutis omninò non adimunt.

Harum febrium signa non adeò certa, & infallibilia sunt, ut non solùm vulgares medicos, sed etiam peritos decipiant; est enim morbus insi-

dio-

diosus, qui clam hominem carpit, & non absimilis homini maligno, qui aliud habet in ore, & aliud in corde: Et velut canis, qui caudâ adulatur, & mordet; ideóque fallacia, & optimæ notæ medicos infamant: in principio latent hæ febres, & malignitas altiùs agit radices, & interim opportunum agendi tempus præterit, & æger in vitæ discrimen ruit. In principio non est tanta malignitatis vehementia, quanta aliquandiù in obscuro delitescit, & interim benigniorem mentitur febrem, nec se manifestat, donec tota domus irreparabilem concepit ignem, & cordis arcem occupavit lethale venenum. Eapropter signa diligenter ponderanda sunt, ne cum ægrorum detrimento addiscamus, nec febris, quæ maligna non est pro tali habeatur, ut quidam nostrates medicastri faciunt, qui inspectâ febre continuâ, vel auctâ, statim pro malignâ buccinant, vel si maligna sit, pro benignâ accipiatur. *Pulsus* sæpius initio naturali simillimus est, aut non nihil ab eo discrepare, & febricitare non videtur; attamen ex eo deprehenditur malignitas, quia postmodùm subitò fit debilis, & parvus: interdùm mox ab initio formicanti similis, id est minimus, & frequentissimus. *Urina* quandoque est bona, & sanæ similis, ac suspecta, interdùm in statu concocta apparet, licèt ægri ad interitum properent. Quandòque urina nullas patitur alterationes, & febre malignâ correpti cum urinis optimis, & sanorum simillimis intereunt, undè *Galenus* solitus dicere: *Pulsus bonus, urina bona, & æger tendebat ad necem.*

Nullum ex his signis, quæ adduximus horum febrium, verè pathognomonicum dari notamus, quo posito, febris maligna necessariò ponatur, quo ablato, auferatur: Verùm ex omnium signorum syndrome, & collatione certum signum facilè stabiliri potest. Notamus, quòd omnia signa à nobis adducta in omnibus febricitantibus non reperiuntur, sed tantùm eorum partem, quæ tamen ad morbi speciem adamussim constituendam sufficiat.

Cùm nullum pathognomonicum signum habeat febris maligna, ne incautis imponat Medicis, per quædam inter se improportionata symptomata malignitatem rimabimur, tanquàm per celeberrinum malignitatis signum. Quandò ægri de intensissimo calore interno conqueruntur, & partes externæ parùm, aut nihil calent, pravum malignitatis signum. Quandò sitis intensa caloris febrilis modum superat; quandò verò non sitit cum intensâ febre, & linguæ siccitate, utrumque malignitatis indicium est. Si potus ad restinguendam sitim porrectus non solùm nihil prosit, sed etiam lingua scabra, & arida fiat, malignitatis indicium portendit. Si ægri insigniter calent, & de nullâ conqueruntur siti, etiam malignitatem subesse certum est. Cerebri, & partium nervosarum morbosæ affectiones subitò inductæ, neque legitimam servantes proportionem, malignitatem denotant. Alvi, & vesicæ excreta insigniter fœtentia pestilentem significant malignitatem.

Sunt aliqua præter illa, quæ descripsimus signa, quæ præsentem arguunt malignitatem, ut cardialgia, quam tanquàm malignum damnat Hippo-

crates: sed in specie ubi hæc tria symptomata in genere reperiuntur, primum subita virium prostratio: Secundum sitis admodùm intensa, & appetitus dejectus citra causam ordinariam, & manifestam: tertium vigiliæ pertinaces, aut leve delirium citra causam manifestam, ut plurimùm malignitatem argumentantur.

Putant aliqui proprium, & pathognomonicum febrium malignarum signum esse exanthemata, seu maculæ purpureæ pulicum morsibus non absimiles, peticulæ, vel petechiæ à recentioribus appellatæ, præsertim in lumbis, dorso, & pectore apparere solent, & proprium, ac pathognomonicum dicunt, non quod necessariò in omnibus febribus malignis hujusmodi exituræ apparere debeant, cùm multoties non exoriantur, sed cùm apparent, inferre licet: ergò febris est maligna, quia peculiariter febrem malignam significant, & nullo in febrium genere reperiuntur, nisi ubi malignitas adest. Verùm apparent aliquandò in alijs affectibus citra febris malignitatem quædam maculæ dictis consimiles, sed à diversâ prodeuntes causâ, à nimiâ scilicèt sanguinis tenuitate, qui à calore agitatus extra capillares venas in cute efflorescit.

Exituræ, quæ malignitatem sapiunt, in cute erumpunt cum aliquali, licèt nimiâ, ipsius cutis elevatione, & tunc propriè exanthemata appellantur, & nullatenùs cutem in tumorem elevant, sed tantum apparent in eâ maculæ pulicum morsibus assimiles, & propriè papulæ appellantur (vulgò *Pasticci*,) vel petechiæ. Differunt à pulicum morsibus, quia istæ punctum in medio non habent, ut morsus pulicum. Distinguuntur etiam petechiæ à pulicum morsibus per experimentum, quod *Zacutus Lusitanus lib.* 3. *prax. admirand. obs.* 14. docet: Experimentum facit cum farinâ lupinorum cum aceto, aut oximellite subactâ: quæ si applicetur pulicum morsibus, hi ipsi morsus subitò evanescunt: maculis verò malignis applicata hæ ipsæ non disparent.

Causæ Occasionales.

Si motus, & actiones partium solidarum ab aliquâ causâ præter naturam ipsas partes solidas lædente depraventur, substantiam nutrimentalem per ipsas diffusam etiam depravari necesse est, & exoticam, naturæque hostilem qualitatem acquirere; undè degener fit, & tantùm abest, ut ipsas partes recreet, & restauret, ut potiùs illas vellicet, lacessat, distrahat, eóque agitet, ut in furorem adactæ, omnimodè earum œconomiam subvertant, totiusque corporis actiones depravatas reddant; hinc febres oriuntur continuæ, pessimi moris, quas malignas ob symptomatum supervenientium multitudinem communiter appellant, quæ raro mortis periculo vacant, raro remedijs cedunt; sæpissimè omnem salutis spem adimunt; quandòque vitam in discrimine ponunt, & salutis spem non auferunt, cujus ratio est, quia natura partium solidarum, cui incumbit causam morbi concoquere, separare, & expellere, adeò subversa est in hujusmodi febribus, ut semper pejora, nunquàm meliora moliatur.

Præter ergò quantitatem, pravam ciborum qualitatem, & præter inte-

sti-

ſtinorum excrementa, quæ occaſiones eſſe poſſunt, ut tùm fibræ ventriculi, tùm inteſtinorum ad depravatum motum irritentur, & per conſequens evenit, ut ſuccus nutrimentalis per eas diffuſus à naturali ſuâ indole degeneret, quòd niſi diſpoſitiones præcedant, non faciliter evenit, præter inquam dictas rationes aliæ in ægroto præcedere poſſunt, quæ vel ipſas partes ſolidas inſolentibus motibus irritantes, vel ipſum ſuccum nutrimentalem indebitè agitantes, vel utrumque ſimul peragentes; febres ex nutrimento degenerato producere poſſunt, ſunt quidèm ipſæ.

Primò, ſi quis laboribus ſupra vires corpus exercuerit, ex nimio enim labore, motuque fibræ relaxantur, debitamque temperiem amittunt, undè & ſuccus nutrimentalis in ipſis paulatim degenerat, torpeſcit, nidorem concipit, tandémque febrem excitat.

Secundò, ſi quis vel motû, vel calore externo vehementer incaleſcat, ſtatimque deindè refrigeſcat, & hoc multoties eveniat, ſuccus nutrimentalis, qui calore fluebat, frigore congelaſcit, & in his extermis ſuam temperiem perdit, fitque febris materia.

Tertiò, ſi quis meraci vini potu ſe impleat, frequentibuſque commeſſationibus vacet, nutrimentum in quantitate ſuperfluum producitur, quod à ſolidis partibus regi, ſubigique non poteſt, ceditque in naturæ onus potiùs quàm in ſuſtentamentum, promovetque continuam febrem.

Quartò, ſi quis aſſiduâ Venere præter modum utatur, partes ſolidæ cremantur, diſſolvuntur, & areſcunt, ac per conſequens nutrimentum, quod regunt, marcidum reddunt, tranſitque in peſſimæ febris cauſam.

Quintò, ſi quis aſſiduis animi affectionibus, irâ, odio, invidiâ, ambitione, timore amittendę vitę vel exiſtimationis excrucietur, tùm partes ſolidas, tùm nutrimentum iiſdem impreſſionibus imbuit, ſubvertunturque ità ut lethales producant febres.

Sextò, ſi quis per longum tempus omnimodè vigilet, vel longiſſimo ſomno indulgeat, in eaſdem ex nutrimento degenerato poteſt incidere febres.

Septimò, quæ ex aëris intemperie, & mutatione epidemiales producuntur febres, etiam in degenerato nutrimento fomitem habent.

His præcedentibus occaſionibus ſucci nutrimentalis naturales diſpoſitiones immutantur, & præter naturam fiunt, concitantque febres continuas, malignas, & ut plurimùm lethales. Sedulò ergò eas debet inquirere medicus, nàm pro ipſarum occaſionum vehementiâ, duratione, aſſiduitate, complicatione, ſubjectorumque diſpoſitione certum, infallibileque febris judicium proferre poterit.

Prætereà eſt advertendum, quòd ſuccus iſte nutrimentalis degeneratus multoties in quantitate, & qualitate peccat, multoties in qualitate ſolùm, quod ex proprijs ſignis dignoſcitur, & ex erroribus ægroti, qui febrem præceſsêre.

Prognoſis.

Febris ex nutrimento degenerato, ſeu maligna ſæpiùs peſſimi ominis eſt,

est, ideóque prudens medicus de morbi eventu suum judicium differre, & suspendere debet, cùm mox, & inopinatè ad vitam, vel mortem terminetur, ut habetur *aph. 19. sect. 2. In acutis sunt incertæ prædictiones vitæ, & mortis.* Ridiculi sanè sunt aliqui nostrates medicastri, qui inspectâ febre non intermittente, statim pro malignâ, & venenatâ accipiunt, & lethali, at quia æger in nullo vitæ discrimine versatur, miracula patrâsse videntur. Proponemus nos præcipua, quibus mediantibus magnam conjecturam educere poterimus, an febris salutariter, an lethaliter finitura sit, quorum ope quid metuendum, aut sperandum de ægroto augurari poterimus, ne dubiâ spe decipiamur; compertum nàmque habemus plurimos cum perniciosissimis signis evasisse, alios verò cum salutatibus occubuisse: peculiaria igitur signa prognostica adducemus, quorum adminiculo securiorem prognosim elicere poterimus, quam ex diagnosticis petimus, & hîc tria attendenda sunt, virium robur, symptomata, & coctionis signa.

Primò virium Vigor spectandus est, nàm sicut viribus constantibus, nil mali contingere potest; ità cum earum dispendio nihil salubre expectandum. Virium robur, earumque jactura ex pulsûs vigore, & languore deprehenditur; pulsus nàmque quò magis est æqualis, & tenorem servat, licèt febris maxima appareat, eò aliquid spei pollicetur: contrà verò inordinatus, inæqualis, debilis, & quasi contractus, periculosus, præsertim si in morbi principio appareat. Quò pulsus est major, (quod raro contingit) eò melior, quò minor, eò deterior; nihilominùs tamen pulsus parvi non tàm sunt mali ominis in febribus malignis, quàm in benignis. Pulsus in febre malignâ intermittens lethalis est, attamen licèt lethalis; plurimos pueros, & senes cum pulsu intermittente evasisse à nobis compertum est, juvenem verò neminem: Attamen *Riverius* inquit: *In febribus tamen malignis nos juvenes non paucos pulsum intermittentem per multos dies habentes evasisse vidimus.* Nihilominùs pulsus intermittens in febre ardente ordinariò est periculosissimus. Pulsus minutus, & frequens, qualis est formicans, aut miurus lethalis; significat enim vires sensim deficere, & in proximam ruinam delabi. Non solùm pulsus parvus, rarus, & debilis, sed etiam sano similis cum alijs pravis signis admodùm periculosus est. In febribus malignis interdùm ægri febre carere videntur, cùm tamen in pejus, & ad interitum ruant.

Secundò, Symptomata supervenientia expendenda sunt, ex quibus harum febrium variatur eventus, ac proindè partes principes, earumque actiones, ut animales, vitales, & naturales sedulò præ occulis medicus habere debet; his nàmque benè constantibus, bonum: contrà verò se habentibus, malum.

Quod ad actiones læsas, & facultatem animalem attinet, inquit *Hip. aph. 33. sect. 2. In quovis morbo mente constare, & benè se habere ad illa quæ offeruntur, bonum: contrà verò se habere, malum.* Est autem mente constare, agere, & loqui, quæ rationi consona sunt, & consuetò, ac decorè omnia agere: mente non constare ægri dicun-

cantur, qui aliquam actionem voluntariam non rectè faciunt, & præter consuetudinem vel parùm, vel multùm, vel ferociùs, vel absurda, aut obscæna loquuntur, manus in vanum jactant, festucas colligunt, lodices veluti sarcinas colligunt, obscænas denudant partes. Quæ omnia breviter complexus est *Hip. Præter consuetudinem aliquid facere, & velle aliquid priùs non consuetum; aut contrà, pravum, & delirio proximum.* Hinc si febri malignæ delirium superveniat, periculum portendit, ut multi apud *Hip.* passim extant aphorismi. 2. *coac. aph.* 14. *In homine moderato ferox, & audax responsio malum.* 1. *progn. aph.* 23. *Qui à febre continuâ, aut pulmonis, aut capitis dolore manus ad eos fert, aut frustrà venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit: id omne malum exitialeque.* Ideòque nullum delirium est tutum. Verumenimverò delirium, quod cum risu fit, tutius: quod verò cum audaciâ, & furore, periculosius, & hoc omnium pessimum. Si perpetuum non est, & per paroxysmos recurrat, & leve, minùs periculosum, verùm attendendum est, ut pulsûs robur, respiratio inculpata, & appetitus salvus sit, ne medico imponat. Et quamvis delirium perpetuò malum sit, ex eo tamen ægrotantis interitus non est perpetuò prædicendus, nisi cum eo alia signa mala, & lethalia concurrant. Est minùs periculosum illud delirium, quod somnus excipit, ut habetur 2. *aph.* 2. *Ubi somnus delirium sedat, bonum,* & præsertim si copiosus sudor simul conjungatur; post somnum autem perseverans admodùm periculosum est.

Somnus comatosus in febre acutâ periculosus, & cum virium imbecillitate proximam mortem portendit: quandò autè hujusmodi coma diuturnis succedit vigiliis, est magis perniciosum ob spirituum absumptionem; significat enim omnimodam caloris nativi extinctionem, & sic quandò phrenetici comatosi evadunt, jàm morti sunt proximi, attamen lethargus comate, & carus utroque periculosior est. *Siquis laboriosâ febre obstupescat, & veluti cathoche afficiatur, morbo laborat pessimo lib.* 1. *coac.* 47. nàm sicut coma in febribus acutis est periculosum, sic cathoche multo periculosior est, quæ fit à materiæ acidioris translatione in cerebrum, & nervos, undè nervorum tensio, atque ideò qui hac affectione laborant, in eodem statu manent, inquo reperiuntur & apertis oculis rigidi consistunt, & ita à comatosis differunt, qui perpetuò oculos habent clausos. In eo, qui periculosè ægrotat, insomnia mortuoaum, sepulchrorum, & sacerdotum, futuram mortem, prænunciant; moriturus enim aliquando animæ suæ à corpore separationem præsentit, eamque corpori per insomnia repræsentat, per species eorum, quæ mortem significare valent.

Surditas in febribus malignis periculosissima est juxta Hip. doctrinam, verùm id in principio apparens, militat, sed in statu in his febribus apparens, salutaris est, ut nos multoties observavimus, quantumvis periculosis symptomatibus existentibus; denotat enim cerebrum satis validum, & noxios humores ab internis ad externas detrudere partes.

Si per somnum candidæ partis

oculorum demissis palpebris aliquid appareat, nec alvi fluor, nec inedia in causa est, nec ità æger dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodùm est; facultatis enim palpebras moventis extinctionem significat. *Si in morbo aucto oculus unus altero minor fiat, lethale est, Hip.1.progn.* denotat facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum deserere incipit. *Si autem perversa fiat, aut pallida palpebra, aut labrum: cum aliquo aliorum signorum scire oportet, morti proximum est. Lethale etiam est labra resoluta pendentia, & frigida, & alba esse reddita. Hip. 1. progn.& aph. 9 sect.4. In febre non intermittente, si labrum, palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus pervertatur, vel non videat, vel non audiat; jam debili existente corpore: quicquid horum eveniat, mors proxima est.*

Lingua tremula in acutis, mortifera; significat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem, & summam cerebri læsionem, ideóque in phreneticis jàm morti proximis lingua hoc modo contremiscere solet.

Fauces exulcerati cum febre malum, verùm si aliud superveniat signum eorum, quæ diximus, pessima esse, prædicere oportet, cum periculo esse hominem. Hip. 2. progn. Hæc nàmque exulceratio à pravâ, & malignâ causâ generatur, & periculosa est, & cum illâ non possunt non apparere alia signa prava. Oportet itaque alia signa considerare, & si aliquod aliud pravum appareat, mortis periculum prædicere.

Multa corporis jactatio, anxietas, & inquietudo in febre acuta mala; ostendit enim humorum feritatem, & turgentiam, qui cùm tenues sint, & valdè mobiles, & vehementer in corpore agitentur, fit, ut maximum immineat periculum, ne in principes irruant partes, & perniciosum producant effectum. Jactatio, anxietas, & inquietudo multa de morte exhibent præsagia, ut si æger varias decubitûs formas mutet, nec uno loco quiescat, sed variè se jactet, ac moveat, modò se attollat, modò dejiciat, modò in latus, modò in ventrem, modò in dorsum decumbat, nec ullam servet figuram, dummodò crisim non præsagiat; *Si seipsum æger continere non valens, subindè ad pedes delabatur, funestum, Hip.* Significat enim virtutem animalem esse propemodùm extinctam, ut corporis pondus regere, aut sustinere non possit, undè illud propriâ gravitate ad inferiora prolabitur. Perniciosum etiam est pervolvere se ad marginem lecti, ac primùm pedes excludere, deindè corpus erigere, nisi cohibeantur, vel excidere, vel surgere; obscurum enim delirium, & adeò funestum ostendit, ut ex hoc signo nemo convaluit.

Stillæ sanguinis è naribus paucæ effluentes malæ, sicut & quælibet excretio exigua, & in paucâ quantitate, vel postquàm apparuerit, illicò cessaverit; denotat enim naturam in opere decumbentem vel ex succi malitiâ, aut ejusdem mole prostratam: siquidèm omnis excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantùm, & non perficitur, maximè damnatur ab Hip. quia major est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quàm in quibus pauca, & inutilia. Adde, quòd nulla apparente stillâ, materiæ beni-

benignitas elucescit, quæ inepta est nte tempus naturam irritare.

Nares præter modum dilatatæ in morbo acuto periculum portendunt; denotāt enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cùm thoracem sufficienter dilatare nequeat ad summum temperandum incendium, in dilatatis naribus compensare conatur, ut per illas aër copiosior attrahatur.

Quid per actiones vitales in febribus malignis de ægri salute, & morte præsagiendum suo ordine dicemus: Cordis palpitatio, syncope, vel lipothymia in hisce febribus sūmum vitæ prænunciant periculum, sive cor per consensum, sive per essentiam afficiatur; indicant enim vitalis facultatis dejectionem, & cor in angusto esse positum à causâ malignâ, & rarò mortem effugiunt, sed citò ob spiritûs exolutionem intereunt.

Respiratio præternaturalis pessima est, undè *Hip.* 4. *aph.* 50. inquit: *Ubi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium acciderit, lethale*; quia duo vitæ principia cor nempè, & cerebrum vehementer læsa sunt, & ad mortem conjurant, utraque autem passio, spirandi scilicèt difficultas, & delirium diù persistere debent, ut lethalia dicantur: nàm in perturbatione criticâ utrumque salutariter interdùm contingit. Magna, & rara respiratio cum febre acutâ pessima; delirium enim vel præsens est, vel imminet, mens námque à specierum ubertate valdè occupata est, quæ in delirio repræsentantur, facultatem musculos thoracis moventem aliò avertit, ut non fiat respiratio, nisi magnâ urgente necessitate, undè rara efficitur, sed raritas magnitudine compensatur. Hac eâdem etiam ratione melancholici, & amantes non rarò hujusmodi respirationem magnam, & raram habent, quia profundis defixi cogitationibus respirare obliviscuntur. Frigida spiratio in morbis acutis proximam mortem significat; indicat enim caloris nativi extinctionem.

Quò ad actiones naturales læsas: *Dejecta omnino in morbis appetentia, valdè periculosa.* Quibus cum strepitu alimenta in ventriculum descendunt, ut in puteum projici videantur, malum; significat enim œsophagi fibras esse resolutas, ut descendentia alimenta continere nequeant, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali deglutitione fit.

Si quis in laboriosâ febre singultiat, morbo laborat pessimò, 1. *coac.* 47. fit enim singultus à malignis humoribus interiorem ventriculi tunicam vellicantibus, quæ ad eorum expulsionem insurgit, & ferè nullus febre malignâ correptus, cui singultus supervenit, servatur.

Vomitus paucus, & laboriosus in acutâ febre, malus; quæ enim decretoria sunt, exigue non secernuntur, sed quæ ità evacuantur, omnia duorum alterum significant, aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, & ex eâ aliquid symptomaticè effunditur, vel naturæ imbecillitatem, quæ superflua frustrà expellere nititur. *Vomitus synceri, & impermisti in acutis febribus, mali*, 10. *Prorhet.* Nàm humor syncerus non tantum est crudus, sed etiam incoctilis, & omnem coctionis actum, & potestatem excludit, cujus generatio vel

particularis alicujus vitio fit, vel fervore, & incendio febrili, exhaustâ aquosâ, & serosâ parte: ideóque in acutâ febre magnum intûs incendium latere ostendit, plerúmque à naturâ invincibile. Sic vomitus variegati, ex multis humoribus constantes mali. Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, aut fœtidus lethalis. Itèm dejectiones synceræ in morbis acutis pessimæ. Pingues, viscosæ dejectiones lethales. Spumosæ dejectiones in febribus acutis malæ. In febre vermes prodire, malum, tàm vivos, quàm mortuos, potissimùm si soli, & sine stercore exeant. Si lumbrici in morbi declinatione exeant cum excrementis, apparente coctione, bonum.

Uberior alvi dejectio in quolibet morbo, mala, vires námque maximè resolvit, & naturam prosternit, & animæ defectionis periculum imminet. At si cum ventre tumido, & crescente efferatur, pessima; significat enim nativi caloris exolutionem, undè cruditates, & multi flatus generantur, quibus venter intumescit. Paucæ dejectiones, vel quæ statim ubi incæperint, sistuntur, malæ; paucæ enim inutiles sunt, nec ad morbi causam tollendam sufficiunt: at si incæperint, & cohibeantur, significat pravos humores, qui per intestina ferebantur, aliò esse conversos, ubi gravem noxam inferre possent. Liquida dejectio, quæ cum morbo aucto incipit, & cum eodem perseverat, mala. *Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginosæ, nigræ, aut valdè fætidæ, malæ. 2. progn.*

Urinæ in febribus malignis, atque pestilentialibus substantiâ, colore, & contentis urinæ sanorum similes exitiosæ; denotant enim venenatam qualitatem, & nihil succorum noxiorum per urinas excerni, quod summè perniciosum est. Urina, quæ inscijs ægrotis, & non recordantibus mingitur, pessima; vel enim cerebrum valdè læsum significat; vel partium naturalium robur extinctum, ut suas functiones amplius exercere nequeat. Urina, quæ crassa, turbida, & confusa meijtur, deindè per seipsam clara evadit, & limpida, bona; significat enim victoriam naturæ secernentis heterogenea, & quod sibi noxium est, expellentis, & eò magis, si post hujusmodi clarificationem crassior pars in fundo subsideat alba, lævis, & æqualis. Urina, quæ clara meijtur primùm, deindè verò post aliquod tempus conturbatur, bona; denotat naturam coctionem inchoâsse, & illius insigne rudimentum edidisse. Urina crassa, turbida, talisque permanens, ut igni apposita clarescere non possit, mala; Si vires fuerint constantes, chronicum ferè morbum ostendit; Si imbecillitas adsit, ægri mortem prænunciat: fit enim ex crudorum, & crassorum humorum copiâ, quos multi flatus ijs permisti conturbant, & exagitant, atque ità si vires sint debiles, periculum est, ne ab hujusmodi humorum copiâ suffocentur; si verò validiores sint, longo indigent tempore, ut materia illa concoquatur, & edometur. Urina, quæ turbida mingitur, & talis permanet cum fœtore insigni, pessima; significat in vesicâ, aut alijs vicinis partibus gangrænam adesse. Urina nigra in morbo acuto apparens, perniciosa. Denotat insignem humorum

torre-

torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare facit, undè lethales producuntur effectus. Urinæ subsistentes in morbis acutis perniciosæ; talis enim urinæ suppressio fit vel ab igneo calore serum sanguinis prorsùs absumente, vel à naturalium functionum extinctione. Urinæ sedimenta livida, aut nigra, pessima. Enæorema divulsum, inæquale, aut nigrum, malum. Nubecula juxta urinæ superficiem circuli modo evecta in morbis acutis, pessima; instantem denotat phrenitidem, & ex eâ mortem. Urina pinguis, oleaginosa, nigra, & livens cum sedimento nigro, vel livescente certum exitium pronunciant.

Sudores quoque sæpè in febribus accidunt, & ipsi etiam salutem, vel mortem prænunciant. Sudores, qui cum manifestæ coctionis signis die critico, & rigore præcedente, ex toto corpore, calidi, copiosi, stillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris, vel perfectè solvitur, vel admodùm imminuitur. Ex his boni sudoris conditiones, & regulas elicimus; bonus itáque sudor sex conditiones habere debet, quarum *Prima* est, ut ante sudoris eruptionem coctionis signa apparere debeant. *Secunda*, ut boni sudores die critico erumpant. *Tertia*, ut boni sudores criticum aliquem sequantur rigorem; natura siquidèm cùm è venis tenues, acutosque humores detrudit, & in corporis habitum propellit, vellicatis partibus sensibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat cum partium extremarum refrigeratione, rigorem verò, & refrigerationem, si natura satis robusta fuerit, calore foras erumpente, febris acuta; & magna consequitur, cujus calore humores extenuati in copiosum resolvuntur sudorem. *Quarta*, ut sudores copiosi sint, & calidi, atque ex toto prorumpant corpore. Tunc enim robustam denotant facultatem, cùm æquè per omnes corporis partes calorem diffundat, ipsosque superfluos humores in sudorem digerat, & æquè per omnes partes resolvat; quòd ei quidèm prælanguidæ non succedit, aut cùm maligno laborat morbo: sudores enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibusdam partibus plùs, in quibusdam parùm, vel nihil. *Quinta*, ut sudor stillans effluat, & cum vapore; ostendit enim naturam pravis humoribus dominari, eosque valdè ad superficiem expellere. *Sexta* tandèm, ut ex eo sudore morbus tollatur, vel admodùm minuatur.

Ex allatis boni sudoris notis faciliùs, qui mali sunt, sudores innotescunt, ac proindè sudores in morbi principio apparentes, mali; in principio nàmque omnia sunt cruda, & nihil potest salutariter excerni, nisi priùs debitè concoctum sit. Idcircò vera est hæc doctrina de omni evacuationum genere, quæ in principio morbi nunquàm possunt esse salutares. Sudores, qui die non critico contingunt, mali; sunt enim symptomatici, à vi morbi concitati, qui enim à naturæ motu benè operantis fiunt, diebus tantùm criticis contingunt. Si inter sudandum horror, vel rigor sæpiùs recurrat, malum; Novus iste naturæ conatus magnam illius perturbationem denotat, quæ

non potest propositam evacuationem convenienter perficere, sed denuò insurgit cum magno virium, & vitæ periculo. Undè *sect.* 7. *aph.* 4. *A sudore horror non bonum.* Sudatiuncula omnis præcipuè, quæ circa caput, & cervicem apparet, mala. Hæc sudatiuncula plerùmque contingit ob magnam imbecillitatem virium, quæ humores circa cutem existentes continere nequit, ùt videre est in syncope, ubi exiguus sudor circa caput, collum, aut pectus emanat, aut etiam in moribundis tális sæpenumero sudor contingit, qui Diaphoreticus vulgò nominari solet. *Frigidi sudores cum acutâ quidèm febre, mortem: cum mitiori autem, longitudinem morbi significant. aph.* 37. *sect.* 4. Frigidi sudores fiunt à calore naturali partium solidarum penè emortuo: cùm nimirùm sudor ob calorem febrilem intùs ferventem erumpens in partibus exterioribus calore naturali jàm destitutis refrigeratur. Et quidèm ejusmodi sudores semper mali sunt, quomodocúmque erumpant, seu copiosi, seu pauci, seu ex toto corpore, seu ex capite, collo, pectore: perniciosiores tamen, qui circa caput solùm, aut extremas partes conspiciuntur. Sudor, qui cùm erumpere cœperit, statim desinit, malus; significat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non posse opus complere. Sudores assidui, sive modici illi, sive copiosi in febre acutâ, mali; denotant enim naturę imbecillitatem, quæ humores retinere non potest, ideóque qui continenter sudant, sed modicè, si evaserint, diù saltèm ægrotare solent: At si crebrò magnam sudoris copiam profundant, palam est non multò post eorum virtutem resolutam iri. Addimus, quod sudores quicumque qui per plures dies perseverant, symptomatici sunt, quia critici intra unum diem absolvuntur. Sudor, qui non effluit, sed instar granorum milij in cute apparet, malus; hujusmodi námque sudor in capite, aut cervice tantùm apparere solet per syncopes, aut alias virium exolutiones, quæ copiosum sudorem effundere non possunt, sed exiguum tantùm, qui in tales globulos granis milij similes efformatur. Fœtidi sudores in morbo acuto pessimi; summam enim corruptelam significant, quæ naturalem corporis œconomiam destruit, & evertit. Sudor multus in febre acutâ apparens, eam non imminuens, malus; ostendit enim humorum multitudinem, quam natura difficilè superare potest, & non nisi longo pòst tempore, quod in morbis acutis non conceditur: ideóque periculum est, ne natura succumbat, antequàm coctionem perficere potuerit.

Restat tandèm, ut advertamus, quæ mortis, vel salutis signa exituræ præsagiant: Maculæ purpureæ, quantùm est, ex vi coloris salutem portendere solent, cùm plures sunt, majores, & coloris benignioris, ità & albicantes, & subpallidæ, quoniam mitiores succos peccantes denunciant, & criticè erumpunt, ac naturæ victoriam ostendunt. Si verò pauciores, minores, & pravi coloris, ut violaceæ, virides, vel lividæ, aut nigræ, symptomaticè excernuntur, & naturam succumbere significant, & certam mortem semper pronunciant. Prætereà si postquàm apparuerint, & re-

retro cesserint, pessimum signum est; indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere, & mortis formidinem augent, & eò magis si in exiguâ quantitate fuerint, nec alia signa salutaria habeant annexa. Exanthemata in varijs partibus apparentia majoris malignitatis soboles sunt, quàm maculæ purpureæ, atque adeò majus portendunt periculum.

Tertiò attendenda sunt coctionis signa, quibus etsi non sit fidendum, cùm succi maligni coctionem non admittant, tamen si cum aliis annectantur salubribus signis, salutem portendere solent; semper autem in hujusmodi casibus generalis constitutio attendenda est, quæ si utplurimùm ad salutem terminatur, bonus sperandus erit exitus: si verò ad mortem, nequaquàm erit fidendum.

Non incongruum erit hîc in prognosis calce, ea signa, quæ proximam animæ exhalationem arguunt, subnectere, præter ea, quæ notavimus, ut cùm mors præ foribus adsit, domestici magis curent patres spirituales vocare, qui præstò sint in animæ auxilium.

Frigida spiratio in morbis acutis proximam mortem significat, denotat enim caloris nativi extinctionem. Si corpus adeò grave est, ut ungues, ac digiti lividi sint, expectanda continuò mors est. *Ungues nigri, digiti pedum frigidi, nigri, demissi, vel proclinati mortem proximam esse portendunt. Hip. 8. aph. 12. Si oculi caligant, vel lucem aversantur, qui somno multo, & æstu detinetur, extra spem est.* aph. 15. *facies*, quàm Hip. penicillo describit, quæ *Hippocratica* vocatur, mortem ante oculos denotat: *fuerit autem sanè facies hujusmodi, oculi concavi, nares acutæ, collapsa tempora, aures frigidæ, & contractæ, cutis in fronte dura, intensa, & arida, color pallidus, vel niger, lividus, aut plumbeus.* Quæ omnia ex pessimis causis internis contingere solent.

Pessima est respiratio, quæ fit cum stertore, qui omnibus ferè morientibus accidit, ut aliquandò ante mortem in gutture quædam veluti ebullitio, fervor, seu strepitus audiatur (Italicè hic *spera* vocatur): quicumque igitur morbo ingravescente, stertor pertinaciter perseverat, & intenditur, proximi sunt morti, & unum, aut alterùm diem ante obitum apparere solet, & ægrum veluti laqueo suspendit; significat enim extinctam omninò facultatem, quæ excrementa ab asperâ arteriâ, & faucibus excernere nequit. Est tandèm etiam morti proximus, & extra omnem vitę spem positus æger, tunc cùm inferior venter à suo motu quiescit, & thorax tantùm se movet, & hoc cessante, scapulæ cum claviculis, nariumque pinnis moventur, & his tandèm motu quiescentibus, mentum per tres vices movetur, & tunc de ægri vitâ conclamatum est.

Curatio.

Cùm continuarum febrium lædendi modus non sit in omnibus unus, & idem, & ex læsionis, symptomatumque modo indicatio pro curatione desumi debet, regulam tradamus oportet, cujus

cujus usu in curationis indicatione desumenda est, ne error committatur; sciendum itáque est, quòd succus nutrimentalis, dùm degenerat, & in continuæ febris fomitem transit, in quatuor differentijs esse potest; Primò, si quantitate, & qualitate sui pravâ eò naturam in solidis partibus opprimit, ut earum motus non solùm depravet, sed etiam retardet, ferèque aboleat; Secundò, si quantitate paucus, qualitate pessimus, idem præstabit. Tertiò, si quantitate multus, qualitate verò non adeò pravâ, naturam gravabit, sed non adeò subvertet; Quartò, si tandèm neque quantitate, neque qualitate adeò pravus, ipsam naturam irritabit, sed non opprimet.

Primò, & secundo modo eas febres pariet succus nutrimentalis, qua continuas cum accidentibus appellavit Galenus, medici communiter malignas indigitant.

Tertiò, & quarto modo eas concitabit febres, quas Galenus continuas absque accidentibus appellavit, medici communiter continuas sub typo duplicis tertianæ malignitate carentes indigitare solent.

Uniuscujusque modi ex quatuor assignatis signa, & symptomata docuimus, ut certa, & non scrupulosa ex eorum cognitione norma curationis emergat. Si quantitate multus, & in pessimam qualitatem degeneratus sit succus nutrimentalis, ex eo quia aliqua ex suprà enumeratis dispositionibus præcesserit, assignavimus signa.

Hoc febris genus sicut & aliarum duplici debellatur præsidio, diætetico scilicèt, & pharmaceutico; diæteticum in sex rerum nonnaturalium regimine consistit, & quòad primum.

Aër sit purus, serenus, lucidus, & temperatus, & si talis naturâ non sit, saltèm arte paretur: sit itáque ex calido temperatus. Nimis calidus vitandus, quia febrili combinatus magnum incendium, & suffocationem, vel saltem ex spirituum resolutione maximam virium imbecillitatem pareret; frigidus maximè arcendus, poros námque occludit, & diaphoresim inhibet, quæ in hoc febris genere summoperè medicamentis promovenda est, imò omnes ægri febre malignâ laborantes, aëri frigido se exponentes, omnes moriuntur, ut pluribus compertum est exemplis.

Cibus debet esse rarus, & paucus, sed optimus, & facilis coctionis, qui non faciliter corrumpatur, talis erit panis contritus in pulli jusculo excoctus, à carne omninò abstinendum, nàm in hujusmodi febribus vis ventriculi digestiva ferè penitùs adimitur & caro in pessimam abit corruptionem, & cadaverescit; sorbitionibus itaquè potiùs, quàm cibis solidis alendos esse ægrotos inquit *Hip. aph.* 11. *sect.* 2. *facilius est impleri potu, quàm cibis.* Ejusmodi enim diæta naturæ magis convenit, citiùs námque reficitur natura his, nec revocatur à pugnâ, quam cum morbo inivit. Vitanda plurium ciborum ingurgitatio, ne in febrilem degeneret materiam, quia qui tali laborant febre *Corpora* habent *impura, & quò magis nutries, eò magis lædes. sect.* 2. *aph.* 10. Medicus, & adstantes in ægri incolumitatem conspirare debent, aliter si adstantes, quæ medicus præscribit, aut omittunt, aut intempestivè adhibent,

aut inconſulto medico aliquid circa ægrotum moliuntur, certè in ægri vitam conjurant. Verumenimverò noſtrates mulierculæ, quæ ægrotis inſerviunt, affines, & amici, qui ægrum adeunt, ad vires ſuſtentandas, ut nugantur, pluribus, & varijs edulijs, ac crebrò in eorum perniciem infarcire ſolent. Verùm victûs ratio virium incolumitatem, & per accidens curationem reſpicit. Non tantùm mulierculæ inſimulandæ ſunt, ſed etiam medici, qui politici evaſerunt, nimium ægrotis indulgentes, & tantùm ſtudent, ut nobilibus, & plebeis placeant, ac de ægroti viribus ſolliciti eſſe videantur, quarum conſervatio non ex nimiâ eduliorum ingurgitatione, ſed ex exactâ diætâ, & commodâ remediorum adminiſtratione dependet, nec quod ingeritur, ſed quod digeritur, nutrit, nec cibus, aut potus eſt graviorum morborum medela, ſed medicaminum eſt ſanatio. Febrientium ventriculus unà cum toto ægrotat, febris nàmque morbus univerſalis eſt, nec natura materiam morbificam, & cibum ſimul concoquere poteſt, ſed deficit ambobus, & interim materia febrilis cumulatur, & ob alimentorum copiam læditur digeſtio, fermentatio corrumpitur, febrili cauſæ fomentum, & fomitem præbet. Hinc *Hip. aph.* 55. *ſect.* 7. inquit: *Si quis febricitanti cibum præbeat, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit.* Infarciunt febrientes carnibus contuſis, quæ in nidoroſam, & cadavericam tranſeunt corruptionem, itèm juribus conſumptis, ovis ſorbilibus, teſtibus pullorum, avium, caponum, vitulorum aſſatis, vel elixatis cum endivia, cicorio, aut borragine, & pro ſecundâ menſâ fructibus, & bellarijs non ſine inſigni multorum pernicie, & morte. Ità *Aſclepiades* Romæ olim ægris balnea, vinum, carnes, & quicquid gratum, & optatum erat, concedebat, & ſic Civium Romanorum mentes mirabili artificio ad ſe trahebat non ſine diſcrimine, & morte. In acutiſſimis ergò ut plurimùm quatuor primis diebus tenuiſſimus requiritur victus, procedente verò tempore pleniuſculo utendum eſt. Non poſſumus non commendare Turcas, qui ſtatim ac in febrem incidunt, per tres dies neque cibum, neque potum aſſumunt, & perfectè abſque medicis curantur. Sed hîc obſervari debet anni tempus, ætas, & morbus, quibus in febribus expedit, aut non, juxta *aph.* 17. *ſect.* 1. *Quibus etiam ſemelne, an bis, & plus, minusvè, & gradatim præbere cibum convenit, ſpectandum. Dandum etenim aliquid tempori, regioni, ætati, & conſuetudini.* Fructus horarij, & omnes, aut ex fructibus parata, & olera, fermentando ſunt nocua; nàm omnia, quæ augere, & ciere fermentationem poſſunt in febribus nocent. Mellita, ſaccharata, alimenta nimis ſalita, & aromatica quæcumque in febribus inſigniter lædunt; hæc enim admodùm fermentativa ſunt adeóque fermenteſcendo fermentationem præternaturalem intendunt, & febrem adaugent. Non impellendi ſunt febricitantes ad cibum neque blanditiis, neque minis, aut quovis alio modo, quia alimenta quæcumque citra appetitum, & cum nauſeâ ingeſta non digeruntur, ſed putreſcunt, & ſcorias febriles adaugent, undè in continuis febribus ad aliquot dies nihil comeda-

tur, hinc consultius est ad cibum non cogere, vel persuadere ægrotos. Cibandi tempus docet *Hip. aph.* 11. *sect.* 1. *In ipsis tamen exacerbationibus cibum adimere oportet; nàm præbere noxium est, & cùm per circuitus redeunt morbi, in ipsis accessionibus abstinendum.* Qua in re hoc nostro ævo multùm peccatur, ut diximus, in quo plurima hominum pars indiscriminatim alunt ægrotos, nullâ observatâ temporum ratione; Natura enim dùm in accessione adversus morbos congreditur, conficiendo alimento minùs intenta est, quo fit, ut illud non fermentatum febrem, ejusque symptomata augeat.

Quò ad *potum* attinet, abstinentiam à potu in febribus detestamur, estò febris in Galenistarum opinamento sit passio calida, & sicca, cui frigida, & humida correspondere debet. Anhela sitis magnum est symptoma in febribus, & de nullo alio queruntur febrientes, quàm de hoc, nec alio restinguitur, nisi potu, cujus interdictum ingentes suscitat molestias, cruorem, solidarum partium alimenta cum viribus, & humidum deprædatur innatum; ideóque stricta sitis sex millies, & ultrà aquarum latrocinia patravit, & totidemquæ medicis attulit opprobria. Interdicitur aquæ potus à vulgaribus sub pænâ mortis, sed febrientes vulgarium mortem non expavescentes, potiùs morti se destinant, quàm sitim tolerare velint; fracto funesto decreto, restinctâ siti, & per sudorem abactâ febre, rigidos deludunt medicos. Vulgares ad febrientium sitim deludendam, circa thalamum varios arte factos aquarum salientium fontes imponendos jubent, præter frondentium arborum ramos, quibus parietes, & pavimentum sternunt, ut aquarum murmure pellatur sitis. Miseri febrientes medijs in aquis aquam quærunt, & parem cum Tantalo sortiuntur sortem? Ità *Horat. lib.* 1. *Serm. Satyrâ* 1. cecinit:

Tantalus è labris sitiens fugacia captat
Flumina

His sic stantibus, aquam non affatim potandam concedimus, sed intra limites: *Nè quid nimis.* Non calidam præbemus, quia febrientes non appetunt, quia talem non sitiunt: frigidam autem in remisso, non in summo gradu, & in summo calore; non igitur sitis toleranda, nec quidèm subter sudorem, & tùm potus calidus esto.

Febrientium potus sit *aqua cardui sancti, scorzoneriæ, vel galegæ,* sed his omnibus palmam præripit *decoctum cornu cervi,* quo nos pro ordinario in febribus præsertim malignis utimur, & plus auxilij hoc, quàm omnia alia medicamenta affert. Maximoperè *aquam cardui benedicti, vel communem, in qua gelatina cornu cervi dissoluta sit,* commendamus, vel *serum lactis optimè depuratum,* depurari debet, ne pars caseosa remanens malum exasperet, & cum pomo absque acido in taleolas dissecto purificatur. Vulgares extollunt *Lactis serum depuratum, & succo citri acidulatum.* Itèm ad malignitati, & pravitati obsistendum, in potu addunt *citri, aurantiorum, limorum, vel granatorum acidorum succum, spiritum vitrioli &c.* Verum acidularum in his febribus usus tutus non est.

Vini potus à vulgaribus medicis

ſtrictè interdicitur, cùm febris in eorum ſententiâ non ſit, niſi merus calor; & ab Hippocrate ignis vocatur, ac proindè febricitanti vinum præbere eſt veluti oleum ad extinguendum ignem: ſed peſſimo utuntur conſilio, nàm calor, ſeu Hippocratis ignis in febris definitione perijt, cùm non ſit febris conſtitutivum, ſed accidentaliter conſequens, & calor, & febris ſunt radicaliter diſtincta; & concesso, quòd calor augeatur, non per hoc & augetur malignitas: creſcit calor, quòd vita fortiùs ad cauſæ occaſionalis expulſionem inſurgit, imò ſi caloris moleſtia vini potu increverit, virium fœnore compenſatur, quæ morborum ſunt medicatrices. Vini hauſtulum in febre malignâ nos non improbamus; eſt enim virium conſervator, & præſtantiſſimus reſtaurator: calor, qui timetur, eſt à ſpiritu volatili, in integro verò vini generoſi hauſtu vel ſcrupulus unus, vel drachma dimidia continetur: quæ noxa à tàm parvâ doſi contingere poteſt? Vinum námque eſt humanum nectar, ideóque naturæ amiciſſimum, & vitæ noſtræ analogum continet ſpiritum, eſt ſummè cardiacum, vires inſigniter conſervat, & deperditas reſtaurat; imò pars ejus ſpirituoſa nutrit, & non raro ſanguinem adeò promovet, ut ad diaphoreſim, vel diureſim diſponat. Qui modicè in febribus vino utuntur, vires conſervant, & faciliùs convaleſcunt, qui vino non utuntur, vel naturæ beneficio evadunt, vel diù valetudinarij decumbunt. Nemo ambigit, quin peſtis ſit febris atrociſſima, acutiſſima, & celerrima, quin abſque ſudoribus, & vini meracioris potu ſolvatur. Vinum lymphaticum in febribus tanquàm valdè proficuum, malignitati maximè adverſum, & ut ventriculi languentis lenimen concedimus, verùm à nimio potu abſtinendum hortamur.

Motus, & quies modum ſervent, ne ſuccorum degeneratorum particulæ ob motum nimiùm agitentur, nimiam concipiant fermentationem, & febrem adaugeant, conveniunt tamen frequentes, & vehementes frictiones, adhoc ut natura ad noxij expulſionem excitetur, Quies magis convenit, ut continuatâ diaphoreſi corpus per inſenſilem evacuationem degeneratos ſuccos deturbare poſſit, ut priſtinus reſtituatur tonus: Verùm nimia quies nocet, particulæ námque magis torpeſcunt, & ob cunctationem pejorem nanciſcuntur naturam, quæ deindè ob nimiam copiam turgeſcunt, ſanguinem turbant, & febrem intendunt.

Somnus, & vigilia debitam ſervent viciſſitudinem, quòd ſi alterutra excedant, debitis emendentur modis; eſt tamen infeſtus ſomnus ſub primum morbi acceſſum initus, verùm poſt ſtatum multùm eſt neceſſarius, præſentim ſumpto ſudorifero, quia tempore ſomni ſudores copioſè fluunt, Et *ſomnus omnem evacuationem tollit præter ſudorem*. Itèm ſomnus poſt cibum, & horis quietioribus procuretur.

Sic animus in tranquillitate detineatur, & animi pathemata, ut in primis cura, terror, puſillanimitas, mœror, excandeſcentia ſedulò vitentur; his enim vitam, ſanguinem, cæteroſque ſuccus alterandi vis ineſt, vel rectæ rationis moderamine ſaltem compeſcantur, aliter febriens in his in-

compescibilis majorem sibi febris malignitatem comparabit, & mortem accelerabit; forti itàque sit animo, & speret in Deo, & ipse eum eripiet.

Excreta, & retenta in statu naturali conserventur, & alvus, nisi suum deponat onus, arte quotidiano clysmatum, vel glandium usu ad scybala deponenda proritetur, quibus addenda hiera, ut naturam ad aliquid moliendum promoveat.

Perlustrata diætetices orâ, Chirurgiam, & Pharmaceuticam peragrandam aggredimur, & primò, an in hac febre sanguis sit detrahendus, ambigimus. Veteres Galenici in his febribus, præmisso clystere, sanguinem mittunt, præsertim verò circa febris initia, aliqui non ultra quartum, alij ulteriùs, cùm vires constent, quia in his præter malignitatem adest etiam putredo, & *Saluberrimum esse in omnibus putridis sanguinem mittere*, ità dictante eorum Antesignano *Gal.* 11. *meth.* censent. Vel quia ut plurimùm malignitas à putredine ortum ducit, ubi autem ingens fuerit putredo, ingens quoque malignitas, & pariter erit incendium præsertim circa viscera; quapropter ingens desideratur ventilatio, & refrigeratio, & præcipuè si adsit, vel immineat aliqua interna alicujus visceris inflammatio, quæ non raro febribus malignis contingere solet. Ad duo itaque spectant vulgares vel ad malignitatem, vel ad putredinem; Si malignitas putredini prævaleat, minori copiâ sanguinem educunt: Si malignitas putredo magis quàm malignitas prævaleat, majori copia detrahunt, quia ex putridis humoribus intra venas translatis maligna oritur febris, tutò phlebotomiam semel, bis, aut ter reiterant, donec tota putridi humoris in venis contenti sarcina exonerata sit, & præsertim sanguinem fundunt, si ab aliquâ evacuatione sanguineâ suppressâ ortum habuerit febris, ut in mulieribus sunt menstrua, in viris hæmorrhoides, vel hæmorrhagia.

Cæterùm vulgares in sanguinis missione hallucinantur, & præsertim in febris principio, nàm vires, morborum medicatrices, quæ tantoperè in superando hoste tàm maligno necessariæ sunt, perfringuntur, & vix deindè pro ferendo, & vincendo morbo sufficient, & malignitas, quæ velut anguis in herbâ latebat, vires colligit, eas exserit, & sævitiem intendit. Prætereà febris hæc non est cognitu facilis, ut non tàm vulgarem, quàm etiam cordatum decipiant medicum, quia non statim ostentant pravitatem; blanditur enim hæc, & fallit canum instar, qui caudâ blandiuntur, non latrant, & acriùs mordent: Veluti sirenes, quæ cantûs dulcedine sopiunt, sopitos demergunt, devorantque demersos. Insuper in febrium principio nunquàm sanguis mittendus est, quia maxima adest humorum cruditas, & detracto sanguine, calor imminuitur, & cruditas eò magis augetur.

Nescimus, qua ratione in omnibus putridis sanguinem mittere saluberrimum esse putârit Galenus; supponit enim ipse ex humorum putrescentiâ putridas oriri febres: Verùm si febres putridæ darentur, omnes tali laborantes febre, essent veluti tunc ex putri nati, & putridi absque ullâ salutis spe interirent, quia secun-

dum vulgatum scholarum axioma: *Quod tangitur à putrido, putrescit.* Dicant quæsò, quomodò puttidum à sano adimunt in harum febrium curatione? Venæ sectio plethoræ, & non putredini debetur; non sanguinis missione putridi humores evacuantur, sed aliâ ope medicâ indigent. Præterea putridi humores vel sunt intra venas, vel extra; si intra, vel in parietibus adhærent, vel cum sanguine fluctuant; si in parietibus, frustratoria est sanguinis missio, nàm etsi totus auferatur sanguis, causa febrilis intacta remanet, imo illæsa, quia aufertur sanguis, qui ipsam eluere, vel dissolvere potest. Si in venis fluctuant, & totas occupant venas, quantum libet minutas, non proficies, ex eo quia quod remanet, eodem modo se habet ad vires debilitatas, ac se habet totus sanguis ad vires integras. Si non totus corruptus est, quis pro te spondeat venæ sectione corruptam tantùm partem, & non bonam extrahi? Si extra venas est febris causa, ad quid sanguinis missio? forsan ad trahendam, ut vulgi volunt, illam intra venas? Quicquid sit de hoc, certum est sanguinis missione vires minui, & consequenter morbum augeri. Incertum tamen est in vulgarium opinione ipsam juvare, quia ipsorum confessione etiam non demonstrationes, sed probabiles conjecturæ sunt, quæ pro illâ afferuntur: In ambiguis autem melius est vires servare, quàm perdere. Adde, quòd febres tenuem expostulant victum ex quo etiam minuuntur vires, quod agnoscentes medici, *Hippocratem*, & *Galenum* deseruerunt, imò rationem, & experientiam, atque in statu morborum pleno victu uti coguntur, ex eo quia venæ sectionibus, & purgationibus ægrorum vires sustulère, & magis læduntur à venæ sectionibus afflicti ægroti, qui in statu pleno utuntur victu, quam ij qui illarum tyrannidem experti non fuère, ex eo quia ob imbecilles vires concoquere benè non possunt; quapropter cumulantur excrementa, viæ occluduntur, per quas forsan natura crisim tentare vult, & ipsa defatigatur, undè morbo, & medico succumbit. Ad id, quod dicunt venæ sectionem conducere, ut sanguinis massa ventiletur, & calor supprimatur, merum figmentum est, nàm adhoc ut sanguis ventiletur, aëri exponi, vel intra venas aërem attrahi necesse est, quod dolosum est effugium, cui praxis repugnat: Nàm ubi sanguis est insigniter calidus, & in vasis coarctatur, vix ebullitioni sufficiens spatium habere potest, tunc sanè quandò vena aperitur, potiùs effervescentia augetur, quia pro ebullitione majus adipiscitur spatium. Tandèm suppressæ evacuationes, ut menstruorum, hæmorrhoidum, vel hæmorrhagiæ, sunt harum febrium causæ mediatæ, non verò immediatæ.

Venæ sectionem in hujusmodi febribus tanquàm noxiam, & maledictam repudiamus, quia sanguinis effluvia, quæ calida sunt, dùm è venis, & arteriis per corpus diffunduntur, tùm materiam resolvere, tùm naturam sublevare possunt, quæ omninò tor-

pet, ut ad pugnam se accingat; quòd si è venis educatur sanguis, cum novus non regeneretur ex coctionis ventriculi defectu, cessat unica illa spes effluviorum sanguinis pro caloris corporis conservatione: præterquam quòd in harum febrium principio semper adest virium imbecillitas, & facultatum lapsus, quibus præsentibus, sanguis mitti non debet. Præterea malignitas sanguinis missione non tollitur, sed alexipharmacis. Itèm ex sanguinis missione vasa concidunt, & diaphoresis non facilè procuratur, & natura segnior facta crises moliri non potest, sed morbo succumbit; in specie verò in febribus cum macularum, vel pustularum excretione conjunctis venæ sectio instituta est lethalis, quia crisim ad cutem factam impedit. In his itàque febribus sanguinis eductio nullum habet locum, adeò ut quò malignior sit febris, eò magis noceat; idque eò magis quò serius fuit instituta. Tandèm vulgares febres malignas venenatas vocitant, atque ideò in his semper venenum inculpant: atqui venenum sumentibus sanguinem non detrahunt, nàm ex sanguinis detractione venenum magis ad partes internas diffundi dicunt: ità neque in hac febre venenatâ sanguis mitti debet, nàm ità venenum, seu malignitas augebitur, & magis in partes nobiles irrepit. Neque dicant vulgares, quòd disparatio de veneno est, nàm in veneno nulla febris adest, nullaque putredo. Non ità dicant, nàm quotquot *aquam Tuphaniam*, quæ venenum est, quod febrem inducit, sumunt; omnes, quibus vena secatur, è medio tolluntur; quibus intactus est sanguis, omnes evadunt absque alexipharmaco, quod appropriatum est limonis, vel citri succus. Ex his itàque colligimus febres malignas sectâ venâ magis perniciosas fieri, imò ipsa phlebotomia est ipsâ malignitate malignior, & in certum vitæ discrimen conjicit ægrum, & pauci, quos æquus amavit Jupiter, evadunt. In morbis, qui epidemicè grassantur, ut in pleuritide, dysenteriâ, ophthalmia, catarrho, anginâ, febribus &c. sanguinem mittere est certò ægrum jugulare. Infelices, qui in morborum epidemiis decumbunt primi, quia antequàm specificum, & appropriatum remedium per ægrorum funera, quod morbum exstinguit, comperiatur, omnes morti succumbunt.

Neque in his febribus audiendi sunt illi, qui hirudinibus per venas sedis febris materiam educere existimant; nàm sanguis ille innocens est, & omninò inculpatus, favetque suo calore mesenterij partes, in quibus febris materia copiosior stagnat: quòd si sanguinis eductione mesenterij partes refrigerarent, omninò de spe salutis, & vitâ infirmi actum erit.

Uno tantùm modo extractus sanguis in febribus nocere non solùm non potest, sed multum prodesse: est ille, si scarificatâ cute, cucurbitulis sanguis educatur, sed cornettis educi præstat; sanguis enim cutaneus in his febrib. veluti grumescit, & non solùm naturæ non opitulatur, sed illi onus adauget, impeditque ne per cutem febris materia resolvatur; extrahi potest ad libræ pondus semel, aut bis, post quartum, vel septimum febris diem pro morbi acutie, & validitate.

Maximoperè apud nostrates medi-

castros in febribus malignis curandis in statu decantantur Vesicantia, taliter appellata, eo quod vesicam quandam tenuibus repletam ichoribus in partibus, quibus applicantur, excitant: componuntur autem *ex cantharidibus præparatis, seminibus sinapi, euphorbio, fermento veteri, & aceto scillitico*, nàm horum præsidiorum ope plures ab his affectibus vindicatos fuisse, aut saltem plurimum utilitatis consequutos quotidianæ ferè testantur observationes. Sed quoniam nullum in arte medicâ extat præsidium, quod adeò sit tutum, ac felix, ut nullâ indigeat arte, sed indistinctè in omnibus affectibus, naturis, & quovis tempore adhiberi possit; propterea de vesicantium usu plurimæ ab authoribus institutæ fuêre disceptationes, num scilicet eorum usus salutaris sit, in quibus morbis, aut quo tempore conveniant, & quibus in partibus sint applicanda, & inter plures signanter opus hoc aggressus est *Hercules Saxonia in suo opere de Phœnigmis*, quorum etiam utilitatem insigniter commendat *Hoëferus in Hercule Medico.*

In frequenti usu vesicantia sunt apud Italos, Gallos, & Hispanos in febribus malignis, in statu, ad magnitudinem thaleri; in carpis manuum, vel in pedibus ad promovendam malignitatis expulsionem, quoniam raro sudorifera usurpant. Prodit ex vesicis quidam ichor, quem humorem venenatum, malignæ febris causam appellant, & in primis commendant tunc cùm externa frigent, & interna uruntur. Itèm in tumoribus aperiendis, præsertim malignis, in bubonibus, & anthracibus commodissimè tales vesicas excitare solent, nè venenata materia introrsùm versus regurgitet, & ità cum præsenti ægri periculo repellatur. Similiter ad capitis affectus apprimè convenire dijudicant, in affectibus soporosis, apoplexiâ, vertigine, lethargo, caro, comate, si hæ vesicæ in nuchâ excitentur, quoniam ibi opus est, ut concitetur dolor, & vigilet æger & si vesicantia sint lenia, & non excitentur cum doloribus vesicæ, tunc sine fructu adhibentur. Tùm etiam in oculorum affectibus cum fructu applicant, in specie in inflammatione, lippitudine, & similibus affectibus. Vel dentium doloribus applicant pone utramque aurem in semilunæ formam. Ad catarrhum vesicatorium cervici, & scapulis adhibent. Itèm tanquàm optimum præsidium commendant à capite in destillationibus. Tùm etiam in arthritide, & dolore ischiadico, & similibus morbis à lymphâ acidâ oriundis optimè conducunt pro evacuandâ tali lymphâ, ut ejus motus inhibeatur. Tùm quoque in hydrope, ut lympha mali causa evacuetur, sed vesicantia hîc non adeò sunt tuta, estò nonnulli aliquandò profuerint, quia partium calor pusillus facilè exstinguitur, & gangrænam sæpè afferre solent. Tùm tandèm in paralysi, & atrophiâ, ac sexcentis aliis affectibus, ut alimento commeatus concedatur.

Profectò hos non infimæ notæ authores circa tàm perniciosum medicamentum delirâsse, & insudâsse, ac hostem pro amico, & pro alexipharmaco venenum expiscatos fuisse obstupescimus, omnia vesicantium ingredientia sunt malefica, & venenata, abundantque sulphure inflammabili,

nimio-

nimio ſale volatili, acri, exurenti, & cauſtico, principale quorũ fundamentum ſunt cantharides. Hæc ſulphura, & ſalia mobilitate ſuâ, & volatilitate in ſanguinis maſſam ſe inſinuant, ejuſque miſtionem conturbant, febrilem calorem adaugent, mictum ſanguineum cum dyſuriâ excitant, & cum lotij ſtillicidio ſanguinem extrahunt, eroſis vaſis non ſine intolerabili ardore, & anguſtiâ; hinc perennes vigiliæ, quæruli dolores, inquietudines, virium lapſus, facultatum proſternationes, & ægrotantium clades. His cruciatibus non medela, ſed bina in die tonſorum laniena adjungitur. In tantâ ſymptomatum procellâ natura, quæ eſt morborum curatrix, in varios præternaturales tumultus agitata, à materiæ morbificæ coctione diſtrahitur, & à futurâ criſi, quam forſan moliretur impeditur. Omittimus ulcera, (ſi quandóque ægri evadant) quæ utplurimùm tùm ob cachexiam, tùm ob malam curandi rationem ſæpè chronica, vel cachectica fiunt.

Hoc fallacis medicamenti genus corticem attingit, & nucleum intactum relinquit: corporis ſuperficiem diſcerpit, & hoſtem in centro latentem non perſtringit: centrum laborat, & inſontem laniat peripheriam: & quot ſpei lineas ducit, omnes ad mortis centrum properant. Ichor ex veſicis extillans non eſt niſi latex ſanguini innatans, in aquam mutatus, non aliter ac in ambuſtis obſervamus, nec ichor iſte eſt malignæ febris cauſa, quia per veſicantium lanienam eductus, febris, vel ſalem malignitas imminueretur, quod oppoſitum experimur. Celebrant vulgares in affectibus ſoporoſis veſicantia, ut in lethargo, caro, comate, &c. at non ſoporoſus, quia dormit, malè ſe habet; ſed quia malè ſe habet, ideò dormit, nec ſomnum impedire utile eſt, ſed ſolùm ſomni radicem tollere neceſſe eſt. Qui itáque per dolorum lanienam ſomnum ſuſpendunt, ejus radicem non tollunt, & ægrum crudeliter perimunt.

Unicam tantùm indicationem habere poſſunt veſicantia brachijs, & crucibus applicabilia, quam habet ſanguis ſcarificatâ cute cucurbitulis eductus; verùm ſi veſicantibus tantùm ſpes ſalutis infirmi reponatur, de illius vitâ actum jàm eſt. Pro ſigno, non pro horum effectuum curatione applicari poſſunt veſicantia, quia applicatis his, ſi nulla ſequatur operatio, nulla excitetur veſica, certiſſimâ mors expectanda eſt. Hinc etiam corporibus mortuis veſicatoria etiam fortiſſima applicata, nullam excitant veſicam; undè ſi in ægro non operentur, curatio ad mortem terminatur, ſic etiam ſi excitatâ veſicâ, nullatenùs purgatio ſequatur mors imminet, ſed hoc ſignum multoties fallax experti ſumus: Unum tantùm pro certo aſſerere poſſumus; quòd quandò locus veſicatus nigreſcit, de vitâ ægri conclamatum eſt.

Expediti à primâ medicinæ columnâ, nempè à Sanguinis miſſione, ad ſecundam tranſitum facimus, ſcilicèt ad purgans Medicamentum, quibus tota vulgarium medicina per ſanguinem, & merdam innititur: appellant enim vulgares has duas columnas duo magna præſidia; quibus indiſcriminatim omnibus in magnis morbis utuntur, & pro his inquit *Hip. Magnis morbis magna præſidia*

con-

convenient. Verùm, an in febre malignâ purgans medicamentum conveniat, & quandò, maximoperè ambigimus. Eapropter dicimus nullo modo convenire, quia purgante turbata sanguinis mistio non tollitur, & purgatio directè cacochymiæ, non verò febri, & præsertim malignitati debetur; hæc námque antidotis solùm, seu alexipharmacis expugnatur. Si ergò conveniat, id indirectè solùm, & per accidens, quatenùs scilicèt unà cum malignitate quoque in corpore magna nutrimenti degenerati illuvies primis vijs, stomacho, intestinis &c. inhæreat ex prægressis erroribus in potu, cibo, cæterisque à quibus non solùm malignitas fovetur, sed etiam augetur; sic enim degeneratorum succorum ubertas minuitur, primæ viæ mundantur, natura faciliùs sublevatur, crisesque molitur. Id ex appetitu prostrato, nauseâ &c, hariolamur ventriculum à peccantibus humoribus esse gravatum, qui priùs evacuari debet, nàm aliàs alexipharmaca, & sudorifera, si dentur, in ventriculo pravis succis immista infringerentur, & non facilè claustra perrumpere possent.

Purgans medicamentum præter quàm in principio, primâ die, & non ultra secundam vel tandèm tertiam exhiberi potest absque infirmi damno; in principio diximus antequàm quamcumquè excretionem aliam per cutem moliatur natura, elapsa est, quia occásio præceps: sed absque spe, quod multùm prodesse posset, primâ enim, & secundâ die turbata, atque confusa adeò natura non est, ut ad purgantis stimulos aliquid moliri non possit, quod saltem aliquam materiæ portionem non deturbet, id etiam ab authore aphorismorum insinuatum fuit, *aph.* enim 29. *sect.* 2. *Cùm morbi inchoant, siquid movendum videtur, move: cùm verò consistunt, ac vigent, melius est quietem habere.* Et *aph.* 10. *sect* 4. *Purgandum in valdè acutis, si incitet materia, & eâdem die, differre enim in talibus malum est.* Et generosus esse debet medicus in hujusmodi febribus, si causæ pro ijs præcesserint, primo, vel altero die in purgante medicamine exhibendo; fieri enim potest, ut à purgante sollicitata natura contra materiam febrilem insurgat, & in posterùm sub illius onere torpeat, quod multùm interest ad morbi curationem. Caveant medici, ne quæcumque propinent purgantià in specie in morbi cursu, & à quocumque apparentibus sudoribus, petechijs, aut maculis, & à quocumque stimulo abstinendum, & ne quidèm ad clysteres, aut suppositoria accedendum sit, quia sic insigniter naturæ motum retardant. Purgantia itáque ab initio tradenda sunt, quo planè elapso, omittenda, fortiora nocua sunt; nihil enim exitialius est, hominem febre malignâ correptum certiùs ad interitum trahit, quàm quæcumque in specie ingens, & superflua purgatio, ut pluries experientiâ comprobavimus. Purgantia itáque ab initio tradenda sunt, quo planè elapso, omittenda, fortiora nocua sunt. Lene medicamentum esse debet, quod vulgares minorativum appellant; propinant isti duo purgantium genera, minorativum unum, quod utique in harum febrium principio admittimus; eradicativum alterum, quod improbamus,

bamus, & itâ vocari credimus, non quia febrem, sed unà febrientem è viventium terrâ eradicat.

Intér medicamenta, quæ succum nutrimentalem degeneratum à fibris educunt, intestina, & ventriculum non lædunt, & naturam non lacessunt, primum habet locum conserva florum persicorum, ut

℞. *Conf. flor. persic.* ℥. iv.

Exhibe infirmo immediatè ante prandium.

Mirabiliter etiam id præstat *extractum catholicum*, vel sequentes Pilulæ, ut

℞. *Pilul. de tribus Gal.* ʒj.
reduc in v. *pilulas*,

& infirmo exhibe. Reduci etiam posset in formâ potûs nobile medicamen hoc modo:

℞. *fol. sen. or.*
polyp. querc.
tart. pulverisati ana ℥j.
mannæ coactæ ℥iij.
cinnam. contus. ʒiij.
aquæ font. ℔j.

fiat decoctio in vase clauso, & deindè colatura absque vehementi expressione, de qua

℞. ℥viij. *& in eâ diss.*
syr. flor. persicor. vel
de succ. ros. persic. ℥iv.
m. f. p. & exhibe.

Describemus nobilissimum, & gratissimum medicamentum, quæ *Manna potabilis* vocatur, vulgò hîc *Aqua Angelica*, quæ pulchrum nanciscitur colorem, & facilè delicatulis, infantibus, & his, quibus nauseâ premitur ventriculus, & qui solo aspectu medicamentorum odorem perhorrescunt, propinari potest; hæc namque adeo gustui, & palato grata redditur, ut languentibus in delicijs sit, ut

℞. *Tart. opt. pulv.* ʒvj.
bull. in aquæ borag. ℔j.

ad medietatis consumptionem, coletur, & in colaturâ infunde per noctem

fol. sen. or. s. s. mund. ℥ß.

& manè factâ levi ebullitione, coletur, & diss. in eâ

Mannæ elect. Calabrensis ℥iv.

Clarificetur cum albumine ovi; & trajiciatur per manicam Hippocratis. Si libet, addatur aqua cinnamoni, vel florum Namphæ. Aliqui addunt *succi limonum, vel citri portionem*, ut potio acida reddatur ad gustatûs oblectamentum, alij in odoratûs gratiam addunt *aquam florum citri, vel aurantiorum, &c.*

Hac methodo omnes potiones solutivę clarificari possunt, & loco mannæ addere syrapia solutiva, confectiones, electuaria solutiva, &c. convenienti dosi, clarificando cum ovi albumine, & trajiciendo per manicam Hippocratis.

His lenibus purgantibus in formâ potûs in decocto semper admiscent laudabiliter vulgarès aliqua in pravitatis gratiam, ut sunt *cortices citri, radix tormentillæ, scorzoneræ, scordium, ulmaria, succisa, vincetoxicum, vel contrayerva, &c.* & in ipsâ potione *Tryphera Persicæ unicam unam* dissolvunt.

Initio in hujusmodi febribus purgans exhibemus medicamentum non ad malignitatem eliminandam, nàm non habemus medicamentum purgans, quod malignitatem evacuet, sed ob rationes suprà allegatas, tùm antequàm vires concidant, & succorum congeries, febris, & malignitas augeantur, & latè intra corpus disper-

pergantur, tùm antequàm caput petant, & deliria, vel lethargum &c. excitent, antequâm cor opprimant, ac syncopes excitentur, & ideò magis hoc faciendum suademus, quia in his non est expectanda coctio; maligni coctionem non admittunt. Verùm hanc doctrinam non in omnibus indifferenter commendamus, sed solùm particulariter in aliquibus casibus, & Primò, si febris valida & acuta sit. Secundò, ut diximus, si magna degeneratorum succorum congeries in primis vijs stagnet, à qua ægrum sublevari expediat. Tertiò, si degenerati succi ab initio in motu aliquod membrum motum minentur, vel si aliqua turgentiæ species in corpore appareat, verùm hæc turgentia rarissimè contingit.

Si ventriculus subversione, vel nauseâ infestetur, vel adhuc cibo sit repletus, provocandus est vomitus, quatenùs ventriculum evacuat. Ex vomitorijs præferuntur cæteris antimonialia propter sulphur malignitati resistens. Pro vomitu itáque ciendo medicamentum proponimus, quo, qui hujusmodi febribus correpti usi sunt, (primâ, secundâ, & tertiâ die, sed non ultra, quibus exactis, est potiùs febrientem necare, quàm curare) omnes mortem evaserunt, nec unquàm nos fefellisse recordamur, cùm illud multoties exhibuerimus: Hoc ést medicamentum metallicum spagyricâ arte paratum, quod *Mercurius Vitæ* à pharmacopolis communiter appellitatur. Circumfertur etiam in aliquibus chartulis sub *Algorethi* nomine, ob inventoris cognomentum, qui fuit *Victorius Algorethus*. Vis hujus medicamenti ex sulphure antimoniali dependet, quod per artificium à suo corpore fuit extractum, & universum corpus mundificandi, & naturam sublevandi vires obtinet, nàm unico actu profusissimos movet sudores, & per superiora, & inferiora ventriculi, & intestinorum saburram exturbat; hujus medicaminis effectus non admirantur nisi ij, qui illud in frequenti habent usu: modus exhibendi hic est:

℞. *Mercurij Vitæ gr.* vj.
f. ejus infusio in
vini alb. generosi ℥ij.

spatio decem horarum, separetur tunc vinum à pulvere, & vinum infirmo exhibeatur.

Optimum quidèm emeticum est Mercurius Vitæ, sed omnibus emeticis vehementior est, & eo non nisi in robustis, & in summâ virium fiduciâ utimur, & adeò potentissimè humores à toto corpore eradicat per vomitum, secessum, sudorem, & urinam, & unà cum his pravitatem eliminat, ut nihil relinquat, quod recidivam faciat, & sicut aurum integrè ab omni inquinamentorum genere purgat antimonium, ità corpus humanum ab omni impuritate abstergit; ideóque primis diebus cùm vires vigescant, propinandum curamus. Sed cùm non omnibus liceat ire Corinthum, pro debilibus, & delicatulis cautè, & multâ circumspectione in hoc exhibendo opus est, ac pro his *Mercurij vitæ* vehementia cicurari debet, ne evadat *Mercurius mortis*. Nos ex Mercurio vitæ nobilissimum, tutissimum, & blandissimum præparamus emeticum, quod *Hippocras emeticum* appellamus, infundendo

Mercurij Vitæ ʒijß.

cinnam. acuti,
caryophyll. ana ℨjß.
in vin. alb. generosi ℔ij.
& post levem ebullitionem clauso vase in igne arenæ cum omnibus ingredientibus servatur ad usum, & in exhibitione decantatur. Tanta est inexhausta hujus nostri Emetici virtus, ut lapidem philosophorum æmuletur, nàm quò magis de emetico exhauries, & magis reaffundes, in infinitum, & ultrà emetica exhauritur virtus. Est blandum emeticum adeò tutum, ut puerulis ad cochlear unum, adultioribus ad duo, & robustis ad tria exhiberi possit; Leviter omnem saburram in stomacho, & duodeno stagnantem per vomitum rejectat, & lenes movet secessus: nàm trium horarum spatio universum corpus sudore, vomitu, & secessu purgabit, & cessatâ medicamenti actione, quod dignoscitur, si per mediæ horæ spatium infirmus non ampliùs vomat, cibo refocilletur solido, nàm liquidum facillimè revomet.

Idem præstat, sed non adeò efficaciter, crocus metallorum, ut

℞. *Croci metallorum* ℨj.
fiat pulvis,
infundatur in vini generosi ℥ij.
per decem horas, vinum à pulvere coletur, exhibeatur eodem modo, quo de Mercurio vitæ scripsimus. Ad idem, sed minori efficaciâ, valet *Calix chymicus ex Regulo antimonij conflatus,* ut

℞. *Vini generosi* ℥ij.
injiciantur in calicem chymicum, ibi detineantur per duodecim horas, deindè infirmo eodem modo exhibeantur, quo suprà.

Est advertendum, quòd dùm infirmi ex dictorum medicaminum assumptione vomunt, si per vices parum calidi jusculi sorbeant, faciliùs vomeunt, & medicamen tolerabunt. Robustis, juvenibus & ætate consistentibus absque ullo scrupulo exhiberi possunt præscripta medicamenta, cautè verò cum ijs procedendum in pueris, gracilibus, & senibus; isti námque securitatem, incolumitatemque in nostro *Hippocras emetico* solummodò nancíscentur.

Verumenimverò ultra secundam, & tertiam diem in hujusmodi febribus purgans medicamen, vel vomitum ciens exhibere temerarium est, & contra antiquorum regulas, documenta, & contra ipsam rationem; nàm postquàm natura infirmi unùm, atque alterum febris insultum passa est, confusa est in suis operationibus, neque agit nisi id, ad quod à morbi materiâ urgetur, & non ampliùs in suâ potestate est ad opportunos fines medicamentum dirigere. Prætereà per illos duos insultus morbi materia in penitiores corporis partes se insinuavit, & quia separata non est, sed per universum corpus per minima diffusa per motum medicaminis non solùm non purgatur, sed vehementiùs agitur.

In his ergò ultra secundam omninò medici parere debent *Hippocratis* textui 1. *aph. Concocta medicari, atque movere non cruda, modò non turgeat, & Galeni regulis in comm. ejusdem textûs, & libro quos, & quando purgare oportet,* scilicèt quòd nisi in urinis coctionis signa appareant, interdictum sit medicis ijs remedijs movere naturam, quæ illam urgere possunt ad agendum id, quod in statu salutis agere non solebat; Remanet tamen

ei

ei libertas ea conferre naturæ præsidia, quæ ad illas agendas actiones eam promovent, quas in salutis statu exercere solebat, ac propterea licet medico injectionibus per sedem intestinorum excrementa sollicitare, urinam ciere, & præcipuè insensibilia effluvia per cutem affluenter promovere: nàm degenerato nutrimento nullum expeditius est ad exitum iter, quàm illud per cutis poros, in quod naturaliter inclinat, licet ergò medico hæc omnia tentare, & si opportunè id fecerit, morbi victoriam per naturæ crisim reportare feliciter poterit.

Notamus interdùm esse febrem purè malignam, & interdùm esse cum febre continuâ ardente conjunctam, & rarum est febrem ardentem esse, cui non subsit modò major, modò minor malignitas: in tali ergò casu morbi sunt quasi complicati, & ad illud, quod magis urget dirigenda est præsertim curatio, adeòque interdùm ad malignitatem respiciendum est per alexipharmaca, interdùm febri per nobilia præcipitantia, quandóque utrique per moderata acida, aut sulphura metallica fixa antimonialia, nàm hæc & ardentibus, & malignis conveniunt. Considerandum itáque, an in febribus malignis pura, scilicèt simplex adsit, an conjuncta sit febris ardens, ut pro circumstantiarum varietate medicamenta propinanda nunc præcipitantia, nunc sudorifera, nùnc sola, nunc mista invicèm variare possumus

Injectionum per sedem variæ sunt formulæ, sed hæc erit præstantior:

℞. *Decoct. comm. q. s.*
olei. ...
mell. viol. ana ℥iv.
salis comm. ℥j.
hieræ picræ ℥ß.
m. f. injectio.

Hoc, vel alia enemata non solùm in febris principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam, sed etiam in toto febris decursu usurpanda sunt, si alvus non fluat spontè, idque singulis, vel alternis diebus; his enim quotidiana subducuntur excrementa, & quædam materiæ morbificæ portio sensim detrahitur. Tùm etiam humores ad partes vergentes in contraria loca, eaque naturæ consentanea retrahuntur. Hæc clysmata ex decocto emolliente componenda sunt, adhibitis laxantibus benignioribus: acria, & diagrydiata, quia naturam ad excretionem nimiùm irritant, & sæpè perniciosos alvi fluxus inducunt, cane pejus vitentur.

Quòd si in morbi decursu alvus liquida appareat, non idcircò ab enematibus abstinendum, sed modicè detergentibus, & refrigerantibus utendum est. Verùm si maculis, & pustulis apparentibus fortè superveniat alvi fluxus nequaquàm supprimendus est, nisi copiâ excesserit, aut maculas retrocedere faciat, aut ægrotum sensibiliter debilitet; est enim quodammodò naturæ motus evacuationem sensibilem molientis, & ideò cautè supprimendus. Cæterùm tales alvi fluxus alio tempore venientes, cùm sint symptomatici, ac subindè lethales, propterea alexipharmacis adstringentia simul miscenda sunt, ut præcaveantur, tanquàm funestum symptoma id, quod in febribus præsertim malignis cum excretione ad cutem conjunctis notandum est.

Urinam provocant *spiritus vitrioli, oleum sulphuris*, *sal prunellæ*, *sal absynthij*, *sal tartari vitriolatum*, ut

℞. *Tartari Vitriolati* ℨj.

in jusculo infirmo exhibe. Optimus etiam est *spiritus salis dulcis* ad guttas decem in jusculo propinatus. Mirabilia hæc medicamina sunt, & præterquam quòd urinam movent, corruptioni resistunt, degeneratum nutrimentum resolvunt, disponuntquè illud, ut Naturæ pareat.

Promovent degeneratum nutrimentum ad transpirandum per cutem ea omnia, quæ cardiaca communiter appellantur, uti sunt *elixir vitæ*, *magisterium perlarum*, *coralliorum*, *confectio alkermes*, *confectio de Hyacintho*, *julepus gemmatus*, *diamargariton frigidum &c.*

℞. *Elixiris Vitæ Quercet.* ℈j.

exhibe in jusculo, vel in syr. de scordio,

℞. *Magisterij Perlar.* ℨß.

propina in cochleare de acredine citri Syr,

℞. *Confect. Hyacinth. vel alkermes* ℨß.

exhibe in vino generoso.

Quidam recentiores perlas, margaritas, corallia, gemmas, & omnia cardiaca, in quæ hæ ingrediuntur, à penu medico prorsùs proscribere conantur, & reverà mulierum auribus, collo, & brachijs magis, quàm ægrotantium stomachis conveniunt; verùm nos non omninò inutiles in medicinâ productas, & tantùm ad mulierum cultum existimamus; nàm harum præparationes in pollinem, salia, magisteria &c. redactæ in aceto, limonum succo, spiritu vitrioli, vel alio menstruo dissolvuntur, omnis horum liquorum acrimonia dulcescit, & infringitur. Eodem experimento hæc medicamenta internè assumpta degenerati nutrimenti aciditatem, humorum acrimoniam, & malignitatem demulcere, & obtundere conjectamus. Prætereà, quæ cardiaca communiter existimantur, quodammodò vim habent diaphoreticam, sed valdè debilem, & his superandis febribus imparem; Nunc efficacia ex triplicato naturæ regno medicamenta, quibus utplurimùm felici eventu utimur, trademus. Omnia erunt sudorifica, vel saltem diaphoretica, quæ nutrimentum degeneratum incidunt, attenuant, & subtiliant, illudque à centro ad universale corporis emunctorium vel in sudoris, vel insensilis halitûs formam evocant, vel alexipharmaca, quæ malignitatem expugnant. Hæc medicamenta medicus in promptu, & præ digitis habere debet, eaque per vices variare, ne natura uni, eidemque usurpata nimiùm assuescat, illiusque energiam propter nimiam familiaritatem contemnat. Addimus, quòd febrium malignarum non semper, nec in omnibus est una, eademque ratio, sed peculiari malignitatis gradu insignita, ideóque pro corporum, anni temporis, & symptomatum varietate admodùm diversa: ità ut quod uni profuerit, alteri non conferat. Ideò postquàm per aliquod temporis spatium uno usus fuerit alexipharmaco, ad aliud, & aliud transire necessarium erit, mutatio námque medicamentorum multùm juvat, & licèt alexipharmaca in omnibus eadem usurpari possint, subindè tamen appropriata adhibenda, aut pro symptomatum varietate specificanda.

Hîc notandum volumus, quò major est malignitas, eò frequentiùs copiosus provocandus est sudor, & ter spatio 24. horarum propinanda sunt medicamenta sudorifero-alexipharmaca, semper tamen habito virium respectu, ne nempè sit nimius, neque æger nimis est stragulis tegendus, experientia námque docuit nimis contectos cum sudore expirâsse. Prætereà nimia, & profusa sudoris prolectio, serum nimis exhauriendo, sanguinem coagulat, & inspissat. Cùm sanguinis massa à sale acri, admodùm volatili, & realgarino (in hoc enim sale malignitatis causa consistit, ut de Pestilitate dicemus) ità plus æquo sit dissoluta, ut propriam amittat consistentiam, tunc sal acre, volátile, & realgarinum malignitatis causa corrigi, & emendari debet acidis, austeris, terreis, remedijs oleosis permistis sudoriferis, & alexipharmacis, idque eò magis, quò crebriùs sudore coguntur ægri, Hùc referimus omnes terras sigillatas, ipsumque adeò sulphur minerale, aut metallicum omne, sed ritè præparatum vitrioli, antimonij &c. Hùc etiam spectat *Diascordium*, & *Opiata alia*, quæ impetuosorum humorum effervescentiam, & motum inhibent, ac particulas salinas obtundunt. Sic ad salis hujus acrioris correctionem faciunt salia volatilia blanda, & oleosa, quatenùs salem volatilem, acrem, & realgarinum foras è corpore pellunt; sic sanguini debitam restituunt consistentiam, & ægros debilitatos reficiunt. In ipsâ sudoris torturâ acida spirituosis mista naribus applicentur, quæ ægros debiles nonnihil animant, ità sunt *acetum theriacale*, *oleum cinnamomi*, *tinctura alkermes*, *aqua apoplectica acida*, *spiritus vini*, & similia. Si inter sudandum æger valdè sitiat, & lingua sit arida, jusculum succo citri ad gratiam temperatum propinandum, quo non tantùm sudoris eruptio promovebitur, sed insuper salis peccantis acrimonia noxia corrigetur.

In vegetabilium Regno *Scordium* inter sudorifera, & alexipharmaca primam sibi vendicat sedem, quomodocúmque usurpetur; fiuntque ex eo julepi, syrupi, acetum, aqua &c. valdè commendabiles in febribus malignis tàm curandis, quàm præservandis, & præsertim celebre est in morbis malignis, & pestilentialibus *Electuarium Diascordij Hieronymi Fracastorii*, quod ità componitur:

℞. *Cinnam. elect.*
terræ lemniæ,
cass. lign. ana ℥ß:
scordij ℥j.
dictamn. Cretici,
tormentill.
bistort.
gentianæ.
galbani puri,
gummi Arabici ana ℥iv.
opij Thebaici,
semin. acetos. ana ʒiß.
styracis calamitæ ʒivß.
boli Armen. præp. ℥iß.
piperis longi,
zingiberis elect. ana ℥ij.
mell. opt. ℔ijß.
vini generosi ℔ß.
syr. ros. ℔j.

Misceantur exactè, & fiat elect. s. a. Dosis à ℈j. ad ʒj. tàm solitariè, quàm cum alijs sudoriferis, vel alexipharmacis

macis misceri, vel propinari potest.

Secundum obtinet locum *Contrayerva*, quæ planta decantata est contra venena, quod vocabulum herbam alexipharmacam significat, quoniam illius pulvis adversus venena præsentissimum est remedium, eaque per sudores; aut insensilem transpirationem evacuat, & tota sudorifera, & alexipharmaca est. Hæc nostro sæculo ab Hispanis ex Indiâ occidentali allata est. Hanc plantam Indi scriptores existimant commune esse alimentum, quo Capræcervi lapidem bezoardicum generantes vesci consueverunt, & ex eâ præcipuè vim alexipharmacam lapidi bezoardico tribui. Dosis est à ℈j. ad ʒß. in formâ pulveris, quæ exhiberi cum aquâ cardui benedicti, aut cum alijs alexipharmacis, & sudoriferis permisceri potest.

Non infimum tenet locum in abigendis morbis malignis *Scorzonera*, præcipuè quæ Viperaria nominatur ob insignis virtutes, quas in venenis resistendo per morsum ab animalibus inflictis habet, in quo nulli cedit simplici, & vis ejus venenis resistendi alexipharmaca satis nota est; undè ejus radix quomodocumque usurpetur, accommodatissima est morbis malignis, & pesti, eapropter in syrupos, electuaria, essentias antipestilentiales, acetum bezoardicum, & conservam paratur, itèm decoctum radicis scorzoneræ cùm cornu cervi paratur, quo tanquàm basi pro julepis in malignis febribus utimur.

Galega, seu *Ruta capraria* experta est contra viperæ morsum, & historiam refert Forestus de lacertâ cum Uiperâ pugnante, quæ quotiès vulnerata fuit à Uiperâ, confugit ad hanc Galegam, & aliquid contra morsum decerpsit, postmodùm verò hac deficiente, mortua est; in cujus remedium herba per se estur, atque etiam exteriùs illinitur. Undè maximoperè in febribus malignis, petechialibus, & pestilentialibus maximum est alexipharmacum, & sudorificum: fit ex hac aqua, syrupus, & in emulsionibus, & misturis propinandis usurpatur in morbis malignis.

Tormentilla vi diaphoreticâ, & alexipharmacâ pollet, quapropter sudorem movet, & sub formâ sudoris malignitatem, & venositatem eliminat, & quia una est ex plantis adstringentibus celeberrimis, quæ tota, quanta est, adstrictoria est propterea in quibuscumque morbis malignis cum fluxibus nimijs alexipharmaca, & adstrictoria est eximia. Vndè ejus decoctum, extractum, vel pulvis in morbis malignis cum dysenterijs, & diarrhæis conjunctis, itèm dysenterijs epidemicis, & in morbis malignis cum hæmorrhagiâ maritatis valdè convenit, nàm fluxum sistit, & malignitati resistit. Prætereà in hæmorrhagijs, fluxibus uteri sanguineis, & & vomitu sanguineo præsentaneum est remedium.

Imperatoria epidemijs morborum, venenis ferè omnibus, ac venenosorum animalium tùm morsibus, tùm ictibus opem præbet, quia sudorifera, & alexipharmaca est, quapropter febribus malignis egregium præbet remedium.

Angelica etiam venenis mirificè resistit, & ad rabiosorum, & venenosorum morsus exteriùs imposita, & in-

te-

versùs assumpta valet, ac proindè alexipharmaca est, quia sudorifera, undè in morbis malignis ejus extractum, vel quocumque usu sudorem promovet, & unà malignitatem expellit.

Succisa, aliàs ab herbariorum vulgo *Morsus Diaboli* appellatur, hoc superstitiosum obtinuit nomen, quia radix semper ex unâ parte mutila videtur: Unde dicunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum sequitur vulgus, Diabolum ob tantæ efficaciæ radicem humano invidere generi, atque hac de causâ ubi succreverit, statim eam undequaque dentibus succidere, & circum rodere: quò pervenit humana ignorantia, & superstitio. Hujus radix alexipharmaca est, & sudorifera, undè in febribus malignis ad ʒ. j. multùm commendatur.

Vlmaria tota, quanta est, planta alexipharmaca, & egregiè sudorifica est, malignitatem expellens foràs sudoris beneficio. Hinc etiam in morbis epidemicis malignis frequentis usûs est, & in specie in alvi fluxibus, diarrhœis, & dysenterijs epidemicis autumno utplurimùm grassantibus, ejus aqua stillatitia sæpiùs pro vehiculo medicamentis bezoardicis in morbis malignis inservit. Extractum ejus à *Quercetano contra* pestem, & febres malignas commendatur.

Carduus benedictus, præter vim antipleuriticam, quia sanguinem ab acido præternaturali coagulatum dissolvit, sudoriferus est, & ob id alexipharmacam obtinet virtutem. Vndè febribus malignis, & morbis contagiosis egregiè succurrit. Eâdem vi antipleuriticâ, & alexipharmaca *Carduus Mariæ* potitur:

Hæc ex vegetabilium regno præcipua legimus tanquàm majori vi sudoriferâ, & alexipharmacâ pollentia, sunt & alia, quæ describere productum esset negotium, & extra choræam progrederemur, minori virtute prædita, quæ brevitatis gratiâ prætermittimus. Ex his, & alijs multa efficiuntur pro febribus malignis medicamenta, ut decocta, conservæ, aquæ stillatitiæ, syrupi, julepi, spiritus, essentiæ, extracta, & salia volatilia, tàm sola, quàm cum alijs combinata propinantur. Eadem nunc hoc, nunc illo modo diversimodè combinata varia conflant sudorifera, & alexipharmaca.

Raymundus Minderus Chylostagma diaphoreticum componit, quod valenter sudorem pellit, venenatamque omnem materiam, & malignitatem à centro ad corporis circumferentiam pellit, & suâ subtilitate corpus undique pervadit, ac putredines abigit. Undè peste correptos adiuvat, febribus malignis adversatur, morbos contagiosos strenuè oppugnat, exanthemata, maculas pulicares, seu petechias, variolas, & morbillos excludit, ejus compositio est:

℞. *Succor nuc. jugland. immaturar.*
limonum,
acetosæ,
pimpinellæ ana ℔. j. ß.
card. bened.
scordij,
rutæ ana ℔. j.
scabiosæ.
hederæ terrestris,
calendulæ,
melissæ ana ℥. viij.
chelidoniæ,
galegæ,

aceti de rubo Idæo,
sambucini,
rosati ana ℥. iv.
rutacei ℔. j.
Rad. tormentillæ,
gentianæ,
dictamni albi ana ℥. ij.
vincetoxici,
carlinæ ana ℥ij. ß.
petasitidis,
ostrutij,
angelicæ,
zedoariæ,
Cort. citri ana ℥. iij.
boletorum cervinor. ℥. ij.
fol. dictamni Cretici,
scordij,
chamædryos ana ℥. j.
santal citrin. ʒ. iij.
ligni Rhodij pulv. ʒ. ij.
theriacæ Andromachi ℥. ij.
mithridatij Damocratis ℥. j.
baccar. juniperi recent. ℔. j.
cortic. median. sambuc. recent.
fraxini recent. ana m. iij.

Cortices sambuci, & fraxini unâ cum baccis juniperi contundantur in mortario vehementer, & extrahantur indè succi cum sufficienti quantitate aceti de floribus tunicæ, aquæ pimpinellæ, & rosarum sumendo singulorum partes æquales. Hic expressus succus permisceatur cum succis, & liquoribus suprà commemoratis, diluaturque in his theriaca, & mithridatium. Tandèm verò cætera incisa, & contusa, in succis, & liquoribus jam dictis infundantur, atque ijs sic tridui spatio macerentur, postmodùm lento roridi balnei calore per destillationem liquor evocetur, in cujus medietate suspendatur camphoræ in nodulo serico ligatæ drachma una, altera medietas pro iis, qui camphoram non ferunt, seorsim reservetur. Datur ejus portio in syr. de acredine citri, additis speciebus liberantis, corpore ab ejus usu ad sudorem composito. Verùm *Joannes Zvvelferus in animadversionibus in Pharmacopœam Augustanam Raymundi Mindereri Chylostagma diaphoreticum* jure merito corrigit, quòd perperàm Theriaca, & Mithridatium destillationibus committitur, quia utriusque potior pars sit mel, neque ejus vires mediante destillatione elici nequeunt, nisi ad totalem humiditatis expulsionem urgeantur, quod in lento roridi balnei calore perfici non potest. Reliqua videte apud eundem.

Nos sequentem miræ efficaciæ *spiritum alexipharmacum* composuimus, qui talis est:

℞. *Radic. scorzoneræ,*
imperatoriæ,
angelicæ,
bardanæ,
zedoariæ,
contrayervæ ana ℥. iij.
Herbar. scordii.
galegæ,
morsûs Diaboli,
vincetoxici,
dictamni Cretici.
cardui sancti ana m. j.
Semin. citri ℥. ij.
ocymi ℥. ß.
Cort. citri recent. extim.
aurantior. ana ℥. ij.
baccar. juniperi ℥. jß.
hederæ arboreæ ℥. ij.

incidenda incidantur, & contundenda contundantur, & infundantur in
vini spiritûs ℔. vi.
stent per octiduum in loco calido, in cucurbitâ vitreâ, imposito alembico cœco, jun-

juncturis optime clausis, ne quid expiret. Tandèm imposito alembico rostrato, fiat destillatio in B. M. Lentissimo igne ad siccitatem usque. Hac finitâ destillatione, destillatum fæcibus reaffunde, & juncturis clausis, digere per triduum, deindè destilla per cineres lentissimo igne, destillatum circula, & usui serva.

Quantæ efficaciæ, & valoris sit hic noster spiritus alexipharmacus in febribus malignis, & pestilentialibus, experientia te docebit, nàm volatilitate suâ momento in omnes corporis venas se inserit totumque pervadit corpus, nutrimentum degeneratum in penitioribus delitescens à centro ad peripheriam potentissimè evocat, putredini resistit, malignitatem cicurat, & utramque sensibiliter, vel insensibiliter evacuationem per universale corporis emunctorium promovet; èxanthemata, petechias, morbillos, & variolas ad expulsionem impellit; partes roborat principales, spiritus reficit, cor exhilarat, animi deliquia pellit, syncopes delet, & languentem excuscitat calorem, valetque plurimùm tàm in curatione, quàm in præservatione. Dosis ʒ. j. ad ij. in vehiculis appropriatis.

Sunt nonnulli medicastri, qui in alexipharmacis, & bezoarticis calorem timent, & eò magis si cum vini spiritu conficiantur, perhorrescunt, ne febribis intendatur calor, verùm si hic intenditur, malignitas enervatur. Saltem ad alexipharmacorum, & bezoardicorum efficaciam extrahendam vino utantur, nàm in aquâ nulla fit extractio, undè sequens nostra *Aqua alexipharmaca* optima erit:

℞. Rad. tormentillæ,
bardanæ,
enulæ campanæ,
angelicæ,
gentianæ,
pimpinellæ,
Zedoariæ ana ℥. ß.
fol. betonicæ,
scabiosæ,
hysopi,
rutæ,
centaur. min.
cort. median. fraxini ana p. ß.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & infundantur in
vini alb. opt. ℔. iij.
adde theriacæ opt.
mithridatij ana ℥. ß.
pulv. terræ sigillat.
santal. citrinor. ana ʒ. iij.

misce, stent in loco calido per v. *dies, deindè destilla omnia in alembico, lento igne ad remanentiam duarum partium, & usui serva.*

Vel saltem, si vini spiritum, quia igneus est, timent, illum aquâ fontanâ diluant, ut ejus æstus temperetur, qua de re sequentem *Aquam bezoardicam* componimus:

℞. Rad. carlinæ exsiccatæ ℔. ß.
petasit.
contrayervæ,
vincetoxici ana ℥. ij.
fol. scordij.
flor. hyperic.
absynth. ana ʒ. iij.
m. f. pulvis, cujus.
℞. ℥. xii.
aquæ fontis ℔. ij.
spiritus vini rectificat. ℔. j.

misce, & post quatuor, vel quinque digestionis dies destilla per vesicam ad medietatem. Dosis pro præservati one co-

cochlear j. pro curatione iij. reiterando semel post quinque horas desuper sudando, quousque meliorari sentiat æger.

Plura alexipharmaca ex Vegetabilium Regno descripsimus, sed quia his plena sunt omnia opera medica, meritò præmittimus. Prætereà ex aliorum, & his nostris receptis quantùm conjicere potuimus plantas alexipharmacas vertiginoso cursu, & vitio o circulo ferri, & varia alexipharmaca diversimodè combinata fieri: eodem ferè modo ac ex viginti literis latinis diverso concursu, ordine, & positu diversa complentur volumina, & tamen eædem sunt literæ, figurâ tantùm differentes; vel ut ex atomis diversimodè combinatis, & situatis Universum constat; non aliter ac in eodem chartæ folio agyrtæ facere solent, cum quo rerum mille figuras, modò has, modò illas repræsentant plicarum seriebus momento mutatis.

Theriaca innumeras in omnibus ferè morbis obtinet virtutes, nec est morbus, cui non competat, & præcipuè expertum est alexiterium adversus venena, & venenatos morbos, in specie ex vegetabilibus, & animalibus, non verò mineralibus; undè in pestilentibus constitutionibus, ipsissimâ peste, ac eò magis in febre malignâ, quæ est peste mitior, alexipharmaca est non tantùm ad præservationem, quantùm ad curationem. Hinc meritò omnium medicamentorum Reginam nominamus, & nunquàm à sublimi, & pristino majestatis throno deposita fuit ob promissionum certitudinem, & actionum efficaciam singulari multorum encomio celebratam, & non nisi interituro orbe deponetur. Antiquitùs solùm Imperatoribus, & Regibus magnis sumptibus simplicia ad ejus confectionem à diversis orbis partibus comparantibus usui fuisse constat, cujus confectio non nisi medicis Cæsareis, & Regijs ob fidem peculiari privilegio credebatur. At nunc simplicia ejus compositionem ingredientia, quasi intra proprios lares oborirentur, ac proindè multis succedaneis conspurcata eas non patrat morborum sanationes, quas olim feliciter moliebatur, quia à pharmacopolis tenuissimæ fortunæ, & lucri cupidine allectis, januis clausis, & à multis impostoribus clàm conficitur, & utinàm non desiderarentur aliqua simplicia, quæ essentialia sunt, ideóque nunc vilis prostat ob ejus ignaviam, & vilem mercedem, quia nunquàm pretiosæ merces vili pretio comparantur. Tantùm Venetijs optima, præstantissima, & omnibus absoluta conficitur theriaca, & totam Italiam, & ultra peragrat, quia providus, & augustus Senatus in ejus confectione pharmacopolis sapientiores præficit medicos, & salutis deputatos, ac aperto Jove, undique concurrentibus civibus, & exteris, conficitur.

Ex theriacâ aqua theriacalis fit, & ipsi theriacæ præferenda videtur; est enim tenuissima, valdè spirituosa, & volatilis, faciliùs, & citiùs penetrat, totumque corpus pervadit. Præstantissima est in febribus malignis, petechialibus, peste, variolis, & morbillis. Sudores prolicit, malignitati, & humorum putredini resistit, lumbricos enecat, & utramque evacuationis paginam tàm sensibilis,

quàm

quàm insensibilis complet. Humores laudabiles conservat, vitiosos corrigit, partes principales roborat, viresque restaurat.

Timent nonnulli theriacæ caliditatem, undè pro eâ temperandâ varios excogitârunt liquores, & succos, quibus theriacæ energiam proliciant. Valdè temperatam *Bauderonij Aquam Theriacalem* nonnulli existimant, quia alium non recipit liquorem, nisi acetum, & succum limonum, à quibus calide ingredientia valdè temperantur; ideóque ab ℥ß. ad ℥ j. in aquis, vel decoctis sudoriferis exhibent. *Lazarius Riverius* eodem afflictitatus scrupulo aliam paratu facillimam majori febrem refrigerandi vi præditam, & malignam qualitatem oppugnantem excogitavit, quæ in toto morbi decursu usurpari valet, ejusque compositio talis est:

℞. *Limones recent. & succolent. num.* XII.

Cortices, & semina eximantur, succus exprimatur, eique adde cortices prædictos, & semina,

succi scordij lib. iij.
acetosæ,
card. bened. ana lib. j.
rasuræ corn. cervi ℥iv.
theriacæ veteris ℥ vj.

Cortices limonum in tenues laminas decidantur, semina contundantur, & herbæ, quæ minus habent succi inter contundendum succo limonum irrorentur, omniaque destillentur in MB. Hujus aquæ detur ℥ j. per se, vel cum aliis liquoribus permista.

Nostrates medici eodem theriacæ calore perculsi omnes *Aquam Theriacalem Petri Salij* præscribunt:

℞. *Succ. rutæ capraria,*
acetosellæ,
scordij,
citrij ana lib j.
theriacæ ℥ j. ß.

Commista macerentur in B. tepido, deindè destillentur ad siccitatem usque, aquam destillatam serva. Dosis ℥ ß. ad ij.

Inepta, & nauseabunda aqua theriacalis est tàm *Lazari Riverij, quàm Petri Salij*, quæ illorum medicorum libidinem explet, qui aquam theriacalem sine vino, vel vini spiritu exoptant, vel cùm reformidant; nàm hi succi, nullâ præcedente fermentatione, nil dant, nisi insipidum phlegma omni virtute, & efficaciâ cassum, ignavum mēstruum, & improportionatum ad omnem extractionem, & theriacâ conspurcatum. His utuntur succis, ut theriacæ calida ingredientia temperent, & vini spiritum aufugiunt, quià calidus, sed frustrà laborant, nàm sine vini spiritu nulla fit extractio, neque vini spiritum in dosi exili in hujusmodi febribus timere debent, quia theriacam volatisat, & vehit, & demus, quòd febrem augeat, malignitatem obtundit. Præterea misceri potest cum *aquâ scorzoneræ, rutæ capraria &c. vel cum syr. de scordolo, acredine citri, cardui sancti &c.*

Sequens *aqua Theriacalis* est *cum spiritu vini,* ut

℞. *Spiritûs Vini opt. rectificati lib. j. ß.*
theriacæ veteris ℥ viij.
myrrh. elect. ℥ j. ß.
Croci orient ℥ ß.

misceantur omnia, & infundantur per 24 horas, per cineres in alembico vitreo lentissimo igne destillentur, destilla-

ta circulentur in ventre equino, & iterùm destilla, & serva. Erit aqua summè efficax in sudoribus provocandis, in febribus præsertim malignis, pestiferis &c. Dosis ℈ *ij.* in aquis syrupis, julepis &c. appropriatis, jejuno stomacho.

Mithridatium celeberrima est antidotus, quod à Mithridate Ponti, & Bithyniæ Rege nomen, & famam accepit; hoc enim adversus venena se præmuniebat, & venenis vitam alebat, tandèm ne in Romanorum triumpum raperetur, cùm frustrà sæpiùs venenum bibisset, concidit suâ manu. Mirificum est *Mithridatium* curativum, & præservativum electuarium pro venenis, undè in debellandis tàm exteriùs morsu, vel alio modo inflictis, vel interiùs ingestis; in febribus malignis, & peste nullum datur majus remedium: theriacæ pares habet vires, & eodem modo morborum miriades curat, & ab illis præservat. Hinc nonnulli ex hoc electuario unà cum theriacâ *Aquam theriacalem destillatam* conficiunt, ut

℞. *succ. cort. nucum virid. lib.* IV.
rutæ.
cardui sancti,
calendulæ.
melissæ ana lib. ij.
Rad. petasit. recent. lib. j. ß.
bardanæ lib. j.
angelicæ recent.
imperatoriæ ana ℥ *vj.*
fol. scordij m. IV.
theriacæ veteris,
mithridatij ana ℥ *viij.*
vini generosi lib. XII,
aceti vin. alb. acerrimi lib. vj.
succ. limon. lib. ij.

Infundantur in vas vitreum, quod optimè claude, & per duos, vel tres dies stent in Balneo, vel in ventre equino, deindè destilla s. a. & servetur ad usus. Dosis ℥ j. ad ij. vel iij. Potentissimum est alexiterium contra quæcumque venena, pestem, similesque morbos malignos, & contra omnem aëris infectionem, à quibus præservat, & curat.

Nostrates medicastri nunc in febribus malignis *Antidotum Matthioli* magnâ energiâ, tanquàm magnum arcanum in his necessariò depellendis præscribunt, undè qui optimæ notæ medicus videri exoptat, ad hoc tanquàm ad sacram anchoram recurrat oportet: eunt, quò itur, & omnes in eodem libro legere conantur. Optimum quidèm Antidotum, nàm Theriacen, & Mithridatium excellit, cùm ingredientium numero ferè innumero longè superet; imò tantâ simplicium congerie Matthiolus hanc suam antidotum saginavit, ut penè trecentis octaginta, & plura congesserit, & hæc octies, septies, quinquies, quater, & ad minus ter, vel bis iterârit, nec his contentus, ut antidotum omnibus numeris absolutum conficeret, ad composita, ut species cordialium temperatarum, diamargariti frigidi, diamoschi dulcis, diambræ, de gemmis frigidis; ad trochiscos de camphorâ, scilliticorum, de viperâ, tandèm ne medicamentum tàm simplex, quàm compositum intactum relinqueret, ad theriacam, & mithridatium recursum habuit, ut magnum, & antidotorum antidotum moliretur. Hujus antidoti auctorem rerum simplicium, & compositarum medicinalium cognitionem potiùs ostentare, quàm medicæ necessitati satisfacere voluisse

credi-

credimus. Verùm ex hac tot ingredientium confusione antidotum confecit, cujus vires assignatæ promissis non respondent, nàm integræ libræ comestæ neminem à veneno, peste, febre malignâ, aut aliquo alio illorum morborum, in quibus hæc antidotus celebratur, immunem præservare, aut ijsdem infectum liberare potuerunt, undè cum *Horatio in Arte Poëticâ de Antidoto Matthioli* dicere possumus:

amphora cœpit
Institui: currente rotâ, cur. urceus exit?

Cœterùm pro Matthioli Antidoto feliciori successu substitui potest Theriaca, vel Mithridatium.

Opiata ad vegetabilium regnum spectant, & in febribus malignis quibuscumque utramque faciunt paginam, nempè vitam sedant, & sudoris excretionem promovent; hinc symptomata leniunt, vigilias, & deliria præcavent, & impetuosos humorum effervescentium motus impediunt, & compescunt, in specie horrendum, ac metuendum sæpiùs sanguinis per nares profluvium sistunt. Ità sunt *Nepenthes Quercetani*, *laudanum opiatum à nobis in Mantissâ descriptum &c.* Verùm propinari debent pro salutari usu tribus conditionibus, Prima, quò ad tempus, nunquàm in statu morbi, sed tantùm in principio, & præcipuè in incremento. Secunda, viribus adhùc constantibus, quas aliàs debiles spiritus sopiendo, magis debilitant, nec dùm quandò omnia sunt desperata, quia tunc inutilia. Tertia, tunc cùm naturæ motus non solùm prohibent, sed si crisis imminet, propinari non debent. Exhibendi modus est, ne propinentur solitariè, sed semper appropriatis, vel diaphoreticis, vel specificis mista, quia tunc jucundiùs, & feliciùs operantur; undè in febribus malignis semper permisceri debent cum medicamentis bezoarticis, alexipharmacis, *cum bezoartico minerali*, *Joviali*, *cum salibus volatilibus*, *ut viperarum*, *cornu cervi*, *&c.* quia siquid his subest, facilè corrigitur; eapropter *nostrum laudanum Opiatum* præ omnibus maximopere conducit, quia alexiterijs, & diaphoreticis constat. Undè & *Theriaca*, *& Mithridatium*, *& Diascordium Fracastorij* præferuntur in malignis, quia super basin opij sunt constructa. Notamus tamen, quòd theriaca sola absque acido adjuncto propinata in malignarum principio, præsertim cum fervore excessivo, seu effervescentiâ nimiâ conjunctarum, nonnihil sit suspecta: quoniam per se sola nimiam sanguinis turgescentiam excitare solet: ergò miscenda cum aceto theriacali, aceto rutaceo, &c. quæ sanguinis effervescentiam nimiam blandè compescunt.

In vegetabilium regno non datur potentius alexipharmacum *camphorâ* tàm interne, quàm externè, & stupendos præstat effectus in peste, & febribus malignis. Est adeò volatilis, ut in pyxide coërcita, nullo vestigio relicto, exhalet, ut enim conservetur, & non exhalet, cum aliquot piperis granis, vel lini seminibus consociatur. Est ergò liquor totus oleosus, & volatilis condensatus, vel potiùs est sal volatile quoddam concentratum cum pinguedine sulphureâ, & oleosâ, ac proindè adeò penetrantis,

&c.

& volatilis est naturæ, ut accensa vehementissimè medijs conflagret in undis: ideóque potentissimè penetrat, per totum corpus minutatim se insinuat, & à centro ad corporis periphæriam nutrimentum degeneratum unà cum malignitate per sudorem profusissimè, vel insensiles exhalationes expellit. In febribus malignis miscetur cum sale volatili cornu cervi, vel sale volatili viperarum, addito antimonio diaphoretico, ut

℞. *Antimonij diaphoretici* ℈j.
salis volatilis cornu cervi, vel
salis volatilis Viperarum gr. viij.
camphoræ gr. ij. iij. *vel* iv.
pro ratione ætatis;
m. f. pulvis pro unâ dosi,

qui singulis octo horis repetendus est.

Solvitur camphora pro eâdem febre malignâ in spiritu theriacali, & fit spiritus theriacalis camphoratus, qui est tertium ingrediens misturæ simplicis.

*Citrus*ità totus alexipharmacus est, ut non sine ratione omnibus theriacis, mithridatijs, & confectionibus magistralibus in usu antipestilentiali, & alexipharmaco præponatur. In morbis malignis tàm præservandis, quàm curandis, post sudorem nihil melius, quàm succus citri acidus confert, sive assumatur succus in potu, sive super alimenta exprimatur: nàm quandò cum sudoribus spiritus deficiunt, & imbecillitas oritur, assumpto citri succo ejus aciditas sanguinem nimis fluxilem moderatè coërcet, & debitam ei consistentiam restituit, simulque malignitati resistit, ne cuniculos agere, & se multiplicare possit. Ex citri semine ordinariè fiunt emulsiones in morbis malignis, variolis, morbillis, & petechialibus.

Nux juglans, sive *nux regia* à nocendo dicta fuit, quia gulæ, linguæ, & palato nocent nuces; in nimiâ námque quantitate comestæ, & præsertim siccæ tussim excitant, cruditates, vertiginem, & sitim inducunt, & certum est versantes, vel ad tempus sub plantæ umbrâ dormientes cephalalgiâ, & quandóque febre affligi: emittit enim pravum halitum, qui cerebrum protinùs irrepit, ideòque juxta semitas plantatur, & hac de causâ his dolet carminibus:

Nux ego juncta viæ cum sim sine crimine vitæ,
A populo saxis prætereunte petor.

nec adeò nux noxia, quin in se aliquid boni non coërceat; condidit quandóque natura venenum, in cujus sinu alexipharmacum abstrusit. Conditæ, cum impregnatæ sint aromatis, valdè pro capitis, & stomachi corroboratione internè conducunt, & erigunt etiam membra ad Venerem torpida. Succus ex his putaminibus viridibus expressus, & inspissatus vocatur Rob nucum, quod in faucium affectibus, & præcipuè in inflammatione uvulæ, tonsillarum, & in anginâ conducit. Præ omnibus est maximum contra venena præservativum; nota námque est antidotus Mithridatis, qua se præservasse fertur à quocumque veneno, & constat ex aliquibus nucibus juglandibus, aliquot folijs rutæ, & aliquot ficubus, adeò ut ab omnibus semper nucibus juglandibus adscripta fuerit vis contra venena. Hinc in Belgio prostat *Aqua Prophylactica* contra

contra pestem, & febres malignas, aliosque morbos malignos epidemicè grassantes, cujus primarium ingrediens sunt nuces juglandes; modò non sint basis. Ejus compositio est hæc, nam quia non ubivis est obvia, describere lubet:

℞. *Rad. angelicæ,*
Zedoariæ ana ℥j.
petasitidis ℥ij.
fol. rutæ ℥iv.
melissæ,
scabiosæ,
flor. calendulæ ana unc. ij.
nuc. jugland. immatur. concisar. ℔ij.
pomor. citrior. recent. concisor. ℔j.

Contundantur omnia simul, deindè affundatur acetum vini optimi ad tres, quartas partes, ex arenâ in cucurbitâ vitreâ per se destillati lib. vii. Digerantur per noctem, deindè destillentur igne cinerum lento ad siccitatem, idque sine ustione, & acetum hoc usui serva.

Si extractum, & sal tibi placet, affunde destillatum capiti mortuo, sive remanentiæ, ac per triduum digere, ad extractionem tincturæ, quam filtra, filtratam destilla in MB. ad extracti consistentiam: caput extrahe. Descriptionem hanc habet *Barbette in praxi lib.* 3. *cap.* 3. uti etiam *in tractatu de peste.* Compositio est elegans, & frequentis est usûs, ut diximus contra pestem, & alios morbos malignos, & epidemicos.

Peragrato Vegetabilium Regno, ex quo eas selegimus plantas, quæ virtute alexipharmacâ, diaphoreticâ, & sudorificâ febres malignas pellere natæ sunt; nunc Minerale Regnum inquiramus oportet, ut indè ea eruamus medicamenta, quæ fixiori energiâ pravitatem eliminant. Ex mineralibus duo elicimus medicamenta, sudorifica nempè, & diaphoretica, & ob hanc rationem alexipharmaca sunt, & in omnibus febribus tutissima, & saluberrima censemus; natura námque quamplurimos acutos morbos criticè per sudorem, vel diaphoresim feliciter curat: imò morbi illi qui catharticis, emeticis, & alterantibus curari nequeunt, quia radices altiùs habent fixas, ut epilepsiæ, paralyses, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, lues Venerea, &c. sudoribus eradicantur, imò in intermittentibus febribus ordinariò paroxysmum fausto sudore natura finit. Insuper in malignis febribus hoc totũ ejus est negotium, ut per cutis poros malignitatem eliminet, cujus vestigia non raro sunt exanthemata, petechiæ, & pustulæ per corporis superficiem disseminatæ; ideóque nulla febris tutò absque futuræ recidivæ suspicione curari potest, nisi corpus maduerit. Hinc medicus naturæ Simiolus sudorem provocare debet, quia sæpiùs necessitas indicatur, cùm indubitatum sit tertiam morborum partem per sudorem, vel auctam saltem insensilem transpirationem curari posse. Eapropter semper medicum in praxi curare oportet, ut cutis pori conserventur reclusi, ne ijs occlusis, aut præsens augeatur morbus, aut superinducatur ipsi novus. In febribus malignis semper materia morbifica est cruda, idest non separata, sed potiùs in fibris, vel sanguini participata in ipsis fermentat, prius coquatur, i. præcipitetur, & separetur oportet, aliàs enim vel sudor sequitur nullus, vel crudus latex aquosus cum copiosis spiritibus volatilibus exhalat sine ægri levamine, imò

imò potiùs cùm summo ejusdem dispendio; tunc ut his casibus occurramus, præcipitantia præmittenda sunt, vel sudoriferis addenda. Imò non rarò post præcipitantium usum spontanei sequuntur sudores, sed hoc non est necesse, ut rigorosè adeò observetur in morbis malignis, ubi non est materiæ cruditas. Hæc ergò asseverant ea, quæ alibi dicta sunt aph. Hip. dè concoctis evacuandis tàm de purgantibus, quàm de diureticis, & sudorificis esse.

Medicamenta sudorifica, & diaphoretica ea censemus, quæ nutrimentum degeneratum, & sanguinem colliquefacere apta sunt: sed cùm eorum consistentia sit à subtili eorum acido, omnes particulas in primis nutrientes, cæteris permistis blandè coagulatis, sicque in debitâ unione conservans, patet ex hoc facilè, quia sudorifica operantur, quatenùs hoc acidum temperant, vel ejus actionem impediunt; non enim calefaciendi, & attenuandi vim habent, quam ex insipido eorum sapore colligimus, cujus ratione etiam delicatioribus quibusvis ægrotantibus, & ingrata respuentibus medicamenta facilè exhibemus. Sunt hæc diaphoretica in duplici discrimine, prima sunt positivè talia ex. c. spiritus volatiles salini omnes, ut *cornu cervi*, *urinæ*, *sanguinis humani*, *viperarum &c.* Itèm salia fixa, ut cardui benedicti, absynthij, tartari. Itèm vegetabilia, ut *angelica*, *centaurium minus*, *carduus benedictus &c.* Similiter *camphora &c.* Hæc enim ceu alkalia pura, vel his copiosè imprægnata præcipitant acidum, & sic effectivè sanguinem attenuant, & fundunt. Secunda privativè talia, quæ non constant tali alkali manifestò, sed vel hoc sunt imprægnata occultè, vel sunt talia, ut absorbeant acidum in se, vel alio modo ejus activitatem impediant, ut *terra sigillata*, *oculi cancrorum*, *lapis bezoar*, *antimonium diaphoreticum*, *cornu cervi ustum*, *vel philosophicè præparatum &c.* dùm enim ab his imbibitùr acidum, & hoc ea aggreditur solvendo, sanguis, vel degeneratum nutrimentum attenuatur, & resolvitur, & sic sequitur sudor, & ità etiam perbellè discurrit *Ettmüllerus*.

Magnum discrimen est inter sudorifica, & diaphoretica; sudorifica enim ea sunt, quæ sanguinis, vel succum alimentalem post sustentationem attenuant, & fundunt, & in halituosam substantiam convertunt, quæ vaporetenus ad corporis ambitum fertur, & roris instar per glandulas cutis milliares transsudat, & in guttulas concrescit sensim decurrentes; Diaphoretica verò ea sunt, quæ diaphoresim i. insensilem augent evacuationem, & hanc eandem materiam insensibiliter, & perenniter resolvunt, non secus ac afflatus anhelitûs æstatis tempore invisibiliter in auram ambientis calidam evanescit; ab externo autem hyemis frigore mox condensatur in vaporem visibilem crassæ nubeculæ instar. Undè insensilium transpirationum nubecula semper nos ambit, & hæc diaphoresis, seu insensilis transpiratio, teste *Sanctorio in Staticâ Medicinâ* omnes sensiles antecellit evacuationes. Felix ille in morbis curandis medicus, qui optimæ notæ diaphoreticum est assequutus, nàm ferè majorum.

jorum morborum partem absque sensili, & manifestâ depellet. Sunt nonnulli medentes, qui Mercurio diaphoretico primi ordinis potiri gloriantur, sed ejus operationes nomini non sunt consonæ, nàm quandóque per secessum, vel vomitum operatur, & si diù assumatur ptyalismum excitat: Considerate quæsò, an sit diaphoreticus?

Ex minerali Regno antimonialia fixa omnibus alijs medicamentis palmam præripiunt, quia antimonij sulphur de naturâ solari nonnihil participat, malignitatem figit, fixatamque per corporis poros nonnihil educit. Hinc bezoartica sive minerale, solare, sive Joviale &c. pro basi antimonium agnoscunt. Placet hùc bezoartici mineralis præparationem transferre ex nostrâ *Pyrotechnia Sophicâ lib.* 4. *cap.* 4. *articulo unico* ut

℞. *Spum. venenat. duor. Drac. semel rectificat.* ℥iv.

his calore resolutis superfunde spiritûs salis balsamici uncias totidem guttatim, ne nimiæ ebullitiones spirituum jacturam faciant. Destilla ex arenâ per cucurbitam cum alembico omnem liquorem ad siccitatem usque, terram exime, & probè tere, eique liquorem destillatum reaffunde cum ℥ij. *spiritûs recentis balsamici, & destilla ut anteà. Huic pulveri trito reaffunde liquorem destillatum cum aliis* ℥ij. *ut suprà, & procede rursùs, ut priùs. Massam tritam trade Vulcano docimastico examinandam per aliquot horas, materiam continuò agitando rudiculâ ferreâ purâ. Tandèm eam, alcohol vini ab eâ aliquoties abstrahendo, rectifica, ut remaneat pulvis siccus, candidus, & dulcis.* Singularis est ejus usus in omnibus affectionibus pestilentibus, & febribus malignis populariter grassantibus; eas enim è centro educit, & evellit, sudores potentissimè movendo. Exhibentur gr. iij. ad. vj. in Diascordio Fracastorij, extracto contrayervæ, camphorâ &c.

Antimonium diaphoreticum in febribus malignis summum est medicamentum; efficacissimè námque coagulatum, degeneratumque nutrimentum per sudorem, & insensilem transpirationem resolvit, somnum conciliat, naturam exaltat, illamque ad crisim disponit, absque eo quod vomitum, vel secessum moveat. Ità fit:

℞. *Antimonij, &*
salis petræ ana ℔j.

Pulverisa, & simul misce, pone in tigillo, deindè adhibito carbone vivo, statim detonabit. Vase frigefacto, materiam exime, ablue, & rursùm tere, miscendo ut suprà ana salis petræ, & eodem modo calcinando, & elaborando, nàm non ut priùs facilè concipiet ignem. tertiâ etiam vice ut suprà similiter age. Tandèm da ignem liquefactionis modicè ad horæ spatium. Ultimò totum illud, quod remansit, tritum coquatur in aquâ fontis per aliquod horas, posteà calens decoctum per filtrum transmittatur, & in loco frigido relinquatur: sic nimirùm per ebullitionem id, quod subtilius in aquâ solvitur, & tandem præcipitatur in pulverem admodùm albicantem, & tenuem, sæpiùs abluendum. Quòd si acetum destillatum immittatur in idem decoctum filtratum, faciliùs, & celeriùs pulvis iste cadit majorum virtutum, qui dicitur magisterium antimonij diaphoretici, & idem præstat in minori

dosi, quod ipsum antimonium diaphoreticum, sed majori energiâ. Aquarum ablutiones si conservabis, in nitrum concrescent, & vocatur nitrum antimoniatum. Longa est hæc operatio, verùm cùm non sit tàm longa via, quæ abbreviari non possit, non opus est ternâ istâ detonatione, sed una sufficit, si cum triplo salis nitri detonetur. Quidam parant antimonium diaphoreticum, recipiendo antimonij partem unam, salis nitri partes octo, & procedunt communi modo: cujus antimonij diaphoretici dosis erit à granis vj. ad viij. quoniam nimis fortiter est fixatum. Hoc antimonium diaphoreticum si fiat ex Regulo antimonij, est longè perfectius, & nobilius eo, quod fit ex antimonio crudo; nàm hoc præterea habet commodi, quod illud, quod fit ex antimonio crudo, temporis successu propter attractionem ex aëre denuò fit vomitivum: quod verò fit ex regulo, non adeò facilè alteratur.

Dosis antimonij diaphoretici per triplicem detonationem est ℈j. qui vesperi quolibet die ad febris usque extinctionem in cœnâ propinari debet, vel

℞. *Antimonij diaphoretici* ℈j.
salis volatilis card. bened. ℈ß.
syr. de succ. scordij ℥ß.
camphoræ gr. ij. m.

Vel

℞. *Syr. de rutâ caprariâ* unc. j.
spiritûs theriacalis n. d. ʒj.
stibij diaph. ex Regulo gr. viij.
aquæ Scorzoneræ unc. iij. *m.*

Vel

℞. *Extract. contrayervæ* ʒß.
diascord. fracastor. ℈j.
antimonij diaph. ℈ß.
m. f. pilul. parvæ deaurendæ.

Vel

℞. *Stibij diaph. ex Regulo gr.* vj.
laudani opiati gr. j.
cum aliquot gutt. syr. de scord.
f. pilul. j. *deauranda.*

Vel

℞. *Theriacæ, vel*
Mithridatij ʒß.
Stibij diaphoretici,
ocul. cancr. ana ℈j.
m. fiant pilul. v. *& deaurentur.*

Magnas habet vires in percurandis febribus malignis, & epidemicis *Sulphur antimonij fixum*, nàm egregium est sudoriferum. Elicitur hoc ex cinnabari antimonij in collo retortæ collecto post destillationem butyri antimonij, sed non est necesse illud ex cinnabari elici cùm ità parari possit:

℞. *Antimonij crudi pulverisati* q. v.

bulliat in s. q. *lixivij fortis ex cineribus clavellatis, tartaro usto, & calce vivâ parati, coloratum lixivium decanta, cui affunde aceti destillati* q. s. *& præcipitabitur ad fundum, hoc præcipitatum sulphur denuò recenti lixivio bulliat, donec coloretur, atque tumnùm aceto destillato præcipitetur, separa à lixivio per inclinationem, deindè aquâ communi edulcora, & lento igne exsicca.*

Hoc antimonij sulphur inflammabilitate destituitur, quia adjuncta sibi habet salia; Sic commune sulphur in se est inflammabile, si verò in alkalico solvatur liquore, & cum acido præcipitetur in lac sulphuris, tunc suam amittit inflammabilitatem, propter salia nimirùm adjuncta ejus

vola-

volatilitatem figentia, & inflammabilitatem immutantia. Eodem ferè modo sulphuri aurato diaphoretico accidit, quod ex reguli scorijs fit, dùm per acetum destillatum ad fundum petit, qua etiam ratione inflammabilitate caret.

Sulphuris antimonij dosis est à granis viij. ad x. in aquis sudorificis, decocto limaturæ cornu cervi, vel mithridatio, theriacæ, extracto scordij, camphorâ, sale volatili cardui benedicti, vel alijs vehiculis appropriatis, ut aliquid præstare possit.

℞. *Sulph. antimonij gr.* vij.
salis volat. corn. cervi gr. viij.
bezoartici mineralis gr. v.
magist. ocul. cancr. ℈. ß.
m. f pilul. parvæ, quæ deaurentur.
Vel.
℞. *Syr. de card. sanct.* ℥. j.
sulph. antimonij gr. vj.
bezoartici Jovialis gr. iij.
aquæ theriacalis cum sp. V. ʒ. j.
aquæ bardanæ compositæ ℥. iij.
m. pro unico haustu.

Sulphur auratum diaphoreticum est insigne sudorificum, sanguinisque mundificativum; undè febribus malignis, epidemijs, & ipsi pesti aptissimum est medicamentum. Paratur ex fæcibus Reguli, ut

℞. *Fæces Reguli q. v.*
easque per digestionem, & ebullitionem reduc cum aquâ communi in lixivium, quod calidum per chartam emporeticam traijce, cui refrigerato inijce aceti destillati parum, & sensim fundum petit sulphur. Lixivium per inclinationem separa, & croceum sulphur multis ablutionibus edulcoratum, & exsiccatum collige, & serva.

Dosis, est ℈. j. commodè permiscetur alijs alexipharmacis, vel liquoribus appropriatis, ut

℞. *Sulph. aurati diaphor.*
unicornu fossil. veri ana ℈. ß.
ocul. cancr. magisterij ℈. *j.*
corn. cervi sine igne ʒ. ß.
m. f. unicus haustus in jure consumpto.
Vel.
℞. *Sulph. aurat. diaph.*
stibij diaph. ana ℈. ß.
salis volatil. c. c. gr. Y.
m. cum extract. contrayervæ q. s.
f. pilul. parvæ deaurandæ pro unâ dosi.
Vel.
℞. *Syr. de scordio* ℥. j.
sulph. aurat. diaph. gr. xv.
salis volatil. card. sancti gr. vj.
terræ sigillatæ ℈. j.
aquæ galegæ unc. iij.
m. pro unico haustu.

Cinnabaris antimonij maximum est medicamen sudorificum, ideóque in morbis malignis, febribus malignis, & epidemicè grassantibus, ac in ipsâ peste expertum est remedium; ac proindè *Poterio* fuit suum sudorificum antipestilentiale, quod per sudorem restituit ægros. Cinnabaris antimonij, si retorta ultimo, & urgentiori ignis gradu candeat ad plures horas, sublimabitur ad collum cinnabaris rubicunda firmiter illi adhærens unà cum mercurio vivo. Constat cinnabaris ista ex antimonij sulphure solo cum mercurio vivo combinato, nec vomitus, nec secessus movet, sed diaphoreticum, & anodynum est: Cęterùm unâ, & alterâ sublimatione purificari debet, ut perfectè rubescat, & omnes sordes, superfluumque de se mercurium de-

ponat. Præsentaneum est auxilium in febribus malignis, morbis epidemicè grassantibus, peste, morbillis, variolis cum epilepsiâ, & ubi jàm ægri delirant, adjunctis salibus volatilibus, & præsertim cornu cervi, aut succini. Dosis à ℈. ß. ad j.

℞. *Cinnabaris antimonij* ℈. j.
salis volatilis cornucervi, &
succini. ana gr. vj.
m. cum extract. contrayervæ q. s.
f. pilul. parvæ, & deaurentur.
Vel.
℞. *Bezoartici mineralis gr.* v.
cinnab. antimon. gr. xv.
camphoræ gr. iij.
theriacæ q. s.
f. pilul. iij. *deaurandæ.*

Præterquamquòd hæc cinnabaris malignis conveniat morbis, est etiam singulare in epilepsiâ remedium, ideóque Magnes epilepsiæ vocatur. Hinc omnibus affectibus convulsivis, ut doloribus colicis, nephriticis, abdominis, & in specie hystericæ passioni cum opiatis, & camphoratis, itèm partium nervosarum morbis, ut contracturis, convulsionibus, tremoribus optimum est remedium; similiter capitis erysipelas: scabiem malignam, & luem Veneream provocato sudore cinnabaris antimonij feliciter curat.

Cerussa antimonij est diaphoretica, ac proindè insigne alexipharmacum in febribus malignis censetur. *fit ex unâ reguli antimonij parte, & duabus nitri: funditur regulus unà cum nitro in crucibulo sufficiente ignis quantitate, stent in fusione per unius horæ spatium, post refrigerationem tere, & edulcora materiam, quam lento igne exsicca, & iterùm ut suprà unà cum nitro reverbera, donec in citrinum abeat colorem, deindè ablutionibus edulcora, & sicca, sic evadit diaphoretica, diciturque Diaphoreticum Regulinum.* Dosis ℈. ß. ad j. & ʒ. ß. commiscetur, ut suprà, quatuor, vel quinque horis ante cibum. Verùm non tantùm febri malignæ accommodum est remedium, verùm etiam omnibus illis, qui per diaphoresim curantur, & præsertim ulceribus antiquis, scabiei, pustulis curationi obstinatis, itèm luem Veneream profligat. Cæterùm de hac observatum fuit aliquandò, quòd mercurij instar moverit salivationem, & rarum hoc, & observatu dignum, aliàs soli mercurio hoc proprium; nec nos admiratione dignum ducimus, constat námque hoc semiminerale i. antimonium ex plurimo mercurio, qui in regulo sub saturni larvâ magis ludit, quàm in alijs antimonialibus præparatis, in quibus evanescit in auras.

Ne mireris tu nos tantoperè in febribus malignis, alijsque languoribus antimonium diversimodè præparatum supra omnia medicamenta, & alexipharmaca extollere, nàm est chymicorum Idolum, & sicut isti indè ad operis majoris perfectionem pervenire exoptant: ità & nos ex hoc solo antimonio ad proximi incolumitatem collapsam verum lapidem præparamus. Cœterùm quis unquàm eximias dotes, & arcanas antimonij vires in quolibet morbo tàm diro, & deplorato, quam chronico profligando recensere valebit? facilius est arenas maris, & pelagi aquarum guttas dinumerare, quàm hujus inexhaustos exhaurire thesauros. Tot medicamentosas referat virtutes, quot mo-

modis in Vulcani ſacrario combinatur, & pro præparationis, & miſcelæ varietate diſcrepant pharmaca, ad ſanitatem collapſam in ſalubriorem ſtatum reducendam, & ad ſartam tectam conſervandam eſt veluti Dei dextera. De hoc ſemiminerali prophetavit *Ovidius*, dùm cecinit *lib. 2. in Ibin*:

Nàm quoniam variant animi, variabimus artes;
Mille mali ſpecies, mille ſalutis erunt.

Eſt omni auro præſtantius, & etiam omni fabuloſo Mercurio, qui mortuos ad vitam revocabat, potentius. Tot ex antimonio parantur medicamenta, quot ex nullo alio ſimplici in medicinâ, excepto Mercurio, haberi poſſunt: Nunc purgat, nunc vomitum movet, nunc diaphoreſim, nũc ſudorem, nunc urinam promovet, nunc confortat &c. adeò ut ſolo antimonio tota pharmaceutices ſuppellex ad omnes morborum ſanationes compleri poſſit, cùm omnis generis medicamenta ex eo parari poſſint: Hoc eſt verum Phœbi balneum, fabulantur námque poëtæ Vulcanum in hoc balneo Phœbum ſpurcum laviſſe, & ab omnibus maculis, & ſpurcitijs repurgaſſe: Phœbus enim aurum, & balneum antimonium ſignificat, ſolent aurifabri aurum varijs metallis conſpurcatum, & adulteratum, ut purificetur, & ab illis liberetur, cum antimonio fundere; hoc quod operatur antimonium cum auro conſpurcato, idem in humano corpore evenit, nàm homo impurus, & digeſtionum ſordibus ſpurcus optimè ab antimonio purificatur, omneſque ejuſdem ſordes abſterguntur.

Inter mineralia terras alexipharmacas connumeramus, ità ſunt *Bolus Armenus*, *terra Melitenſis*. *terra ſigillata &c.* Terra Melitenſis eſt, quæ ex Inſulæ Melitâ, ſeu Maltâ adfertur, & ſignata eſt D. Pauli ſigillo, aſſumitur contra venena, febres malignas, & epidemicas, quæ ſudoris beneficio malignitatem exturbat. Terra ſigillata vera (nàm adeſt adulterina, quam nos hic Neapoli hiſce oculis fingi, & ſigillari vidimus) non tantùm febribus malignis, epidemicis, petechijs, variolis, & morbillis convenit, verùm etiam in peſte, morbis venenatis, dyſenteriâ, diarrhœâ malignis, & contagioſis populariter graſſantibus.

Succinum, ejuſque ſal volatile ſingulariſſimum eſt medicamentum, præſertim ubi nervoſum genus à malignitate ſimul eſt affectum, vel lethargo corripiatur æger. Doſis à gr. v. vj. ad ſcr. ß. admiſtis alijs appropriatis, ut

℞. *Salis volatilis ſuccini* ſcr. ß.
extracti caſtorei gr. v.
cinnabaris antimonij gr. vj.
m. & cum ſyr. de galega q. s.
formentur pilul. iij. & inaurentur.

Multa medicamenta ex ſuccino parantur, quæ potiùs mulierum affectus reſpiciunt, quàm febres malignas, verùm in noſtro propoſito facit *liquor cornu cervi ſuccinatus*, qui fit ex ſpiritu cornu cervi, & ſale volatili ſuccini: Hæc tria invicèm miſcentur, & deſtillantur. Succinum à pleriſque autoribus maximoperè in febre malignâ, imò in ipſiſſimâ peſte com-

commendatur: *Helmontius in tractatu de Peste* narrat de chirurgo in pestis curationibus celebri, qui sese præservavit, affricando succinum septem pulsibus planetarum, idque quotidiè semel, qua fricatione ad pulsus præservatus fuit. Sunt autem septem pulsus planetarum, duo temporum, duo carporum, duo tali, & scorbiculi cordis.

Ad hunc nostrum tractatum etiam pertinet Sulphur simplex, quod sulphuris antimonialis locum commodè supplere potest, cùm magnam inter se habeant affinitatem, ac proindè internè assumptum in debitâ dosi sudorem producere, & morborum, & febrium malignitati resistere solet, undè lenibus diaphoreticis, & sanguinis massam purificantibus, inter quæ viperata, & antimoniata excellunt, palmam præripit. Solet etiam internè, & externè contra pestem commendari, & valdè in eâdem præservandâ, & curandâ commendantur sulphuris medicamenta. Oenopolæ spiritûs acidi sulphuris beneficio vina diù conservare solent, in permutatione dolia suffumigandi, ne corrumpantur. Hic spiritus sulphuris acidus, qui sub fuliginis formâ vinum conservat, vocatur ab *Helmontio* Gas sulphureum, quia non est spiritus acidus, sed ex parte sulphureâ oleosâ constat. Hoc Gas clarè nobis ostendit, quod singulari polleat vi in arcendâ putredine à corpore humano, ex eo quia vinum præservat, quod aliàs corrumperetur. Hoc Gas sulphureum acidum in potui. potus sulphuratus egregium in febribus malignis, & epidemicis, cùm sit singulare remedium in earundem curatione. Hinc gutta una, duæ, vel saltem tres olei sulphuris in jure, aquâ, vel alio liquore sumptæ manè jejuno stomacho sunt arcanum ad vitam longam, & ab omnibus morbis præservativum.

Ex semimineralibus acidulis spiritus mirificè commendamus, ut sunt *spiritus Vitrioli, spiritus salis*, qui omnes præstat, *spiritus sulphuris*, qui est egregius, *spiritus vitrioli philosophicus*, qui tunc conducunt, cùm sanguinis massa à sale maligno acri, & admodùm volatili in febribus malignis est nimis dissoluta, ut propriam amittat consistentiam, ob id cum alexipharmacis, & sudoriferis miscendi sunt, idque eò magis, quò crebriùs sudore coguntur ægri, qui in declinatione sudoris porrecti, & post sudorem continuati sanguini debitam restituunt consistentiam, ac ægros debilitatos egregiè refocillant, ut suprà diximus. Miscentur hi spiritus cum julepis malignitati resistentibus, sed ad gratissimam aciditatem, & sic corpus ad diaphoresim blandè disponunt. Prætereà cæteris spiritibus quasi præfertur *Spiritus Nitri* nunc solus, nunc quod melius est, cum spiritu vini dulcificatus.

℞. *Syr. de acred. citri* unc. j.
aquæ card. sanct. unc. iij.
Spiritûs vitrioli q. s.
m. pro gratâ aciditate.

Vel

℞. *Julep. de scorzonera* unc. j.
Stibij diaphoretici scr. ß.
aquæ rutæ caprariæ unc. iij.
Spiritûs sulph. q. s.
m. ad gratiss. aciditatem.

Vel

℞. *Julep. card. sanct.* unc. j. ß.
Sulph. aurati diaph. gr. viij.

spiritûs

spiritûs salis dulcis, vel
spiritûs nitri dulcificati q.s.
ad gratam aciditatem.

Admonitos volumus vulgares, ne hos spiritus tumultuariè simul syrupis, julepiis, aquis &c. immisceant, sed unus eligatur pro medentis libitu, & immisceatur juxta nostri recepti descriptum pro his, vel aliis febribus; nàm malignas maligniores, & lethales reddet, & benignas malignas, & perniciosas efficiet, quia permisti in corrosiva, & lethalia transeunt venena, ut fusiùs infrà *cap. 26. de febre ex aëris mutatione* dicemus.

Inter hæc medicamenta *Nitrùm fixum*, seu sal prunellæ recensemus, verum si fuerit antimoniatum i. fixatum cum sulphure antimonij, quod fit in præparatione antimonij diaphoretici, vel in præparatione sulphuris aurati diaphoretici, est eò melius, & sali prunellæ cum sulphure communi præparato præfertur, nàm in tali nitro præparato adest adhuc subtilissima pars sulphuris antimonij, adeò ut ratione hujus corpus ad blandam diaphoresim disponitur, & sal vitiosum, undè sitis excitatur, corrigitur. Dosis ʒ j. in aquâ hordei, vel in potu ordinario.

Expediti à Mineralium Regno, quorum, quia inexhaustos continet thesauros, minimam recensuimus partem, ad Animalium Regnum tandèm devenimus, & ea computabimus, quæ bezoartica, alexipharmaca, diaphoretica, & sudorifica sunt pro harum febrium sanatione, & primò nobis se offert.

Cervus, qui totùs est alexipharmacus, & omnia ex eodem parata easdem virtutes obtinent alexipharmacas, & sudoriferas. Ex ejusdem cornu multa parantur medicamenta, verùm rarissimè crudum usurpatur, quia difficilis est digestionis & æger ægrè cibum digerit, considerate nunc, an cornu digerere possit: usurpatur tamen quandóque in pulverem red ctum, & per setam trajectum in affectibus, ubi acidum præcipitandum, & compescendũ est. Præparatur cornu cervi pro usu alexipharmaco, & sudorifero duplici modo, nunc cũ igne, & nunc sine igne. Id, quod cũ igne præparatur, est cornu cervi igne aperto ustum, vel quod post spiritûs, olei, & salis volatilis destillationem adustum remanet in fundo retortæ; sed est caput mortuum, sive terra mortua, sive calx mortua omni virtute activâ spoliata, cùm ignis sit mors rerum, nullius usûs, præter hoc, quod humiditatem absorbeat, & acidum in primis vijs compescat. Quòd si quandóque hoc cornu cervi ustum exhibitum sudores moveat, ab aquâ sudoriferâ, ut cardui sancti, &c. vel à stragulis, quibus æger optimè tegitur, provenit, estò in se aliquid salis fixi contineat; sive igne præparatur, cùm concoquitur in aquâ, donec mollescat, & aliquantisper evadat friabile, vel quandò destillatur aqua ex plantis, tunc imponuntur cornu cervi frustula in alembico, adeò ut ascendens vapor cornu cervi frustula penetret, & exindè fiant mollia, & friabilia, & sic vocatur cornu cervi sine igne s. philosophicè, seu spagyricè præparatum. Hoc cornu cervi sine igne præparatum esse spiritu, oleo, & sale volatili imprægnatum patet ex eo, quòd si retortæ indatur, spiritum, oleum, & sal volatile reddit, utut non in tantâ copiâ, ac si cornu cervi cru-

crudum destilletur, sufficit tamen aliquid partis spirituosæ remanere, ut cornu cervi usto præferatur. Cornu cervi spagyricè præparatum in morbis malignis, ut peste, febre malignâ, morbis epidemicis, &c. pro præcipitatione, & sudorum expulsione; habet enim vires alexipharmacas, & sudores ciendi ob spiritum, oleum, & sal volatile, quæ continet.

Ex cornu cervi præparatur *Gelatina*, quæ nihil aliud est, quàm sal volatile concentratum ab humiditate roscidâ, & alimentitiâ ejusdem cornu: præparatur hæc ex cornu cervi raspato, quod concoquitur in aquâ satis diù, colaturâ refrigeratâ in frigido, gelatina in summitate liquoris supernatat, & hæc dicitur gelatina simplex, vel fieri potest evaporando decoctum cornu cervi ad gelatinæ concretionem; fit etiam acidulata, quandò scilicèt liquor vel in decoctione, vel post filtrationem sufficienti quantitate spiritûs vitrioli, vel succi citri impprægnatur. Dissolvitur uncia una cochleari super ignem, soluta injiciatur potûs ordinarij lib. j. vel dissolvitur in julepis alexipharmacis, ut de galegâ, carduo sancto, scorzonerâ, vel uti possumus pro reliquorum alexipharmacorum vehiculo. Proficua est Gelatina cornu cervi in febribus malignis, acutis, infantibus pro expellendis variolis, & morbillis, ac morbis malignis, ubi opus est expulsione, & blandâ corporis ad diaphoresim dispositione, Præterea hæc gelatina valdè convenit in diarrhœâ, & dysenteriâ epidemicâ, & malignâ in potu dissoluta, vel dissolvitur in syrupo cydoniorum, coralliorum, de symphyto, vel myrtino, quoniam tales adstringunt. Sint quædam recepta in tyronum gratiam:

℞. *Corn. cerv. spagyr. præp.* ʒj.
stibij diaph, ʒß.
perlar. præp. ℈ij.
Magist. ocul. cancr. ʒj.
m. pro tribus dosibus.

Vel

℞. *C. C. sine igne præp.* ℈ij.
cinnab. antimonij ℈ß.
magist. corall. ℈j.
camphoræ gr. j.
m. detur in jure pulli.

Vel

℞. *Salis volat C. C.* ℈j.
salis volat. card. sancti scrup. ß.
sulph. aurat. diaph. gr. vj.
salis volatilis succini gr. iv.
m. propina in cochleari syr. de galegâ.

Vel

℞. *Bezoart. mineralis gr.* v.
salis volat. c. c. gr. xii.
diascord q. s. m.
f. pilul. j. *& deauretur.*

Vel

℞. *Spiritûs c. c. succinati,*
misturæ simplicis ana ʒß.
m. detur in julepi de scorzon ℥j.

Vel

℞. *Spiritûs cornu cervi* ʒß.
nitri antimoniati scr. j.
gelatinæ c. c. ʒij.
spiritûs fulig. acidi volatil. ʒß.
m. & exhibe in syr. de card. sancto.

Ebur alexipharmacum est, non minùs quàm cornu cervi, præparatur, ut de cornu cervi diximus, aut spagyricè, vel cum igne. Spagyricè præparatum est diaphoreticum, & effervescentias febriles sistit; ideóque febribus ardentibus, & præsertim malignis illud commendamus, ut

℞. *Eboris spagyricè præp.* ʒj.

anti-

antimonij diaphoretici scr. j.
m. & *cum syr. de galegâ, vel card. sancto,* & *cum aquis appropriatis propina.*

Ex ebore etiam fit gelatina, spiritus, oleum, & sal volatile, ut de cornu cervi diximus.

Unicornu verum in multo usu est in morbis malignis, peste, febre malignâ, variolis, morbillis, similibusque alijs morbis. Dosis est à scr. ß. ad scr. j. & ʒß. Præbetur magno cum fructu, & præcipitat egregiè, ac sudorem movet.

Unicornu fossille quò ad vires unicornu verum æmulatur, nàm cum alijs debitis combinatum in febribus malignis diaphoresi opus habentibus, & præsertim in variolis, morbillis, & petechijs cum cervinis associatum egregium est.

Familiare est nobis unicornu fossile, quia in aliquibus nostris regionibus è terrâ foditur, sed rarissimum est unicornu verum apud nos, cùm ex Indiâ asportetur, undè solùm in Regum, & Magnatum domibus reperitur. Hinc nos perpetuò Deo gratias agere debemus, qui in unicornu veri inopiâ, cornu cervinum tanquàm optimum quid pro quo, & succedaneum ubertim concedere dignatus est, & eâdem potitur virtute.

Lapis Bezoar est summæ virtutis alexipharmacæ; Bezoar enim est vocabulum Persicum, & significat id, quod venenis resistit, & ad hujus imitationem nos appellamus essentiam bezoarticam, tincturam bezoarticam, pulverem bezoarticum &c. non lapidis bezoar ratione, quia nullus ingreditur, sed ob similem virtutem diaphoreticam, & venenis resistendi. Reperitur hic lapis in primo ventriculo capræcervi, qui vocatur Omasius; dicitur hoc animal Capracervi ob similitudinem, quam ferè habet cum caprâ magnitudinis, & proprietatum ratione, & partim cum cervâ ratione figuræ. Hæ capræcervi tàm in Indiâ Orientali, quàm Occidentali inveniuntur, unde lapis bezoar duplex est, unus Orientalis, alter Occidentalis, verùm non datur cervorum genus in quo talis lapis non reperiatur, qui pro lapide bezoar venditatur. Lapis bezoar in Indiæ tàm orientalis, quàm occidentalis capris beneficio fermenti acidi volatilis est substantia mucilaginosa, & residua in ventriculo. Hic lapis totus alexipharmacus est, potenter venenis resistit, & egregiè per sudorem expellit, has virtutes habet bezoar ex duplici ratione, primâ ob virtutem præcipitantem, secundâ ob alexipharmacam; virtus præcipitans provenit à sale nitroso, alexipharmaca à plantis, hæ námque capræcervi, quæ lapidem bezoar generant, pro ordinario alimento contrayervâ, alijsque plantis bezoarticis vescuntur. Mirificas habet vires in depellendis venenis ob vim alexipharmacam, sudorificam, vel saltem diaphoreticam, & hinc febribus malignis, petechialibus, variolis, morbillis, cæterisque malignis, & epidemicis morbis apposité convenit. Dosis orientalis à gr. v. ad vj. apud vulgares præscribitur, verùm in tàm parvâ dosi parùm, aut nihil operari potest. Nos à scr. ß. ad scr. j. præscribimus, & occidentalis dosim semper ingeminamus. Exhibemus Lapidem Bezoar in aquâ scorzoneræ, cardui sancti, bardanæ, &c. Admonitos ta-

men volumus vulgares medicos, ne lapidem bezoarticum alijs medicamentis ex pluribus ingredientibus conflatis immisceant, quia quandóque unum alterius virtutem obtundit, & sic juxta facultatem, qua potiuntur, quòd aliàs evenit, quandò medicamenta separatim exhibentur, ac proindè cum *Anselmo Boëtio* dicimus: *Suadeo itàque, ut nobile istud medicamentum* (de lapide bezoar loquitur) *perpetuò solum, si ejus certum commodum desideretur, exhibeatur.*

Cæterùm hodiè ex hujus lapidis exhibitione nullum sensibilem effectum observare potuimus, ac proindè huic lapidi magna fiducia adhiberi non debet, quia cùm sit illius pretium auro carius, quamplurimi propolæ in eo adulterando strenuè student, ut vix alios quàm adulterinos hodiè habere possimus; & inter centum lapides bezoar apud nos vix unus reperiatur, qui sit genuinus, & adeò apud nos Italos sunt copiosiores, & frequentiores, quàm ut non sint in natali solo. Cujus rei testimonium indè elici potest, quod rerum Indicarum scriptores testentur lapidem bezoar apud ipsos Indos rarum, & magni pretij esse; cùm apud nos tamen magna ubertas, & satis vili pretio constet, & hac de causâ in contemptum, vel saltem in maximam suspicionem etiam genuinus devenit. Hinc patet maximam partem adulterari, & falsificari, undè evenit, quòd sæpiùs irrito usu sit præscriptus lapis bezoar.

Tantum est impostorum artificium in adulterando lapidem istum, & tanta in cognitione, & electione difficultas, ut verus à falso vix possit cognosci, & discerni. Varij sunt modi ab auctoribus propositi, quibus hic verus lapis cognoscitur, sed semper formidinem involvunt; unus tamen præ alijs modis minùs mendax videtur: Lapis ponderetur, deindè in aquam communem demergatur, in qua per aliquod temporis spatium relinquatur, post quod eximatur, & optimè abstergatur, si idem pondus, antequàm erat injectus, habeat, pro veraci habendus est; sin verò pondere est auctus ab imbitu, ceu falsus rejiciendus est; lapis enim bezoar ità compactæ consistentiæ est, ut nullo modo humorem imbibere, & nullam ex eo ponderis alterationem acquirere possit: falsus verò non ità compactus est, & propter porositatem in pondere augetur. Verum enimverò hic modus non est tutus, nàm omnes lapides humiditatem contrâhunt præter silices, qui nimis duri, & compactissimæ consistentiæ sunt, modò lapis bezoar tantam duritiem, & densitatem non habet, imò in aquâ degens non solùm humiditatem concipit, & consequenter in pondere augetur, sed si diutiùs degat in aquis, dissolvitur, ut *Monardes* observavit. Est & aliud experimentum, quo adulteratus ab ingenuo discriminatur: Parum lapidis abraditur, & supra accensum carbonem projiciatur, si falsus, statim misturæ odor percipitur, si verus, nullum spirat odorem, & hic est germanus tutusque modus lapidis imposturam discernendi. Verùm lapides bezoar non esse opificio extructos non sufficit, quia adulterini estò diligenter inspiciantur, genuinos repræsentant, & quantumvis sub experientiæ torturâ ponantur, semper dignoscendi.

di modis respondent; non enim desunt paribus notis alij lapilli, qui tamen nullis viribus sunt præditi, undè impossibile impostorum versutias effugere ducimus. Unum tantùm infallibile experimentum habemus, quod est bonitatis index ad verum lapidem bezoar discernendum, & à *Boëtio* adducitur his verbis: *Nullum tamen certius probitatis indicium, quàm si venenum homini, aut cani detur, & oblato pulvere evadat.*

Ob tot difficultates, quibus lapis bezoar involvitur, & verus in natali solo vix obtineri potest, quia rarus, & carus, in suspicionem venit, & nunquàm à recentioribus præscribitur, quia si adulteratus, febris crescit eundo, vel virus in præcordia serpit, & æger vanâ lapidis bezoar spe delusus cum Charonte de naulo paciscitur. Si verò quandóque facto experimento, ut suprà cum *Boëtio* diximus, verus habeatur, tantùm Magnatibus præbeatur, quia pretiosus; pauperibus tamen pro bezoar sufficient cornua cervina, quæ nobiliora sunt lapide bezoar, ut apertè testatur *Rulandus*. Nos ut in portu navigemus, pro bezoar utimur bezoartico minerali, stibio diaphoretico, sulphure aurato diaphoretico, cinnabari antimonii, & alijs alexipharmacis suprà à nobis descriptis, vel pro infimæ sortis languentibus, medicamentis ex cornibus cervi paratis. Itèm pro lapide bezoar contrayervam substituimus, hac enim pro communi alimento capræ-cervi vescuntur, & bezoar generant. Similiter pro lapide bezoar exotico commodè substitui potest calculus humanus, qui reverà lapis bezoarticus microcosmi est, & egregius in sudore ciendo, quia non minùs malignitati resistit, nec minus in febribus malignis, & pestilentibus convenit, quàm verus lapis bezoar orientalis, imò in ipsâ curandâ peste præfertur etiam lapidi bezoar orientali, id quod expertum fuit modernorum Anglicorum experientiâ in ultimâ peste Londinensi.

Hadrianus Amynsicht in Armamentario Chymico cui nostram adjunximus Mantissam, Bezoar potabile per resolutionem, & extractionem lapidis bezoar describit, quod productâ oratione ad febres malignas, epidemicas, petechiales, pestilentes, variolas, morbillos, cæterosque morbos venenatos commendat. Et *p.* 28. *Magisterium lapidis bezoar* per resolutionem, & præcipitationem designat, quod in omnibus affectibus, & symptomatibus malignis, & contra omnia venena cordi infesta, præsertim ubi qualitas calida, & putredo deprehenditur, adeóque in alijs omnibus, ubi lapidis bezoar usus laudatur, extollit. Verum enim verò magna fuit Hadriani simplicitas, & credulitas in horum medicamentorum præparatione; non enim lapidem bezoar in natali solo esse rarum, & cariorem auro, nec impostorum fallacias in adulterando bezoar, nec alios lapides paribus notis consideravit; nec præterea lapidem tàm integrum, quàm in pulverem redactum, tàm in formâ potabilem, quàm in magisterium præcipitatum non desinere esse lapidem, & eundem esse lapidem contemplatus fuit. Insuper Hadrianus, quia bezoar cum spiritu acido conficit, potiùs hujus lapidis vires destruit, quàm exaltat.

Post lapidem bezoar in Regno animali se tandèm offert vipera, quæ, quia tota alexipharmaca, & bezoartica est, insignes obtinet dotes in morbis malignis, & venenatis quibuscumque, tàm in febribus malignis, & pestilentialibus, quàm in specie quandò jàm usque eò res devenit, ut pulsus deficere videatur. Ex viperis fiunt salia theriacalia, seu salia volatilia viperarum, quæ sunt magni usus, & efficaciæ in morbis malignis, venenatis, febribus malignis, & contagiosis, imò in ipsâ peste egregiè conferunt à gr. v. vj. ad scr.ß. vel sola, vel addito camphoræ grano in aquâ appropriatâ, ubi summa viget malignitas. Itèm essentia viperina ejusdem, & majoris energiæ paratur. Similiter pulveres ex viperis, qui vocantur pulveres bezoartici animales. Nos in febribus malignis jus consumptum ex viperis cum pullo paramus magno cum febrientis juvamine. Sed de Viperis opiparè tractavimus. *De Vulneribus ex venenato morsu inflictis.*

Eximia fit ex Viperis *Tinctura diaphoretica ex tribus principiis chymicis* descripta à celeberrimo nostri temporis *Andreâ Battimelli in Auctuario Hadriani à Mynsicht*, cujus receptum hùc adducere maximi momenti existimamus ob iteratas experientias:

℞. *Salis volatilis viperarum, salis volatilis cornu cervi ana* ℥j. *m. & serva. Deindè*

℞. *Spiritûs Viperarum, spiritûs cornu cervi ana* unc.ij. *m. & serva. Postmodum*

℞. *Olei Viperarum, olei cornu cervi ana* unc.iij. *m. & his mistis superfunde spiritûs vini optimi* unc.iv. *& statim solventur. Hoc peracto, accipe spiritum viperarum, & cornu cervi, & conjunge cum solutione oleorum, & per Retortam destilla, & habebis sulphur cum Mercurio maritatum. His peractis, accipe salia volatilia superiùs servata, quibus superfunde sulphur, & Mercurium, & claude vas Hermeticè, & digere per mensem chymicum, & jàm facta est trium principiorum S. salis, sulphuris, & Mercurij unio, & nostra Tinctura diaphoretica completa est.*

Hæc nostra Tinctura diaphoretica summum alexiterium est in febre malignâ, epidemicâ, petechiali, omnibus morbis epidemicè grassantibus, & omnes alios ex dictis malis enascentes, & omnia prava symptomata ex illis promanantia restinguit; variolas, & morbillos cum symptomatum lenimine deturbat. Omnes pestiferas infectiones, auras venenatas, & cujuscumque generis venena maximè cordi infestas per sudorem, vel insensilem transpirationem eliminat, & principes munit partes. Tandèm in omnibus morbis, qui per diaphoresim sunt sanabiles est specificum medicamentum. Reliquas hujus tincturæ vires apud eundem legite. Dosis scr.ß. ad scr. j. in liquore appropriato.

Hæc pauca medicamenta contra febres malignas ex inexhausto naturæ ærario, & triplici ejus Regno hausimus, alia alijs autoribus partim descripta sunt, & alia partim alijs describenda relinquimus. Remanet tantùm, descriptis internis, externa describere medicamenta juxta vulgarium medicorum consuetudinem, ità sunt Oleum scorpionis Matthioli,

quo tanquàm alexipharmaco pulsus temporum, manuum, & pedum liniunt. Unguentum rosaceum, aut refrigerans Galeni, quo renes, superpositis vitium folijs, inungunt ad febrilem temperandum calorem. Epithemata, quibus cor contra pravitatem roborant, & alia hujus farinæ describunt quę omnia recensere ignavum esset opus.

In febre malignâ magna symptomatum habenda est ratio; hæc enim morbum sequuntur, velut umbra corpus, & quandóque adeò atrocia associantur, ut non contemptâ febre, necesse sit his succurrere, cùm scilicèt ex eorum violentiâ vitæ periculum immineat, ita sunt nimiæ virium prostrationes, quæ maximoperè urgere dicuntur. Ità sunt vigiliæ, deliria, alvi fluxus, vomitus, cardialgiæ lipothymiæ, sitis, linguæ ardor, nigredo &c.

Magnæ virium prostrationes confortantia exigunt, quæ in animi defectione ægros reficiunt, & spiritus roborant, vitales; hæc roboratio duplex est, una quæ substantiam morbi diuturnitate, & longâ corporis inediâ exhaustam concernit, & hæc ad succos, & sanguinem regignendos pertinet; altera, quæ repentinam animi defectionem respicit, quæ interdùm in plenâ corporis succulentiâ à venenatis, malignis, & cordi infestis vaporibus irruit, & hæc confortandum docet.

Confortantia, quæ corpus à morbo extenuatum respiciunt, è culina petenda sunt, & æger potiùs coqui, quàm medici operâ indiget: Sed *Corpora longo tempore extenuata oportet sensim reficere, brevi verò breviter*, *aph. 7. sect. 2.* Hinc *facilius est potu refici, quàm cibo aph. 11. sect. 2.* Undè mirificè jura consumpta conducunt, quia confertim, & celeriter nutriunt. *Consummatum* insigniter *confortans Hartmannus* describit

℞. Caponem, vel perdicem solùm, vel cùm parte aliquâ carnis vitulinæ, in minutissimas partes conscinde, & ossa in mortario conquassa, & in phialam aptam vitream, vel stanneam inde cum pauco cinnamomo, phialam exactè claude, & in catinum aquâ fervente plenum pone, ut per tres horas bulliat aqua. Hinc carnem exime, & liquorem exprime, qui est optimi saporis, & odoris, statimque congelatur, caro verò est dura, & insipida, liquoris cochl j. vel ij. per se vel cum alio jusculo exhibetur.

Vires, quæ repentinâ animi defectione exolvuntur à venenatis, malignis, & infestis cordi vaporibus, roborari debent medicamentis alexipharmacis, cordialibus, & stomachicis, præsertim spirituosis, & volatilibus, quæ odoretenùs, vel adhùc in stomacho degentia cordis arcem, aliasque præcipuas partes, & totum corpus contra malignos, & venenatos insultus roborent, hujusmodi est *Vini spiritus*, qui summè cordiale, & diaphoreticum existit, in cujus defectu *Vinum generosum*, quod semper ad manus in domibus paratum habetur, substitui potest. Spiritui vini succedit *Aqua cinnamomi lactiginosa*, quam pharmacopolæ lactiginosam redduut benzoës infusione: Vel substituimus *syr. vel julep. de cinnamom.* sed maximè ad restaurandas vires, & cortuendum confert *oleum cinnamomi*

adi-

ad ij. vel iij guttas in aliquo vehiculo. Itèm *Elixir proprietatis Paracelsi à* scr. ß. *ad* scr. *j.* in convenienti vehiculo. *Hadrianus Amynsicht* multa corroborantia in Armamentario describit, ut *Elæosaccharum citri*, *Gemma vitæ*, *tinctura coralliorum*, *Diacinnamonum Regium*, *Trochisci cordiales*, & quamplurima hujus farinæ, quæ omnia sunt medicamenta in forma. Apud vulgares in magno usu est *Julep. Gemmatus*, sed reverà magna impostura pro ægrotis, non verò pro pharmacopolis. Apud recentiores decantatur *Tinctura Alkermes*, *Hyacinthi &c.* sed præstat illa, quæ est nostræ descriptionis, ut

℞. *Confect. Alkerm. vel.*
confect. Hyacinthi unc. j.
aquæ ardentis,
pomor. redolentium,
vel alterius aquæ stillatitiæ ana ℔. ß.
spiritûs vitrioli ℥. j.
digere, & decanta.

Eodem prorsùs modo paramus tincturas ex alijs officinarum electuarijs v. g.

℞. *Confect. Cinnam.* unc. j.
aquæ ardentis ℔. ß.
m. omnia in phialâ, quam exactè claude, & digere, liquorem tincturâ imprægnatum decantatione à fecibus libera, quem syrupis appropriatis admistum exhibe.

Magnarum virium est Aqua confortativa usitata, cujus confectio est:

℞. *Aquar. cerasor. nigr.*
rosarum,
boraginis,
buglossi,
flor. violar.
tiliæ ana unc. vj.
cinnam. opt. ℥. ß.
margarit. or præp. ℈. ij.
corall. albor præp. ʒ. j.
cornu cervi præp. ℈. iv.
confect. manûs chrísti perlatæ ℥. v.
m. ad vitrum pro usu.

In omni virium debilitate, & languore exhibetur, spiritus animales puriores reddit, sensuum internorum, & externorum organa reficit, atque ità generale quasi confortans omni ætati, sexui, & morbo accommodatum existit.

Præ cæteris confortantibus eminent *balsamus sanguinis humani*, & *elixir sanitatis*, quæ in *nostrâ Mantissa* descripsimus, quam videte.

Inter omnia alia confortantia præstantior non reperitur *spiritus fuliginis* à guttis vj. ad scr. ß. *oleum ejusdem* à guttis ij. ad iij. *Sal fuliginis* ejusdem ponderis, & exhibetur in Vino, vel alio convenienti liquore. Est tantæ efficaciæ, & energiæ, ut si ejus guttæ, vel grana tria in aceto agonizanti exhibeantur, mirificè, & incantamenti instar reparant vires, exsuscitant, quasi illius animam ab inferis revocant: non secus ac lampas propter olei defectum si ad extinctionem ruit, oleum reaffundatur, ad pristinum redit fulgorem. Hinc imminentis mortis, vel futuræ sanitatis experientiam observare licet: Si sudor post exhibitum oleum, vel sal copiosiùs emanârit, indubitatum erit sanitatis, vel convalescentiæ signum, sin secùs mortis.

Spiritus sanguinis humani cum suo sale volatili maximas languentes, & morti proximos restaurandi, & vivificandi vires obtinet; est enim hic spiritus vitæ nostræ spiritui simillimus,

quia

quia à sanguine elicitus fuit, in quo nostræ vitæ spiritus residet, & facilè spirituum defectum reparat. Verùm hodiè propter subdolam impostorum vafritiem vix non dubitabilis reperitur, & hac occasione nobis in mentem venit quidam medicus chymicus, ut ipse dicit, qui ab amico interrogatus, quò peteret? Tabernam carnariam, ad mercandum bovis sanguinem, ut sanguinis humani spiritum efficeret, respondit. Sed hoc est minus, & minus, & tolerandum malum; pharmacopolarum nullus sanguinis humani conficit spiritum, quia proscripta est à chymicis phlebotomia, tùm quia laudabilis non profunditur, nec in quantitate peccare potest caritatis gratiâ, tùm quia totus temeratus lue Venereâ, vel affectione hypochondiacâ, vel alijs languoribus, & tamen latè reperitur? Sunt nostrates pharmacopolæ sicut diabolus, qui non habet, & vendit lanam. Vendunt isti spiritum ex calce vivâ, sale armoniaco confectum, quem pro sanguinis humani spiritu vulgarium medicorum grex internè exhibent, cùm tantùm externè odoretenùs usurpari debeat; est enim spiritus salis armoniaci vitæ nostræ maleficus, & infensus hoc modo confectus.

Vigilia nimia in febribus malignis tunc fit, cùm febrile fermentum spiritus animales immoderato agitat motu, isti cerebrum implent, nervorum valvulas patulas reddunt, & continuo affluxu in corpus influunt. Immoderatæ itáque vigiliæ medendum est, ne deliria, & virium exolutiones succedant; ea propter nimiæ vigiliæ succurrit laudanum opiatum, sed semper propter malignitatem aliquod alexipharmacum admisceri oportet, ut

℞. *Syr. corall.* ℥. ß.
aquæ papav. alb. ℥ij.
Stibij diaphoretici scr. ß.
sacch. perlati ʒ. ii.
laudani opiati gr. ij. m.

& cochleatim exhibe singulo horæ quadrante, donec somnus concilietur.

Vel.

℞. *Diascord: fracast.* ʒ. ß.
corn. cerv. spagyr. præp. q. s.
f. pilul. iij. & deaurentur.

Cæterùm nos nostrum laudanum opiatum præbemus, quia alexipharmacum est simul; Verum enimuerò in opiatorum exhibitione maximâ cum cautelâ procedendum est, ne soporosa affectio succedat. Præterea opiati usus dissuadetur ægris nimis debilibus, & impuritate ventriculi laborantibus, & præsertim si crisis immineat, quia plus nocumenti, quàm emolumenti ab hoc expectandum est. Si vigilia non admodùm excesserit, emulsionibus ex seminibus frigidis tollitur, ut

℞. *Syr. de nymphæâ* ℥. j.
semin. melonum ℥. ß.
papav. alb. ʒ. j.
lactucæ scr. j.
f. emuls. in aqua lactucæ ℥. iij.

& exhibe; sanguinis enim æstum, & fermenti febrilis acrimoniam temperant, assiduum spirituum influxum impediunt, & vigilias subindè compescunt.

Ad vigilias refrænandas vulgares Galenici cataplasma applicant plantis pedum ex cucurbitis recentibus contusis, folijs sedi majoris, lactucæ, & similibus. Itèm conferre dicunt pe-

pedum lotiones ex decocto herbarum refrigerantium; Sic enim frigiditatem per nervos cerebro communicari credunt.

Delirium in febre fit à scorijs sulphureis, acribus, salinis, & acutis in massâ sanguineâ intermistis, à quibus spirituum varia, & confusa in cerebro agitatio excitatur; subtiliores, & fervidiores redduntur spiritus, agiliores quidèm, sed simul confusiùs, & perturbatiùs in cerebro agitantur, & huic agitationi semper vigiliæ pertinaces præcedunt, & perpetuò in febrium continuarum incremento, aut in principio statim ipsius statùs delirium affligere solet, ubi maxima est massæ sanguineæ effervescentia. Ex inconditâ spirituum agitatione in cerebro varia, & inanis cohærentia oritur, & diversa phantasmata ab animâ offeruntur, ut inconditi sermones, fletus, flosculorum, qui nuspiàm sunt, collectiones, muscarum venationes, variæ artuum motiones &c. donec aucto, & nimis impetuoso spirituum motu, tandèm convulsiones sæpè lethales superveniunt, aut donec spiritibus non tantùm absumptis, vel incondito narcoticorum usu fixatis, delirium in lethargum, vel in affectum caroticum mutetur.

Pro delirij curatione scoriæ sulphureæ, salinæ &c. eliminandæ sunt diaphoreticis, & alexipharmacis; inordinata spirituum agitatio opiatis sistenda; & sanguinis febrilis incendium compescendum præcipitantibus, vulgò refrigerantibus dictis, vel sanguinis effusione. Hæc medicamina simul maritanda utplurimùm sunt, ut unà tribus satisfaciamus indicationibus, & horum maxima pro delirio sedando spes in opiatis reponenda est, & omnibus alijs frustrà tentatis, tutiùs ad opiata, tanquàm ad sacram anchoram confugimus, quæ vix penè nunquàm fefellerunt; nàm diaphoretica sunt, scorias educunt, spiritus animales concitatiores, & inordinato motu furentes ad quietem reducunt, sanguinis massam nimis ebullientem compescunt, & naturam viribus defectam reficiunt, & eâdem operâ placidâ quiete restaurant: Verumenim verò tutius est ægrum à delirio præcavere, quàm idem curare, opiata itaque vigiliarum tempore adhibeantur præstat, quàm ubi æger delirus evasit. Certum est opiata legitimè adhibita esse magna remedia, & optimè commendantur in delirio febrili: verùm si tempore non opportumo, aut non legitimè parata adhibeantur, plus obsunt, quàm prosunt, & si spiritus furentes non compescant, eorum motum non refrænent, delirium potiùs pejorant, cùm opium somnia turbulenta, & terrifica inducat; Si verò opiatis spiritus nimiùm figas, metus est, ne per opiata in lethargum delirium convertas. Cùm enim spiritus in delirio sint admodùm volatiles, & subtiles, & simul propter motum continuum aucti sint pauci, ex auctâ narcoticorum dosi facilè in lethargum, sive carum permutari potest, obstructis nervorum valvulis, per quas spiritus in corpus affluunt, & hæc permutatio est periculosissima.

Delirij itaque curationi hæc præscribere solemus, quæ furentes spiritus animales ad placidam disponunt quie-

quietem; ſcorias reſolvunt febriles, diaphoreſim aperiunt, & ſanguinem in citatiori motu retardant:

℞. *Bezoartici mineral.* ſcr. ß.
nitri antimoniati ʒ. j.
magiſt. perlar. or. gr. vi.
tinctura corall. ſcr. ß.
ſyr. de nymphaâ ℥ *ß.*
aqua endiviæ ℥. ij.
laudani opiati gr. ij. m.

Obſerva tamen, quòd opiata in primâ exhibitione in minori doſi præſcribimus, dein ſenſim ad majorem progredimur, & cochleatim diſſoluta cum alijs medicamentis eundem affectum reſpicientibus exhibemus.

Vel.

℞. *Syr. de papav. alb.* ℥. *ß.*
tinctura anodyna Zvvelferi ʒ. j.
eſſentiæ hyperici ſcr. *ß.* m.

Vel.

℞. *Stibij diaphoretici,*
oculi cancr. ana ſcr. *ß.*
camphora gr. j.
nitri perlati ſcr. j.
ſyr. papav. alb. unc. j.
nepenth. Quercet. gr. ij.
diſſ. in aqua lactuca unc. ij. m.

Vel.

℞. *Syr. papav. errat.* unc. j. *ß.*
ſcordij fracaſt. ſcr. iv:
diamarg. frigid. ſcr. j.
confect. Hyacinth. ʒ. j.
magiſt. corall. ʒ. *ß.*
aquæ anagallidis unc. v.
m. detur cochleatim.

Vel.

℞. *Syr. papav. alb.* unc. j.
ſang. hirci ʒ. j.
extract. hyperic. ſcr. j.
laudani opiati n. d. gr. iv,
tinct. ſmaragd. ſcr. *ß.*
aquæ anagallidis unc. iv. m.

Exhibemus quandóque emulſiones ſimplices, vel ſomniferas ex quatuor ſeminibus, ut dicunt, frigidis majoribus, ſemine papaveris albi, lactucæ cum anodyno minerali in aquâ Nymphææ, anagallidis, vel ſonchi, quæ edulcorari poſſunt cum ſyrupo de Nymphæâ, vel ſaccharo perlato.

Interim externa non negligenda ſunt epithemata refrigerantia, & præcipitantia, quæ fronti, & ſincipiti applicari debent ex herbis recentibus *portulacæ*, *ſedi majoris*, *lactucæ*, *florum roſarum*, *nymphææ*, *camomillæ*, *meliloti* parata. Ridiculum planè fuit, quod in ægrotâ febre malignâ delirante obſervavimus: Devotus quidam Galenicus abraſo ægræ capiti melonem aqueum per medium diſſectum impoſuit, delirans ægra unà riſum, & animi angorem ſuſcitabat, haſta in ejus manu deficiebat, & altera Pallas videbatur, & tamen ejus Palladis arcem flammeus Vulcanus urebat. His parùm, aut nihil proficientibus, ad cataplaſmata narcotica deveniendum eſt. A *Zacuto Luſitano* tanquàm expertum commendatur *decoctum radicis mandragoræ*, *& hyoſcyami* cum ſimilibus externè applicatum. Mirificè confert *ſuccus cancrorum fluviatilium vivorum expreſſus*, & fronti applicatus, ſed potentiùs operatur *idem cancrorum ſuccus cum aquâ ſpermatis ranarum* miſtus, & fiat cataplaſma, vel

℞. *Aquæ ſpermatis Ranar.* unc. viij.
ſucc. cancr. fluv. contuſ. expreſſ. unc. ij.
opij aceto correcti ʒß.
camphoræ,
croci ana Scr. ß.
m. pro epithemate.

quod cum duplicatis petijs fronti tepidè admove, nàm sic blandum conciliabis somnum.

Apud Galenistas in usu sunt varia animalia, ut anates, palumbes, pulli, galli, catuli &c. viva per pectus dissecta, & calentia statim cum omnibus interraneis sincipiti, aut toti capiti abraso applicant, & ità applicato animali superponunt lintea, vel culcitram, ne calor cesset, & uno remoto, post hoc subitò applicatur aliud, & id aliquoties continuandum. Verùm apud optimæ notæ medicos hæc animalium carnificina in desuetudinem abijt. Mirum, inquiunt, in modum hæc animalia delirantibus, & phreneticis auxiliari, & reverà horum calor, & vapor blandus, & subtilis exhalat, qui maximè nostris poris est amicus, & convenientissimus ad obstructiones in illis facilè tollendas. Nonnulli venæ sectionem instituunt, & quò citiùs, eò meliùs, verùm quia adest febris maligna, in principio sine tanto discrimine celebrari potest illis cautelis, quas medici sciunt, & quò ad locum notant, quòd si forsan aliqua sanguinis evacuatio suppressa præcesserit, ut in puerperis, in partibus inferioribus in talo, & postmodùm in brachio secanda est vena, sed arteriotomia præstat.

Pro affectu lethargico, & comatoso sæpiùs expergefaciendi sunt ægri, & naribus *nodulus ex camphorâ, aut rutâ aceto madidus* objici potest, vel *succus nasturtij aquatici* ijsdem injici, sed præstat *spiritus salis ammoniaci* odore tenùs. *Vesicatoria* quoque pro vessando, & excitando ægroto brachijs, & etiam pedibus applicari possunt. Vel sequens medicamentum fronti applicandum est, ut

℞. *Thuris*,
bacc. lauri,
piperis nigri ana unc. ß.
subigantur probè cum ovorum albumine, & q. s. fronti imponatur, & somnolentiam arcebit. Verùm vanida sunt hæc medicamenta, nisi mala somni radix tollatur, nàm comatosus dormit, non quia somno indiget, sed quia malè se habet.

Ad alvi fluxum compescendum præter in nostrâ *Trutinâ lib. 4. cap. 11.* adnotata, ea medicamenta, quæ malignitatem oppugnant, & unà alvinum fluxum sistunt admiscenda sunt, & præsertim *Diascordium Fracastorij*, & ità unâ fideliâ duos dealbamus parietes, undè in tyronum gratiam, & eorum, qui juxta proverbium, sine cortice natare non possunt, hæc recepta subnectimus, ut

℞. *Diascord. Fracast.* ℨj.
extract. tormentillæ scr. j.
magist. corallior. ℈ß.
dulced. Martis gr. xIII.
syr. plantag. unc. j.
aquæ ejusdem plantag. unc. ij. m.
capiatur pro libitu.

Vel

℞. *Syr. de succ. myrtill.* unc. ij.
corn. cerv. spagyricè præp.
stibij diaphoretici ana scr. ß.
philonij Persici ℨj.
margarit. præp. scr. ß.
decoct. tormentillæ unc. iiij. m.

Vel

℞. *Myva cydonior. aromatic.* ℨj.
pulv. tormentillæ scr. ß.
nepenth. Quercet. gr. j.
terræ sigillatæ,
cryst. montan. præp. ana scr. j.
ocul. cancr. fluv. scr. ß.

gran.

gran. chermes gr. xii.
nucis mosch gr. vj.
elæosacch. citri gr. aliquot.
facch. perlati q. f.
cum fyr. de symphyt.
f. boli pro duabus dosibus.

Vel

℞. *Diascord. Fracast.* scr. j.
lacrym. sang. drac. scr. ss.
essentiæ croci Martis gr. viij.
extract. tormentill. scr. j.
m. & cum syr. cydonior.
f. pilul. parvæ inaurandæ
pro una dosi.

Vomitus tollitur, si nimius sit, remedijs in nostrâ *Trutinâ lib.* 2. *cap.* 8. *De Nauseâ, & Vomitu* descripta, si verò paucus, & necessarius erit vomitus vel pro febris curatione, vel pro tollendâ cruditate à stomacho febris curationem impediente, promovendus erit nostro *Hippocras emetico*, vel alijs emeticis in hujus capitis initio descriptis.

Cardialgia compescenda est remedijs dictis in nostrâ *Trutinâ Medicâ*, quibus ea, quæ malignitatem respiciunt, admiscemus, & absorbentia, & præcipitantia adjungimus, & in alumnorum medicinæ gratiam sequentia in formâ describimus:

℞. *Eboris præp.* ʒss.
cinnab. nativ. gr. v.
margarit. præp. scr. ss.
diascord. Fracast. ʒss.
cum mucilag. sem. cydon. q. s.
f. pilul. parvæ deaurandæ
pro unâ dosi.

Vel

℞. *Corn. cerv. usti* ʒss.
ocul. cancr fluv. scr. j.
lapid. benzoar. gr. vj.
stibij diaphoretici scr. ss.
philonij Romani q. s.
f. bolus.

Vel

℞. *Bezoart. mineral. gr.* v.
magist. corallior. gr. viij.
terræ sigillatæ scr. j.
Laudani opiati n. d. gr. iij.
confect. alkerm. ʒ. scr.
spec. diarrhod. Abb. scr. ss.
syr. de mucilag. unc. j.
aquæ menthæ, unc. ij. m.

Lipothymia in febre malignâ pessimum symptoma est; terribilissimam enim mortis speciem præsefert, & facilè in syncopen transit, ac sæpiùs repetens de medio tollit. Provenit, ut diximus in nostrâ *Trutinâ Medicâ lib.* 3. *cap.* 2. *de Lipothymiâ, & syncope*, à sanguine, qui in corde coagulatur, & ad motum reddit ineptum, vel ab activiori sanguinis parte fixatâ; vel ab aliquâ nimiâ evacuatione sensili, vel insensili, vel utplurimùm in febre malignâ succedit à vapore maligno, & aurâ venenatâ, qui vitæ spiritus suffocat.

Lipothymiæ succurrit *spiritus vini, citri, cerasorum nigrorum*, vel aliquod oleum odoratissimum stillatitium, ut *angelicæ, cinnamoni, citri, caryophyllorum*, vel ex eis parata *balsama caryophyllorum, cinnamomi, vitæ n. d.* quæ naribus illini debent; suavi enim fragantiâ spiritus reficiuntur, & collapsæ recreantur vires, vel aliquot horum guttæ estò in ventriculum non ingerantur, sed palatum tantùm attingant, subitò hominem vivificant, à Lipothymiâ liberant, & hilariorem vitam spirare faciunt. Verùm lipothymia, vel syncope prout febris malignæ symptoma est, interna cardiaca, & quæ malignitatem obrun-

dunt, requirit medicamenta, ac propterea, quæ ſanguinem in corde coagulatum reſolvunt, & motum reſtituunt, ac malignum vaporem, auramque venenatam, & vitæ ſpiritus ſuffocantem abſumunt, reſolvuntque, pro qua re eorum, quæ in noſtrâ praxi exhibemus, formulas deſcribimus, ut

℞. Magiſt. corall roſati gr. vj.
ſalis perlarum or. gr. iij.
tincturæ alkermes n. d. ℨij.
bezoar. orient. gr. v.
ſalis volatilis ſuccini gr. iij.
ſpiritûs corn. cerv. gutt. viij.
ſalis ſang. hirci ℈ß.
tincturæ cinnam. ℨjß.
ſyr. flor. borag vel
exhilarantis Domini Laurentij ℥jß.
aquæ meliſſæ ℥ij. m.

Hujus hauſtûs unum, vel alterum cochlear per intervalla exhibeatur.

Vel

℞. Tinct. corall. gutt. vij.
ſpiritûs c. c. ſuccinati gutt. viij.
elæoſacch. citri gutt. vj.
elixiris Matthioli gutt. ix.
ſpiritûs theriacalis camphorat. ſcr. ß.
ſalis volatilis viperarum gr. v.
aquæ perlar. n. d. ℥ß.
ſyr. rubi Idæi ℥j.
aquæ pomor. redolent. ℥ij. m.
detur cochleatim.

Vel

℞. Ligni aloës raſpati ſcr. ß.
os de corde cervi gr. xij.
ſalis volatilis c. c. gr. vij.
lapidis bezoar. or. gr. v.
magiſt. perlar. or. ſcr. ß.
manus Chriſti perlatæ q. ſ.
ut f. bolus.

Vulgares cordis regioni varia epithemata in formâ applicant, quæ an proſint, in noſtrâ *Trutinâ* trutinavimus, & repudiavimus: aliquo tamen modo prodeſſe poſſunt, quatenùs mediante reſpiratione ingredientium odor attrahitur.

Sitis in febribus malignis moleſtiſſimum eſt ſymptoma, imò dirum inferni ſupplicium, ut de Tantalo fabulantur Poëtæ; nàm os cum ejus adjacentibus partibus urit, viſcera torret, angit, & evigilare facit, & nullo medicamine, niſi fonte levatur. Fit ſitis à corpuſculis ſalinis exaltatis, & ad fauces provectis, abſumpto latice à vehementiori ſanguineæ maſſæ æſtuatione, quæ laticem vaporetenùs ſollicitando, particulas exagitat ſalinas, quas ſub ſalſi halitûs formâ ad os elevat, undè ſitis, & ariditatis illuſio ibidem producitur. In his febribus ſitis ſymptoma eſt non contemnendum, nocet námque corporis nutritioni, & vires valdè dejicit. His in febribus ſequentibus remedijs reſtinguitur ſitis, attamen malignitatem reſpicientibus maritatis, ut

℞. *Limaturæ C.C. crudi* unc. iij.
ponantur in pupatellâ, & coque in aquæ fontanæ lib. viij.
ad duorum digitorum tranſverſorum caſum, adde tùm
Corticis citri recentis,
contrayeruæ,
rad. ſcorzoneræ ana m. j.
obtege vas optimè, remove ab igne, & probè obtectum frigeſcat, deinde cola, & adde
Spiritûs vitrioli, vel
ſpiritûs ſulph. ad gratiſſimam aciditatem, vel

ſalis

salis prunellæ ʒ iv.m.
& frigidè propina.

Vel

℞. *Aquar. sonchi,*
galegæ,
scorzoneræ ana unc. iv.
syr. de succ. limon.
de acred. citri
julep. rosati ana unc. j.
nitri antimoniati ʒ j. ſs. *vel*
spiritus salis dulcis, vel
spiritûs nitri dulcis
m. q. s. ad gratiss. aciditatem,
& cochleatim exhibe frigidè.

Vel pro divitibus

℞. *Aquar. borag.* unc. iij.
card bened lib. ſs.
rosac. unc. j.
Sacch. perlati unc. j.
succ. citri recent rexpress. q. s. m.

Propinari etiam ad sitim leniendam potest tinctura rosarum, vel violarum, & omnia acida; hæc enim salina corpuscula exaltata, à quibus talis fovetur sitis, abstergunt, & diluunt, & per urinæ ductus expurgant. Hac eâdem ratione eundem usum habent seminum frigidorum emulsiones, & præcipuè ubi vigiliæ molestant, & sitis angit; parari potest emulsio somnifera, ut

℞. *Amygdal. dulc. excoriat.*
sem. melon. ana unc. j.
papav alb. ʒ j.
lactucæ ℈ j.
f. emuls in aq. lactucæ unc. vj.
syr. de papav. albo.
de Nymphea ana unc. j. m.

sumatur frigida horâ somni à Cœnâ. Sed qui plura de siti desiderat, legat nostram *Trutinam lib. 3. cap. 6.* ubi ubertim diximus.

Hic admonitos volumus vulgares medicos, ne nimiâ siti abstinentiâ, quam nos execramur, suos jugulent febrientes, nihil enim bibere maximus cruciatus, & summa pœna siné juvamine, imò potiùs cum noxâ, quia tunc bibendi necessitas monet, & prodesse, ac nullo modo obesse, atque adeò potus sub pœnâ mortis vetitus, & rupta medici obedientiâ millies medenti attulit dedecus: intensam igitur sitim præ omnibus aliis aquea curant, quia salinas particulas diluunt, & ad urinæ vias deducunt. Quot potûs usus nostro corpori commoda præstat, quæ etiam juscula, aliaque, liquidiora alimenta præstare possunt, his breviter complectimur; vires namque ex humidi devastatione exolutas reparat. Insuper inservit ad cibos in ventriculo miscendos, liquandos, ad faciliùs undique coctionem suscipiendam, quia coctio fit inhumido, & ad ciborum essentiam per angustos vasorum meatus ferendam. Prætereà est sanguinis comes, ne in concretionem abeat, & est deputatus ad partium eluendas sordes. Prohibet tandèm, ne volatilis ciborum essentia corpori sustentando destinata, à calore accendatur.

Nigrities in linguâ fit mediantibus vaporibus fuliginosis ferventibus, causticis, & malignis ab æstuante sanguinis massâ cum expirato aëre elevatis, qui per pulmonum spiracula è cordis foco prodeuntes ad palati fornicem alliduntur, & linguam quasi reverberio feriunt, & nigredine quadam imbuunt. In linguæ nigredine ea interna conducunt medicamenta, quæ fervidiorem massæ sanguineæ agitationem benignioribus fixantibus subacidis compescunt, ità sunt

conservæ

conserva citri, syrupus rubi Idæi, arcanum duplicatum, lapides cancrorum, corallia rubra subtilissimè pulverisata. Topicè linguam obducimus linimento ex *sedo majori, succo cancrorum fluviatilium, mucilagine seminum psyllij, & lapide prunellæ.* Vel aufertur *aceto destillato, & saccharo cando cum aquâ stillatitiâ rosarum admisto.*

Linguæ ardor, & fervor fit, quandò ejus humiditas naturalis non tantùm absumitur, sed acescit, & à torrido calore velut elixatur, non aliter ac si à jusculo fervido elixaretur, & postmodùm scabra evadit, finditur quandóque à particulis acutis, quæ ejus continuitatem solvunt. Ardor, fervor, & fissuræ linguæ curantur medicamentis humectantibus, & lenientibus linguæ admotis, & in ore detentis, ità sunt mucilaginosa, in primis *mucilagines seminum psyllij, cydoniorum, malvæ, vel mucilago tragacanth. extracta cum aquis lactucæ, rosarum, sedi majoris, vel portulacæ,* ut

℞. *Mucilag. sem. cydon.*
psyllij extract. cum aquâ sonchi ana ℨij.ß.
syr. violar. ℥j.ß. m.

Exhibeatur parum per intervalla, & in ore detineatur.

Vel

℞. *Mucilag. sem. malv. extract. cum decocto hord.*
gelatinæ cornu cervi ana ℨ.ij.
sacchari perlati ℨ j.
succ. centr. fluv. ℥ j.ß.m.

Et includantur in serico raro, ligentur in noduli formam, qui detineatur in infusione aquæ rosarum, & sæpè lingua liniatur.

Vel

℞. *sem. cydon. sine cortice,*
cucumeris ana ℨ j.
papav. albi ℈ ij.
gummi tragacanth. ℨ j.ß
contundantur,
diamargarit frig ℥ j.m.

& cum mucilagine seminum psyllij aquâ rosarum extractâ, & albumine ovi fiant trochisci in ore detinendi.

Vel

℞. *Aquæ hordei,*
Sedi majoris ana ℔ ß.
syr. granator. dulc.
violar. ana ℥ j.
diamor. ℥ ß.
Lapid. prunell. ℨ j. ß.
f. gargarisma.

Sed sale prunellæ in aquâ sedi majoris dissoluto utilissimè lingua, & fauces abluuntur, ejusque particula absorberi potest, ut ad œsophagum simili ardore affectum perveniat. Optimum gargarisma erit lac caprinum, vel emulsio ex quatuor seminibus frigidis majoribus facta in aquâ senicionis, vel gargarisma ex cremore hordei diluto in aquâ lactucæ utiliter adhibetur.

Si verò nutrimentum degeneratum in quantitate non peccet, sed tantùm in qualitate, ut in epidemiis, & pravis aëris constitutionibus accidit, tunc febres producuntur, quæ absolutè malignæ dici merentur, ex eo quia medicum decipiunt, nàm primis diebus prava illa qualitas non manifestatur, resistiturque à partium solidarum naturâ, quæ cùm multitudine non graventur, parvifacere qualitatem demonstrant, ac pulsus boni erunt, urinæ bonæ, principesque facultates constantes apparebunt; tandèm in quarto, vel septimo prava qualitas,

superatâ

superatâ naturæ resistentiâ, in apertum veniet cum perniciosorum symptomatum multitudine.

In hujusmodi febribus eadem erit curationis methodus, quam suprà proposuimus; nàm eodem modo detergendum est nutrimentum degeneratum sive multum, sive paucum illud sit: unum tantùm advertendum est, quòd multoties cùm à copiâ non gravetur natura, qualitate pravâ illam stimulante, in furorem, calores vehementes, & excandescentias adigitur, undè sanguis in vasis vehementer fermentescens cor angit, & lacessit, additque afflictiones afflictæ naturæ; in hoc casu inter quartum, & septimum diem bis brachij vena secari potest, & vice qualibet dimidiam sanguinis libram detrahere, dummodò ad id concurrant corporis habitus plethoricus, urinæ rubræ, calor vehemens per universum corporis habitum, sitis, & virium robur. Harum febrium malitiam occultam præcognoscere medicus potest, si in principio in infirmo omnia benè se habeant, leviter febricitet, & tamen omnia corporis membra ità sint ad motum pigra, ut ad motûs corporis se vires non habere fateatur infirmus.

Verùm si nutrimentum degeneratum quantitate sit multum, & pravam tamen qualitatem non habeat, reumaticam cum miti calore pariet febrem cum raucedine, thoracis angustia, inappetentiâ, nauseâ, oris amarâ limositate, absque vehementi siti, urinis crassis, & pallidis, pulsibus contractis, sed pressis vehementer assurgentibus; his signis apparentibus existimandum est febrem in degenerati nutrimenti copiâ sine pravâ qualitate fomitem habere, quæ solâ coctione curatur, ac propterea neque medicamentum purgans, neque sanguinis missio huic convenit febri; utendum tamen est frictionibus, cucurbitulis, inunctionibus ex oleo amygdalino, oleo nucis moschatæ per expressionem vigorato, vel ex vino sublimato. Victus debet esse tenuis, & paucus, potus parcissimus, ambiens aër calidus, præterea diaphoretica sunt exhibenda, quæ suprà præscripsimus; hæc námque materiæ coctionem promovebunt, illamque disponent, ut naturæ motibus pareat: cùm verò coctionis signa apparuerint, tunc tutò purgans medicamentum exhiberi potest ad materiæ expulsionem.

Demùm si nutrimentum degeneratum neque multum in quantitatē erit, neque qualitatem adeò pravam habeat, vehementiorem excitabit febrem; quippè cùm natura materiam illam præter naturam circa se sentiat, & neque ab ejus qualitate, neque quantitate opprimitur, furere incipit, excandescit, calorem intensissimum excitat, sitim accedit, urinas subrufo colore saturat, alvum stringit, in accessionum incrementis vehementissimè pulsat; tandèm pejores sunt affectus, quos suis inordinatis motibus causat, quàm qui à primitivâ febris materiâ producuntur: his tamen furoribus apparentibus, non adeò timendum est medico, quippè motus naturæ vehementes irritamentum arguunt, non autem urgentis materiæ dominium, & superioritatem, quòd si medicus benè se gerat in sedando naturæ furorem, sine dubio morbi victo-

victoriam consequetur; contrà verò semper pejora sunt timenda, ubi natura torpet, & pigrè se movet, tunc enim dominantem sibi febris materiam arguit: in furiosis ergò febribus sanguinem mittere saluberrimum erit, ut Galenus scripsit.

Aperienda ergò ex vena in his febribus bis, & ter pro infirmi robore, & febris impetu, nunquàm tamen ultra mediam libram pro qualibet vice detrahi sanguis debet, & hoc post quartum diem, cum sanguis vehementiùs effervescit.

Verùm cùm radix hujus febris etiam in nutrimento degenerato consistat, ijsdem remedijs curanda est hæc febris, quæ diaphoretica efficaciâ prædita suprà fuerunt descripta; fugiendumque est à purgante medicamento, si coctionis signa non appareant. Demùm pro continuis febribus generalem regulam tradamus oportet, scilicèt quòd si furiosæ illæ sint, siticulosæ, & vehementi calore conjunctæ, venæ sectione quisque uti poterit pro ægri temperie, & virium robore; si contrà torpidæ sint febres istæ, pigræ, atque tepidæ, tunc ipsis nullo modo convenit venæ sectio; in principio, & non ultra secundam diem tùm purgans medicamentum, tùm vomitum excitans convenit, sed ultra secundam diem neutrum exhiberi debet, nisi signa coctionis appareant: medicamenta demùm diaphoretica, quæ à centro ad circumferentiam movent vel sudorem, vel insensilem transpirationem, omnibus his febribus conveniunt, & omni tempore, & semper prodesse possunt, & nocere nunquàm.

CAPUT XXVI.

De Febribus ex Aëris mutatione.

POst febrium malignarum tractationem non incongruum erit laconicè de febribus ex aëris mutatione aliquid libare, cùm etiam hæ ex nutrimento degenerato genesim trahant; eaproptèr multùm primò perpendere conducit, cur in quibusdam nostræ Italiæ regionibus quodam annitempore perniciosæ, & lethales ex aëris mutatione contingant febres, quæ si in principio ab accurato medico non exstinguantur per minerale emeticum, quarto transacto die in malignas degenerant, optima quæque respuunt medicamenta, & intra decimum quartum ut plurimùm interficiunt? Quod negotium auxit, in harum vestigandis causis, est quod nullibi in Europâ, nisi in quibusdam Italiæ regionibus dictæ contingant febres; undè nec laboriosum iter, nec fervidus solis calor, nec eduliorum, nec aquarum, nec tandèm cœli mutatio sunt causæ, ità nostris regionibus, ceu alijs communes, ut jure merito institui potuissent harum febrium effectrices, nisi dicere velimus hoc maximum præjudicium à vulgaribus medicis fuisse introductum hasce in nostras regiones, & non in alias; cum omni tempore, & latè iter facientibus mali moris febres contingant, propter labores, mærores, cibi & potùs ingurgitationes, incommoditates in itinere toleratas, aliasque occasiones eveniant: sed quicquid sit de hoc.

Primùm considerare oportet ejusmodi febres, quæ ex aëris mutatione fieri censentur, potissimùm grassari solere sub æstatis finem, atque inter autumni initia, quo tempore fervefacta tellus halitus, expirationesque emittit: sed illud etiam animadvertere oportet, quòd ex argillâ excoctâ, & ex terrâ valdè exsiccatâ copiosiùs expirationes educuntur, quotiescumque aliquis accedit humor, ut vel maximè ex odore manifestum esse potest. Prætereà nosse oportet non omnes terræ regiones ità esse dispositas, ut prædictarum febrium generationem admittant ex aëris, cælique mutatione, sed illas potissimùm esse his febribus obnoxias, in quibus adsunt frequentes rerum mineralium fodinæ, præsertim salis nitri, sulphuris, chalcanthi, aluminis, salis communis, & similium, cujusmodi sunt aliquæ Italiæ regiones, quarum tellus inter pauca milliaria diversis est referta fodinis: at non ità Insubriæ, Galliæ, Germaniæ, Hispaniarum &c. provincijs, in quibus perpetuò homogenea, & uniformis iter facientibus sese offert, & quia Hungaria multas in suo sinu mineralium fodinas fovet, suas quoque patitur clades, grassatur enim ibi febris, quam ex loci nomine Hungaricam dixerunt, undè qui prope incolunt fodinas, metallorum fumum, idest virus arsenicale inspirant, (vocatur námque arsenicum fumus metallorum) & juxta exaltationum gradus varijs cladibus sunt obnoxij. Tandèm illud quoque considerandum est, quòd tùm vitrioli spiritus, tùm salis nitri, sulphuris, salis communis &c. Salubriter in paucâ dosi dilutus intrinsecùs in multis assumitur morbis, sed hos memoratos spiritus simul permistos esse omninò corrosiva, & lethalia venena. Hinc capite præcedenti vulgares admonuimus medicos, ne suis ægrotis, hos spiritus permistos præbeant, quia febrem ex aëris mutatione excitarent non absimilem.

Quibus rebus perspectis, facilè harum febrium causæ intelligi possunt; quamobrem per varia telluris loca iter facientes circa autumni initiùm spiritu hauriunt perspirationes modò vitriolatas, modò nitrosas, modò aluminosas, modò sulphureas &c: quæ intra corpus assumptæ, atquæ permistæ procreare valent substantiam quandam venenatam, & humanæ vitæ infensam, undè ex aëris mutatione febres excitari queunt, quæ à perspirationum heterogenearum producto sustentantur, quod in stomachi convexo, vel thoracis cavitate coagulatur, ex quo tot malignorum symptomatum varietates emergunt. Imò cunctis nostris regionibus tanta est telluris heterogeneitas, & horum salium ubertas, ut in unâ, eâdemque terræ parte diversa mineralium miscela congeratur, & ubique aër diversis conglomeretur, & vitietur expirationibus, præsertim primis succedentibus autumni pluvijs. Undè siquis unâ nocte, vel die extra proprios lares ad aliquot horas somno indulgeat, statim febri ex aëris mutatione victimam se exponit, quia in somno expirationes, & inspirationes raræ sunt, & particulæ salinæ, vitriolatæ, sulphureæ, nitrosæ &c. permistæ diutius nobiscum, & intra nos morantur, & magis se insinuant, somno. Eapropter quis itineretur, extra tecta moretur, in aëre magis conspurcato versetur,

ibique non dormiat, immunis erit à tàm diræ febris suspicione. Quapropter post Sirij ardorem nemo tàm facilè itineri se committit, ne febre ex aëris mutatione corripiatur, & hoc anni tempore qui alibi reperitur ibi ad frigidam usque aëris temperiem moratur, & indè in proprias properat sedes. Verumenimverò compertum habuimus quòd quandò autumnus est siccus, hæ febres iter facientibus non succedunt.

Has febres, quas ex aëris mutatione vocant, endemicas, non verò epidemicas esse arbitramur, quia licèt utraque sit communis, endemica tamen semper statis periodis aliquas nostræ Italiæ regiones infestat, atque ità quasi patritia, & vernacula est, qua de re plura endemica provincias reddidêre desertas.

Signa.

Hæ febres quemlibet bardum medicum fallere non possunt, & facilè cognoscuntur; sufficit enim, ut aëris mutatio præcesserit: tunc febris accessionem lassitudines, artuum dolores, inquietitudines, capitis potissimùm dolor prægrediuntur, deindè febris cum totius corporis frigore, capitis, & artuum dolore, somnolentiâ, ventriculi nauseâ, & quandóque vomitu, pulsuum contractione succedit, post frigus debilis subit calor cum vigiliâ, siti, alijsque symptomatibus. Primæ accessioni evenit secunda imperceptibili cum frigore, deindè calor cum ingrato quodam sopore, pulsus erunt languidi, frequentes, & inæquales, nox vigil, inquietitudinum omnium genera, & symptomata vexantia partim ingravescunt, & partim denuò patescunt, Secundæ tertia accedit accessio absque ullo frigore, incalescit, & omnia, vel aliqua signa, quæ capite præcedenti recensuimus, cum pravis symptomatibus palam febrem ex aëris mutatione ostentant continuam.

Causæ occasionales.

Sunt harum febrium causæ occasionales particulæ vitriolatæ, sulphureæ, aluminosæ &c. permistæ in terræ fodinis post caniculares dies mediante pluviâ fermentescentes, & elevatæ, quæ per aëris attractionem in stomachi convexo, vel thoracis cavitate propter moram congeruntur, & coagulantur, & in virus degenerant corrosivum, quod nutrimentum in suis partibus conspurcat, & à propriâ indole degenerare facit: degeneratum tanquàm exoticum, hostile, & venenatum renuitur à fibris spermaticis, à quibus regitur, & fibrarum, & consequenter arteriarum motus depravatur à principio motûs ipsis inhærente, qui cordi impertitus febrem excitat pessimi moris; Imò ipsæ particulæ nitrosæ, aluminosæ, vitriolatæ &c. permistæ, quia totum pervadunt corpus, sanguinem inficiunt, & contaminant, qui in aliquibus partibus in grumulos abit, undè palpitationes, lipothymias, syncopes, & alios cardiacos pariunt affectus; ac inflammationes internæ, parotides, & variæ exituræ protuberant, & cætera prava emergunt symptomata. Eodem ferè modò febrium malignarum genesim esse dicimus, hoc tamen cum discrimine, quòd hæ

cau-

causam occasionalem abintrà cognoscunt, illæ, ut epidemicæ, endemicæ, castrenses, alijque morbi populariter grassantes, ab extrà.

Prognosis:

Febres ex aëris mutatione pessimi ominis sunt, & si quartum tetigerint diem, & opportuno non restinctæ fuerint emetico, vel decimo quarto enecant, vel producuntur, & tandèm interimunt, vel chronicam intermittentem post se relinquunt, quæ nisi specificis eradicetur febrifugis, attingit tempora veris.

Curatio.

In curatione febrium ex aëris mutatione magna sedulitas adhibenda est, & nisi primis diebus statim suo extirpetur emetico, de ægri vitâ ferè jàm conclamatum est; Undè statim ac accersitus fuerit medicus, non de sanguinis missione cogitet, nàm febris venenata est, & in morbis venenatis sanguinis missio est ipso veneno nocentior; non de medicamento purgante, nàm hoc à circumferentiâ ad centrum trahit, quod in venenatis est venenum ad corporis penetralia impellere, nec purgans habemus, quo per sedes venenum extrudimus. Unum tantùm superest medicamentum, quod est emeticum, his enim febribus semper nausea, & quandóque imperfectus vomitus accedit, & quasi digito vomitorium natura designat, & hoc uno tantùm medicamento venenum per illud ostium per quod se in corpus intrusit, ut in membri à viperâ demorsi scarificatione, & sanguinis per cucurbitulam eductione veneni eductio feliciter contingit. Optimum inter omnia emetica nostrum Hippocras eminet, & ex eo tempore, quo illud in lucem protulimus, neminem peremit, sed omnes è mortis angone redemit; hoc enim omnem saburram in stomacho, & duodeno stagnantem per vomitum rejectat, & plures movet secessus, omnemque pravam materiam in qualibet corporis parte delitescentem exturbat, & omnem auram in penitiores partes intrusam, & præsertim in thoracis cavitatem potentissimè evocat, & per proxima emunctoria transpirare facit. Postmodùm regatur æger alexipharmacis propter alicujus malignitatis relictæ suspicionem: ad hujus effectum summoperè commendamus mineralia diaphoretica, hujusmodi enim febres vegetabilium medicamentis reluctantur, verùm ex his proficuam *aquam alexipharmacam*, *bezoarticam*, & *antidotum bezoarticum* in nostrâ *Mantissâ* experti sumus in resolvendo nutrimentum degeneratum per corporis circumferentiam. In reliquis gubernetur febriens, ut capite antecedenti diximus.

CAPUT XXVII.

De Febrium curatione, quæ ex prohibitâ Transpiratione originem ducunt.

Nutrimentum à cibis, & fæcibus separatum, dum per fibras solidas ad meliorem usum in cerebrum, & spinalem medullam fertur, semper magis, atque magis perficitur per se-

parationem aliquarum superfluitatum serosarum, quæ illi impedimento essent superfluitates istæ à calore naturali, qui à sanguinis effluvijs producitur, versus cutem in halitus insensiles resolvuntur, & perenniter à cute effluunt. Constat ista cutis triplici exilissimorum vasculorum capillarium genere, tanquàm tot filamentis artificiosè constructa, ex capillaribus scilicèt vasculis, quæ ob exilitatem fibræ vocari possunt, venarum, arteriarum, & nervorum, quæ ità inter se contexuntur, ut quoddam rete mirabile totum corpus investiens constituant. Sub istâ texturâ reticulari copiosæ constitutæ sunt glandulæ miliares suis excretorijs vasculis exteriora cuticulam versus spectantibus instructæ, quorum orificiola cutis poros constituunt. Hi pori inconspicui sunt, attamen hyberno tempore tantùm conspicui fiunt, cùm corpus derepentè denudatur, ac proptereà cutis tota porosa est, veluti cribrum, præter foramina conspicua varijs in locis ad necessariorum introitum, & exitum, ut os, aures, nares &c. Hæ cutis glandulæ è sanguine per capillaria vasa emulgent, & copiosè separant ejus partem aquosam superfluam salibus oleosis superfluis, aliisque particulis inutilibus, tùm primariò massæ sanguineæ, tùm etiam partium continentium imprægnatam, quæ sub halitum per se invisibilium formâ per vascula earum excretoria expirant, adjuvante non parùm calore tùm ipsius corporis expirantis, tùm etiam corporis ambientis, & hæc insensilis transpiratio appellatur. Per hanc corporis porosam cutem, & insensilem transpirationem magis sublevamur, quàm omnibus sensibilibus simul unitis, & per hanc ex arte Staticâ *Sanctorius* triginta annorum experientiâ deprehendit, pluribus unicâ die naturali tantum evacuari, quantum per alvum quindicem dierum cursu. Hinc etiam observavit evacuationes insensiles, & quæ perspiratione fiunt, esse longè pleniores omnibus sensibilibus simul unitis: Observavit ipse cibi, & potûs unius diei octo librarum pondere, transpirationem insensilem ascendere ad libras quinque, quæ quidèm transpiratio longior est in calidis temporibus, & in ijs, qui vestibus utuntur densioribus. Tanta est hujus insensilis transpirationis necessitas, ut ex impeditâ multi oriantur morbi, & liberâ, vel artificiosè promotâ præserventur, vel ijdem curentur.

Signa.

Siquis dùm vehementer calet, & dicta effluvia in vehementi sunt motu, actutùm frigescat, illicò densatur cutis, & materia, quæ fluebat à frigore repercussa concrescit, obstruitque porositates, per quas, cùmque intùs moventur effluvia, effluere non possint, in ipso corpore detinentur partium naturam agitant, febremque excitant, quam ex prohibitâ transpiratione originem ducere medici asserunt; in his febribus, accessionum principio horror totius corporis concitatur, lassitudo, capitis dolor, pulsuum languor, inappetentia, sitis intolerabilis, urinæ, confusæ, sunt harum febrium signa conjuncta.

Causæ occasionales.

Si sanguinis massa à quacumque causâ crebris motibus, & validis agitetur, insigniùs effervescit, nimis incalescit, indéque nimiùm attenuatur, & quasi liquescit, ut in magnis corporis exercitationibus videre est: tunc superfluitates serosæ salinis oleosis, & alijs particulis inutilibus imbutæ, in sanguinis massâ, & partibus continentibus stagnantes, ità unà agitantur, & in habitus attenuantur, ut transpiratio in maximam copiam augeatur, & ubertim versus cutem propellantur, & à glandulis imbibitæ per poros vel sub halituum insensibilium, vel sub guttularum minutissimarum formâ erumpunt; eadem enim est sensilis transudationis, ac insensilis transpirationis materia.

Si corpus, dùm vehementer à causâ occasionali incalescit, & effluvia in vehementi sunt motu, vel affatim erumpunt, protinùs frigescat, densatur cutis à frigore repercussa, & impeditâ transpiratione, retinentur effluvia, agitantur, & partium naturam lacessunt, sanguinis fermentatio turbatur, & immediatè febris ex prohibita transpiratione progignitur cum omnibus illis signis, quæ recensuimus.

Prognosis.

Per se febres ex prohibitâ transpiratione periculo vacant, vehementia symptomata non pariunt, nisi retentorum effluviorum agitatio nutrimentum ità agitet, ut degener fiat, & in hoc casu febres in aliam speciem transibunt, de qua præcedenti capite egimus, & sic per accidens vitæ periculum præseferre possunt. Finiuntur feliciter auctâ insensili transpiratione, vel fausto sudore.

Curatio.

Indicatio curativa harum febrium erit cutis porositates aperire, & retenta effluvia per eas ad exitum sollicitare; eapropter in hujusmodi febribus tùm venæ sectio, tùm purgans nullo modo conveniunt, cùm neutrum sit indicatum, imò potiùs detrimentum afferre possent,

Lenienda est primò alvus injectionibus per sedem. Victus debet esse tenuis, & rarus, ut natura ejus mole non gravetur, & pororum apertioni vacare valeat: Exerceri debet corpus frequentibus frictionibus, & cucurbitulis, post quas junctione olei amygdalini unguento nucis moschatæ roborati fovendum.

Si his frictionibus insensilis transpiratio non eveniat, ad interna medicamenta recurrendum est, quæ insensilem transpirationem, & quandóque sudorem concitent, ac proindè sanguis & continentes partes purificantur, absterguntur, & unà aquositates superfluæ retentæ excrementis salinis, alijsque exoticis particulis vitiosè fermentantibus imbibitæ funduntur, attenuantur, & per cutis poros insensibiliter, vel per fuliginum accretionem evacuantur. Hujus conditionis medicamenta sunt diaphoretica, vel sudorifica; hæc enim sanguinem fluxiorem reddunt, qui celeriùs effervescit, insigniter incalescit, & omnes corporis meatus laxantur, & reserantur, undè superfluæ aquosita-

tes

tes unà cum particulis salinis, aliisque heterogeneis excrementis rarefactæ in sanguinis massâ ocyus circulantes per insensilem, sive sensilem transpirationem foras secernuntur. His foràs eductis, cessat sanguinis fluor, & iterùm debitam adipiscitur consistentiam, fermentatio placidior fit, circulatio secundùm naturam redit, calor sensim remittitur, & pori debitam servant apertionem.

Ad poros itaque aperiendos, & ad retenta effluvia foras sollicitanda his, & aliijs uti possumus, ut

℞. *Antimonij diaphoretici* ℈ß,
Corn. cerv. spagyricè præp. ʒß.
m. & detur cum syr. card. sanct. cochl.

Vel

℞. *Sulph. aurati diaph.* gr. viij.
salis volat. corn. cerv. gr. vj.
m. cum syr. de rutâ caprariâ.

Vel

℞. *Cinnab. antimonij,*
salis volat. card. sancti, ana ℈ß.
m. cum theriacâ, formentur pilulæ iij. & deaurentur.

Vel

℞. *Salis ammoniaci volat.* gr. viij.
camphoræ gr. ij.
diascord. fracast. q. s.
formentur pilulæ iij.
& deaurentur.

Maximæ efficaciæ nostrum *Antidotum Bezoarticum* in nostrâ *Mantissâ* descriptum ad ʒj. experti sumus: deindè æger stragulis tectus insensilem transpirationem expectet. Hinc medicos hortatos volumus, ut in omnibus morbis, & præsertim in febribus passim diaphoreticis exhibitis cutis pori serventur aperti, ne ijs occlusis, aut augeatur præsens morbus, aut novus ipsi superinducatur.

Antiqui medici, & præsertim Galenus balnei tepidi usu has febres felicissimo successu curabant, & nos, qui id multoties experti sumus, uno, vel altero balneo febres ex prohibitâ transpiratione curavimus; quippè integram indicationem curativam balnei usus complet, poros enim aperit, & retentas fuligines resolvit, & educit, caloremque corporis ad naturalem temperiem reducit: usus iste balneorum in his febribus nunc recessit ab aulâ medicorum, sicut antiquorum medicamenta quàm plurima nobilissima, nàm medici venerari cupiunt ut veterum medicorum sectatores, præcepta autem illorum in medendo veluti rancida, & exoleta repudiant.

Si his non cesserit febris ad diaphoretica suprà descripta veluti ad sacram anchoram recurrendum est; illa enim ex integro indicationi curativæ faciunt satis.

CAPUT XXVIII.

De Febrium curatione, quæ ex Humido Radicali fibrarum partium solidarum degenerato originem ducunt.

NUtrimentum à cibis separatum per interstitia fibrarum in spinalem medullam, & cerebrum fertur, in illis medullis indole animali acquisitâ, fit materia apta, ut substituatur in humidum radicale partium solidarum; descendit enim per solidum fibrarum partes solidas constituentium, recreatque illas

llas suâ glutinosâ, purissimáque humiditate, qua omnes albæ corporis partes assiduo perfunduntur, & in vitâ sanguinis auxilio conservantur.

Duplici modo depravari potest humidum hoc radicale partium solidarum, uno cùm transit in causam febris acutæ; altero cùm transit in febris hecticæ, vel tabidæ causam, quam vocant. Hinc primò de hoc acutæ febris genere, deindè de hecticâ febre agimus.

CAPUT XXIX.

De Febrium acutarum ex humido radicali depravato curatione.

UNo modo depravatur humidum radicale fibrarum partium solidarum, cùm ex vehementi causâ temperies substantiæ medullaris tùm cerebri, tùm spinalis medullæ dissolvitur, quod faciliter evenit hominibus vehementissimis animi passionibus afflictis; Imaginativa enim hominis cùm in medullari sûbstantiâ subjectetur, si vehementissimis Ideis melancholicis imbuatur, medullaris substantiæ temperiem corrumpit, simulque corrumpitur humidi radicalis temperies, eò magis si malæ dispositiones in corpore præcesserint; humido radicali ità depravato, ruit illicò homo, vires extemplò amittit, delirio corripitur, vel saltem mente non constat, vel non advertit; pulsus vix percipitur, friget potiùs, quàm calet, faciem efficit Hippocraticam, non sitit, non appetit, per intervalla furit, per alia quiescit, respiratio rara, & suspiriosa, tandèm mors in quarto, vel septimo evenit. Assignatis causis his supervenientibus symptomatibus, infirmo spes vitæ nulla superest, & medico nihil agendum, præter mortis præsagium.

Depravari, corrumpique potest humidum radicale sensibiliori nobis modo, eandemque mortis speciem producere, cùm scilicèt pars aliqua corporis externa, vel interna gangrænâ, vel sphacelo corrumpitur; corrupto enim humido radicali fibrarum spermaticarum in parte gangrænatâ, communicatur ejus fermentum, in humido radicali adjacentium fibrarum successivè, continuóque serpens, efficit, ut totius corporis humidum cadavericum fiat, corrumpaturque homo, priusquàm integrè moriatur. Cœterùm cùm sphacelus nullum penitùs aliud admittat remedium præter abscissionem jàm sphacelati à vivo, & integro, neque febres, quæ ex depravato nutrimento ob dissolutam temperiem substantiæ medullaris producuntur, remedium nullum admittere possunt, cùm nequeat in illis abscissio corrupti à sano reparari, quæ aliquandò in partium externarum gangrænis mortem impedire solet.

CAPUT XXX.

De Febre Hecticâ.

MIserabile febris genus est Hectica, quæ cunctis terrorem incutit; non est de aliarum febrium indole, quæ vel febrientem paucis diebus exstingunt, vel per crisim ad pristi-

pristinam reducunt incolumitatem. Est ipsissimâ peste horribilior; nàm grassante peste, plurimi infecti servantur. Est Venereâ sævior lue, quæ ubi primùm innotuit, adeò sæva, & formidabilis fuit, ut ferè semper perniciosa, & lethalis extiterit, & licèt hanc lucem natura non curet, quia nunquàm in hac crisim molitur, attamen nunc temporis mitiùs, & amicabiliter nobiscum se gerit, nàm exquisita adinvenimus medicamina, quibus infallibiliter, & radicitùs illam exstirpamus. Sola hectica febris nec arte, nec crisi reparabilis est, sed vanâ medicaminum ope necessariò longo post tempore necat, & tamdiù persistit, quousque facies appareat Hippocratica, & ossa, assumptâ carne, tantùm tegantur. Est adeò contagiosa, ut non tantùm viventes, verùm etiam ædes inficiat, ac proindè ab amicis, & sanguine junctis vitatur. Hecticus perpetuò mortem ante oculos habet, & omni futuræ salutis spe cassus à febris initio ad finem usque vivendo moritur, & moriendo vivit.

Est febris hectica, sive habitualis dispositio singularum universum corpus componentium particularum à naturali statu recedens ob læsionem substantiæ alicujus membri principalis, quod ratione sui muneris aliquid cunctis ipsis totius corporis particulis distribuit.

Non obliti sumus caloris in hecticæ febris definitione, cùm in communi medicorum vulgarium sententiâ ad constituendam febris essentiam calor necessariò requiratur; cœterùm nos suprà docuimus affectionem illam viventium corporum, quam febrem medici appellitant, in caloris excessu non consistere, sed in depravato cordis motu, quem multoties exorbitans naturalis calor comitatur, multoties verò non. Hanc sanè doctrinam in hecticâ nunc ulteriùs confirmamus, cùm sæpissimè experti simus contabescentia corpora nullo prorsùs exorbitanti calore exuri, vel siccari, imò tactu frigido, potiùs, vel teporis sensu illorum marcidum habitum repleri. Præterea concipere non possumus, quomodò in hecticâ febre apud vulgares, velut nuda qualitas, absque causâ fovente in solidis corporis partibus sit radicatus?

Dividunt febrem hecticam in *primariam*, quæ à principio invadit, & in *secundariam*, quæ alijs succedit febribus. Dividunt deindè in *simplicem*, quæ sola, & ab alijs separata affligit, & in *compositam*, quæ simul cùm alijs, ut cum febre putridâ, ut dicunt, complicatur.

Partem affectam, seu hujus febris subjectum esse solidas corporis partes putavit antiquitas. Alij pro adequato subjecto cor, vel potiùs solidas cordis partes credunt, quia plus æquo ejus partibus irritatis primò, & deindè exsiccatis, cor non benè sanguificat, & per consequens corpus non benè nutritur; putant enim cor sanguificare, & partes solidas, scilicèt spermaticas sanguine nutriri, eâ decepti larvâ, quia consumptio, & emaciatio in partibus solidis, & præcipuè carnosis apparet: sedenim sanguis non per se, quia malè generatus fuit, at per accidens unà cum latice à substantię membri principalis læsione inficitur, ut infrà docebimus.

Tres

Tres hujus febris gradus vulgò assignantur. In primo alteratio, & extenuatio adeò exigua est, ut vix ab ægro percipiatur, & vix à medico cognoscatur, & intereà hanc curandi febrem occasio præceps labitur. Secundo in gradu evidentior est corporis consumptio, & calor intensiusculus, præsertim unâ, vel alterâ horâ post cibũ elapsa, quo calor tunc quoque in malis, & manuum volis se manifestat. In tertio gradu absumitur humidum radicale unà cum partium nutrimento, pinguedine, & etiam ipsâ ossium medullâ, ac ipsa partium stamina, seu ipsæ fibræ arescunt, & tandèm exsiccantur: tunc apparet facies Hippocratica, & æger vix habet tenuem, quæ tègat ossa cutem, cum urinâ oleaginosâ, & sudoribus colliquativis, qui gradus appellatur Hectica Marasmodes, seu tabes.

Marasmum in tres species secundum veteres Grecos dividimus; enimverò cùm ab eo, quod ad corporis particulas advenit, jàm contaminatum est; vel ab eo, quod ab ipsis particulis malè affectis contaminatur; vel tandẽ ab eo, quod contaminatum advenit, & in ipsis ultrò corrumpitur, affectionem habitualem produci necesse sit. Primo modo atrophiam dici debere, secundo cachexiam, & tertio phthisim congruenter existimatum fuit.

Producitur atrophia vel cùm nullus assumitur cibus, vel cùm licèt assumatur, nullam penitùs patitur alterationem. Utroq; modo singulæ corporis particulæ alimento prorsùs destitutæ in atrophiam, & tandèm mortem properant. Secundo modo producitur atrophia, cùm læsa ventriculi, vel cordis substantia, adjacentiumq; his visceribus principalium membrorum liquores, qui ab ipsis generantur, & ad cunctas corporis particulas fluunt, ab ijs non admittuntur, neq; assimilantur ob pravam illam impressionem, quam à læsâ viscerum substantiâ receperunt; tunc non solùm inducitur habitualis affectio, ex eo quòd particulæ nutrimento privantur, sed universum corpus celerrimè contabescit ob recursum repudiatorum liquorum versus naturales, spiritalesque partes.

Secunda marasmi species dicitur cachexia, produciturq; cum conservantibus adhùc ventriculo, corde, adjacẽtibusq; membris eorum temperiem, atq; producentibus adhuc toti corpori liquores non pravos; quia tamen natura insita singularum particularum à sanâ dispositione recessit, advenientes illos liquores non solùm in earum habitu non apponit, sed eos corrumpit universumq; corporis habitum mucidum reddit ex languore, qui cachexia dicitur.

Phthisis verò ferè sempèr cachexiæ succedit; fit enim cùm contaminati, vitiosiq; liquores à particulis solidis nõ admissi, in mesenterium, vel thoracem recurrunt, produciturq; in visceribus naturalibus, vel spiritualibus apostemata, abscessus, inflammationes, erysipelata, similesq; affectus, quos necessariò exulceratio consequitur, eosq; secuta cachexia jàm in phthisim degeneravit, quæ incurabilis ab omnibus existimatur, cùm in ipsâ non solùm requiratur medicamentum, quod à principali aliquo membro vitium contractum abstergat, sed ei naturalem temperiem restituat, quod munus vix naturæ permittitur, & arti omninò negatur.

Signa.

Febris hectica admodùm lento graditur incessu, & ægro vix est sensibilis, & crescit eundo, & æger cum tanto perniciosо intra lares hoste versatur, quem non advertit, & sic de eo eliminando non cogitat, imò cum tàm insidioso hoste placidè dormit, & de tanto hoste admonitus admonentem obtrectat, rixatur, & inimicitias contrahit. Est velut insensilis favilla, quæ tecta serpit, & dùm clara dat incendia, inexstinguibiliter cuncta succendit. Hecticæ calor nimis lenis, & occultus est, & vix primo attactu perceptibilis, at si diutiùs ægri manus attractetur, aliquantulùm se prodit. Febris non recurrit per accessiones, attamen post cibum duabus, vel tribus horis se manifestat calor nonnihil, & exacerbatur cum genarum rubedine: deindè corpus sensim, & insensibiliter emaciatur, in primis autem caro musculosa inter pollicem, & indicem evanescit, paulatimque omnis carnosa pars, ut suræ, & ubicumque ea sit, perit, ut saltem ossa cute obtecta remaneant, & tunc dicitur hectica marasmodes; nàm hectica incipiens conjunctam non habet emaciationem, ubi verò contumacior est, ut corpus emacietur, vocatur hectica marasmodes.

Pulsus est frequentior solito, parvus tamen, debilis, & in dies minor cum successivâ, & clandestinâ virium prostratione, caput, & universum corpus dolet, ægri sunt segnes, sitiunt aliquandò cum tussiculâ siccâ, temporis cursu humidâ cum multo excreatu, quandóque copioso sputo carent. Sunt tristes, sæpiùs morosi, urina ferè naturalis, & sanis similis, sed postmodùm in progressu in illâ oleum supernatare videtur, quod non est ipsa solidarum partium pinguedo, ut plurimi bardè judicant; sed sunt particulæ pingues oleosæ in sanguinis massâ existentes, quæ unà cum sero mediante fermentatione, & circulationis lege ad urinæ vasa transeunt. Circa appetitum, & somnum mediocriter se gerunt, nihilominùs indies emarcescunt. Hecticâ laborantes sudore præsertim nocturno infestantur molestissimo, qui vires insigniter prosternit, quia colliquativus est, undè totius corporis consumptio; & facies Hippocratica sequitur.

Tribus assignatis marasmi speciebus sua correspondent signa, undè:

Atrophiæ signa sunt pallor, macies, labiorum retractio, narium acuminatio, unguium excessus supra carnem, rugæ cutis, ipsius exsiccatio, sitis sine linguæ siccitate, alvi excretio, vigilia, pulsus frequens, & exilis, extremorum refrigeratio, respiratio anxia, & rara sine tussi; his apparentibus atrophiâ infirmum laborare judicabis à totali ciborum defectu, vel à prorsùs destitutâ ventriculi facultate dependente.

Cachexiâ infirmum laborare conjicies, si cutis universæ colorem non simpliciter pallidum, sed fœdum animadvertes, si in eâ non simplicem siccitatem, sed squalorem observabis, furfuribus, alijsque spurcitijs horridum, pediculorumque multitudinem, hujus ungues sunt aduncæ, ut etiam

etiam nares, os lividum ostendet, & limosum, non multùm sitit, cibum stomachatur, sæpè diarrhœâ laborat, pulsus habet frequentes, inæquales, exiles cum acuto quodam, sed pauco calore, quovis corporis motu, licèt leni, spiritûs anxietatem patitur, tussiculâ cruciatur siccâ. His apparentibus signis cachexiâ laborare infirmum tibi suaseris à vitiosis humoribus enascente, sive à principalis alicujus membri læsione, sive à causâ externâ vitium contraxerit.

Notare hîc convenit, quòd cachexia, quæ neque ab externâ causâ, neque à læsione alicujus visceris, vel regionis naturalis, vel spiritalis originem ducit, necessariò à substantiâ medullari cerebri vitiatâ movetur, cujus signa sunt: Aridus totius corporis habitus, præceps, & inexpectata macies, pulsus parùm à naturali statu recedens, artuum contractio, & abbreviatio, aspectûs mutatio, acutus calor, falsa fames, excrementorum copia, & hujusmodi cachexia facillimè in phthisim degenerat:

Phthisis signa sunt extrema macies, cutis squalor, calor acutus, & exurens infirmo non sensibilis, pulsus frequens, & durus, spirandi difficultas, tussis profunda, purulentæ materiæ excreatio cruori commista, vigilia, anxietas, ciborum desiderium, frequens diarrhœa, cui mors imminet.

Hoc est signum omnibus dictis tribus marasmi speciebus, malus habitus, qui in deteriorem semper abit, depravatio motuum pulsûs absque sensibili accessione, vel declinatione, symptomatum exacerbatio post prandium, & cœnam.

Præterea cùm dictæ marasmi species à læsione substantiæ cujuscumque principalis membri originem ducere possint, unumquodque ipsorum membrorum læsum propria, & patognomonica signa in suo marasmo patefacit.

Undè primò à ventriculo producti marasmi signa sunt: durities, & tensio in situ orificij superioris ipsius ventriculi, tussis tenax cum excreatione tenacis pituitæ, per intervalla spirandi difficultas, pulsus frequens, & inæqualis, extremorum tactus tepidus, & ad frigiditatem potiùs vergens.

Intestinorum marasmi signa sunt durities circa mesenterium, assidua diarrhœa cum cruentâ, & mucosâ excretione.

Lienis marasmi signa sunt scorbuticæ affectiones, scilicèt anhelitûs fætor, marcidus cruor è gingivis effluens, excretio cruentæ materiæ, ipsius lienis durities, ulcera fœtida in cruribus, urina pauca, rubra, & quæ statim corrumpitur,

Marasmi hepatici signa erunt: fœdus color totius cutis, ejusdem hepatis tumor, & durities, mesenterij omnimoda exsiccatio, diarrhœa cruenta, continua sitis, & calor acutus.

Renum marasmi signa sunt: anhelitus nidorosus, corporis macies, urina purulenta, putrida, & pessimè olens, calor acutus, sitis, & à cibo febris incrementum.

Pulmonis marasmi signa sunt: tussis perennis, purulenta excreatio, spirandi difficultas, vocis raucedo, sanguinis arterialis excretio, genarum rubor, calor acutus, plu-

pulſus frequens, tenuis, & durus.

Cordis maraſmi ſigna ſunt: calor exurens, pulſus frequentiſſimus, & parvus, labiorum rubor, anxietas, & circa coſtas ejuſdem cordis inæqualis pulſatio, quibus reliqua, quæ de pulmone diximus, ſuccedunt, ac tandèm mors.

Cerebri maraſmi ſigna ſunt: repentina totius corporis macies, cui nulla præceſſerit tuſſis, nulla ſpirandi difficultas, nullus vehemens calor, & nulla pulsûs depravatio: ſed hæc omnia illam ſequuntur uſque in phthiſis productionem. Hæc ſunt ſigna maraſmum comitantia, quæ certum præſtant argumentum membri principialis læſi maraſmum producentis primò, & per ſe; nàm reliqua membra deindè per accidens concurrunt, unumquodque pro ſui muneris functione per accidens læsâ.

Cauſæ occaſionales.

Febrem habitualem in corporis habitu conſiſtere vulgares Galenici credunt, ità ut ſit quidam calor, uti vocant, in partibus ſolidis, & continentibus reſidens, ac proindè nudum calorem ſolidis corporis partibus inhærentem abſque foco, & fomite conſervari ſupponunt, & hac de causâ in curatione intemperiem calidam, & ſiccam refrigerantibus, & humectantibus corrigere conantur, quam ſententiam prorsùs ineptam exiſtimamus.

Ad percipiendam habitualem corporis diſpoſitionem, omnes nervos intendere debemus, ut clarè, diſtinctèque cognoſcamus primum illud, quo hæc affectio ſuum nacta fuerit principium; non enim habitualis affectio produci poteſt, niſi principale aliquod membrum non per accidens, ſed eſſentialiter in propriâ ſubſtantiâ læſionem contraxerit: ſupponit itáque principalium membrorum læſionem vel omnium, vel quamplurium, vel ſaltem eorum unius, ſufficit enim unius principalis membri læſio, ut reliqua deindè lædantur, quippè principalia membra mutuo gaudent influxu, nec poteſt eorum unum malè ſe habere, quin reliqua, & ipſum univerſum corpus malè ſe non habeat.

Principalia membra ſunt ventriculus, cor, & cerebrum, quæ principaliores habent influxus. Primus eſt nutrimenti, quod à ventriculo, & inteſtinis toti corpori ſuppeditatur. Secundus eſt ſanguinis, & caloris, qui in corde perficitur, & per univerſum corpus diſtribuitur. Tertius tandèm eſt roris, & cambij, quod in ſolidas totius corporis partes diſpergitur, & à ſubſtantiâ medullari cerebri, & ſpinali medullâ elaboratur.

Prĕter principalia membra, quæ mutuo gaudent influxu, dantur alia membra minus principalia dicta, & miniſtrantia vocamus, ità ſunt inteſtina tùm pro munere, quod commune cum ventriculo habent, tùm pro excrementorum tranſmutatione, & expulſione ex ſuperioribus inteſtinis ad inferiora. Lien ob ſeroſitates, quas à ventriculo ſugit, & in venas tranſmittit. Renes, qui ſerum ab humano corpore ſugunt, & in veſicam deponunt. Hepar, quod ſanguinem colat, & volatilem facit ad vivificandum corpus. Pulmones, quorum ope aër intra corpus recipitur

ad

ad diversos fines necessarius.

Membrum principale ratione sui muneris aliquid cunctis ipsis totius corporis particulis distribuit, undè substantiæ illius principalis membri læsio habitualem inducit affectum; cùm verò animal suas exercet functiones, ob quas cunctis corporis particulis præparatur, in bono habitu conservatur: etenim licèt oculi sint viventis animalis principalissimæ partes, ut etiam sunt testes, quia tamen istæ partes functiones non exercent, quarum ope aliquod cunctis corporis particulis præparatur, si oculi extrahantur, si testes abscindantur, vel quomodolibet istæ partes corrumpantur, non proindè habitualis affectio inducetur, quòd non sic evenit, si hepar, lien, intestina, ventriculus, cor, pulmo, & cerebrum in earum lædantur substantijs, vel à corporibus extrahantur: nàm omnes corporis particulæ, quæ ab his aliquid recipiunt, vel depravatè recipiunt, à naturali habitu recedere coguntur.

Fit febris hectica, si inter membri principalis partes spermaticas liquor nutrimentitius à cerebro, & spinali medullâ elaboratus in propria indole depravetur propter causas procatharticas, scilicèt sex res nonnaturales ex partium discrasiâ, illarum fibræ naturalem amittant ordinem, positum, & figuram. Hæ partes ob læsionem, & compressum vitium liquorem alimentitium regere non possunt, & dispositiones præter naturam adipiscitur, qua de re ad spermaticarum partium sustentationem redditur ineptus, & principium motûs depravatè in fibris movetur à causâ occasionali ipsis inexistente, ac proindè lenta accenditur febris, nec sanguis in venis, & arterijs laudabilis generatur, cùm hujus liquor iste sit causa proxima, & immediata, qua de re corpus emaciari oportet.

Si humidum istud partium radicale ità disponatur à substantijs medullaribus, ut in partibus solidis suum esse glutinòsum amittat, sed celeri motu in effluvia à corpore evolet calore exurente, & semper æquali infirmo insensili producto, efficit, ut corpus paulatim arescat, & tandèm in totalem consumptionem, idest marasmum properet hac itàque ratione evenit hectica febris à nimio corporis motu, & defatigatione, à vigilis, & curis productis, irâ, invidiâ, nàm

Invidus alterius rebus macrescit opimis.

à febribus continuis cum copioso sudore, diariâ, synochâ, acutâ, vel chronica, Zelotypiâ, nimiâ Veneris palæstrâ, aliisque animi passionibus. Prætereà quandóque humidum istud radicale suum esse glutinosum amittit, & celeri motu sensibiliter è corpore effluit, undè corpus sensim contabescit, ut ex vulnere aliquo cum synoviæ fluxu, de quo egimus, abscessu cum humorum affluxu, vel ex ulcere aliquo maligno in aliquâ corporis parte existente, vitium fermentale huic humido radicale communicatur, ob contractum illud vitium fit fibris solidis sustentandis ineptum, efficit, ut corpus paulatim tabescens temporis cursu totum marcidum fiat. Observavimus nos mulierem hecticâ fe-

febre laborantem ex fonticulorum multitudine, qui omnem rorem nutrimentitium absumpserant, quam, clausis, & curatis istis fonticulis, curavimus. Hæc hectica febris, quæ à causâ externâ, ut ab ulcere, vel à lue Venereâ originem ducit, curationem admittit, quia tàm ex ulcere, quàm ex lue Venereâ proveniente membra principalia non per se, sed per accidens sunt læsa; nam coporis liquores à dictis causis externis contaminati, dùm ad principalia membra accedunt, necessariò illa inficiunt, ac illorum unumquodque in sui muneris functione depravatur: hinc confusa oriuntur signa, & non minùs unius membri læsi, quàm aliorum præstant argumenta, fieri tamen potest, ut cùm principalia membra roboris æqualitate non gaudeant, eorum imbecillimum faciliùs vitiatorum liquorum recipit influxum, & reliqua in illud jàm debile factum se exonerant, quod cùm illi tolerabilis non sit, ejus substantiæ læsionem faciliter contrahere potest, atque tunc licèt vitium ab externâ causâ produmum efficacibus remedijs curetur, marasmus tamen non cessat, nàm à læsione substantiæ membra posteà ab externâ causâ contaminata foventur.

Excitatur frequenter febris hectica non tantùm alicujus visceris principalis læsione; læso enim hoc vel illo ob mutuum influxum, consensum, conspirationem, & circulationis legem omnes partes lædantur oportet; eapropter in visceribus animalibus, vitalibus, vel naturalibus inflammationes, abscessus, tumores erysipelata similesque affectus, quos exulceratio, & pus sequitur, oboriantur, febrem habitualem copulari necesse est, ut ex sanguinis sputo ex pulmonibus, pulmonis inflammatione, pleuritide non repurgatâ, septi transversi, hepatis, lienis, mesenterij, renum &c. Inflammatione suppuratâ talium viscerum substantia læditur, humidum radicale degener fit, & ineptum ad solidas corporis partes sustentandum redditur, sanguis, & succus alibilis ad carnosarum corporis partium nutritionem destinatus à pure conspurcatus, & depravatus renuitur, & indè necessariò contabescunt.

Oritur utplurimùm habitualis febris ex viscerum minùs principalium obstructionibus, ut ventriculi, intestinorum, mesenterij, hepatis lienis, uteri &c. Si enim ventriculus depravatè, vel diminutè assumpta alimenta concoquat, & in reliquum corporis non diffundantur; Intestina suo non fungantur munere; Mensenterium in glandulis visciditate, vel materiâ argillaceâ obsideatur, & quandòque pulmones etiam sabulosâ cretæ instar per totum obsitos observavimus, & quandòque exsuccos, & aridos; Hepar sanguinem venosum rectè non colet, & volatiliorem non reddat; lien sanguinem arteriosum jàm effœtum non spiritualizet, & fiunt in his partibus obstructiones rebelles, & chronicæ, & suo munere orbatæ, nutrimenti succus, & sanguinis massa tùm in proprio foco, & sede depravatur, inquinatur, & particulis nimis salinis, & acribus remorâ saturatur, & æquali circulo ineptus non solùm non redditur, sed non assimilatur, & à propriâ indole degener fit. Undè alicujus membri tàm principalis, quàm inservientis propter

imbecillitatem functio primò, deindè substantia vitiatur, depravatur, læditur, & nutrimentum partibus spermaticis talis membri non solùm non apponitur, sed degenerat, & à cæteris partibus renuitur tanquàm ineptum, & habitualis exoritur affectio.

Huic affectioni magnam ansam præbet ventriculus, si diminutè, vel depravatè concoquat, ac propterea ex depravato succo alibili depravatum sanguinem fieri necesse est, ut ex depravato sanguine partes opipare nutriri non possunt, imò humidum radicale in solidis corporis partibus cum principalis membri substantiâ quandóque depravatur, corrumpitur, hec eas sustentat, & unà omnes partes contabescere oportet. Undè febrem hecticam sua primordia in ventriculo ex vitiosâ digestione habere clarè patet; exacerbatur enim, & exasperatur singulis ventriculi digestionibus, & à pastu excrescit, quod causa materialis ex digestione depravatâ augetur; febris proindè hectica, quæ aliis non supervenerit morbis, utplurimùm alimentorum vitio in stomacho inducitur, ac prosternitur appetitus, superveniente nonnunquàm ipsorum alimentorum fastidio: Non negamus tamen in hujus febris initio inculpatam coctionem in ventriculo aliquando celebrari, adveniente tamen tempore compatitur ventriculus, & depravatè concoquit.

Proprium, & inseparabile hecticæ febris indicium, imò signum pathognomonicum est, allato cibo, post aliquot horas febrem accendi, ac pulsum solito majorem, celeriorem, & frequentiorem percipi, in facie rubo-rem levem, & in cute calorem blandum ità excitari, ut nova invasio videatur, quam neque horror, neque extremarum partium refrigeratio, neque quædam veluti dormitatio, neque alia insignis segnities, aut omninò inęqualitas aliqua, vel in caliditate, vel pulsu comitatur: & tamdiù hoc caloris augmentum durat, donec cibus fuerit digestus, & distributus, quo peracto ad pristinum habitum redit, in quo antequàm cibus assumeretur, conspiciebatur.

Qui hoc eveniat, facilè deducitur ab his, qui hecticæ causam in depravatâ, & læsâ ventriculi coctione stabiliunt; inquiunt enim ex depravatâ coctione depravatum generari chylum, qui descendens ad intestina, ad venas lacteas, deindè in Pecqueti sacculum, postmodùm per thoracicas ad cor ascendens, sanguini commistus ipsum perturbat, & febrem solito majorem accendit: sed has chyli nænias fusissimè in nostrâ *Trutinâ Medicâ c. De Ventriculi actione* refutavimus. Non negamus tamen calorem solito majorem in obstructis à digestione ob substantiæ nutritiæ remoram in obstructis ventriculi canaliculis augeri.

Ineptus *Galenus* hujus rei causam tradens, ineptum affert exemplum, & docet eâ ratione accidere, qua calci superposita aqua fervorem, & ebullitionem excitat; si enim intra manus quis calcis glebam recipiat, ejusdem parvifaciat caliditatem, quam neque sentiet; quòd si ad terram deponat, atque aquâ perfundat, videbit quamprimùm vehementer calefactam, atque ità ferventem, sicut lebes, quandò ingenti adhæserit flammæ, vapores etiam

etiam non paucos ab eâ efferri conspiciet, quòd si etiam tangere ausus fuerit, facilè ex hoc deuri continget. Optimum quidèm exemplum sed idiotissimum sapit: Verùm *Galenus* bardo calcis exemplo utitur ad faciliorem hujus rei intelligentiam, quia aliam rationem adinvenire non potuit, & quia ipse rudis rudibus suis loquitur alumnis: nàm quemadmodùm ab aquâ calci superimpositâ fervor excitatur, eo quòd genitis ex calce vaporibus à superpositâ aquâ cavitates obstruente denegatur, & prohibetur transitus, undè recenti in calce fervorem excitant. Et hinc notat *Mercurialis*, quòd si acetum, vel vinum calci superfundatur, fervor qualis ab effusâ aquâ non excitatur. Idem contingit hecticis ab assumpto cibo; nàm tunc ab hectico calore cibum pariter calfieri necesse est, & sic in vapores, & halitus plurimos dissolutus augmentum illud caloris efficiat extensivè saltem calore adaucto, quemadmodùm augetur ignis combustibili adauctâ materiâ.

Porrò ut nostram adducamus sententiam, ea notemus oportet, qu in nostrâ *Trutina li.3.cap.1. De Ventriculi actione* fusiùs tractavimus: Quæque ciborum genera ventriculum attingentia actutùm digeri, nutritionem incipere, & languentes reficere artus in sano ventriculo, in imbecilli autem nequaquàm contingere patefecimus, quia *Siquis febricitanti cibum præbeat, quem sano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit, aph.55. sect.7.* Eapropter cùm hecticorum ventriculus vel hecticæ febri ansam det, vel unà patiatur propter membri principalis consensum, & conspirationem, non potest in hectico ventriculus sanas peragere functiones, ac proindè nutritionem depravatam fieri, & depravatum motum à motûs principio oriri necesse est: eapropter essentialis ciborum substantia acido-salina, & acris evadit, ac se sanguini, vel nutrimento ejusdem farinæ commiscens, vel alicujus principalis membri læsi substantiam attingens, aciditatem salinam, & acorem intendit, efficitque illud, quod materia combustibilis leni igni injecta facere apta est.

Fit in hac febre pulsus celer, & frequens non à sanguinis viscididitate, ut plures perperàm autumant, sed à fibris consumptis, & resolutis in sanguine à particulis acido-salinis, & acribus; has enim fibras clarè conspici datur in sanguine è venâ pedis educto intra calentem aquam, quæ ad vasis fundum delapsæ in mucosam concrescunt substantiam, & manu, vel assere agitatæ albam quasi nebulam repræsentent, has pro animalis nutricatione inservire credidit noster *Thomas Cornelius in Progymnas.6.* sed nos sanguini pro fræno in *Trutinâ* diximus, ne his expers dissolutus, & effrænatè in gyrum verteretur. Caret his fibris hecticorum sanguis, ideò eorum pulsus celer, & frequens observatur, & ideò circa arteriarum loca calor lentus manifestior, & magis perceptibilis sentitur, quàm in partibus venosis & carnosis.

Temporis cursu hæ particulæ acido-salinæ, & acres in sanguine congeruntur, ac proindè intenduntur, exaltantur, & solventem nanciscuntur indolem, undè non tantùm in sanguine serum solvunt, verùm etiam rorem, nutrimentum, & carnes colliquant

liquant, relictis fibrarum texturis, in ſudorem, qui colliquativus appellatur, præſertim nocturno tempore infeſtans, & hinc conſumptio, & facies Hippocratica ſubſequitur.

Prognoſis.

Febris hectica dicitur habitualis, non quia ſit in habitu corporis, ſed quia difficilè à ſubjecto removetur, id eſt curatur; undè eventum valdè incertum habet, & ferè ſemper lethalis eſt. Tres habet gradus, ſeu tempora, principium, medium, & finem, in primo gradu, ſcilicèt in principio non admodùm difficilis eſt curationis, attamen eam cognoſcère difficile eſt; clàm enim ità ſerpit, & cuniculis agit, ut indies incurabilior reddatur: quæ verò magis chronica, eò difficiliùs curari poteſt, id eſt quò propinquior primo gradui eò faciliùs, quo propinquior tertio, ideſt tabi accedat, eò curatu magis impoſſibilis, ac proindè primus, & ſecundus gradus curatu facilior, quàm tertius, quæ enim cum tabe conjuncta eſt, & profundas egit radices, lethalis eſt; Cùm humidum illud radicale abſumptum, & exſiccatum ſit, parteſque ſimilares abſumptæ refici non poſſint. Si viſcus aliquod principale, aliudque minus principale eſſentialiter læſum ſit, ut vix, ac ne vix refici, vel reparari poſſit, lethaliſſima. Quæ putridæ, ut dicunt, febri, intermittenti, vel continuæ conjungitur hectica, curatu difficillima eſt, & plerùmque lethalis. Tabidis in aquam marinam expuentibus, ſi pus fundum petit, celerem perniciem denunciat, ſit autem marina aqua in vaſe æneo. Qui tabe vexantur, ſi ſputum, quod extuſſiunt, carbonibus injectum graviter olet, pernicioſum ſignum. Si lienteria, aut alvi fluxus, capillorum defluvium, tibiarum inflatio, ſudor colliquativus, aut facies Hippocratica accedat, mors præ foribus adeſt.

Nullus eorum, qui habitu corporis præditi ſunt humidiori, ſtatim ab initio hujuſce modi febre correptus fuit, ſed quicumque ſunt naturâ ſicciores, ac præſertim ſi unà calidam habuerint corporis conſtitutionem, vitamque elegerint in laboribus, vigilijs, curis, victuque pauco, hos ſtatim ab initio hectica febris invadere ſolet, ex irâ, vel triſtitiâ, ac magis æſtate, ſtatuque temporis calido, & ſicco, ac loco præterea conſimili.

Febres hecticæ utplurimùm ab anno decimo quarto ad trigeſimum quintum affligere ſolent, & ægri in hiſcè annis conſtituti difficillimè evadunt, qui autem ante hanc ætatem, vel paulo pòſt hecticâ corripiuntur, ſæpè curantur, vel ſaltem longo pòſt tempore palliativâ curâ vitam protrahere poſſunt, & præcipuè mulieres.

Curatio.

Habitualis febris curationem à diætetico fonte exordimur, qui in rectâ ſex rerum nonnaturalium adminiſtratione conſiſtit, ex qua remediorum materia deſumitur, & primò ſe nobis offert.

Aër, qui ſecundum vulgares ad frigidum, & humidum vergere debet, ſi vel admodùm calidus ſit, vel admodùm frigidus corrigatur. Pro calido inducendus eſt arte contrarius, ſubterraneis inventis domibus, quæ

frigidissimæ sint, & maximè ad Septentrionem versæ; quapropter *Gal.* 1. *meth.cap.*8 Æstatis tempore aëre existente calidiori, ægrum in loco subterraneo degere præcipit, qui frigidissimus sit, & maximè perflatus, & hoc unico remedio *L. Riverius* hecticum extremâ confectum macie intra mensem restitutum vidit. Optimum quidèm remedium, quod hujus febris indicationi respondet; putavit enim caliditatem, & siccitatem in solidis partibus radicatam, & à nullâ causa fotam febrem hecticam consistere ac proindè hujus medicamentum esse per contraria, scilicèt frigidum, & humidum. Vel aëris caliditatem in conclavi assiduè aquâ, quæ prorsùs frigidissima sit, de vase in vas transfusâ temperant, cujus strepitu etiam somnus conciliatur; tùm etiam pavimentum frigida indè aspergunt, & floribus ex herbis refrigerantibus, tùm ipsis herbis refrigerantibus plurimis frequenter illud dissiminant, turbâ quoque hominum ingredi prohibitâ, hæc námque domum calfacere potest. Cæterùm de hoc minimè ambigendum est, nàm hujusmodi morbus contagiosus est, ac propterea à sanguine junctis, & amicis etiam charis declinatur ægrotus. Frigidissimum aërem admittendum præcipit Galenus, quatenùs respirando attrahitur, ut qui calorem, qui est in corde admodùm refrigeret, quamvis minimè conferat, quatenùs extrinsecùs ægrum contingit, quippè id densat, cogitque cutem, ac humorum, qui comburuntur, effluxum transpirare prohibeat. Attamen majus fore ex frigidâ inspiratione commodum affirmat, quàm ex cute condensatâ, præsertim illud vitari possit operimentis corpus probè muniendo; porrò utendum maximè ejusmodi aëre in ijs hecticis, quibus primum, quod afficitur, ipsum est cor. Verùm si hectica febris ex pulmonis ulcere fuerit, aërem frigidum ulceris ratione non convenire, quia frigidum est ulceribus inimicum, putant, sed temperatum in activis ad calidum vergentem, in passivis siccum. Qua ratione Galenus phthisicos ad Stabias è Græciâ mittebat, ubi aër siccior erat, sed illi in Græciam non revertebantur, sed per proximum Vesevi orificium ad Averni fauces descendebant; non enim deperditâ pulmonis pars ab aëre cujuscumque optimæ notæ reparabilis erit.

Aër secundum nostram sententiam debet esse temperatus, nullis inquinatus exspirationibus, ac alkalicis refertus particulis, qui particulas acido-salinas, & acres inspiratu castiget; quadere unius loci aër magis salutaris est, quàm alterius: contra verò particulis salinis, acidis, & acribus conspurcatus sanguinem inspiratu acriorem reddit, qui pulmonum vesiculas erodit, scindit, secat, & ulcus in eorum substantiâ producit, ut in aliquibus observamus regionibus, in quibus vel phthisis generatur, vel generata ad ultimam morbi periodum terminat. Multùm conferre aëris salubris mutationem in febre habituali experimur, attamen in primo, & secundo gradu, in tertio verò nulla salutis spes remanet, ut in quo gradu nostrates medici cum magnâ æris, & totalis valetudinis jacturâ suis ægrotis tandèm aëris mutationem suadent. Hîc Neapoli Stabiarum aërem saluberri-

berrimum esse prædicant, quia alkalinis particulis è Vesevo monte est imbutus. At Stabiæ eversæ fuêre à L. Syllâ, extat nunc ex earum ruderibus, ut fertur, Civitas, quæ *Castrum ad mare* vocatur, vulgò *Castello à Mare di Stabia*, cujus aër ità nunc depravatus, & conspurcatus est à magna stagnantium aquarum, & putridarum copiâ, ut quotannis adventante autumno epidemicæ grassantur febres, imò inibi fluviolus est, quem ex fœtore *Aquam fœtidam* appellant, cujus energiam odoretenus in cephalalgiâ incolæ extollunt, mirùm est ex viro alexipharmacum elicere cephalicum inepte credere.

A Stabijs Neapolim versus multi extabant pagi, ut *Pompejanum*, ex cujus ruderibus nunc visitur *Turris Annunciata*, sed hujus aër à Sarno flumine aliquibus in locis stagnante pestifer redditur, & quotannis ejus putrida effluvia dant incolis pœnas.

Extabat olim *Herculanum*, cujus ruderibus novum superinductum est oppidum, vulgò *la Torre del Greco*: Hîc extat celebre Nosocomium, ad quod Phthisici pro incolumitate recuperandâ confugiunt sed misclli pro vitâ mortem subeunt. Multos nos phthisicos hùc misimus, sed nullus regressus est, imò omnes perierunt, & nullus, quem hominum memoria scire potest, evasit, & reverà est hujus languoris laniena, &

Una salus victis nullam sperare salutem.

Sunt hujus Nosocomij tecta, ut cætera taceamus, adeò effluvijs, & excrementis, quæ ab ægrotis excernuntur, conspurcata, ut sanos inficiant, & malè affectos interimant. Sunt in hoc tractu multi Pagi, ut *Resina*, *Leucopetra*, *Portici*, *&c.* in quorum privatis domibus faciliùs redimitur salus, attamen adventante autumno, has sedes tanquàm lethiferas fugiant oportet, tùm ob paludum vicinias, quum ob fermentantes immunditias, quibus Neapolitani ad olerum ubertatem hortos stercorant. Olim his in locis triumphali amictu natura ambulare, & ludere solebat, at nunc squallida, & discerpta vestem aëris insalubritatem deplorat.

Parem, imò nequiorem sortitus est tractus *Puteolanus*, *Bajanus*, *& Cumanus* sortem, erat olim adeò jucundissima plaga, & saluberrima, aëris temperis, maris tranquillitate, loci amœnitate, & soli fertilitate gaudebat, ut nec Cæsares, & Proceres Romani fuerint, nec ferè Romanus Civis, qui in hoc tractu suam non habuerint Villam, imò hortulum, villulam, ne dicamus tuguriolum, in quam à laboribus, forensibus curis, & exactis prælijs non se conferrent ad ocia, voluptates, solatia, pompas, ludos, luxus, commessationes, Bacchi, & Veneris delicias, tandèm videbatur altera Roma. At nunc solitudine, loci squalore, aëris gravitate, & tetris Mephitibus totus inhabitabilis marcescit, pauci visuntur habitatores, & tuguriola potiùs, quàm domos illic aspicies, ac littus à paucis, & pauperrimis piscatoribus tenui cymbâ percurri. Cuncta temporis voracitas attrivit:

Quantùm potuit mutare vetustes,
Et nunc horridior nullus in orbe locus.

Sat aëris ratione digressi sumus, regrediamur nunc ad fontem diætericum.

Cibi laudantur à vulgaribus refrigerantes, & humectantes, quia hujus febris causam in calore, & siccitate consistere fatentur, verùm non conveniunt, quatenùs refrigerant, & humectant; nos verò juxta nostra principia eos convenire cibos dicimus, qui sanguinem, cæterosque succos acidos, salsos, & acres temperant, & dulcificant, insuper qui laudabilem producunt succum, facilè concoquuntur, citò nutriunt, & quam minima generant excrementa, hujusmodi sunt juscula pullorum, gallinarum, caponis, ovorum vitelli, &c. Prosunt carnes hædi, vituli, vervecis, porcelli, phasiani, perdicis, lepusculi, &c. sed elixæ assis præferuntur. In jusculis incoquunt varias herbas hortenses, ut portulacam, endiviam, lactucam, boraginem, cichoreum, acetosam, &c. Verùm hæc olera parùm nutriunt, & in febre habituali laborantium stomachis facilè ob diminutam, vel depravatam digestionem corrumpuntur, & in acidum degenerant, illudque adaugent. Pisces concedi possunt, sed saxatiles eligendi sunt, in puris natantes aquis, qui tenerâ sunt præditi carne. Inter fructus comedantur poma, pyra, pruna damascena, cerasa, passulæ, & ficus; hæc enim succum alimentitium dulcem producunt.

Putant vulgares hecticos infixum solidis partibus habere calorem, quo alimenta facilè, promptéque depopulantur, ac proindè illis alimenta solida, & viscosa præscribere solent, ut animalium extremitates, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum illæ carnes viscosæ sint, & humidæ, facilè partibus agglutinantur, nec facilè à calore febrili absumuntur, & sic partium solidarum siccitatem remorantur. Verùm animalium extremitates pauci nutrimenti, & difficilis sunt coctionis, in stomacho immutantur, & mediante fermentatione ex ipsis pars subtilis, & spirituosa elicitur, non viscosa, quæ ad partes solidas nec pervenire, nec apponi potest pro illarum nutritione. Concedimus nos in hoc affectu animalium extremitates quatenùs acidum absorbent, quia alkali occulto constant.

Limaces montanas valdè pro hecticâ commendamus, non quia viscosæ, & humidæ sunt, & facilè partibus adhærent solidis, sed quatenùs in se sal volatile admodum temperatum habent, sicuti habetur in plantis, quas refrigerantes appellant vulgares. Undè vel præparatæ ad esum, vel distillatæ imprimis si post plurium dierum diætam nutriantur saccharo, & farinâ: postmodûm aquâ, & pauco sale coquantur, postremò abjecto cortice optimo pulli jure ad esum præparentur, egregium dant remedium contrà hecticam.

Cancri non marini, vel palustres, sed fluviatiles eximium nutrimentum potiùs medicamentosum, quàm simplex nutrimentum præbent, & optimè conducunt in febre hecticâ, vel pulmonum, vel renum exulceratione; totus namque cancer, quantus est, vulnerarius est, & occulto sale volatili alkali vulnerario saturatus, ut *de vulneribus* diximus, & alibi; qua ratione conveniunt pro eliciendo acido excrementitio partium in hecticâ, ac etiam pro expurgandâ acrimoniâ, sive fermento corruptivo acido ulcerum renum, & pulmonum in phthisi, ac proindè in hecticâ, phthisi, tabe, &

atro-

atrophiâ sunt magni usûs. *Butyrum cancrorum* in phthisi singulare est remedium, quod paratur, miscendo butyrum non salitum cum cancris fluviatilibus contusis, & invicèm exprimendo, & ad humiditatis consumptionē inspissando, vocaturque butyrum anti-hecticum. *Lapilli cancrorum* in hecticâ magnum habent usum. Item *pulvis cancrorum*, cujus præparationem in nostrâ *Pyrotechciâ sophicâ* docuimus, in supra dictis affectibus magni momenti est. Prostat in officinis *Syrupus cancrorum fluviatilium* pro hecticâ, & phthisi.

Testudo terrestris magnæ efficaciæ est in hecticâ, & phthisi, ex hac paratur à vulgaribus syrupus. Sunt, qui ex testudine singulari artificio *magisterium ex testudinibus* pro tabidis parant. Medicorum vulgus his in affectibus jura consumpta testudinis præscribit. Pro esu priùs nutriri debent saccharo, & farinâ, deindè coquantur, & abjecto cortice tandèm coquantur in gallinarum jure non admodùm salito.

Ptisanam hordeaceam, & præsertim ipsius cremorem optimum pro his alimentum esse credunt vulgares, quia frigidum, & humidum censent, & non temperato sale alkali saturatum: verùm est hordeum decorticatum, equorum potiùs quàm hominum alimentum. Frequentiùs farra præscribunt, quæ æger stomachus non facilè concoquit, cùm vis digestiva laboret, & actualis ignis non nisi post octo, vel decem horarum spatium concoquit; hæc enim emaciata, & consumpta corpora multùm nutrire, & incrassare credunt. Qui infirmum habent ventriculum, vel delicatiores sunt, alimentis facilioris coctionis uti debent, ut sunt variæ panatellæ, jura consumpta, vel jura restaurantia, carnium destillationes per descensum, quæ verò per ascensum fiunt, non nisi meras aquas insipidas reddunt, & minimè nutriunt. Optimè nutrit, imò nutrimentum medicatum est *Pasta Regalis*, ad hujusmodi ægrotos restaurandos idonea, cujus confectio talis est:

℞. *Pulpæ caponis,*
vel perdicis elixatæ ℥. iij.
amygd. d. in aq. ros. macerat. ℥. iv.
pinearum ℥j ß.
sem. papav. alb. ʒ. ij.
gummi Arabici,
tragacanth. ana ℥. j. ß.
cum aq. ros. paucâ f. pastæ regalis auro obducta.

Passulæ sunt egregiæ in phthisi, & *Riverius in Cent.* 4. *obs.* 43. phthisicam passulis curatam narrat: *Puella phthisica, & ad extremam maciem perducta, & consilio medici solis passulis victitavit cum pane comestis, & pro potu utebatur decocto hordei, & liquiritiæ, sicque intra octo menses restituta est, & optimè, ac probè impinguata. Joël* commendat passulas ad corpus pinguefaciendum, & incrassandum: & aliàs in discrasiâ sanguinis temperandâ, & corrigendâ passulæ blandæ, ac temperatæ insigniter conveniunt. Reverà passulæ nil aliud sunt, nisi mustum coagulatum, in quo blandus vini spiritus asservatur.

Optimè conveniunt *nuclei pinearum, pistachiorum, amygdalarum dulcium, quatuor semina majora* vulgò frigida dicta, *papaver album, & similia*; hæc enim suo lentore mucilaginoso humores acido-salinos, & acres ob-

obtundunt, dulcificant, & per urinæ ductus educunt.

Sunt, qui commendant *ostreas* in hecticâ, de quibus *Lindanus* habet exemplum de hecticâ ostrearum usu curatâ: Dicit námque *Fuit Amstelodami virgo* XX. *annorum, quæ ex ulcere pulmonum in hecticam inciderat, & jàm desperata per aliquot annos decubuerat: huic ægræ obveniebat voluptas comedendi ostreas, undè cùm ipsi gratificaretur, vigintiquinque paratæ fuère ostreæ, quas avidissimè comedebat: postero die cùm sentiret, quòd se haberet meliùs, plures fuère oblatæ, & ità in totum ab hectica liberata fuit.* Sed hoc credat Judæus Apella.

Dulcia, ut *mel*, & *saccharum* maximè vitanda sunt, ex eo quod propter aciditatem latentem stomacho infensissima sunt, & hecticam deteriorem reddunt. Mel destillatum dat spiritum acidum volatilem corrosivum Saccharum per se destillatum subministrat spiritum acidum, & corrosivum, qui corallia, perlas, & similia subjecta, ut spiritus aceti, corrodit. Imò si saccharum cum antimonio optimè permisceatur, & per retortam destilletur, prodit liquor antimoniatus, sive oleum antimonij, dùm saccharum corrodit antimonium, & corrosum per retortam secùm vehit. Saccharum rafinatum fit per aquam, in qua soluta fuit calx viva, quà aqua dùm purificatur saccharum, fit, ut illi communicetur acredo corrosiva, & quò magis rafinetur, eò magis evadat corrosivum, & noceat pulmonibus, & partibus internis Undè in phthisi, alijsque exulcerationibus internis ulcera sordida, pulmones, aliasque partes ad putrilaginem disponit, paret ex eo; quia si carnes recentes saccharo aspergantur, subitò putrescunt. Quapropter saccharum ob vim fermentativam maximè nocet; hinc propter effervescibilitatem periculosum est syrupos, conservas, & similia medicamenta saccharo parata præscribere in febribus sive intermittentibus, sive continuis: ac propterea discite, quod multi ægroti divites in febribus interire solent propter syruporum, & medicamentorum dulcium, vel saccharatorum usum, quæ nimiùm exasperant febres: cùm contrà pauperiores, qui non semper sint solvendo medicamenta saccharata, nudis decoctis, & simplicibus feliciter curentur propter sacchari defectum.

Potus sit *decoctum hordei*, *vel seminum emulsiones*, vel optimum erit *decoctum chinæ cum passulis*. *Gal.* 10, *meth cap.* 5. & 6. aquam frigidam exhibet, eâque se multos à marasmo præservasse gloriatur; verùm si corpus valdè extenuatum est, periculum minatur, ne pusillus calor exstinguatur. Si ventriculus admodùm debilis fuerit, & æger vino sit assuetus, concedi potest vinum aquosum, & valdè dilutum, quod coctionem, & distributionem juvat. Vel admodùm elegans potus erit vinum ex passulis malvatici instar. Vel optimum erit decoctum chinæ cum passulis. Omnia potulenta spirituosa maximè nocent, & sæpè huic malo occasionem præbent. Item potulenta, quæ diaphoretica, & sudorifica sunt, cane, & angue pejus vitentur, quia vires prosternerent, sudorem excitarent colliquativum, & corpus absumerent.

Motus non convenit, sed quies potiùs imperanda est, estò ante cibum, si vires ferant, leve aliquod exercitium conferre possit, aut ejus loco leves frictiones institui possunt.

Somnus nec longior, nec brevior sit; nàm longior viscerum calorem adauget, & corpus magis exsiccat, attamen minus incommodi ex longiori, quàm ex breviori oritur, quia somnus magis humectat, quod in febre maximè expetendum est. Dormiant hectici in molli strato laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente, lintea sæpè mutentur, quæ aquâ rosarum anteà irrorata fuerint. Vigiliæ immoderatæ spiritus resolvunt, vires dissolvunt, corpus calefaciunt, humores acriores reddunt, & totùm emaciant, ideóque *Somnus*, *& vigilia, utraque si modum excesserint, malum.*

Alvus pigrior proritetur glande, aut clystere ex jusculo pulli cum hordeo, malvâ, & violariâ parato, addendo mel violaceum, butyrum, & ovorum vitellos. Excretiones reliquæ solitæ, & præsertim naturales in suo tono serventur, ne ægrum debilitent, si segniùs procedant, promoveantur, reliquæ verò omnes fugiantur, quales sunt sanguinis excretiones. Si alvi fluxus superveniat, ægrum ad interitum comitatur, ideóque refrænandus est.

Animus in tranquillitate, & hilaritate detineatur, ac spe, quæ alit afflictos, demulceatur; vehementes animi passiones: ut ira, tristitia, & metus, ex quibus sæpius hecticam productam vidimus, quantùm fieri potest, vitentur. Venus, ex qua etiam hecticam partam observavimus, fugienda est, quià corpus valdè resolvit, & absumit.

His præmissis, curationem pharmaceuticam instituamus oporter, & primò secundum rancidæ medicinæ sectatores curam proponimus, quam internam, & externam instituunt. Inter interna primum locum sibi vendicant medicamenta purgantia, & præcipuè si prima regio excrementis scateat propter cruditates à debili ventriculo productas, ità sunt *Mannâ*, *cassia*, *syrupus rosarum solutivarum*, & si vires non sint prostratæ, exhibent *infusum rhabarbari cum decocto prunorum, tamarindorum, myrobolanorum, buglossi, & violarum.* Cæterùm purgantia etiam lenia tuta non sunt, & vires in hoc affectu conservari debent, nàm non curatur in primo, quia tunc non percipitur, nec actiones lædit, sed tantùm in secundo, vel tertio gradu, & in his si diarrhœa superveniat, malum, ac proindè irritari non debet. Prætereà solutiva corpus emaciant, calorem adaugent, & febrem intendunt, undè malum exasperatur, & nos multos hecticos purgatos mortuos fuisse observavimus.

Postmodùm refrigerantia, & humectantia medicamenta in formam juleporum, jusculorum, & emulsionum redigunt in hunc modum, ut

℞. *Aquar. endiviæ,*
lactucæ,
acetosæ ana ℔. ß.
syr. violacei,
nymphææ,
pomorum ana ℥ *j.*
m. f. julep pro tribus dosibus

bis in die sumendis, & per plures dies continuandis.

Vel

℞. *Hord. integri* p. j.
fol. endiviæ,
cichorij,
lactucæ,
pimpinellæ ana m. j.
flor. borag.
buglossi,
violarum,
nymphææ ana p. j.
prunor. damasc. par. iij.
coquantur ad ℔. j. ß.
in colat. diss. syr. de cich. simpl.
de nymphæâ ana ℥ij.
f. julep. pro iv. *dosibus.*

Ex ijsdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallinâ juniori decoctis parant jusculum ad eundem usum, ut

℞. *Radic. chinæ* ℥. j. ß.
hordei integri p. ij.
quat. sem. frig. mai. ℥. j. ß.
contundantur, ijsque impleatur venter capi, aut pulli junioris. fiat jusculum, cui adde
sacchari rosac. ℥. ß.
capiat æger per longum tempus; reficit enim, & impinguat.

Præscribunt radicis chinæ decoctum cum simplicibus refrigerantibus, & humectantibus, quod per diuturnum tempus propinant; hoc enim hecticos nutriri, & pinguefieri credunt. Verùm *corpora impura quò magis nutries, eò magis lades,* & sit cibus quantumvis optimus (medicamentum námque non nutrit) nunquàm nutrire potest, nisi morbi causa tollatur; præthereà china sudores movet, quod periculosum est in hoc morbo. Perperàm vulgares indicationem curativam à macie, & calore, qui sunt effectus, & symptomata, & non à malo habitu ex succorum impuritate, & membri principalis læsione contractâ, desumunt.

Ad sidera extollunt, & in frequenti habent usu pro febre hecticâ hîc nostri medici vulgares *Aquam Capocephali,* cujus nomen ab authore derivatum est, qui Capocephalus cognominabatur, Medicus Neapolitanus, cujus conficiendi modus talis est,

℞. *Fol. borag.*
buglossi,
endiviæ,
melissæ,
cichorij,
ceterach,
capill. Ven.
plantag.
betonicæ,
sampsuci,
fumariæ,
acetosellæ,
scabiosæ,
ling. cervinæ,
hepaticæ,
rad. gramin. ana m. vij.
pomor. appior. n. x.
mica panis albi m. j.
gallinæ n. j.
serpent. vulgò Cervone n. j.
testudinum num. iij.

Ex his omnibus hoc modo fit aqua. Panis infunditur in aquâ florum myrtillorum, herba cum carnibus minutim conteruntur, & omnia destillantur per alembicum vitreum moderato ignis regimine. Propinant hanc aquam per quadraginta assiduos dies ad trium unciarum pondus in aurorâ, & in sistendis destillationibus, & contra febrem hecticam sine pari celebrant.

Optima quidèm aqua, quæ passim à quopiam mediculo in hecticâ febre præ-

præscribitur, sed sine fructu, & nullum à febre habituali, & destillatione, quam vocant, ereptum vidimus, & nos pluries præscripsimus, ut ejus vires experiremur, & nunquàm effectus famæ respondit, ac proindè tanquàm futilem examine reijcimus, & primò, herbæ, nullâ præcedente fermentatione, nil reddunt, nisi sudores, qui potiùs in aquam elementarem, quàm in singulares virtutes combinantur, potioribus partibus earum essentialibus in residuo concreto remanentibus. Secundò, carnes gallinæ, serpentis, & testudinum in destillatione dant vapores omni virtute carentes, qui in capitello, & indè in recipiens in aquam elementarem coagulantur. Nemo famelicus vapore è carnibus ebullientibus exhalante se saturare, aut collapsas vires restaurare potest. Considerate quæso, an tabidos hæc aqua restaurare possit? Easdem habebit vires, ac aqua elementaris, imò nisi recentissima sit, cadavericum spirat odorem, & ægrum inficit potiùs, quàm reficit, & malum pejorat.

In summâ emaciatione non tantùm per os, verùm etiam per podicem hecticum restaurant; frequenter nàmque nutrientes ex pulli, vel capitis vervicis jusculo cum saccharo, & vitellis ovorum clysteres injiciunt. Cæterùm clysteres cujuscumque generis in habituali febre, & in quacumque aliâ, sunt podicis remedia, & periculo pleni, ac proindè semper fuerunt hostiles, diarrhœam enim in hecticâ concitate possunt, & ægrum in mortis agone constituunt. Prætereà neminem, quem scimus, per anum nutritum fuisse observavimus. Sed quis credet alimenta per clysteres in intestina crassa, loca fætida, injecta, & stercoribus admista nutrire posse? Deberent alimenta in his intestinis per ipsos in chylum mutari, quod nullatenùs evenire potest; nàm in ventriculi cruditate assumpta alimenta non mutata, neque ullo modo cocta ab alvo defluunt per tortuosos intestinorum gyros, & ante excretionem in putatitium chylum mutarentur, quod non succedit. Unum tantùm in hoc, repudiatâ chylificatione in nostrâ *Trutinâ*, fluctuando credere possumus secundum nostram sententiam, spirituosam ciborum portionem ab intestinis crassis elevari, & aliquo modo vitam sustentare, non verò restaurare.

Inter optima remedia hecticis opportuna *lac* censent vulgares, cùm eorum indicationi correspondeat, & utramque compleat paginam; est enim accommodatissimum hecticis alimentum, & medicamen, quod maximè refrigerat, & humectat, quia non solùm accidentaliter, & qualitativè, sed etiam substantificè, & facilè distribuitur. Quatuor de idoneo lactis usu notant, scilicèt ipsius speciem, exhibendi tempus, quantitatem, & denique modum.

Primò, varia sunt lactis genera, omnium tamen optimum muliebre fore censent ob substantiæ familiaritatem, quam cum nostris generationis primordijs habet, & utilius erit, si ex ipso ubere sugatur: sed quia morbus contagiosus est, nulla mulier etiam paupercula tanto se vitæ periculo exponit.

Post *humanum lac* secundas vices obtinet *asininum*, & usitatius est; ini-

ta itaque priùs multorum vulgarium medicorum consultatione, lac asininum præscribunt ad multos dies, & menses, sed advertunt, quod multùm confert asina nigra, & in otio refrigerantibus herbis est nutrienda, & quolibet mane pectenda: at non absque sale asina nigra esse debet, ab illâ medicinæ parte edocti, quæ analogismo morbos curat, nàm cùm nostrâ in hac urbe observârint, quibus nigri pallij est usus, non rustico, sed nobiliori, & delicatiori sanguine natos, moribusque similiter urbanis studere, sic pariter de asinâ nigrâ crediderunt. His imposturis pinguiores vulgares, & asinæ nigræ evadunt, & misellì hectici, & phthisici in sceleti formam redacti magno vitæ, & fortunarum dispendio ad aëris permutationem tandèm instigantur.

Post *asininum* succedit *lac caprinum*, quod licèt minùs refrigeret, magis tamen ad alendum valet. Unum de lacte asinino, & caprino ex nostrâ observatione dicere possumus, quòd si aliqui hectici, vel phthisici evaserunt, mores asininos, vel caprinos induerunt, id etiam in infantibus à capra pastis ob paupercularum matrum lactis inopiam observavimus. Lac autem recentissimè mulctum, & adhuc calens hauriatur, ne alteretur ab aëre; idcircò inductâ prope cubiculum asinâ, vel caprâ, in vas calefactum mulgeatur.

Tempus exhibendi magis idoneum sine dubio est matutinum, cùm scilicèt ventriculus vacuus invenitur ab assumpto cibo; assumitur tamen quatuor, vel quinque horarum spatio ante prandium. Post assumptum lac æger quiescat, & non solùm à corporis, & animi motu, verùm etiam à loquelâ, & somno abstineat, ni tamen ob ventriculi languorem sit illi somnus concedendus; si verò vires ferant, levi deambulatione per cubiculum se exerceat. Non prandeat, donec lac benè digestum, & à ventriculo secessum animadverterit, & æger fame provocetur ad cibum. Vulgò lac sumitur semel tantùm in die, sed præstat bis in die sumere, & adhuc præstat, si æger solo nutriatur lacte; nàm præterquàm quòd in majori copiâ sumptum majores exerit effectus, & magnum vitatur incommodum, quod ex jusculis, & carnibus cum lacte permistis exoritur, facilè enim putrescunt.

Quantitas ab eorum Antesignano *Gal.* 7. *&* 10. *meth. med.* præscribitur, ut scilicèt ex eo assumatur cyatus, verùm ejus mancipia docent, ut primâ vice à duabus, vel tribus uncijs exordientes ad quinque progrediamur, ut ventriculus illi assuescat, illius quantitatem sensim augendo usque ad uncias octo, decem, & libram unam, diligenter observantes, ne lac in ventriculo acescat, coaguletur, vel corrumpatur; quadere saccharum ei permiscent eâ proportione, ut ad lactis uncias octo sit sacchari uncia una.

Ut tandèm lac commodè usurpetur, quidpiam in contrarium, quod ejus usum perturbet, vel inhibeat, adesse non debet, ut magna febris, aut capitis dolor, aut hypochondriorum tumor, aut biliosus alvi fluxus, ut *Hip. sect.* 5. *aph.* 64. notat. Illius usus ad quadraginta dierum spatium producendus est.

Quantùm ad ea medicamenta, quæ exte-

exteriùs adhibent, omnium accommodatissimum, & hecticis utilissimum præsidium aquæ dulcis Balneum censent vulgares, ut 10. *meth. cap.* 10. latè prosequitur *Galenus*. Hoc plurimùm valet ad hecticum calorem exstinguendum, siccitatem humectandam, & omnia viscera temperanda; ægrotos itáque in Balneum aquæ dulcis moderatè calidum conjiciunt manè depositâ alvo naturâ, vel arte, duabus, vel tribus horis post assumptum jusculum, vel lac, vel ovorum vitellos, in quo tamdiù æger immorari debet, donec spontè tepescat, & tandèm refrigeretur. Quòd si nimis tardè hæ mutationes fiant, ut æger tædio afficiatur, aquæ frigidæ affusione balneum ad libitum tepescat, & refrigeretur. Hanc tamen adhibent cautionem, ut cùm triplex qualitas in eodem balneo haberi possit: æger in calidâ parùm immoretur, in tepidâ diutiùs, & in frigidâ nimiùm. A balneo ægrum linteis calidiusculis molliter detergunt. Posteà verò *oleo violaceo, nymphææ, rosaceo, vel amygdalarum dulcium &c.* inungunt, & in thalamo collocant. Verùm nos per istam unctionem ambigimus, quin æger nucem Beneventanam adeat. Postmodùm ubi parùm quieverit, jusculum, vel aliud ferculum propinant.

Zacutus Lusitanus noster balneum ex hydroleo miris encomijs evehit *Obser.* 35. *lib.* 3. *Praxis admirandæ*, & tantæ utilitatis rationem ex eo desumit, quòd balneum ex aquâ dulci paratum, cui olei copia adjuncta sit, tensas partes emollit, siccas, & rarefactas humectat, & poros obstructos, ac præ siccitate conniventes aperiendo, ad extimas, maximéque distantes corporis partes alimentum attrahit. Alij, balneo aquæ dulcis, ut plus humectent, *malvam, violariam, brancam ursinam &c.* addunt. Quidam verò balneum ex lacte dulci magis exoptant.

Salutiferum præsidium est balneum, sed loca affecta non adit, circumferentiam lenit, & centrum non attingit. Extimam siccitatem ad tempus humectare potest, sed hecticum calorem exstinguere, vel saltem temperare non valet, nisi fomes in suo foco deleatur, quò balneum pervenire non potest.

Quandò æger balneis uti non potest, admovent cordi, & hepati epithemata hoc modo concinnata, ut

℞. *Aq. rosar.*
nymphææ,
portulacæ ana ℥iij.
succ. granator. ℥j.
pulv. elect. diamarg. frig. ʒij.
ossis de corde cervi ℈j.
camphoræ gr. IV.
f. epith. cordi admovendum.

Vel

℞. *Aquar. endiviæ,*
lactucæ,
cichorij ana ℥iij.
aceti rosacei ℥j.
trium santal. ℈ij.
spodij ex ebore ℈j.
f. epith hepati admovendum.

Sed hæc epithemata Asiaticè in nostrâ *Trutinâ* repudiavimus.

Hepatis regionem *unguento rosaceo, vel cerato santalino* inungunt: cæterùm oleorum, & unguentorum inunctio proscribenda est; nàm poros constipat, & obstruit, ac proindè febrem intendere potest.

Curativa tabescentium corporum indicatio nullo modo à malo habitu desumenda est, ut v. gr. à macie, ut pinguis producatur habitus: & à fœdo cutis calore, ut floridus fiat: ab exorbitante calore, ut ad temperiem reducatur, & à similibus, quomodò medicorum vulgus hodiè tabidorum curationem aggreditur, nam prædicta sunt effectus, & symptomata potioris causæ, à qua pullulant, tanquàm à radice. Ridiculus sanè est medicus, qui tabescentem conatur reddere pinguem, nisi tabis causam priùs evellat, imò tantùm abest, ut cibus optimi, & plurimi nutrimenti in tabescentis corpore in bonum cedat, ut corruptioni, plusquàm alij obnoxius afferat nutrimentum. Erit ergò indicatio curativa omnium marasmorum purificatio liquorum solidas corporis partes irrorantium cum correctione vitij eos contaminantis, sive illud in membrorum principalium substantijs sit impressum, sive à causâ externâ originem ducat; Verum enimverò cùm liquores corporis purificationem admittere non possint, usque dùm contaminans illos vitium subsistit, & contrà correcto vitio, facile sit ipsi naturæ liquorum purificationem moliri, cardo curationis marasmorum omnium in correctione vitij in substantijs membrorum principalium contracti vel ab externâ causâ exorti prorsùs innititur: quippè vitio correcto, liquores etiam corriguntur, atque paulatim in bonum habitum corpus adducunt absque medicamenti, vel cibi speciali exhibitione, sed sufficit communis, & ordinarius.

Est adeptorum medicorum sententia dari non posse medicamentum, quod membra principalia essentialiter læsa ad pristinum restituere possit, nisi indolem habeat universalem, scilicèt ut sit tantæ subtilitatis, perfectionis, & temperiei, ut ipsi naturæ ob symbolum conjungi possit, & membris reddere, quod illis déficit, vel auferre, quod illis præter naturam est additum; cúmque ad tale medicamentum obtinendum summa industria, & artificium requiratur, specifica quædam medicamina trademus, quæ instaurationem principalium viscerum summoperè promovent, & marasmo ab ipsis supervenienti succurrunt.

Si itaque in tabidum incideris, qui signa tabis ventriculi suprà notata præseferat, sitque auxilio capax, vomitu primò illum levabis hoc modo:

℞. *Vitrioli albi* ℈j.
fiat pulvis.
qui conf. flor. borag. inclusus exhibeatur, & immediatè post juleuli gallinacei uncias tres superbibendum præbe. Verùm hoc emeticum non est tutum ob indolem suffocantem.

Si validæ constent infirmi vires:

℞. *Merc. Vitæ opt. præp.* gr. IV.
infunde per noctem in vini græci ℥ij.
manè vinum separetur à pulvere,
& infirmo exhibeatur: Sed præstat *Hippocras emeticum nostrum* alibi descriptum.

Post vomitum usus *Vitrioli Martis* per 40. dies prosequatur curationem, ejus dosis erit gr. vj. quæ augeatur paulatim usque ad gr. xv. ma-

ne jejuno stomacho. Verùm vitrioli Martis usus repudiatur à nobis in *nostrâ Trutinâ:* præstat *Tinctura Martis* à nobis descripta in *Martis Julepo*, vel *idem julepus*: & quolibet etiam die exhibe *elixiris proprietatis Helmontij* ʒj. duabus horis ante prandium, totidemque dosim ante cœnam in *syrupo de corticibus citri*, & *elæosacchari citri* gr. v. Vel exhibe *pulveres stomachicos Quercetani sine sacchar*o per mensem. Exteriùs ventriculi regioni summo cum juvamine applicatur *Scutum stomachicum*, quod in *Auctuario Andreæ Battimelli in Hadriani A Mynsicht Armamentario* descriptum reperitur. Si opus fuerit, vomitus repetatur, & à solutivis abhorre.

Verùm si signa tabis intestinorum tibi occurrant, à vomitivis, & solutivis abstine, & curationem cum *sero lactis caprini* institue:

℞ *Seri lactis* ℔j.
sensim augendo ad ℔ij.
syr. de succ. Viol. ℥ij. m.

Quòd si serum per alvum reddatur, per xx. dies ejus usum prosequere, nàm curationem integram complebit; nisi serum per alvum reddatur, post secundam vicem ab eo abstine, & per 40. dies sequentibus utere pilulis:

℞. *Myrrh. opt.* ℥j.
aloës ʒij.
f. pulvis utriusque

& *cum terebinthinâ Venetâ redus in massam*, pro quibus dosis à ℈j. ad ℈ij. quolibet mane. Vel *pilulis nostris familiaribus* in nostrâ *Mantissâ* descriptis ad ℈j. quem in duas redige pilulas, unâ ante prandium, & alterâ ante cœnam utere.

Si tabes à liene, sive scorbuto signa se manifestaverint, deobstruentibus, & diureticis curatio tentanda est, purgato priùs corpore, quàm ità consequeris:

℞. *Seri lactis caprini* ℔jß.
ferveat in igne, & dùm fervere incipit, injice
fol. sen. or. ℥ß.
cinnam. contus. ʒij.

vas illicò cooperiatur, & auferatur ab igne, frigefactum serum coletur, & infirmo exhibeatur per quatuor dies eâdem dosi. Hoc levissimo purgante corpus à crassis humoribus liberetur, tunc

℞. *Vitrioli Martis,*
salis absynthij
tart. vitriolat. ana ʒj.

in pulverem redacta misceantur, hujus misturæ recipe ℈j. & infirmo exhibe quolibet mane per 40. dies.

Unicè prodest, & singulare remedium erit. *Tinctura tartari*, *vel sal volatile tartari* ex descriptione *Andreæ Battimelli in Auctuario*, *vel sal ammoniacum aperitivum*, *vel Tinctura Martis aperitiva ejusdem Battimelli.*

Si lien durus, & turgidus apparuerit, dissolve *oleo de Verbenâ* à nobis in *Mantissâ* descripto. Demùm lienis substantiam hac inunctione corroborabis:

℞. *Olei laterini q. s.*

quo quolibet mane per 30. dies lienis locum inunge, & hæc est omnium affectionum lienis efficacissima curatio, ità ut obstinatas etiam vincat quartanas.

Scirrhosum etiam hepar suam affert tabem cum proprijs signis, ut suprà, quam diarrhœa cruenta semper

per

per comitatur, hanc hepatis tabem tutò curabis solo sero caprino absque ullâ additione, nisi solius syrupi violarum:

℞. *Seri lactis* lib. ij.
Syrupi viol. ℥ ij. m.

Exhibe per xv. dies quolibet mane. Nec te terreat cruentus fluxus à seri usu, quippè causam leniter abstergit cum partium integrâ mundificatione. Post seri usum liquore absynthij per mensem hepatis substantiam roboratis, quem ità parabis:

℞. *Absynth fol.& summitat.q.s.*

Contundantur crasso modo, injiciantur in vas vitreum amplum absque ullâ additione, quod optimè obstruatur, ne exhalet, & bulliat in B.M. *per* 24. *horas, refrigeretur, tunc vas, & aperiatur, liquoremque pretiosum absynthij à foliis separatum remove leni foliorum expressione, & serva.*

℞. *Hujus liquoris* ʒ ij.
vini albi generosi ℥ ij. m.

& infirmo exhibe per mensis spatium. Intereà hepatis regionem unguento ex santalis fovebis.

Corroboranda demùm est hepatis substantia *rhabarbari essentiâ*, (rhabarbarum à vulgaribus hepatis anima vocatur) quam ità parabis:

℞. *Rharbari opt.* ℥ j.
fiat pulvis,

Cui affunde in vase vitreo
Spiritûs viri ardenti lib ß.

sine, ut simul maneant per 12. *dies, post quos spiritum vini intensè coloratum à rhabarbaro per inclinationem separa. Spiritum hunc tinctum retortæ vitreæ inde, & lenissimo calore fac, ut vini spiritus pro tertiâ parte destilletur. Quod remanet in retortâ serva*, est rhabarbari genuina tinctura, quæ balsamum est hepatis. Dosis ejus est unius scrupuli quolibet die per mensem.

At si marasmum ex pulmone signa affirmaverint, & tussis assidua, & spirandi difficultas vigilem faciat, ægroto somnum pro quiete tussis *Cynoglossæ* usu concilia:

℞. *Pilul. de cynogloss.* gr. xii.

& infirmo exhibe post cœnam quarto quolibet die. Vel exhibe *Laudani opiati* gr. ij. *vel* iij. in *Mantissâ* ex nostrâ inventione descripti.

Verùm si ex sanguinis rejectione periculum immineat, sequenti utere arcano, quod nunquàm te deseret in sanguinis ex pulmone dejectione:

℞. *Ranas palustres integras, uti sunt, q.v.*

atque viventes in ollâ cum suo operculo in calidissimum furnum immitte, ibique exsiccentur, usque dùm in pulverém redigi possint, fiat earum pulvis, cujus infirmo exhibe in syr. de Papavere ʒ j. Cessabit illicò sanguinis ejectio, induciturque lacerato vasi cicatrix, ità ut novâ laceratione opus sit ad novi sanguinis ejectionem. Pulmonem deindè elixire proprietatis in nostrâ *Pyrotechinâ* descripto robora:

℞. *Elixiris propriet. destill* ℥ ß.
Syr. de papavere ℥ j ß. m.

Hæc dosis per 24. horas ægro sufficiat per vices ad modum lambitivi. Vel roborabis *balsamo nostro catholico, vel balsamo sanguinis humani* in *Mantissâ* descriptis, vel *balsamo Peruviano liquido* in eodem syrupo.

Porrò si tabes ex corde tibi signa apparuerint, potiùs mortis prædictionem, quàm salutem ex medicamentis præponere poteritis; incipienti tabi ex corde *Lac perlarum* mederi tan-

tùm poterit, quod absque industriâ, & artificio haberi non potest, aliquod tamen perlæ promittunt, si aceto stillatitio solvantur, oleo tartari p.d. præcipitentur, à sale abluentur, & residuus earum pulvis per *60.* dies infirmo exhibeatur quolibet mane pondere unius scrupuli. Verùm quia hodiè in magno sunt pretio, potiùs ad pulchrum mulierum vultùm, quàm ad morborum sanationes valere credimus; undè insulsè ab hecticis, & phthisicis assumuntur cum magno æris dispendio, & absque salutis spe. Conducunt perlæ, sed sub lactis, scilicèt primigenij liquoris formâ, & non à menstruis acidis solutæ, & præcipitatæ, quia his saturatæ nullam vim obtinent. Præscribant vulgares medici has perlas solutas, & præcipitatas divitibus tantùm, & tenuioris fortunæ hominibus pro perlis matrem perlarum præparatam, quia majores dotes in matre, quàm in filiâ experientur. Eximiùm medicamentum est in marasmo ex corde *Aqua Perlarum* nostræ descriptionis in *Mantissâ.* Vel *elixir cordiale*, vel *magisterium cordiale à Battimelli in Auctuario* descripta. Tribuunt medentes vim cordialem perlis, sed quâ ratione nescimus, cum tantùm præcipitandi vim habeant. Multùm præstat tabidis ex corde *cinis cancrorum fluviatilium* loco, & tempore haustus pondere ʒß. Demùm liquore ex cornu cervino tanquam magno remedio in tabe ex corde utere, quem ità parabis:

℞. *Limaturæ C.C.* ℥ j.
aquæ comm.lib j.ß.
bulliat ad duarum partium consumptionem, quod remanet aquæ à limaturâ separa, & serva.

℞. *Dictæ aquæ* ℥ j,
lactis perlarum ℈ j.
vel magist. cordialis ʒ.j.
*vel elixiris cordialis cochl.*j.m.
& ægro propina per 40 dies.

Hanc etiam curationem adhibere poteritis tabi ex cerebro, quæ nunquàm ferè auxiliis capax invenitur, & hæc de marasmorum curatione, qui ex substantiæ principalium membrorum læsione ducunt originem.

Verùm si ab externâ causâ corporis liquores contagium susceperint, ac propterea tabidum produxerit habitum prudenti medico utplurimùm salutis spes relinquitur, at si ex ulcere ab externâ causâ producto tabes aliquem invasit, hoc modo illum curabis. Solutiva sunt fugienda, ut etiam vomitum cientia, corpus, si opus fuerit, aloë, vel rhabarbaro tantùm leniendum, deindè tota spes in vulnerariis reponenda est, inter quæ hoc, quod tradimus, efficacissimum experti sumus:

℞. *limaturæ eboris,*
cornu cervi,
lign. guajaci ana ʒ ij.
ponantur in pupatella, deindè
℞. *Betonicæ,*
sampsuci,
santal. rubr.
ros. incomplet. ana ʒ j.ß.
aq. font. lib. j.ß.

Ponantur hæc omnia simul cum pupatellâ in vas vitreum altum, quod optimè obstrue, ne quid exhalet, & bulliant in MB. *per quatuor horas, sine deindè, ut omnia frigescant, & à pulveribus, & pupatellâ decoctum exprime,*

℞. *Hujus decocti* ℥ v.
quas infirmo exhibe mane, & vesperi duabus horis ante cibum, quo vulne-

rario utere per 40 dies; nàm paulatim æger bonum adipiſcetur habitum cum ulceris curatione.

Egimus hucuſque de febris habitualis curatione à membrorum principalium ſubſtantiæ vitio, vel læſione geneſim ducente; cognito enim membro principali affecto, faciliùs hectica, quàm quartana febris curatur. Medicamenta, quæ deſcripſimus, non ſecundum vulgarium opinamentum, ſcilicèt ad calorem refrigerandum, & ſiccitatem humectandam (ſunt hi affectus, non cauſæ) adduximus, ſed quatenùs membri principalis partium ſpermaticarum humidum radicale læſum ab acido-ſalino, & acri à cauſis procatharticis excitato, vel inducto corrigunt, temperant, edulcorant, vel ſi obſtructio adſit, deobſtruunt; hæc námque omnia medicamenta à nobis allata ſale alkali, vel volatili, blandiori, & temperato abundant, & acrimoniam acido-ſalinam deſtruunt. Agendum nunc ſupereſt tàm de illis medicamentis indolem ferè univerſalem habentibus, quæ humidum radicale in membro principali deturpatum, & hujus partes ſpermaticas, & ſolidas rectificant, quàm quæ ſanguinis maſſam, nutrimentum, lympham, alioſque ſuccos conſpurcantes corrigunt, emendant, repurgant; uno námque membro principali læſo, reliqua, ipſum univerſum corpus lædi, ac circulantes & irrorantes ſuccos coinquinari, ac malum corporis habitum produci certum eſt. Quandóque ſanguinis maſſa, nutrimentum, & lympha à cauſis procatharticis acido-ſalinam nanciſcuntur acrimoniam, & dùm in vertiginem aguntur, ad aliquod principale membrum imbecillum appellentes, illud ſenſim, & inſenſibiliter lædunt, & habitualem febrem gigni neceſſe eſt. Hæc medicamenta, ut ſuum ſortiantur effectum, ſale alkali, vel volatili blandiori, & temperato prædita eſſe debent, & hinc ſuccus alimentitius, ſanguis, & ipſe latex temperatur, corrigitur, emendatur, dulceſcit, & ab omni acrimoniâ, & acore ſalino vindicatur, & focus, undè aliquod acre ſuccis ſubminiſtratur, extinguitur. His ritè adminiſtratis, ſanguis in ſuum naturalem redit circuitum, & ſuccus alimentitius, qui anteà ob acorem à partibus reſpuebatur, fit illis gratus, & genialis: qua de re conſumptæ, & extenuatæ corporis partes avidè nutriuntur, reficiuntur, pingueſcunt, humidum radicale reſtauratur, & priſtinæ ſanitati hecticus reſtituitur.

Summoperè commendatur *Lac perlarum*, *magiſterium perlarum*, *aqua perlata*, *& manus chriſti perlata* & *Helmont.* inquit: *perla in ſuum primum concretum lacteum ſoluta, ſunt abſoluta phthiſeos, & hectica cura*: Sed nunc ſolutæ cum menſtruis corroſivis (non patet alius modus) parùm, aut nihil conducunt, & decantatis encomijs non reſpondent, imò potius obfuiſſe, quàm profuiſſe obſervavimus: porrò qui primogenium perlarum liquorem habent, magno pro hecticæ, & phthiſeos curatione potiuntur arcano, ſed primogenio perlarum liquore carentes ſubſtituere poſſunt *perlas præparatas*, vel *lapides cancrorum fluviatilium* ſimpliciter in pulveres redactos. *Pulveres cancrorum fluviatilium* valdè commendamus, & cum magno fructu exhibuimus; ſunt enim

in

in acrimoniâ salinâ destruenda planè egregij.

Eximium medicamentum est *Manna*, seu *Saccharum aluminis*, cujus descriptionem habet *Andreas Battimelli in Auctuario. Dolæus Dulcedinem aluminosam* commendat, quam ità parare potest, qui vult: *Alumen pulv. in calore arenæ igne phlegma destillatum suo corpori reddat, denique hanc destillationem septies repetat, donec totum phlegma in ejus corpore maneat: paratum alumen tritum solvatur in liquorem in loco humido p. d. Hunc liquorem deindè balneo per* 12. *vel* 15. *dies digere, posteà separatis fœcibus liquorem purum filtratum lento igne coagula.* Dosis gr. x. ad xv. in liquore convenienti.

Petrus Poterius salutare *Antihecticum* (ità appellatum ab usu contra hecticam) describit, quod nos pluries exhibuimus, & multos hecticâ febre correptos à Libitinâ subtraximus, & nihil est, nisi *Regulus Antimonij, & Jovis compositus cum triplo nitri perfectè fixatus*: sed magna adhibenda est solertia, qua Joviale sulphur auferatur, at hæc non omnibus est nota. Communiter prostat colore cœruleo, qui tamen imposturam olet; nàm color cœruleus est adhùc de sulphure Jovis inflammabili, ratione cujus interdùm movet vomitus. In ejus itáque præparatione secernendum est sulphur, ut præstantissimum habeatur hoc anti-hecticum, cujus dosis à gr. vj. ad viij. Verùm hodie propter pseudo-chymicorum imposturam decantatos non præstat effectus. Nonnulli putant hoc anti-hecticum ex alumine fieri, quod de *Lue Venereâ* in febris habitualis curatione descripsimus ex *Hoffmanni* mente, qui perperàm ex alumine componi opinatus est, sed reverà est quædam operatio quæ cum aluminis dulcedine, mannâ, & saccharo coincidit. Qui hoc caret anti-hectico, vel aluminis saccharo, uti potest antimonio diaphoretico ritè fixato, vel ebore sine igne præparato.

Magnarum virium, & felicis successus *Aquam Anti-hecticam* in nostrâ *Mantissâ* descriptam semper experti sumus contra hecticam febrem; In phthisi verò *Decoctum Anti-phthisicum* etiam in nostrâ *Mantissâ* descriptum nunquàm satis laudare possumus ob stupendos effectus, quos præstat; phthisis námque inchoata, & pulmonis ulcus, ex quo pus toti sanguinis massæ impertitur, undè lenta febris suam agnoscit genesim eliminatur, & tabes profligatur, ac propterea ulcus mundificat, consolidat, sanat, & sanguinem pure conspurcatum abstergit.

Non omittenda sunt *Viperarum jura consumpta*, quæ tabidos ex quavis causâ summoperè restaurant; vires enim reficiunt, ut infirmo difficile non sit validioribus non uti medicamentis, quæ alioquin ferre non posset.

℞. *Viperas* ij.
à senectâ denudatas, abscissis capitibus, caudis, & abjectis extis, minutissimè contere, ac in vitrum amplum injice, quibus adde
Vini generosi ℥j.
aquæ card. bened. ℥jß.
santalor. rubr.
cinnam. contus. ana ʒj.
Vas optimè claude, & bulliat in MB. *trium horarum spatio. Post refrigerationem vasis fiat juris expressio*, quod

propinetur infirmo bis in die per 40. dies, & hujus magni remedij admirabimini effectus; valdè enim sanguinis massam renovant, & humidum radicale reparant.

Lactis usum non omninò improbamus, & primò lac humanum maximè appropriatum homini est alimentum, cùm ab infantiâ accõmodatissimum, & primum fuerit, utpotè infans in utero ipso jàm dudùm assuefactus, ac proindè laudari solet in phthisi, in primis quidèm si æger nutricis mammæ adhibeatur, ut ipsemet mammam exsugat, vel calidè emunctum propinetur, si nutrix infici perhorrescat; est námque phthisis morbus contagiosus. Refert *Forestus* in suis observationibus, quòd *Aliquandò juvenis quidam phthisi, & tabe desperatâ laborans fuit curatus per lac humanum, dùm necesse habuit, ut sibi conduceret nutricem, ex qua singulis matutinis, & vespertinis horis exhauriret lac, undè factum est, ut non tantùm fuit restitutus à tabe, sed etiam nutricem postmodùm imprægnavit. Nàm lac mulierum armat in Venerem, ut eidem sine lassitudine, & debilitate virium possimus operam navare.* Verùm aliquandò lac humanum fallit in phthisi. Secundò lac asininum potum potenter nutrit, ac valdè commendatur in hecticâ, phthisi, & atrophiâ, in quibus expertissimum celebrari solet, cujus vis in sale volatili temperato consistit, ac propterea optimè nutrit. Tertiò lac caprinum omnibus reliquis lactis speciebus præfertur propter seri, & salis volatilis copiam, quia capra est animal spirituosum, & agile, & hinc parum dat lac, quod minus præ reliquis lactis speciebus in se continet materiæ caseosæ; nàm in lactæ, quò minus est talis substantia caseosa, eò elegantius, & efficacius est; omnes enim noxæ à caseosâ materiâ proveniunt. Quartò lac bubulum etiam magni æstimatur.

Lac genericè est elegans nutrimentum medicamentosum, & ejus bonitas non æstimanda est ex proprijs qualitatibus, sed ex bestiæ qualitatibus, ejus sanitate, longævitate, & salubritate; nàm quò longævius, Helmontio auctore, & salubrius est animal, eò convenientius est lac ad vitam longam. In genere notum est, quòd animalia quò salubriores comedunt herbas, eò salubrius dant lac. Undè in hecticâ si herbis humectantibus, & refrigerantibus secundum vulgares, secundum verò recentiores sale volatili temperato, & blandiori abundantibus; ut sunt borago, buglossa, endivia, cichorium, lactuca, acetosa, &c. pascantur bestiæ, lac ipsum, quod hecticis prodest, eò magis erit appropriatum pro hecticæ curatione.

Lac tribus constat substantijs, prima est aquosa, & dicitur serum lactis; secunda pinguis, & unctuosa, quæ butyrum vocatur; tertia crassa, viscida, & terrestris, & appellatur caseus. Lac ratione partis oleosæ, pinguis, & butyraceæ, uti etiam ratione salis volatilis nitrosi convenit in temperandâ quacumque humorum acrimoniâ, undè in hecticâ prodest, in qua peccans acido-salinum, & acre in partibus delet. Dùm humorum acrimoniam temperat, in phthisi conducit, ne corrodendo pulmones, malum augeat. Hac eâdem ratione in omnibus partium internarum exulceratio-

rationibus, ut renum, hepatis, & similibus conducit ob partem serosam, quæ pus abstergit, & humorum acrimoniam temperat, & partis butyrosæ ratione ulcerum consolidationem adjuvat.

Observandum est in lactis usu, quòd calidum assumi debet, & quò citiùs post bestiæ emulsionem ex bestiâ hauritur, eò est melius; facilè námque ab aëre alterari potest, ne itáque nimis alteretur, expedit mox calidum bibi. Hujusmodi lactis alteratio patet ex eo, quod facilè acescit, & quòd postquàm emulctum est, pauco interjecto tempore, in vermium propaginem convertitur, & copiosos exhibet vermes, si lac tantillum aëri fuerit expositum. Dùm lacte utitur æger, vitet omnia acida tàm in potu, quàm in victu, ne lactis coagulationem inducant; lac enim acida coagulant, ac propterea cum lacte permiscetur aliquid sacchari, vel aliquid de spiritu salis ammoniaci, vel simili, ne coagulatio succedat; saccharum enim potenter lactis coagulationem impedit, & præ omnibus menthæ succus, ut alibi diximus. Si sacchari tantillum in lac injiciatur, exindè nec butyrum, nec caseus fieri potest. Pessima omnium est lactis corruptio, quandò coagulatur, nàm corruptio optimi pessima, & multos producit languores, de quibus alibi.

Lactis diæta hoc modo instituenda est: Tempore matutino, jejuno stomacho assumatur libra una lactis, additâ sacchari candi unciâ unâ, post haustum moderatus instituatur motus, & per tres horas jejunet: tempore vespertino tribus horis ante cœnam eadem dosis reiteretur, ut manè eodem modo, & jejunium iterùm imperatur, ut fiat distributio. Multa sunt, quæ lactis usum inhibent, sed *Non hæc tempus spectacula poscit.* Accōmodatissimus erit lactis usus in hecticæ, tabis, atrophiæ, & phthisis curatione, sed non nimis serotinus, & integris viribus instituendus est, his enim deficientibus, nihil, aut parùm prodest.

CAPUT XXXI.

De Curatione febrium, quæ à sanguine vel in motu, vel in substantiâ depravato producuntur.

HUmidum radicale in cerebro elaboratum per substantiam fibrarum, venarum, & arteriarum fluens intra ipsos venarum, & arteriarum tubulos destillat, & præexistenti in ijs sanguini commiscetur, & in sanguinem transit, & sanguis spiritus concretus, fibrosus, de naturâ salis volatilis, perenniter se movens, tùm quò ad se totum, tùm quò ad propriæ substantiæ partes, cùm effluvia à se semper emittat, quibus universum corpus calore perfundit.

Sanguini, quò ad primum præter naturam accidere potest, est ut vel citatiori motu moveatur, quàm naturæ convenit, vel omninò à motu moveatur, quàm naturæ convenit, vel omninò à motu cesset, & in grumum concrescat, utroque modo fit naturæ intolerabilis, & hostilis, quam ad depravatos provocat motus. Citatiori motu cieri potest sanguis, vel in grumum concrescere vel per accidens,

vel per se. Per accidens dicta accidentia patitur sanguis, si ex causis, quas adducemus, vel citatiori motu moveatur, vel concrescat in grumum, & in eo casu curationis scopus respicit causas illas, quarum ope sanguis à naturali suo motu exorbitat, pro quibus abstergendis opportuna remedia per capita tradimus. Per se verò vehementiori motu cietur sanguis, si grumescit, cùm absque aliâ causâ præter naturam in corpore existente, ejus substantiæ partes præter naturam moventur. Primò itàque de citatiori motu agimus, deindè cùm in grumos transit.

Signa.

Hæc febris citra rigorem, vel horrorem, vel etiam perfrigerationem impetit. Color corporis & faciei rubicundus apparet, arteriæ carothides vehementer pulsant. Oculi, & totius corporis venæ amplæ, & turgidæ conspiciuntur, undè lassitudo tensiva oritur. Adest tensivus capitis dolor, temporum pulsatio, vigilia, inquietudo, pectoris angustia, respiratio anhela, laboriosa, & frequens, æstus præcordiorum vehemens, & sitis Tantalea. Pulsus magnus, plenus, æqualis, & frequens. Urinæ vel apparent laudabiles, vel crassiores, & ad rubedinem tendentes. Arripit frequenter carnosos corporis habitus, & in floridâ ætate constitutos, qui plethoricum præseferunt habitum, & verno præsertim tempore promptiùs excitatur. Hæc febris paroxysmis caret, per accessiones non recurrit, sed semper æqualiter, & uniformiter procedit, quò sanguinis fervor persistit, & eo cessante, omninò quiescit. Dicitur febris continens, synochos à Galeno vocatur, nempè vel in eodem tenore perseverat, vel decrescit paulatim, vel crescit æqualiter. Undè illius tres petuntur differentiæ; quæ enim in eodem tenore persistit, homotonos, seu acmastica, quæ continuò decrescit, paracmastica; quæ semper crescit epacmastica nominatur.

Causæ occasionales.

Excitatur à sanguine febris per vehementiorem motum, quàm corpori congruit, atque hinc cor inter angustias versatur, nàm sanguis in arterijs præter modum ebulliens rarescit, majorem exigit intercapedinem, quàm ab arterijs exhibetur, ac proindè versus cor regurgitat, & impedit, ne sanguis à sinistro cordis ventriculo recipiatur; interim sanguis venosus ob acceleratum motum, & fervorem magno impetu in dextrum cordis ventriculum illabitur, itàque ventriculum, facto celeri sanguinis accessu, & in sinistro præpeditus ejus transitus, in arterias cor utrinque inter angustias positum exagitari præter modum, & frequentiùs moveri contingit, producitque febrem synocham, seu continentem, quæ sine ullâ exacerbatione, durante motu, & fervore, à suo principio usque ad ultimam, & integram sui cessationem æqualiter perdurat. Fervoris, & motûs occasio non in solidis corporis partibus, sed in ipso sanguine suum habet fomitem; nàm cùm sanguis per accidens, & non per se æstuat, tunc synocham febrem non producit, sed eam, quæ per accessiones recurrit. Est

ſanguis ſpiritus volatilis ſalſus ſe movens, & ob æthercam ſuæ ſubſtantiæ naturam quieſcere non poteſt, ſed ſuo motu per venas, & arterias fertur, ac proindè ſanguis in ſuis vaſis ſemper eſt in motu, & quicquid intra, vel extra corpus, quod ipſo ſanguine validius ſit, producatur, ſanguinem ad vehementiorem motum, & calorem excitabit, quia partes æthereæ, & volatiles ſanguinis ab extraneo ſollicitatæ calore in vehentiſſimum concitantur motum.

Cauſæ externæ, quæ citatiorem motum, & ingentem calorem in ſanguine excitant, ſunt omnia, quæ ſanguinis plenitudinem in corpore coacervare poſſunt, nec ſanguinea proritatur febris, niſi ſanguis in quanto, & multitudine luxuriet: hujuſmodi generis cauſæ ſunt plenior ciborum, ac potuum uſus, ut ſunt ex carnibus cibaria, & vinorum potentium potationes, ebrietates, & crapulæ. Ità etiam nimia quies, vita ſedentaria, & conſueta exercitia intermiſſa. Vel conſuetæ hæmorrhoides, hæmorrhagiæ, ſeu menſes ſuppreſſi, ſive per aliam quamvis regionem evacuatio, ex quibus facilè ſanguinis plenitudo in corpore aggregatur. Faciunt etiam ad hoc internæ cauſæ, ſcilicèt calida, & humida corporis conſtitutio, carnoſus, & plethoricus corporis habitus, venarum amplitudo, ætas juvenilis, &c. Proximæ autem, & continentes hujus febris cauſæ ſunt, quæ fervorem, & acceſſionem in ſanguine producere poſſunt, & eædem, à quibus ephemeræ excitantur febres, dùm leviores ſunt, ab ijſdem ſi paulò validiores fuerint, ſynochæ oriuntur febres: quinimmò, plerùmque quia plus poteſt diſpoſitio, & apparatus corporis, quàm activitas cauſæ agentis præſente in corpore ſanguinis plenitudine, quævis cauſa externa quamvis levis hanc poterit febrem excitare. Itèm vehemens corporis motus, labores intempeſtivi, iter per ardentis ſolis radios, calida cibaria, iræ excandeſcentiæ, vel aliæ cauſæ, quæ multùm corpus calefaciunt, febrem excitant continentem.

Pro hujus febris causâ aſſignant vulgares obſtructionem; denſatis enim, & obſtructis cutis poroſitatibus, præſertim à frigido aëre, hic in frigidis natantes aquis, & in frigido aëre dormientes, facilè hoc febris genere febricitare credunt. Cœterùm non in ſolâ poroſitatum obſtructione hæc febris conſiſtit, tùm hyeme tantùm cùm inſenſilis impeditur tranſporatio, hac febre corripi deberent; ſed ità impedita eſſe debet tranſpiratio, ut totam ſanguinis maſſam, aquæ inſtar ſupra ignem poſitæ continuò in motum vehementem, & validum calorem adigat, quod nullo modo evenire poteſt, niſi in habitu plethorico, & verno tempore, quo ſanguis in corpore magis prædominatur.

Præcedit apud vulgares reliquas febres *Ephemera*, ſive *Diaria* omnium ſimpliciſſima, & curatu facillima. Dicitur ephemera à duratione, à Græcis *epi*, & *imera*, quaſi unico die durans, alij etymon ſumpiſſe putant ab animali quodam Ephemeron dicto, quòd unius diei ſpatio naſcitur, & moritur. Hæc vel brevis eſt, vel longior, vel longiſſima. Brevis eſt ephemera; longior ſynochus ſimplex; longiſſima ſynochus putris. Verùm hæ febres differunt tantùm ſecundum

magis

magis, & minùs, secundum gradus, & symptomatum rationem, ac in curatione secundum minora, vel majora, & efficacia medicamenta. Putant vulgares ephemeram febrem esse calorem præter naturam in spiritibus primò accensum, deinde horum ope in corde, demùm in toto corpore, actionem lædentem. Cœterùm nos secundum nostram doctrinam dicimus esse motum vehementiorem; & calorem exorbitantem in sanguine excitatum à causis occasionalibus, sed levioribus, quàm in synocho. Ephemera exquisita tutissima est, nàm viginti quatuor horarum spatio finitur, si sit plurium dierum in synochum simplicem transit, & medicis nec lucrum, nec famam parit, cùm nunquàm, vel rarissimè pro ipsius curatione advocentur.

Duplex febris genus ex sanguine vehementiori motu sollicitato oriri asserunt vulgares Galenici, unum ex ipso citra putredinem accenso; alterum verò ex eodem non solùm accenso, sed etiam putrescente; illud synocham simplicem, seu non putrem; hoc verò febrem synocham putrem communiter appellant. Si synochos diutiùs quàm par est producatur, tunc in synocham putridam mutari Galenici censent, quòd majora, & evidentiora in hac febre, quàm in illâ apparent putredinis signa, undè sanguinis massam in venis, & arterijs majoribus contentam putrescere credunt, eò quod sectâ venâ sanguis corruptus appareat, quam illusionem planam facit experientia; nos námque multis in optimâ sanitate constitutis verno tempore sanguinem detraximus, & in plerisque variegatus, & corruptus videbatur, ità ut existimassent vulgares summum in illo putredinis gradum, cui tamen nullum aderat vitium. Opinantur vulgares, quòd si sanguis intra venas, & arterias putrescat, generari, indè febrem synochon putridam, si verò extra venas, phlegmonas, symptomaticè unà febrem excitari, & hæc quidèm in temperamento sanguineo, in biliosso verò massam ejusmodi intra venas putrescentem efficere febrem continuam ardentem, seu tertianam continuam; extra autem venas tertianam intermittentem; in phlegmaticâ corporis constitutione produci à massâ sanguinis putrescente intra venas quotidianam continuam, extra eas quotiadam interpolatam; in temperamento verò melancholico hoc modo fieri quartanam continuam, & interpolatam.

Ineptè, & inscitè vulgares medici putredinem in sanguine suadent in continuis febribus, & eam in vasis minoribus sine fundamento insinuant; impossibile námque censemus sanguinem in venis, vel arterijs putrescere, quin profectò putrescendo pergeret tota sanguinis massa, & planè putrefacta, vita ampliùs persistere non posset, quod autem putrefactum est, nunquàm redintegrari, vel renovari, vel in naturæ gratiam redire potest, ut patet in quolibet pomo tantillâ putredinis labe imbuto, putridum enim ejus punctum semper ulteriùs putrefaciendo procedit, donec totum pomum putrefactum sit: quomodò hoc succedat in pomo, Asiaticè de lue Venereâ diximus, ubi vulgatum illud dictum

ctum trutinavimus: *Quod tangitur à putrido, putreſcit.* Præterea ſanguis putreſcere non poteſt, quin priùs à motu deſiſtat, & ſi tota ſanguinis maſſa in vaſis magnis à motu ceſſet, extemplò moritur animal; ceſſante enim ſanguinis motu, & vita neceſſariò ceſſat. Si in vaſis capillaribus aliqua ſanguinis portio ſtagnet, quo per aliquam obſtructionem in venas capillares tranſire nequit, ibi motum amittit, deindè grumeſcit, imò tantùm abeſt, ut ſanguinis putredo in facto eſſe ſit febrium cauſa, & febris ceſſet, integrè completâ ſuppuratione, undè pronunciatum fuit à veteribus: *Dùm pus ſit, febres, & dolores accidunt, magis quàm jàm confecto.* Scilicèt in eo actu, quo ſanguis motum amittit, & in grumum concreſcit, in pus deindè digeſtum à lædendo ceſſat.

Secundum noſtram ſententiam dicimus, quòd ſynochus à ſanguinis commotione, & efferveſcentiâ nimiâ dependet, & in ſanguine puro nullam ſuperfluitatem, & extraneam admiſtionem vehente concitatur, at ſi ſit minor, ephemeram, ſi major, ſynochum ſimplicem conſtituit. Pro ſynocho putri, ut vulgarium medicorum æſtimationem conſervemus, & limitatum eorum judicium explanemus, quia ſe explicare neſciunt, dicimus, quòd ſi motus, & calor accidat ſanguini impuro ſuperfluitatem continente, vocatur febris ſynocha putris, & reverà nullam putredinis ſobolem continet, ut probavimus, ſed tantùm ſorditiem, & peccat in quali. Illa æſtuatio fit ob materiæ heterogeneæ ſeparationem, pro majori, vel minori ejus quantitate, materiæ qualitate vehementior, vel mitior ſeparationis labor à naturâ adhibetur, donec materiam illam heterogeneam ſequeſtret; & vel per ſuppurationem alicubi inſtitutam, vel per hæmorrhagiam, vel ſudorem, vel diarrhœam, vel vomitum, vel urinæ profluvium exturbet, & quamdiù iſte naturæ labor durat, tamdiù ardet continua febris, & fiunt in eâ mutationes per ſeptinarios, qui dies critici ſunt, vel ſemiſeptinarios, qui judicatorij ſunt; ſi verò vitium non ſit in ſanguine, ſed in partibus coctioni dicatis, in ventriculo nempè, vel meſenterio, vel pancreate, vel felle &c. tunc diverſæ febres intermittentes oriuntur, in quibus natura per certos paroxyſmos fermentationem inſtituit, donec materiam degeneratam impedientem, vel obſtruentem paulatim abigat, vel percoquat.

Præter has continentium febrium ſpecies, alia circumfertur, quæ *Ardens* appellatur, græcè *Cauſos*, & præter ſynochi ſimplicis ſigna, duo pathognomonica, & caracteriſtica adnexa habet, exurentiſſimum calorem, & ſitim inexſtinguibilem, ac clamoſam, ità ut quamvis bibant ægri, ſemper tamen ſitis excrutiat. His duobus, ardori ſcilicèt, & ſiti ſubindè accedit linguæ ariditas, labiorum fiſſuræ, capitis dolor, delirium, & alia ſymptomata, ſubindè concurrit faucium ardor, ac rubor obſcurus, & tunc temporis lingua non tantùm arida exiſtit, ſed etiam colore puniceo nigricante imbuta apparet. Ab ijſdem cauſis occaſionalibus ſuprà allatis excitatur; Verùm quia in hujuſmodi febre urens reperitur calor,

& sitis incompescibilis, propterea à calidissimis succis in vasis magnis ebullientibus originem sumere, quales sunt biliosi, vel ad ipsorum naturam accedentes, imaginantur vulgares, ac proindè ad febres biliosas continuas reducunt, & à synocho putri tantùm gradu differre credunt. Febris ardens inter æstivos morbos numeratur, acutorum morborum naturam sapit, & quandóque epidemicè grassatur.

Febris ardentis causa, juxta nostram sententiam, est sal volatile oleosum, & acidum, quod tanto conflictu in mistione vitiosè concurrit, & fermentat, & sanguinis massam in tantam concussionem, & motum adigit, ut indè exurentissimus æstus, & efferatus Vulcanius producatur ardor, qui in universum distribuitur corpus; & quò sal volatile oleosum, & acidum abundat, eò insigniter calor acris, & acutus observatur, & quò magis sanguinis massa est oleoso sale imprægnata, eò pulsus admodùm frequens, & major erit, & urinæ crassiusculæ, & coloratiores. Sic terebinthinæ spiritus salinus volatilis oleosus cum nitri spiritu mistus, si ambo sint rectificati, promptissimè effervescentiam concipit. Hæc febris corpora juvenilia adoriri solet, quorum sanguinis massa copioso sale volatile oleoso est referta, & hoc verno, & æstivo tempore contingit, & corpora eusarca, & euchyma, massa quorum sanguinis nimis pinguis, & oleosa est, & eos similiter, qui crapulis, & ebrietatibus sunt dediti, arripere assuescit; hæc námque corpora magis sunt disposita ad tales febres, dummodò causæ externæ, quæ res procatharticas in actum deducant, adjungantur. Igneus ardor ex salis volatilis oleosi turgescentiâ provenit; dùm enim ob hoc sal sanguinis massa turgescit, facillimè ingentes concipit ardores. Pulsus evadit maximus, & necessariò frequentior ex massâ sanguineâ ebulliente. Ex lymphâ salivali minùs insipidâ, fauces humectare solitâ, sale volatili oleoso imprægnatâ, sitis intolerabiliter excrucians dependet, & ex eâdem salivâ eodem sale infectâ faucium, & linguæ ardor, arid tas, color, & fissuræ proveniunt. Ipsa sanguinis massa insigniter effervescens non potest non insigniter animales spiritus turbare, & excalfacto cerebro eosdem agitare, undè tota Palladis domus ardet, & vigiliæ, capitis dolores, & tandèm funesta insequuntur deliria.

Prognosis.

Ephemera febris ex suâ naturâ nullum involvit periculum, & curatu facilis est, sæpè absque medici ope per se pleiúmque intra 24. horas cum madore, aut sudore desinit, licèt aliquandò ad tertium extendatur diem, quem si transgrediatur, in synochum simplicem, vel si nutrimenti degeneratio accedat, in malignam, vel in hecticam degenerat quandoque ob commissum in diætâ, vel medicamentis errorem, ac poindè non contemnenda est:

Synochus quantùm est ex se levissima, & tutissima est, & brevi quoque tempore terminatur; frequenter enim quatuor, aut sex dierum spatio desinit, adeò, ut raro septimum attingat,

gat, vel excedat diem, & tùm hæmorrhagiâ, vel sudore terminatur, unicum tantùm habet discrimen; facillime enim ex levi quopiam vel medici curantis, vel ægri errato, imò si ulterius producatur, in malignam si nutrimentum degener evadat, degenerat, vel sicut ephemera, ità sypochus transit in hecticam. Synochus increscens alijs deterior est, & raro in ipsâ fit bona crisis. Synochus non admodùm timenda est, nisi aliquod pessimum symptoma ipsi adijciatur.

Nulla febris æque citò, ac tutò per crisim terminatur, quàm ardens, & exquisita die septimo finitur, aliter nono, undecimo, & decimo quarto, præsertim si æger febrem non ægrè ferat, non nimis æstuet, nec nimiâ crucietur siti, nec graviter vexetur: Si facilè spiret, si nullam partem internam dolore sentiat, si dormiat, si somno sublevetur, si corpus æqualiter sit calidum, ac molle; si lingua non sit adeò arida, nigra, vel aspera; si urina bona: tùm enim febrem brevem significat, & præsertim si coctionis signa appareant cum virium robore, in die critico larga è naribus hymorrhagia accidet, sine dubio æger evadet; exquisitæ enim febres ardentes per sanguinis eruptionem judicantur, & hæc narium hæmorrhagia ordinaria est talium febrium crisis. Singulare hæmorrhagiæ exemplum *Zacutus Lusitanus lib.* 1. *Prax. admirand. obs.* 86. affert de febre ardente ingenti per copiosum sanguinis affluxum ex dentibus criticè solutâ. Quin & idem *Zacutus Lusitanus lib.* 8. *Prax. hist. cap.* 6. *obs.* 4. febris ardentis crisin per sanguinis sputum observavit.

Nos mulierem ardenti correptam febre observavimus, hanc menstrua retenta concitasse conjectavimus, nec nos conjectura fefellit, menstrua proritantia exhibuimus medicamenta, & apparentibus, immunem à febre reddidimus. Nonnunquàm per sudores judicantur, & *Hildanus cent.* 6. *obs.* 77. sudoris critici post febrem ardentem notatu dignam affert historiam de quodam robusto viro cum ardentissimâ febre conflictante, qui septimâ die in sudorem adeò flavum incidit, ac si croco tinctus esset, & quidèm copiosum, ità ut lintea subindè madida, necessum esset removerentur. Quin & interdùm alvi fluxus superveniens, si sufficiens, & spontaneus fuerit, hanc febrem tùtò solvit.

Febris quæcumque non intermiserit periculo est plena, & quò magis symptomata sunt vehementiora, eò febris periculosior est, undè signa pathognomonica, ut exurentissimus calor, & sitis incompescibilis, quò vehementiora sunt, eò febris periculosior est. Idem periculum minatur, si lingua sit arida, & sitis absit, denotat enim vel ægrum delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatem emori. Lingua nigra cum siccitate, scabritie, scissuris, & ustione lethalis; ob ardentis enim febris exurentem calorem lingua impensè arescit, & adustas fuligines à viscerum incendio elevatas recipiens, camini instar, nigredine tingitur. A minori quidèm ustione siccitas, & scabrities efficitur, à vehementi verò scissuras producuntur, quemadmodùm terra valdè exsiccata æstatis tempore undique & fissuras patitur. Lingua ab ini-

tio exusta significat alicuius visceris inflãmationem, quæ ex hypochõdriorum dolore, duritie, tumore, aut calore dignoscitur. *Quibus plurimùm siccæ tusses leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multùm siti infestantur.* 4 *aph.* 54. *febrem ardentem succedens rigor solvit.* 4. *aph* 58. Verùm statim à principio rigor proprium est pravitatis signum. Urinæ nigræ, ut tenues, & crudæ, vel alia mala indicia habentes, malæ sunt. Si urinæ sanorum similes sint, & cum virium robore, bonum. Si urina anteâ crassa postmodùm attenuetur, malum; significat enim sal volatile oleosum raptum ad cerebrum habere, & delirium excitare, quod lethale signum. Alvi fluxus in principio magnus vires dissolvens, aut ex materiâ insigniter corruptâ est periculosus, & interdùm mortem minatur. Periculosior est causus, si vires imbecillæ sint, si itaque quod raro accidit, senex ardente corripiatur febre, lethale, in pueris verò minus est quàm in juvenibus, at adveniens hyeme cæteris paribus deterior est. Tandèm si febri ardenti malignitas complicatur, admodùm periculosa.

Curatio.

Febres continentes secundum graduum, & symptomatum remissionem, & intensionem differunt, ac proindè secundum varias horum graduum figuras earum curatio instituenda est; eapropter mitiora febri ephemeræ, majora synocho simplici, & maxima ardenti conducunt medicamenta, & potissima curatio è sex rebus nonnaturalibus, & primò ex diætetico fonte, deindè pharmaceutico, & tandem chirurgico desumuntur.

Aër igitur pro inspiratione sit frigidior, qui si naturâ haberi non potest, arte paretur, ut diximus, attamen ità eligendus est, ne diaphoresi obsit, & cutis porositates obstruat, ac febris intendatur. Videtur aër calidus, aut æstuosus, ne febris causæ fomentum præbeatur.

Cibus tenuis esse debet; quia febris continens morbus acutissimus est, & brevi tempore judicatur. *Cùm itàque morbus peracutus est, extremos protinùs labores habet, summéque tenuissimo victu utendum ex aph.7.sect.1.* & ea antiquorum solertia fuit, ut potissimam totius curationis partem in tenui victu constituerit, & ægris acutissimâ laborantibus febre tenuissimum victum imperaret, Optimum sanè remedium, quod multos curat ægrotos, & hic de causâ *Celsus* inquit: *Multi magni morbi curantur abstinentiâ, & quiete.* Qui si curari nequeunt, saltèm multò leviores redduntur, efficiturque ut ægri cum ijs vivere possint: Sed nostris hisce regionibus adeò est mulierculàrum contumacia, ut in febribus quantumvis acutissimis semper febrientes varijs infarciant edulijs, timent enim, ne propter unius, vel duorum dierum totalem à cibis abstinentiam pereant, sed perperàm agunt, nàm *Sicut sanis cibus est robur, ità ægrotanti morbus: Et corpora impura quò plus nutries, eò magis lædes.* Cæterùm maximæ sunt medicorum illecebræ, & imposturæ, qui Magnatum curam suscipientes, ex eorum arbitrio operantur, ac ità in cibis ingerendis desideria complent, ut tandèm miseros in perni-

ciem

ciem præcipitent, & de Magnatibus commune dictum verificatur:

Vivunt, ut volunt, curantur, ut jubent, & moriuntur, ut debent.

Victus itaque in febribus ardentibus debet esse tenuis, quia appetitus ferè semper jacet consternatus, nec febrientes ad cibum sunt cogendi, alimenta itaque assumpta ob calorem febrilem potiùs putrescunt, quàm digeruntur, & quicquid non rectè digeritur, in scorias facessit febriles. Præterea in victu errata ferè semper recidivam inducunt, quandò scilicèt uberiori alimentorum euchymorum ingestione viscera debilitata novum fomitem pro febre ministrant. Alimenta stomachum aggravant, quia abest fermentum digestivum, ac propterea non ità cibandi sunt ægri, ut à morbo pinguescant, sed per aliquot dies ægros jejunare præstat, quia faciliter jejunium ferunt. Abstineant febricitantes à carnibus, quia stomachus unà ægrotat, & cadaverescunt; vitent etiam omnia ea, quæ stomachum gravant, & tantùm juscula tenuia refrigerantibus condita assumant, postmodùm panatellis in jure carnium utantur.

Potus sit aqua hordei, vel serum lactis, vel decoctum cornu cervi, cui instillentur aliquot guttæ spiritûs salis dulcis, vel spiritûs salis nitri dulcis, vel succus citri, sed de potu fusiùs infrà.

Quies magis, quàm motus congruit; sed quis quietem habere poterit cum ardoribus sempiternis? sit decubitus in locis frigidis, qui ad purum patent aërem, ac perflantur. Stratum molle sit, non plumeum, sed laneum, & sæpiùs renovatum, vel ex corio ventipleno. Indusia, & linteamina satis gracilia, & non sordida, quæ assiduò mutari debent, sub quibus pelles teneantur, lecto non existente ex corio: lectus sit abundè spatiosus, quò membra excalefacta subindè ad alias, & alias ejus partes transferri possint, & per flabellum aër ignavior concitetur: Interim æger stragulis levibus, & mollibus operiendus est, neque nimis integumentis onerandus est. Per cubiculi pavimentum folia viridia vitis, myrthi, flores rosarum, violarum spargantur, & aquâ frigidâ irrorentur, ac frequenter mutentur, hæc enim exsiccata calefaciunt, & aquæ salientes in viciniâ sonum edant; si aliquandò contigerit, ut nimia frigiditas sit, ut hyeme, æger fortiter exuratur à febre, igne sine fumo aliquantulùm contemperanda est: sed modicam salutis spem in febriente collocare oportet.

Somnus moderatus juvat, nàm febrilem temperat æstum, furentes pacat spiritus, sanguinis motum quodammodò moderatur, vires reficit, & ad sudorem disponit; nimius tamen calorem obruit nativum, & excrementorum evacuationem inhibet. Vigiliæ præcipuè productæ semper noxiæ.

Alvus sit libera, & singulis diebus excrementorum deponat onus, quò si liberè non fluat, clysteribus ex varijs emollientibus, & refrigerantibus proritetur. Danda est opera, ne ea, quæ secundum naturam expelli debent, retineantur, nisi modica adsit evacuatio vires exhauriens, quæ impedienda est.

Animi passiones, & pertubationes, ut ex-

excandescentiæ, mœrores, curæ, terrores eliminentur; hæ enim æstum febrilem intendere possunt.

Febrium continentium curationem in ephemeram, synochum, & causum dispertimur vel per durationis tempus, vel secundum minorem, vel majorem caloris intensionem, vel symptomatum vehementiam, &c.

Primò ab ephemeræ febris curatione exordimur, quæ quotiescumque viginti quatuor horarum spatium metitur, nullam medendi rationem præscribimus, quia inutilis est hujus febris species, & ad eam curandam medici rarissimè advocantur nisi unius diei intervallum transcendat, quia per se, & quidèm per madorem, vel sudorem, vel aliam excretionem terminare solet. Cæterùm quia quandòque accidit, ut Principes, Magnates, & divites, qui majorem suæ salutis curam gerunt, hac corripiantur febre, medicos in consilium advocent, pro ejus curatione quædam instituenda est methodus, vel quia levi datâ occasione in synochum, vel acutas, vel hecticas transit.

Post debitam diætam febriens cibandus est tenui victu, concoctu facili, humido, & frigido, qui febrium est proprius, & magna solertia adhibenda est, ne in diariæ curâ error patretur; periculum est, ne in hecticam degeneret. Porrò quia variæ causæ occasionales diariam inducunt febrem, secundum earum varietatem variam instituemus curationem; Tentare autem oportet, & contrarium semper afferre ei, quod molestat, labori quidèm quietem, vigilijs verò somnum, iræ autem, & furori, ac tristitiæ sermonibus, actionibus, spectaculis, enarrationibus, animi jucunditatem, sic qui cogitatione laborant, omninò ratiocinationes omittant, & qui ex adenarum inflammatione febricitat, ejus curationi intendat, ac multo priùs undè ulceris originem habuit. Hæc quidèm febrium ephemerarum indicia, atque remedia sufficiunt.

Prisci medici ephemeræ febris curationem aquæ tepidæ balneo peragebant, quo etiam in statu sano frequentissimè uti solebant. Verùm nostris hisce temporibus hujusmodi balnea recesserunt ab aulâ medicorum, in hujusmodi etiam febre obsoleverunt; & reverà balneorum usus minimè tutus habetur propter plethoram, cacochymiam, fluxionem, quæ in talibus corporibus timeri debent, ne accidant. Alterum præsidium, quo utebantur, erat victus refrigerans, & humectans *ex hordei cremore*, *jusculis refrigerantibus*, *julepis*, *syrupis ex succo limonum*, *violarum*, *cichorij &c.* Sed pro causarum occasionalium varietate cùm variet curatio, secundum earum varietatem curationem adducemus ad Galenistarum mentem.

Si itáque ab *æstu*, *seu solis ardore* ortum ducat ephemera febris, adhibito victu refrigerante, & humectante, ægrum in locum frigidiorem transferunt, & *oxyrrhodinum* fronti, & temporibus applicant, & *syrupum de Nymphæâ cum seminum emulsione* propinant.

Si à frigore pendeat febris, præcipuè si æger exercitio æstuans in aërem frigidiorem protinùs se recipit, tunc sudorem maximè in fine accessionis variis sudoriferis provocant.

Si à *Cutis densitate*, *& pororum obstructione* origine duxerit:cutis densitas, & pororum obstructio emollientibus, & rarefacientibus præsidiis removenda est, & leves frictiones sæpiùs repetitæ, & postmodùm ex *oleo amygdalarum dulcium*, *vel violaceo* inunctiones, sed præstat ex *vini spiritu* inunctio, nàm hæc cutem rarefacit, poros aperit, & sudorem promovet, vel dictus vini spiritus admisceatur cum oleo nucis myristicæ per expressionem, oleum námque amygdalarum, vel violarum unctuositate suâ poros obstruit.

Si à *Labore*, *vel corporis motu* genesim sumat ephema febris,quies imperanda est, ut victus uberior,ac concoctu facilis præbendus est, & potu spirituoso spiritus animales refocillandi sunt. Si lassitudo adsit,frictiones celebrandæ sunt.

Si à *vigiliis* oriatur *nimiis*,tunc placidus conciliandus est somnus *emulsione somniferâ*, vel unico, aut altero *laudani opiati* grano.

Si à *crapulâ*, *vel cruditate* procedat febris, aquæ calidæ potione utendum est, quia hoc poculum eximiam corruptos cibos abluendi per alvum, & ejiciendi potentiam habet, præstantissimi enimverò fuerit auxilij vomitus citatus, si ad vomendum æger facilis fuerit, at si ægrè vomat, inedia, vel victu tenuiori ad siccitatem vergente utendum est, & quæ in ventriculo ingesta sunt, per alvum emollienti, & laxante clystere deferantur. Cæterùm si corruptio metuatur; vomitus proritandus est, vel purgatio instituatur; attamen si spontaneus vomitus superveniat, febris solutio impromptu est, ut & si alvus sponte fluat, optimum erit naturæ remedium, ubi verò plus æquo soluta nimiùm fluxerit, adeò ut vires dejiciantur, reprimentibus medicaminum auxiliis occurrendum est. Intereà ventriculus intrinsecùs, & extrinsecùs roborandus est, sed de hac febris specie, ejusque sanatione cap. 22. egimus.

Si ab *inediâ*, victus euchymus, & refrigerans convenit, sed sensim reficere oportet.

Si à *mœrore* ephemera febris sit, ea medicamenta, quæ succum austerum emendare solent, conducunt.

Qui propter *Curas*, *& cogitationes* diariâ laborant, ad somnum alliciendi sunt: Sic Helena in magnis animi perturbationibus ad Nepenthis usum recurrebat, vel animi solamina recensenda sunt.

Si ex *irâ*, animi tranquillitatem, & hilaritatem conciliare oportet, ac senguinis fervor cibo, & potu refrigerante temperandus est.

Si *obstructiones*, aut consimiles effectus eadem ephemera febris sequatur, erunt priùs affectus prædicti propriis expugnandi præsidiis, nàm ad eorum remotionem ipsa quoque eliminabitur febris.

Ejusdem naturæ est febris ephemera ex *bubonibus*, nàm *aphorismorum auctor sect. 4. aph. 55.* habet *Omnes febres ex bubonibus malæ præter ephemeras.* Malæ, inquit, nàm quotiescumque bubones febri copulantur, & illa ephemera non est, sunt febrium pestilentium soboles, & symptomata, veneno exonerante sese ad ignobiliorem emunctorij inferioris locum, & ad pestilentia referuntur symptomata, & grassante peste visuntur: cujusmodi non sunt, si febris adsit ephe-

mera. In omni itáque febrium ephemerarum curatione ad duo respicere oportet, ad sanguinis scilicèt fervorem compescendum, & causis occasionalibus, quæ molestant, oppositum semper afferendum.

Pro synochi simplicis curatione *Galeni* procuratores cum eodem Antesignano *Galeno* duplici præsidiorum genere utuntur, nempè sanguinis evacuatione, & refrigeratione, & hinc duplex præsidium, venæ scilicèt sectionem, & frigidæ potionem statuunt; propterea idoneo instituto victu refrigerante, & humectante cum abstinentiâ à vino, calidisque omnibus cibariis, & alvo fæcibus exoneratâ, statim nullâ interpositâ morulâ ad sanguinis missionem, tanquam ad sacram anchoram properant, nisi ex aliquâ stomachi cruditate tamdiù eam procrastinare cogantur, quamdiù prædicta adesse videbitur. Sanguinem itáque in hac febre liberaliter mittunt, & præsertim si vernum fuerit tempus, adolescentiæ ætas, calida, humidaque temperies, vel suppressa aliqua sanguinis evacuatio præcesserit. *Galenus* sanguinarius sanguinem ad animi deliquium fundendum censet, & hanc sanguificinam in adolescentulo quodam hujusmodi febre correpto exercuit, ex qua subdit illicò febrem quasi jugulasse. Verùm hujusmodi extremæ evacuationes ad animi defectum usque non sunt tutæ, imò pernitiosæ, & periculum imminet, ne febrem jugulandi loco, jugulemus ægrotum, ut ipsemet *Gal. lib. de curandi ratione per sanguinis missionem cap.* 12. nonnullis medicis evenisse refert.

Quantùm ad frigidæ potionem in hac febre spectat, eam *Gal.* tantâ in copiâ exhibendam esse præscribit, ut æger pallescat, tremat, & toto refrigeretur corpore: sicque asserit eam igneum exstinguere calorem, solidas roborare partes, & inutiles per alvum, vel urinas, vel sudorem excernere humores. Magnum quidèm remedium ad tantum febrilem æstum temperandum, sed suos patitur manes; nàm in tantâ frigidæ ingurgitatione pro præter naturam exstinguendo calorem, periculum ingruit, ne nativus exstinguatur calor, & sanguis ob repentinam refrigerationem in aliquâ parte stagnet, & inflammationem inducat internam. Prætereà si post uberrimam frigidæ ingurgitationem, & sanguinis refrigerium neque per vomitum, alvum, urinas, vel sudorem aqua non excernatur, in magno vitæ discrimine versatur febriens; nàm vel in anhelitûs difficultatem, hydropem, convulsionem, tremorem, lethargum, vel in alium gravem ruet affectum. In fervido itáque febris ardore cùm corpus plurimùm æstuat, noxium est illud derepentè frigido potu affatim refrigerare, nàm plurimos pravos parere affectus, & non ægrè vita, quæ est mansio caloris in humido exstingui potest; ideóque uberrimam frigidæ potionem absolutè damnamus juxta *aph.* 51. *sect.* 2. *Plurimùm, atque repentè calefacere, vel frigerare, vel quovis alio modo corpus movere, periculosum. Omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est.*

Ut impunè uberrimus frigidæ potus assumatur, multas cōditiones proponit *Galenus* ne scilicèt intra corpus adsit aliquis crassorum, tena-

cium-

ciumque humorum apparatus, nec dispositio aliqua inflammatoria, nec etiam particula aliqua imbecilla, ut v. g. ventriculus, lien, hepar &c. nàm quamplures à gelidæ potione in his casibus noxæ succedunt: cùm igitur hæ, & aliæ circumstantiæ ad hujusmodi potum absque noxâ usurpandum requirantur, & illæ in paucissimis reperiantur hominibus, illas observare difficile sit, & ex præpostero usu tot immineant pericula, hoc frigidæ remedium hac nostrâ tempestate declinavit ab usu, quia *Galeni* doctrina declinare cœpit. Eapropter satius erit alijs remedijs sanguinem & totum corpus refrigerantibus, ijsque tutioribus uti, ut syrupis, julepis, conservarum expressionibus, emulsionibus, epithematibus, linimentis cum aquis ejusdem pariter facultatis & victu omninò refrigerante.

Parant *julapia ex decocto hordei, acetosæ, cichorei, vel ex aquis endiviæ, fumariæ, lactucæ, portulacæ, sonchi &c.* Vel exhibent *syrupos de portulacâ, endiviâ, de succo cucurbitæ, lupulorum, fumariâ simplici, vel de soncho cum aquis refrigerantibus,* quibus addunt *diamargarit. frigid. cum modico diatriasantali.* Vel parant emulsiones ex amygdalis dulcibus, & quatuor seminibus majoribus frigidis in aquâ, admiscentque syrupum de papavere albo, quæ maximè prosunt, si vigiliæ adfuerint. Epithemata in formâ frigida cordi, & hepati applicant, & lumbis *unguentem rosaceum, vel refrigerans Galeni, vel ceratum santalinum* admovent. Potum præscribunt ex decocto *hordei, vel ex aquâ panis,* quam ità conficiunt: *Ponunt panem in aquâ frigidâ, donec probè mollescat, deindè colant pro potu ordinario, & sacchari momentum* addunt, cùm lubet.

Pro synochi curatione secundum nostram sententiam unica curandi methodus emergit, ut vehementissimus sanguinis motus, ex quo nimia ejus effervescentia dependet, tranquilletur, quem tenui, & humido instituto, ac frigido potu, alijsque medicamentis compescimus. Multùm confert *tinctura violarum*, quam ità parabis.

℞. *Cons. violar.* ℥. iij.
aquæ fontis ℔. j.
spiritûs vitrioli ʒ. j. m.

maneant simul per sex horas, fiat deindè colatura cum expressione, quæ frigida fiat, & infirmo circa vesperas exhibeatur, efficacissima est hæc tinctura ad compescenda omnia interincendia febrilia. Ejusdem energiæ est *rosarum tinctura*, quam alibi sic paravimus.

℞. *Flor. ros. siccar. mundat. q. v. inde phialæ vitreæ, cui infunde olei sulphuris per campanam factum q. s. ad madorem rosarum omnium cum aquæ quantitate, ut sensibilis acoris olei sulphuris sit sapor; phialam probè obturatam lento calori expone per aliquot dies, & per aliquot vices agitabis, ut aqua probè tingatur, tincturam separabis, ac simili modo novum sulphuris oleum, & aquam impone, digere, & decanta toties donec omnem rosarum tincturam elicies, quod fiet ternâ, vel quaternâ infusione; nàm manebunt rosæ albæ omni rubro colore privatæ in fundo, extractam tincturam serva ab omni fæce residuâ liberam, ut optimè niteat, quam vitreo vasi clauso impones.* Dosis est ℥j. ad ij. in syrupis refrigerantibus,

quos in Galenistarum curatione recensuimus.

Sequentem syrupum ad sanguinis fervorem compescendum utiliter experti sumus:

℞. *Syr. de succ. viol.* ℥. iij.
aquæ card. sancti ℥. v.
spiritûs vitriol. q. s. ad gratiss. acidit. m.

Pro tenuioris fortunæ hominibus sequentem potionem præscribere solemus:

℞. *Succ. limon* ℥. ij.
aquæ fontis ℔. ß.
sacchari ℥. ß.
m. f. frigida potio.

Ad sanguinis effervescentiam, ejusque citatiorem motum pacandum multùm valent emulsiones seminum vulgò frigidorum dictorum, ut

℞. *Semin. melon.* ℥. j.
aquæ portulacæ ℥. v.
f. emulsio, &
syr. de nymphæâ ℥. j. ß.
spiritûs salis dulcis gutt. xv. *m.*

Emulsio nostra somnifera nunquàm satis laudari potest in sanguinis æstu, & vehementi motu sistendo, præcipuè si laboriosæ fuerint vigiliæ, ut

℞. *Amygd. d. à cort. mund.* ℥. ß.
semin. melon. ℥. j.
papav. alb. ʒ. j.
lactucæ ℈. j.
f. emulsio in
aquæ lactucæ ℔. ß.
syr. de nymphæâ,
papav. alb. ana ℥. j.
anodyni mineralis ʒ. j.
vel flor. nitri ℈. ij *m.*

Sumatur frigida horâ somni à cœnâ. Verùm in synocho medicamentum opiatum quantùm prodest, credibile non est, nàm præterquamquòd somnum conciliat, sistit etiam sanguinis effervescentiam, ac poindè

℞. *Syr. de succo cucurbitæ* ℥. j.
nepenth. Quercetani gr. ij.
aquæ lactucæ ℥. iij. m.

& horâ somni post cœnam propina. Quàm sit efficax *Aqua nostra somnifera in Mantissâ* descripta ad ʒ. ß. experientia te docebit.

Aquæ potum in synocho in vulgarium curatione improbavimus, sed eo modo, quo *Magister Galenus* eum præscribit, attamen in hac admodùm necessarium intra convenientiæ limites censemus, porrò hanc febrem solo potu medicinali, ut syrupis, julepis, emulsionibus &c. refrigerantibus, & humectantibus expugnare possemus, cœterùm potus simplex, & naturalis remedium est à naturâ institutum, quia aqua naturâ suâ est frigida, & humida, ideóque hujus potus non sit nimis calidus, ne sanguinem ad citatiorem motum concitet, & hac ratione vini potus, ipsiusque spiritus, & omnes potus spirituosi planè exulent, quatenùs sanguinem nimis agitant, & in majorem effervescentiam adigunt; neque nimis frigidus, cùm corpus maximè calefactum sit, undè enim hic morbus oritur, quia omnes pori subitò mutantur, & facilè tunc insensilis transpiratio impeditur, adeò hic morbus semper calidus est, & noster calor nativus à duobus validis hostibus exstingui solet, à frigore scilicèt exstinguente, & calore dissipante: ad sanguinis igitur vehementem motum, & fervorem temperandum potus frigidus ità necessarius est, ut ad aquæ motum, & æstum in lebète supra ignem posito frigidæ aquæ injectio;

ctio; sed ut absque noxâ sumatur, æger non unâ vice, sed pluribus reiteratis parùm, & frequenter impunè bibet pro citatiori sanguinis motu, & effervescentiâ tranquillando, & aqua optimas habeat notas, quas in nostrâ *Trutinâ lib.* 3. *cap.* 6. *de siti intensa* recensuimus.

Alterum præsidium in synocho expugnandâ est sanguinis missio, sed antequàm hanc aggrediamur, leniendus est venter enematibus refrigerantibus, quibus utiètiam possumus in toto morbi decursu, ubi necessitas urget, ut

℞. *Decocti comm.* q. 5.
olei, &
mellis viol. ana ℥. iv.
cass. extract. ℥j. m.

& quolibet die secari potest brachiorum vena, sanguinemque educere ab unc. iv. ad ℔ß. juvat in synocho simplici venæ sectio potiùs ventilando, quàm evacuando; sic enim particulæ calidæ nimis agglomeratæ, & incendio jàm proximæ ab invicem separantur, & veluti cùm fænum exardescere aptum, si aperto exponatur aëri, ejus accensio præcavetur: repetitis igitur vicibus ea sanguinis quantitas educenda est, quæ ad ejus motum; & effervescentiam tranquillandam necessaria fuerit.

Corporis purgatio in hujusmodi febre per se locum non habet, ut facilè ex dictis liquet; verùm inquiunt vulgares, quòd si ex præcedentibus erratis appareat in naturali viscerum regione humoralis aliqua colluvies, de qua dubitare possunt, ne in putredinem abiens, febrem ad putridam transmutet, ac etiam augeat; laudant in hoc casu, ut leni aliquo dejectorio pharmaco colluvies prædicta expurgetur, ut v. g. mannâ, cassiâ, & similibus.

Febris ardentis curationem sub silentio involvit *Galenus* quia eam cum tertianæ continuæ curatione coincidere credit, attamen secundum ejus mancipiorum mentem eadem proponere satius erit, qua positâ, patebit etiam simplicis tertianę continuæ Galenistarum curatio, cùm non multùm inter se per ipsos differant. Cùm autem in causo duo ægrotos magis excrutient symptomata, calor scilicèt èxurentissimus, & sitis inexplebilis, circa hæc duo totus curationis cardo volutatur in orbem, ut ambo tranquillentur. Exstingunt incendium summè refrigerantibus, & humectantibus, eapropter in hac febre plusquàm in quavis aliâ refrigerandum, & humectandum, nam dimicandum est adversus Vulcanum. Aër itáque si naturâ non sit frigidus, & humidus, talem arte parant, potissimùm si febris ardens fuerit exquisita, & anni tempus æstivum: parant autem excitatis circa cubile, & in angulis domûs salientibus fontibus, & herbas refrigerantes in pavimento sternunt. Vitandæ insuper sunt hominum in febrientis cubiculo frequentia, & quævis alia, quæ aërem calfacere possunt. Victûs rationem pariter refrigerantem, & humectantem præscribunt, quare abstinendum ab omnibus salsis, acribus, pinguibus, frixisque cibarijs, ab aromatum, vini &c. usu. Alvum quotidiè sollicitant injectis enematibus pariter refrigerandi vim habentibus, ut quæ ex oleo, & melle violaceo parantur, imò *Mercurialis ex Oribasij*, & aliorum

veterum sententiâ in his febribus etiam enematum usum ex aquâ frigidâ probat: Verùm frigidum intestinis inimicum, & tormina gignit, convenientiùs autem ex lacte, vel sero, decocto hordei, ptisanâ &c. parant.

Pro potu potissimùm aquâ hordei utuntur; simplex námque aqua à *Mercuriali*, & nonnullis in hac febre suspecta censetur, quia in biliosis bilescit, quod credat Judæus apella. *Averroës* in ardentibus febribus summoperè usum aquæ anguriæ probat, *Mercurialis* hujus vice aquis stillatitijs ex solano utitur: Cæterùm solanum hortense narcoseos suspectum est, sicut & omnes ejus species. Verùm in hac febre summè refrigerandum, & humectandum putant, & inter hujusmodi præsidia principem extra omne dubium tenet locum aqua frigida, præcipuè si nullum adsit, quod ipsam prohibere dicunt, idcircò liberaliter ægris permittenda, idoneo tamen tempore: sed quia inter alias conditiones optat *Galenus* in urinis coctionem, videtur propterea, donec cruda fuerit affectio, ab aquæ potu abstinendum. Huic tamen *Galeni* sententiæ contradicere *Averroës* quinque rationibus videtur, & ostendere conatur adversus Galenum in ardentibus febribus, etiam coctione non apparente, frigidam propinandam esse, & primò quidèm, ob ardentis febris incendium, quod facilè corporis humiditates exhaurite, & sic miseros ægrotos ad marasmum ducere poterit. Secundò, quia experientiâ sæpè refert innotuisse aquam frigidam ante coctionem in ardentibus febribus exhibitam profuisse. Tertiò, nàm, inquit, bilis ardentes febres excitans cruda dicitur non caloris defectu, sed potiùs excessu, quia scilicèt summè fervida, ac propterea ab aquæ frigore potiùs coquitur, quàm incrudatur ad temperiem redacta. Quartò, quia, inquit, si noxa attendatur, quæ in frigidæ potu hujusmodi febribus inferri potest, alia esse non poterit, quàm febris ipsius productio, hæc autem multò levior extat respectu noxæ, quæ à febris incendio ægris ipsis inferri potest, quare major erit utilitas in ipsius usu quàm detrimentum. Tandèm, nàm pluries refert se expertum fuisse loborantibus ardente febré servo, & domino, convaluisse dominum largiori aquæ frigidæ usu, servum autem perijsse ob ejusdem gelidæ privationem.

Verùm *Galeni* procuratores rem altiùs trutinantes, cùm ex utrâque parte, nisi rectè procedatur, noxam contingere posse meditantes, respondent primò distinguendum esse de potu; hîc enim vel ad satietatem usque, & largè satis ad febris exstinguendum ardorem exhiberi potest, vel in minimâ quantitate, & dumtaxat ad temperandum febris incendium; si de primo sit sermo, hunc cum Galeno censent, non nisi coctione apparente, ægris fore propinandum, tunc enim nulla noxa insignis exindè accidere potest, & hoc modo allatam Galeni doctrinam intelligendam esse putant: Secùs autem si, crudâ existente ægritudine, exhibeatur, nulli dubium exindè est putridinem facilè posse adaugeri; si de secundo sit sermo, de quo, ut atten-

denti patet, concludunt suprà dictæ *Averrois* rationes, ijs poterit absque dubio etiam coctionis non apparentibus indicijs ægris elargiri, eâ tamen conditione, ut quò magis ad coctionem emergit, eò magis potûs quantitas adaugeatur. Distingunt secundò de febris acutie, & vehementiâ, de anni tempore, & ægrotantis naturâ, calido enim, & sicco tempore, ac vehementi existente febre, & biliosa satis ægri naturâ largiores sunt in potu proprinando: secùs autem si frigidum fuerit anni tempus, febris non ità vehemens, nec biliosum, sed frigidum fuerit ægri corpus.

Alterum præsidium vehementer refrigerans ex suprà dictis putatur venæ sectio, quare in hac febre summopere phlebotomandum esse videtur, ut summè refrigerent, & hujus sententiæ fuit *Galenus* 1. *aph. comm.* 23. ubi habet: *In ardentissimis febribus si usque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris exstinguitur, & plurimis etiam alvus citatur, & sudores emanant, & quidam eorum ex his sanitati sunt restituti. Alij adjuti plurimum vehementiam ægritudinis absciderunt.* Sed hoc præsidij genus redditur suspectum, & est noxæ, ac periculi plenum; hujusmodi námque febris biliosissima est, atque ut plurimùm tempore anni valdè æstuoso contingere solet, quo à venæ sectione prohibemur, ut docet *Hip.* VI. *de morbis vulgaribus aph.* 44. *Impeditio in cruenta expuentibus tempus anni, lateralis morbus, bilis.* Quæ verba *Gal. comm.* 3. Sic exponit: *Prohibentur illi, qui cruenta reijciunt, à vena sectione, ob anni tempus, quod adversatur, aut propter affectum lateralem, vel propter redundantem humorem, si is biliosus sit.* Quod propter anni tempus patet, nàm calidioribus anni temporibus, quemadmodùm sub exortu canis, à secandâ venâ abstinemus, & pari etiam pacto, si homo valdè sit biliosus: periculum igitur in hac febre ne sanguine evacuato, bilis posteà magis effervescat; sanguinem námque demere nihil aliud est, nisi auferre frænum bili, juxta *Avicennæ*, & *Averrois* consilium. Eapropter *Mercurialis* cum vulgaribus distinguit, vel enim in febre ardenti multa sanguinis copia bili juncta est, vel pauca; si multa, sanguinem mittere licet; si pauca, ab omni venæ sectione prorsùs abstinendum est, ne scilicèt ipsi bili frænum auferatur. Cognoscitur autem multum sanguinem bili esse conjunctum, & proptereà sanguinem largè mittere licere, si urina sit turbida, & crassa, ex ægri temperie distinguitur, & febris ad continentis modum afflictione, quòd si urina sit tenuior, si clara, si flava, signum est aut solam abundare bilem, aut exiguum sanguinem ipsi associari, & consequenter nullam requiri sanguinis missionem. Barda est hæc vulgarium de sanguinis missione doctrina, & distinctio de solâ bilis abundantiâ, vel de sanguine cum paucâ bile, ac proptereà ejus explosionem prætermittimus.

Maleferiati vulgares cùm de magnis loquuntur morbis, semper in ore habent: *Magnis morbis magna, & exquisita remedia convenire*, & hæc ad duo magna præsidia tantùm reducunt, ad sanguinis missionem, & me-

dicamentum purgans, tanquàm ad duas medicinæ bases, quibus omnes morborum sanationes supersternunt, & omnes eorum ægroti per hæc duo magna præsidia cadunt. Hæc omnibus morbis tàm magnis, quàm parvis tanquàm medicamenta de communi morborum omnium applicant. Sunt veluti garruli histriones, qui oleum, vel balsamum nacti omnibus morbis convenire, & mederi jurejurando asseverant. Magnum remedium fatemur esse illud, quod magnum curat morbum, & dicitur magnum respectu morbi, non sui ipsius, estò vile, vel nullius sit pretij. Sic aquæ frigidæ potus febrem curat ardentem; lac est magnum remedium contra haustas cantharides; citri, vel limonum succus magnum medicamentum est pro aquâ Tuphaniâ, quæ ad paucas guttas lentam accendit febrem, contra quam adhibita phlebotomia necessariò enecat; imò nos experientia edocti sumus, sumptâ hac aquâ, inscium patientem medici opem renuentem convaluisse, quia non phlebotomatus fuit, & hæc aqua vulgò vocatur aqua phlebotomiæ; nàm sectâ venâ, etiam ut dicunt, ad ventilandum, spes superest nulla salutis.

Hisce vulgaribus adhibitis remedijs, si adhuc febris persistat, quia quatuor modis exquisita ardens per vomitum, vel alvi fluxum, sudorem, aut per sanguinis evacuationem è naribus terminare solet, sedulò naturæ motum, ad quemnàm ex his vergat, observant. Si ad vomitum inclinet, hunc usu *syrupi acetosi, oxysacchari cum decocto hordei, raphani*, & consimilium adjuvant. Si ad sudorem vergat, hunc linteolis *oleo violaceo, rosaceo, amygdalarum dulcium &c.* imbutis, calidis tamen procurant. Si ad sanguinis fluxum, scilicèt hæmorrhagiam, leviter nares impositis suum pilis perfricare solent, quinimmò nonnulli etiam hirudines naribus applicant. Si tandèm ad dejectionem propendeat, aut nulla ad excretionem prædictam appareat naturæ vergentia, primò noxios succos præparant syrupis bilem præparantibus, ità sunt *syrupi de succo endiviæ, cichorij, portulacæ* cum aquis prædictis; præparatos postmodùm aliquo leniente extrudunt pharmaco, ad quem usum *Hippocrates*, *& Galenus* 4. *de acutis text.* 7. utebantur *asinino lacte, vel etiam caprini lactis sero*, ad cujus solutionem adjuvandam *syrupum ex rosis solutivis, vel julepum aureum* addunt, aut in ipsomet sero dissolvunt *mannam Calabrinam*. Addunt etiam alij *rhabarbari infusionem*, prout magis expedire videbitur, quæ lenientia pharmaca ad plures exhibent vices, ut scilicèt simul, & semel alvum molliant, & refrigerent, prout febris exposcere videtur.

Et quoniam in hac febre potissimùm infestant vigiliæ, omni solertiâ somnum non solùm usu syrupi de papavere, sed etiam inunctionibus in plantis manuum, pedum, in temporibus, ac extremis naribus ex *unguento populeonis* procurant. Laudant etiam ad hunc usum in capite *oxyrhodina*, abrasis priùs capillis, vel etiam *stillicidia ex decocto foliorum lactucæ, solani, hyoscyami, capitum papaverum, rosarum incompletarum, malvarum, violarum*, & consimilium, quæ præcipuè observant in exquisitis arden-

ardentibus curandis febribus.

Hæc est vulgarium febris ardentis exquisitæ curatio, in spuriâ, & nothâ, quam à pituitâ salsâ humoristæ fieri garriunt, gelidæ aquæ potum, & omnia frigorifica proscribunt; calorificis verò, & tepidis potiùs utuntur, nec sanguini mittendo indulgent: sed potissimùm eorum curatio circa alvi subductionem mollioribus enematibus, & succorum noxiorum præparatione, ac eorumdem expurgatione vel per vomitum, si ad hunc natura vergat, vel per alvi dejectionem medicamentis phlegmagogis versatur. Et hæc pro curativâ ardentium tùm exquisitarum, cùm illegitimarum febrium curatione secundum humoristas sint satis, & quia per eos pura tertiana non differt ab ardente nisi loco, nàm hæc in venis cordi proximioribus, illa verò in remotioribus excitatur, liquet proindè eodem ferè pacto curari, solùm faciunt discrimen secundum magis, & minus, scilicèt non adeò in eâ refrigerant, & humectant, quemadmodùm in exquisitâ ardente, quare leviora pro ipsius curatione remedia usurpant.

Pro febris ardentis curatione juxta nostra principia primò sal volatile acre, & oleosum æstuans temperamus, & alteramus, deindè post ejus tranquillitatem ad naturæ vergentiam, in specie per sudorem subindè eliminamus, nisi crisis medicum præoccupet. Verum enim verò ut rectam molimur methodum, sedulum oportet esse medicum, ne pro febre ardente, aut aliâ continuâ malignæ medeatur; accidit enim quandóque, ut primis diebus febris maligna ardentis tantùm speciem arguat, & interim insidiosâ malignitate delitescat, & irrepat. Cùm itáque interdùm causus malignitati copulari soleat, tutius est simul in principio malignitatem oppugnantia adhibere. Undè propinentur in principio bezoartica, vel alexipharmaca, nec æger ad sudorem cogendus est, quia tunc temporis cùm omnia sint cruda, nec quicquam secretum, sine usufructu sudor proritatur, imò ægrum debilitaret, malum intenderetur potiùs, quam indè utilitas exigeretur. Bezoarticis, aut diaphoreticis semper addimus præcipitantia, & sanguinis discrasiam corrigentia, ut corpore ad diaphoresim disposito, suo tempore perfectus, & largus proliciatur sudor.

Potus in causo liberalior concedendus est, & præsertim si sitis sit clamosa, & æstus exurentissimus; hinc pessimo peccant consilio medici febrientibus omnem interdicentes potum, equidèm ex denegato potu febris ardor sanguinem deprædatur, solidarum partium alimenta absumit, humiditates exhaurit, vires enervat, & viscera exsucca, & arida, imò semiusta reddit, ut multæ prostant ex cadaverum anatome observationes: liberaliorem itáque ægris elargimur potum, ut hæc, & alia detrimento declinemus, & optatus defluat sudor. Atqui præstat, ut crebrò, & parciùs bibant, quàm unâ vice copiosissimum ad omnimodam satietatem haustum ingurgitent, prior bibendi modus successivè alterat; (omnis subitanea mutatio periculum minatur) posterior omnem stomachi œconomiam nimis evertit.

In causi principio si alvus stictica, vel saltem non satis libera sit, clysteribus blandis, & lenientibus sollicitanda est, qui solùm lubricam servent: at si quotidiè suum deponat onus, nullatenùs stimulanda est.

Quandò sanguinis missio necessaria videtur, primò injiciatur clysma, deindè, quia pulsus maximus urget in febre ardenti, & periculum imminet, ne ex nimiâ sanguinis ebullitione, & rarefactione vasa distenta & nimis repleta liberiorem impediant motum, & suffocationis, vel saltem vasorum ruptiones evenire, possint, phlebotomandum est. Itáque ubi venæ sectio taliter est necessaria, ut aliter fieri non possit, (quia non semper est necessaria) in primo principio instituenda est, sive præmisso, sive neglecto clysmate, sive mane, sive vesperi; multi námque sanguinem mittendi tempus matutinum dijudicant, sed ubi necessitas cogit, quodcumque tempus erit opportunum, quia periculum est in morâ, & malum crescit eundo, qui tempus habet, tempus non expectet, nàm quandóque occasio est præceps, & calva, nec tempus, quod præterijt, redire potest:

Sed propera, nec te venturas differ
in horas,
Qui non est hodiè, cras minus aptus
erit.

Quandò igitur necessaria est, in primo principio celebretur phlebotomia ventilationis gratiâ, secundum enim, vel tertium expectare diem pro venæ incisione periculosum est, & præsertim si febris maligna est, in qua phlebotomia est ipsâ malignitate malignior.

Medicamentum purgans nullatenùs in principio, sed in morbi declinatione expedit, concoctâ jàm materiâ, & tranquillatâ maximâ febris effervescentiâ ex parte; in morbi verò cursu prorsùs omittendum est, sed tantùm alvus blanda servetur, & hoc præsertim ubi nulla malignitatis suspicio adest; nàm in malignis cautissimi esse debemus in alvo aperiendâ, quia nunquàm malignitas per anum exturbatur.

Emetica nullo modo convenire arbitramur, attamen si in principio, & augmento nausea ex bilis in stomachum regurgitatione ità urgeat, ut lipothymia, vel cardialgia immineat, vel præcordiorum anxietates exindè concitentur, consentaneum erit in principio, vel incremento vomitorium; motis enim impedimentis, medicamina deindè faciliùs operantur.

Si malignitatis sit metus propinari potest *Tinctura diaphoretica ex tribus principiis ad* ℈. j *in Battimelli Auctuario descripta.* Vel *mistura simplex*, quæ etiam vocatur *Diaphoreticum in peracutis Paracelsi, & constat ex tribus spiritibus, nempè spiritûs theriacalis quinque partibus, spiritûs tartari tribus partibus, & spiritûs vitrioli unâ parte mistis invicèm*, & servatis in vitro optimè obturato, dosis ejus est à ʒ. ß. ad ℈. ij, Tyrones, & vulgares medicos admonitos volumus, ne in hujusmodi febre medicamenta spirituosa, & volatilia præbeant; hæc námque sanguinem in maximum circulationis motum adigerent, febrile incendium, & vesanam concitarent sitim, & malum pejorarent, ac febris ex ardente fieret ardentissima.

Opti-

Optima, & appropriata huic febri sunt remedia, quæ sal volatile nimis acre mitigant, & temperant, ex seminibus oleosis parata, cujusmodi sunt *emulsiones ex quatuor vulgò frigidis seminibus majoribus, aut minoribus, semine papaveris albi, lactucæ, amygdalis dulcibus, vel ex hordeo ad crepaturam cocto*, quibus salia nitrata addi possunt, ut

℞. *Sem. 4. frig. maj. ana* ʒ. ij. ß.
papaveris albi ʒ. ij.
lactucæ ℈. j.
f. emulsio in
aquæ sedi majoris,
rutæ caprariæ ana ℥. iv.
nitri antimoniati ʒ. *ß.*
stibij diaphoretici gr. viii.
sacch. alum. ex Battimelli d. ℈. *ß.*
edulcora cum sacch. perlato q. *s.*

Hoc sal volatile acre figunt nitrata, ut *nitrum fixum, sive sal prunellæ, flores nitri, nitrum antimoniatum, vel fixum cum sulphure antimonij*, & hoc fit in præparatione antimonij diaphoretici, & sali prunellæ præfertur cum sulphure præparato, nàm adest subtilissima sulphuris antimonij pars, cujus ratione corpus ad lenem diaphoresim disponit, & unà sal vitiosum corrigit: cœtera nitrata nimij incendij vires absumunt, salis oleositatem coërcent, & totum ad blandam diaphoresim dirigunt, vel per diuresim deplent. Propinatur ad ʒ. j. in syrupis, & julepis cum aquâ sedi majoris, sonchi, portulacæ, lactucæ, vel in potu ordinario cum dictis aquis, vel decocto hordei assumi potest uncia dimidia per 24. horas, cùm sit admodùm salutare. Assumitur etiam in formâ pulveris cum fixis antimonialibus, ut

℞. *Nitri depurati* gr. xv.
sulphuris aurati diaphoretici,
vel antimonij diaphoretici. ℈. ß. m.
& in vehiculo idoneo propina.

Vel.

℞. *Nitri antimoniati* ℈. j.
antimonij diaph. ℈. ß.
C. C. spagyr. præp. ʒ. ß. m.

Hæc nitrata medicamenta tàm sola, quàm maritata omnia acida mineralia superant, quia nimiam salis oleosi volatilitatem figunt, & per transporationem, vel per urinæ semitas exturbant, & nil magis calorem febrilem compescere, & domare potest, quàm ipsum nitrum.

Inter medicamenta, quæ sal volatile oleosum acre figunt, & temperant, & ubi oleosius fuerit, ejus oleositatem nimis volatilem coërcent, obtundunt, concentrant, & ad naturalem traquillitatem, & diaphoresim graduant, cæteris palmam præripiunt spiritus mineralium acidi, ut *spiritus sulphuris, vitrioli, & salis, vitrioli philosophici, spiritus nitri dulcificatus*, & ex his tincturæ paratæ, ut rosarum, violarum, florum bellidis &c. Permiscemus hos spiritus acidos julepis, vel syrupis refrigerantibus dictis cum aquis ejusdem qualitatis ad gratam aciditatem. Cœterùm his spiritibus præferuntur *spiritus dulcificati cum spiritu Vini*, sic spiritus salis dulcis, & spiritus nitri dulcis fit, *si spiritui nitri, vel salis spiritûs vini ana commisceas, & ter, vel quater ex retortâ vitreâ cum suo recipiente, juncturis optimè clausis, destillabis,* uniuntur hi spiritus inseparabiliter, & dulcificantur. Prædicti spiritus dulcificati pro usu interno meliores sunt alijs, qui crudi exhibentur.

Causo ex vegetabilibus appropriata sunt remedia, quæ acido sapore sunt imbuta, & citrus primum obtinet locum, & pravitati adversatur succus ejus expressus, itèm succus limonum, ribium, granatorum, berberum, & similia acida, ex quibus variæ parantur potiones, quæ in morbi decursu propinantur v. g.

℞. Decoct. cornu cervi ℔. j.
succi citri ℥. ij.
syr. de nymphæâ ℥. j.
spiritûs nitri dulcificati, vel
spiritûs salis dulcis q. s.
ad gratiss. aciditatem m.

Vel

℞. Syr. papav. rhœad. ℥. j. ß.
succi limonum ℥. j.
aquæ acetosellæ ℔. ß.
spiritûs salis dulcis q. s.
ad gratiss. acid. m.

Tamarindi in aquâ communi decocti ob acidulum saporem, quo potiuntur, febris incendium restringunt, quia sal volatile acre præcipitant, & insuper alvum sticticam leniter reserant; præstat tamen tamarindorum decoctum in lactis sero, quod blandiùs nitrosi ratione abstergit, & melioris notæ medicamentum evadet, si cum succo citri ad meliorem depurationem aciduletur, tunc enim maximopere febrilem exstinguit æstum, & alvum blandè relaxat.

Optima remedia in causo sunt *opiata*, verùm in eorum exhibitione observandæ sunt illæ conditiones, quas in nostræ *Trutinæ lib.* 1. *cap.* 1. *de capitis dolore* recensuimus, & præter has legitimum explorandum est tempus, quod non est in principio, nec in statu, quandò imminet crisis, sed acceptabile tempus est in augmento; tunc enim non tantùm æstuantem calorem febrilem insigniter delinit, sed somnum conciliando delirium præcavet, & humorum orgasmum, seu immanem effervescentiam compescit, & sopit. In causo furibundum motum ad meliorem componit frugem laudanũ opiatum, sed eo non perversè uti, sed acceptabili tempore exhibere debemus, nec, quibus desperata est salus, præbeamus oportet; nàm præsentissimo medicamini, & laudato, quod multis profuit, multosque servavit, methodi imperitiâ plerique notam inurunt, & perpetuò suspectum reddunt, ut de nepenthe vulgus Italicè fert: *Nepente, non mi pigliar, che ti ne penti.* Opiatis utendi modus est, nunquàm sola exhibeantur, sed semper alterantibus sociata, vel alexipharmacis mista, prout necessitas postulaverit, propinentur.

In linguæ, & faucium affectibus ea conducunt medicamenta, quæ de Anginâ in nostrâ *Trutinâ* diximus.

Causus per madorem, quem natura quandòque digito demonstrat, utplurimum judicari solet, tunc blanda sudorifica propinanda sunt, & vitentur, quæ febris ardorem intendunt, ut sunt volatilia, & spirituosa: solùm conferunt, quæ insipida, ità sunt omnia medicamenta ex *cornu cervi præparata*, & præcipuè *Gelatina, antimonium diaphoreticum*, *sulphur auratum diaphoreticum*, omnia bezoartica, & præsertim *Joviale*, verùm hæc semper præcipitantibus maritanda sunt, ut *Lapide cancrorum anti-hectico Poterij, saccharo aluminis, saccharo perlato, manu christi perlatâ, diamarg. frigid. &c.* Hæc enim sal vo-

volatile oleosum acre, preterquamquòd temperant, diluunt, & per cutis poros unâ cum latice in guttas proscribunt.

CAPUT XXXII.

De Curatione febrium, quæ à Sanguinis motu intercepto producuntur.

EGimus de febrium curatione, quæ ad rapidum sanguinis motum, & maximum ejus incendium in vasis magnis ob loci capacitatem eveniunt, tempus nunc poscit, ut de intercepto sanguinis motu tractemus: per interceptum ejus motum intelligimus, cùm pauca portio in vasis capillaribus cessat à motu; si enim tota sanguinis massa vel in vasis magnis à motu cessaret, extemplò moreretur animal, námque cessante sanguinis motu, & vita necessariò cessat. Cùm itáque in vasis capillaribus præcipuè arteriosis propter loci angustiam motus intercipiatur, sanguis seipsum figit, & veluti grumescit, in hoc casu continentia illum vasa in furorem adiguntur, producuntque in illâ parte tumorem inflammatum cum vehementi dolore, partium internarum inflammatione, & febre, quæ eundum cum synochâ servat tenorem. Tumores isti inflammati ex sanguine coagulato procedentes vel in extimis corporis partibus, vel in visceribus intùs conclusis fieri possunt. Qui in extimis corporis partibus eveniunt, ùsque dùm sanguis in pus concoquitur, dolores, & febres concitant, facto pure, dolor, & febris cessat, & per puris absterſionem, & ulceris cicatrizationem integra cura perficitur, & de his passim in nostrâ Trutinâ Chirurgico-physicâ Tomo. 1. satis egimus. Restat nunc de internis inflammationibus agamus, quæ variæ sunt pro partium varietate, & prout occasio postulat in unum redigimus caput, & sigillatim alibi agemus.

Signa.

Quatuor inflammationis signa pathognomonica à Celso supputantur, calor, rubor, tumor, & dolor, sed hæc signa in parte externâ, & visibili per se apparent, in parte verò internâ, & invisibili alijs indiget adminiculis. Tumor propter partem affectam interiùs latentem videri nequit, ac proindè per alia signa rimemur oportet: exploratur tumor per tactum externum, sub quo tensio, renitentia, & quandóque tumor observatur, si pars ossibus non tegatur, si verò ossibus muniatur, ut thorax, dolor pungitivus, & acutus sentitur, præcipuè in respirationis motu, qui in omnibus inflammationibus internis semper depravatur, accedit inanis tussicula. His signis proprium læsæ partis signum accedit, scilicèt læsa ipsius partis functio, quæ semper inflammationem secundum partis varietatem innuit. Sic ex. c. si in hypochondrio dextro ponderis sensus cum insigni hujus regionis ardore percipiatur, pars ad tactum insigniter calet, & ad renitentiam quandam tuberat; interiùs pulsationes admodùm molestæ sentiuntur; accedit febris aucta cum difficili quadam respiratione, quæ est eadem, quam in synocho

descripsimus, cùm tussi leviusculâ, in qua omnis excreandi conatus est inanis, certo certius ex his signis conjunctis hepatis inflammationem vaticinaberis, sic de aliarum internarum partium inflammationibus divinari licet; in mesenterij tamen inflammatione propter sensum obtusum omnia symptomata minùs clara sunt, undè sæpissimè ægros, & medicos fallunt. Fit inflammatio in parte determinatâ, ac proindè non semper eadem profert accidentia morbus, sed ea ex parte, in qua residet, venari oportet: sic læsa deglutitio in anginâ, respiratio difficilis in pleuritide non oriuntur à morbo inflammationis, sed à parte propter inflammationem læsâ. Tandèm tanquàm pathognomonicum internæ inflammationis signum febrem synocham ità adesse oportere fatemur, ut hac absente, & nullo modo inflammatio dici debeat.

Causæ occasionales.

Inflammationis causa est sanguinis grumescentia ex stagnatione, & hæc est vel interna ex sanguinis ad motum ineptitudine per vasa capillaria; vel externa ob quodcumque vitium, quod vias coarctat, easque ad sanguis commeatum reddit ineptas. Sanguis redditur ad motum ineptus vel ex nimiâ viscititate, & crassitie ob seri defectum propter aliquam causam absumpti, vel ex sanguine nonnihil congrumato, & subsistit. Hæc duo scilicèt sanguinis spissitudo, & coagulatio ferè universalis inflammationum causæ sunt tàm internarum, quàm externarum. Grumescit sanguis ob acidum sanguini permistum, sive ob lympham nimis acidam, sive ob rem externam, quæ ipsi acorem suggerit. Quod sanguis ob acidum congrumescat, experimentum habemus ex liquore acido per syringam in venam intruso, vel ex sanguine in liquorem acidum immisso. Ex hac sanguinis grumescentiâ internas progigni inflammationes ob vitiosum, & peregrinum acorem pleuritidis exemplo; quæ frequentissimè recurrit, primò demonstramus; sectâ enim pleuriticorum venâ, sanguis, qui educitur, dùm fuit semicoagulatus apparet, quod omnibus febribus cum inflammationibus conjunctis est commune. Secundò, sanguinem crassescere, & coagulari ex medicamentis, quibus optimè internæ curantur inflammationes, demonstramus, talia sunt, quæ sanguinem dissolvunt coagulatum, & per sudorem, aut urinam ejus acorem exturbant, quia acidum corrigunt, & absorbent, ità sunt *lapides cancrorum*, *sanguis hircinus*, *syrupus papaveris rhœados*, *dentes apri*, *stibium diaphoreticum*, & cætera, quæ in casu, & percussione ad sanguinis thrombos extravasatos dissolvendos præscribuntur. Itèm *Sperma ceti* internè, & externè, & similia. Occasionalis internarum inflammationum causa est nimia corporis incalescentia à motu nimio, vel ab exercitio violento, ejusque in subitaneum frigus translatio; dùm enim sanguis incalescit, attenuatur, & celeriùs per tubulos fertur; frigescente corpore, sanguis minùs movetur, crassescit, coagulatur, & vasa capillaria obstruit, moratur, & ob moram acorem contrahit,

hit, qui partibus volatilibus resolutis, individuus corruptionis est comes. Causæ externæ vasa coarctando sanguinis motum inhibent, vel enim vasa comprimunt, vel eadem angustiant, vel adstringunt &c. Sic arctæ ligaturæ, contusiones, casus, & dolorificæ fibrarum nervearum contracturæ levi quasi spasmo fibras nervosas, & musculosas contrahunt, in qua contracturâ unà vasa capillaria contrahuntur, crispantur, & coarctantur, ac sanguini liberum denegant commeatum, ac proindè subsistit, grumescit, & inflammationem parit.

Prognosis.

Inflammatio interna vel resolvitur, & hic curationis modus tutissimus est; vel ab acido exuberante, & prædominante coagulatur, & in scirrhum transit, quæ pessima est propter tumorem contumacissimum, & curatu difficillimum, & nisi cautè, & sedulò tractetur, facillimè fermentationem concipit, & in cancrum degenerat, cùm cancer occultus, & scirrhus in paucis differant; Vel inflammationis materia in pus concoquitur, & tunc nisi illi vel per asperam arteriam, vel per intestina, vel vesicam aliquis non pateat aditus, non solùm ità faciliter non superatur, sed in ipso inflammationis cursu natura succumbit, & in gangrænam abit, ex qua irreparabilis sequitur mors.

Curatio.

Quod diætam spectat, aër non sit nimis calidus, nàm spiritus dissipat, nimis frigidus sanguinem grumescere facit, sit itaque temperatus. Alimenta subministret avara manus, ne nimius sanguinis generetur proventus, & inflammationem augeat, Abstineat à nimis calidis, ut piperatis; hæc enim sanguinem in fluorem, & motum adigunt, & propter angustatas vias dolorem in loco inflammato intenderet. Caveat æger acida, salita, saccharata, frigida, præsertim sic hæc inflammationis causæ fuêre. Vinum fugiat ob latentem, quem continet acorem. Potus sit aqua cardui sancti, decoctum cornu cervi, vel aqua papaveris rhæados, vel decoctum herbæ Theæ. Motus nimius vitetur, ne dolorem adaugeat, & magis quiete fruatur. Moderato succumbat somno, & à vigilijs immoderatis declinet. Excernenda excernantur, & retinenda retineantur. Animi passiones, & præcipuè ira, & mœror proscribantur, & animus in tranquillitate detineatur.

Febris ab internâ inflammatione suscitata primò nullum auxilium à medicamento purgante tùm ex *Galeni* authoritate, cum ex ipsâ ratione; quippè sanguis in loco inflammationis concretus neque separari, neque educi à purgante medicamento potest: affligitur intereà à medicamento purgante natura, & citiùs inflammationis importunitatibus succumbit.

Neque à frigidæ aquæ potu effervescentiæ exstinctio in inflammatione expectari potest, cùm fervor ille à simplici sanguinis motu non pendeat, sed à sanguine jam concreto in inflammationis loco, qui dissolutionem, & pristinam fluiditatem requirit, non

autem refrigerationem.

Neque à sanguinis missione curationem expectare possumus, estò ut medicamentum purgans obesse non possit, nàm à venæ sectione sanguis fluens educitur, non autem ille, qui concretus inflammationem producit: attamen *Gal.* 1. *aph.* 23. scribit: *In maximis inflammationibus ad animi deliquium sanguinem detrahendum esse.* Porrò ejus procuratores non ad animi deliquium sanguinem mittunt, sed revulsionis, & derivationis gratiâ absque ullo scrupulo, attamen somniatæ revulsionis, & derivationis leges penitùs ab Harveano sanguinis motu evertuntur, & cùm sanguis vertatur in orbem, impossibile est eum in aliquam partem fluentem ex corde per alium locum evacuandi revellere: ex quacumque igitur parte sanguinem mittas, æquè totum corpus sanguine depletur, nec ad peculiarem quandam partem, sed ad universum corpus pertinet. Galenistarum revulsiones, & derivationes tantum operantur, quantum sanguis evacuatur, & quatenùs imminuitur; per se enim non sunt necessariæ, nisi in insigni plethorâ, Uno modo venæ sectio juvare potest, si scilicèt sanguis nimium premens dolorem inferat, & inflammationem auget, quandò plus sanguinis circa inflammatam partem colligitur, quàm venæ sorbere possunt, & simul ex vehementi illâ pressione membranæ, & vasa extenduntur, ac fibris rupturam minantur: in hoc casu venæ sectio institui potest, quia impetum, & copiam imminuit, & nimius sanguinis motus reprimitur, quocumque autem alio fine venæ sectio celebrata semper nocere potest. Insuper phlebotomia solùm plethoram aufert, & hæc in inflammationis principio aliquibus quandóque est, cùm à morbo impetuntur, & non multò pòst exhautitur propter assiduam insensilem transpirationem, & ob victum tenuem, qui præscribendus est, sanguis non regeneratur. Prætereà omnis noster calor à sanguine suam cognoscit genesim, & imminuto sanguine per venæ sectionem, minuitur quoque calor, vires prosternuntur, vis digestiva, & sanguificativa aufertur, & consequenter si natura resolutionem tentare velit, morbo succumbit. Tandèm inflammationes, quæ per venæ sectionem restituuntur, faciliùs ex quacumque levi occasione recurrunt; videmus enim, quòd quandò semel in parte facta est inflammatio à causâ internâ, subindè in eâdem parte recurrat. Sic quidam quotannis pleuritide laborant, alij tonsillarum inflammatione corripiuntur, alij anginâ afficiuntur. Iis, qui semel erysipelate afflicti fuère, nisi benè curentur, recurrit malum idque in eâdem parte. Aliqui remanere in parte inflammationem passâ quandam dispositionem, secundum quam fit inflammatio, inquiunt, sed hæc dispositio quid sit, non intelligitur, quare scrupulosis non satisfacit. Cæterùm juxta nostram sententiam dicimus fibras nervosas, & musculosas semel contractas, & coarctatas nunquàm tàm benè post primam inflammationem naturalem nancisci positum, sed quodammodò crispatas ex pravâ curatione remanere, & quacumque levi datâ occasione irritatas contrahi, crispari, & coarctari; hinc vasa capillaria sanguinem deferentia

com-

comprimuntur, anguſtiantur, & liberum ſanguini tranſitum interdicunt, undè ſanguis ſubſiſtit, in thrombos trāſit, inflāmationem iteratò producit. Hinc ex fibris nervoſis, & muſculoſis naturalem ſitum non ſervantibus in fracturis, & luxationibus dolores in aliquibus temporum mutationibus ſentire conjectamus.

Inertes vulgares in principio inflammationibus repellentia applicare ſtudent, quibus ſanguinem ſtagnantem repellere, vel urgere volunt, ut per arterias regrediatur, ſed hæc ſtoliditas ex ignorantiâ circulationis ſanguinis procedit; etenim impoſſibile eſt ſanguinem, qui per arteriam influxit, per eandem refluere poſſe. Præterea repellentia valdè ſuſpecta, & noxia cenſemus, etenim frigida, acida, & auſtera ſunt, & applicata inflammationes pejorant, quia ſanguinem anteà ſtagnantem magis coagulant; magiſque congrumant.

Galeniſtarum chorus pro inſtituendâ inflammationis curâ, ad morbum, & cauſam reſpiciunt, & unâ fideliâ duos dealbant parietes, quibus ablatis, ſymptomata facilè quieſcunt. Inter cætera, quæ adhibent medicamenta, venæ ſectionem neceſſariam eſſe cenſent, ſiquidèm ex ſanguinis effuſione, in qua totam curationis ſpem collocant, renitentia, calor, dolor pulſativus, & febris, qui inflammationem faciebant, neceſſariò deſinunt; ſed hanc ſanguificinam ſuprà repudiavimus. Ad calorem nimium exſtinguendū, quia inflammationis curationem inflammatæ partis refrigerium eſſe exiſtimant, & juxta *Galeni* doctrinam calida frigidis curanda, refrigerantia adhibent vulgò dicta medicamenta: ſed hæc noxia, & pernicioſa ſunt, etenim ſanguinis motum impediunt, tubulorum obſtructiones augent, & congrumeſcentiam pariunt, imò refrigerando tumorem non tollunt, in ſcirrhum mutant, vel lenes inflammationes in lethales degenerare faciunt.

Pro noſtrâ inflammationis internæ curatione inſtituendâ, ea præſcribimus medicamenta interna, quæ ſanguinis viſciditatem, & craſſitiem attenuare, ejus acorem abſorbere, grumos factos reſolvere, fientes præcavere, retardatum ſanguinem in ſuo circulo fluxiorem reddere, & ſtagnanti iterùm ejus motum conciliare valent, hujuſmodi ſunt medicamenta ſudorifica blanda, ut *cornu cervi ſpagyricè præparatum, ebur ſine igne paratum, mandibulæ lucij piſcij, dens apri, virga tauri, os de corde cervi, lapides cancrorum fluviatilium,* & cætera, quæ plurimo ſale volatili temperato ſunt imbuta, cujus ratione ſanguinem attenuant, acorem præcipitant, grumos diſſolvunt, & fluxionem reddunt, quibus *Sperma Ceti*, quod egregiam in diſſolvendo ſanguine congrumato vim habet, ac proindè tàm in omnibus inflammationibus internis, ut anginâ, pleuritide, peripneumoniâ, hepatis, lienis, renum inflammationibus; & caſu ab alto convenit, quàm in omnibus tumoribus externis inflammatoriis ex ſanguine congrumato ortis reſolvendis, ut mammillarum non tàm ex ſanguinis grumo, quàm ex lacte congrumato ſub emplaſtri formâ applicatum, in quem uſum *Hadrianus à Mynſicht emplaſtrum de ſpermate ceti* deſcribit.

Præterea D. O. M. cordatis medi-

cis

cis arcanum revelavit, quo ratione salis volatilis concretus in vasis sanguis, inflammationis occasio resolvitur, & in naturæ gratiam restituitur, & illico inflammatio, tensio, dolor febris, reliquaque concomitantia symptomata remittuntur: est hoc arcanum *sanguis hircinus*, cujus præparatio in hunc modum se habet: *Hircum suspende cornibus, & crura posteriora reflecte ad cornua, testes abscinde, & sanguinem fluentem excipe in vase amplo, & exsicca in sole, si æstas sit, vel retrò pistoris furnum, ut docet Helmontius tract. pleura furens*, præstat propriâ manu parari, nàm in officinis utplurimum est adulteratus, & ovillum pro hircino accipies:

℞. *Sanguinis hirci* ℨ j.
fiat pulvis,

& infirmo exhibe in syrupo de papavere erratico, vel in jusculo jejuno stomacho bis, vel ter eâdem dosi. Sanguis hirci Sylvestris sanguinem congrumatum potenter resolvit ad grana decem, ut *Lazarus Riverius cap. de Pleuritide* refert, quia uberiori sale volatili scatet, & ideò ejus vires potentiores sunt, verùm quia hîc eo caremus, sanguinem hirci domestici ad ℨ j. usurpamus, nàm hujus vires infirmiores sunt, attamen tanti remedij effectus, & præsentaneam infirmi salutem mirabimini. Medicamen hoc est pleuritidis specificum Helmontij, & hactenùs à quibusdam magnis viris ad hunc morbum exhibitum, & decantatum fuit, attamen nos non solùm pleuritidi, sed anginæ, pulmoniæ, inflammationibus hepatis, lienis, mesenterij, renum, reliquarumque internarum partium, vulneribus, casui ab alto, contusionibus internis, præsentaneum, & infallibile remedium convenire propriis experientiis observavimus, imò quamplurimis aliis morbis, & præcipuè in menstruorum tarditate, vel suppressione, mensibus cum dolore fluentibus, vel hystericâ passione ex viscido, vel sanguine in uteri vasis congrumato; etenim visciditatem, ejusque grumos incidit, attenuat, fluxilem reddit, & per uteri emunctorium exturbat. Insuper puerperis, quibus lochia diminuta, vel prorsùs intermissa sunt salutare, & præsentaneum experti sumus remedium. Prætereà in hæmorrhoïdum doloribus sanguinem in varicosis venis congrumatum solvit, in naturæ gratiam, & vertiginosum restituit motum, & exanimantem compescit dolorem. Hinc deridendos esse censemus mediculos illos, qui in quavis sanguinis excretione sistendâ, ut hæmorrhagiâ, sputo, vomitu, nimio mensium fluxu &c. hirci sanguinem propinant, nàm sanguinem fluidiorem reddendo, malum adaugent, & excretionem sollicitant: convenit hirci sanguis in illis tantùm morbis, qui à sanguinis crassitie, visciditate congrumescentiâ, & non aliter suam agnoscunt genesim.

In omnibus internis inflammationibus conveniunt sulphura metallica fixata, quæ acidum in quacumque corporis parte destruunt, & primum tenent locum *antimonium diaphoreticum, sulphur auratum diaphoreticum, tinctura antimonij Battimelli, & ejusdem Mercurius diaphoreticus.* Itèm *Bezoartica tam* simplicia, quàm composita conducunt. Similiter *Mistura simplex, aqua bezoartica n. d. in Mantissâ, magisterium cordiale Battimelli, sal volatile cornu cervi, unicornu verum*

rum præparatum., *spiritus salis dulcis in aquâ chærefolii*, & *syrupo de papavere rhæados*, *vel salis armoniaci spiritus tàm acidus*, *quàm salinus ex Battimelli descriptione*, *vel spiritus tartari*, qui maximoperè ad sanguinis lentorem dissolvendum prosunt. Dùm febris urget, nitrata, ut *anodynum minerale*, *nitrum fixum*, *nitrum antimoniatum*, *spiritus nitri dulcis*, & alia ex nitro parata remedia conveniunt. Maximoperè conducunt *emulsiones ex seminibus cardui Mariæ*, & *cardui sancti*, quibus addimus *antimonium diaphoreticum*, & *sperma ceti*; Inter vegetabilia eminent in sanguine congrumato dissolvendo, & acido absorbendo *chærefolium*, *mentha*, *carduus Mariæ*, *carduus sanctus*, *papaver rhæados*, & *bellis minor*, ex quibus *aquæ*, *syrupi*, & *salia volatilia* parantur.

In internis inflammationibus ea medicamenta salutaria esse diximus, quæ aciditatem obtundunt, sanguinis congrumescentiam inhibent, thrombos dissolvunt, fientes præcavent, fluidiorem reddunt, & in circulum adigunt, ac proindè hæc sunt omnibus inflammationibus communia; undè quæ cap. de *Pleuritide* descripsimus, & præter hæc magni æstimamus *utrumq; pulverem* in nostrâ *Mantissâ* descriptum; quæ cap. de *Anginâ*, & ea tandèm, quæ cap. de *Echymomate* internè retulimus; quæ in Casu, ut *Mumiam*, *fæculam bryoniæ* propinavimus, conducere experientia nos docuit.

CAPUT XXXIII.

De curatione febrium, quæ ex sero urinario in massâ sanguinis stagnante originem ducunt.

NAtura, ut àd ultimam perfectionem sanguinem adigat, ejus aquosam partem per tot digestiones segregat, fluidâ existente massâ, & per lymphatica deturbat vasa tàm partem fluidam, quàm ex digestionum vitio fortè genitam, quæ excrementitia salia, aut alias quascumque sordes, impuritates, & scorias imbibit, abluit, & abstergit, & ex sanguinis massâ per ductus lymphaticos in pelvim, hinc per ureteres ad vesicam urinariam expurgat, non verò ut hactenùs à medicis creditum est, per emulgentes, sed de his fusiùs egimus cap. *De Renum Anatome*, *Tomo* 3. *Physico-chirurgico*, *De Renum Vulneribus*. Et hæc urina quoddam lixivium aqua, & sale salso volatili imprægnatum: sed hoc volatile salsum constat alkali, & acido, ambobus volatilibus, quæ partibus sulphureis oleosis non paucis temperantur, ut ex urinæ anatome constat. Accidit multoties, ut hoc serum urinarium non separetur à vasis lymphaticis, & in pelvim, & renes non deponatur, quia eorum munere non funguntur, vel imperfectè illud exercent, tunc serum illud in sanguinis vasa regurgitans, sanguini commiscetur, ejusque puritatem contaminat, & sanguis hoc sero contaminatus febrem excitat, quæ synochus putris à Galeno dicitur.

Signa.

Continua est ista febris, semper uniformis cum remisso calore, undoso pulsu, oris siccitate, & absque bibendi desiderio & cum corporis gravedine; his existentibus signis, si in vesicam non descendat urina, quod exploratur immisso cathetere, si nil urinæ excernatur, si nullus vesicæ tumor, nullus in pube dolor, & nulla in perinæo adsit gravitas, febrem à sero urinario in sanguinis vasis stagnante, & ipsi sanguini commisto pendere existimandum est. Non loquimur hîc de Ischuriâ spuriâ, nàm hæc nullam habet comitem febrem, & alias agnoscit causas, quas proprio capite adducemus.

Causæ Occasionales.

Febrium ex sero urinario in massâ sanguineâ stagnante causæ vel in ipso sanguine latent, vel in ductibus lymphaticis serum hoc in pelvim non secernentibus, & utrisque semper eædem sunt. In sanguine, cùm serum ità mucilaginosum est, ut ab ipso sanguine nec secerni, nec in vasorum lymphaticorum poros invasari possit. Vel quia serum cum sanguine fluens acido-austero peccat, & in ductus non transfunditur ob pororum obstructionem ab ipso acido austero genitam. Vel austera aciditas vasis lymphaticis hæret, quæ obserat, & ità constipat, ut ne gutta quidèm in pelvim transcolet, sed stagnans coagmentatur, regurgitat, sanguini commiscetur, ejusque mistionem turbat, salia confundit, & sanguinem conspurcat: fit venis, arterijsque hostile, & inimicum, ac in sanguine febris, quam synocham putrim vulgares appellant, concitatur, quæ semper uniformiter recurrit, quousque suam compleat periodum.

Prognosis.

Hoc febris genus necessariò suffocabit, si præsertim è naribus fœtidus urinæ odor emittatur, nisi vasa lymphatica sanguinis serum in pelvim transcolantia proprio muneri restituantur saltem ante septimum, nàm post septimum licèt urinam transfundant, raro infirmus liberabitur; attamen si copiosus concurrat sudor, diutiùs supervivere potest, vel minorem minatur perniciem.

Curatio.

Indicativa harum febrium curatio est, ut seri mucilago in sanguine incidatur, subtilieturque, aciditas austera in ipso sanguine immutetur, obtundatur, cicuretur, & lymphaticorum ductuum constipatio reseretur, & tandèm sanguis à salium heterogeneorum contaminatione expurgetur: curationem itáque ab hydragogis auspicamur, ea námque seri partem educunt, & reliquum tenujus reddunt, renum facultatem ad suum peragendum excitant munus, & quandóque simul urinæ calcar addunt:

℞. *Conservæ flor. Persic.* ℥iv.
exhibeantur infirmo immediatè ante prandium.

Expurgato corpore, appropriata medicamenta ea præscribimus, quæ aciditatem austeram, & salia tàm in san-

sanguine, quàm in vasis lymphaticis corrigunt, infringunt, & per urinam expellunt, ità sunt *lapides cancrorum fluviatilium, oculi lucij ptiscis, lapides percarum*, omnia testacea, & crustacea. Vel manè, & vesperi jejuno stomacho exhibe infirmo qualibet vice sequentem compositionem, ut

℞. *Salis prunellæ,*
tart. vitriolati ana ʒ. j. ß.
macis ʒ. j.
reduc in pulverem. Dosis ʒj. in conservâ violarum.

Vel

℞. *Semin. urticæ* scr. ij.
dauci scr. j.
contunde, misce, & propina in vino albo.

Vel

℞. *Semin. apij sylvestr.*
milij solis,
cynosbat. ana ʒ. ij.
contunde, misce, & exhibe ʒ. j. pro dosi in jure cicerum rubrorum, vel petroselini, vel decocto ononidis,

Omnia, quæ diuretica, & anti-nephritica sunt, conveniunt, & præsertim *balsamus anti-nephriticus, liquor ad urinæ retentionem, pulvis anti-nephriticus, syrupus* pro lithiasi in nostrâ Mantissâ descripti. Itèm quæ volatilia, ut *sal tartari volatile, spiritus salis ammoniaci salinus, spiritus tartari &c.*

Si his adhibitis medicamentis, urina non reddatur, pubis regio cæpis sub cineribus coctis numero ij. oleo scorpionis subactis calidè foveatur, ut urina proritetur: quòd si urinę proventus non eveniat, ad hoc aliud tanquàm ad extremum recurre:

℞. *Croci or.* ʒ. ij.
ponantur in pupatellâ, ferveant per dimedium horæ quadrantem in vase vitreo clauso cum.
vini albi ℔. ß.
℞. *Hujus vini* ℥. j.
quam infirmo exhibe bis in die.

His, alijsque incassùm adhibitis medicamentis, & omni spe salutis ademptâ, tanquàm ad sacram anchoram ad diaphoretica, & sudorifica confugimus, quia hæc serum crassum subtiliant, & salia heterogenea turbata per pororum hiatum unà eliminant, etenim idem serum urinæ, & sudoris materia est; æstate námque ubi diaphoresis, vel sudor magis augetur, urinam parciùs, hyeme verò ob utriusque diminutionem, affatim transcolari experimur.

Unum tandém advertendum volumus, ut æger strictam servet diætam, & parciùs, vel nullatenùs bibat, ne aucto seri cumulo, malum pejoretur absque ullâ salutis spe.

CAPUT XXXIV.

De Curatione febrium, quæ ex liquore felleo fermentescente suscitantur.

Liquor felleus sive in vesicâ felleâ, sive in vasis bilarijs hepatis excrementum non est, ut vulgares perperàm opinantur, sed ibi à naturâ producitur, ut ad diversos deserviat usus, quos fusiùs in nostrâ *Trutinâ Medicâ l.3. de Ictero; & in Trutinâ Chirurgico-Physicâ cap. de hepatis Anatome* retulimus, ubi de ejus generatione, & usu quamplurima notatu non indigna adnotavimus. Liquor iste vehementissimos continet spiritus, qui facillimè moventur, & febrem,

quam Tertianam vocamus, progignunt.

Signa.

Juvenis vehementis naturæ si æstivo tempore intempestivè se exercuerit, multum vini, vel aquæ potaverit, aliaque in cibis errata commiserit, febrem tertianam illi imminere judicare poteris, cùm extrema refrigerantur, vehementi totum corpus concutitur frigore, dentes quatiunt, pulsus contrahuntur, capitis dolor accidit, sitis excruciat, principium accessionis tertianæ febris jàm esse judicabis; adveniet deinde calor quandóque pro corporis constitutione diversus, nunc vehemens, nunc remissior, modò longior, modò brevior cum varijs anxietatibus, siti intensâ, vomitu bilioso, urinâ croceâ, quæ omnia 24. horarum spatio non solùm remittuntur, sed omninò cessant; jàm tertianâ laborare febre infirmum pronunciabis: nàm post 24. horas, quas omninò quietas infirmus habebit, secunda insurget accessio eadem symptomata proferens, & sic deinceps de tertio in tertium procedet febris, quæ tertianæ exquisitæ nomine indigitatur, vulgò tertiana simplex appellatur, nàm duplex datur tertiana, in qua paroxysmi singulis diebus recurrunt, quandóque in tertiana duplici duo paroxysmi eâdem die apparent, alterâ die remanente liberâ, quam nonnulli duas appellant tertianas, & à tertianâ duplici distingunt, quæ distinctio nullius est ferè momenti.

Infestat in tertianâ utplurimùm amarorum humorum vomitus, hic oritur ex effervescente humore felleo in ventriculum regurgitante, eumque spasmodicâ vellicatione ad vomitum irritante, undè tertianarij fellis effluvio succum alimentitium amarescentem vomere coguntur, quem perperàm vulgares febris causam putant, cùm potiùs sit effectus.

Associatur huic febri oris amarities, hæc vel è sero ob effluvium felleum amarescente per glandulas salivales, vel è stomacho fellei liquoris halitu ad fauces delato provenit, & hinc ad linguam, undè gustûs organum ità amarore inficit, ut febrientes cibum, potum, & ipsum saccharum tanquàm amaritie imbutum falsò imaginantur, & non aliter ac amarum respuunt.

Hanc febrem tùm capitis, tùm lumborum dolor comitatur, quia in hujus calore arteriarum pori valdè explicantur, & particulæ salinæ, & sulphureæ scindentes, & pungentes per illos expressæ nunc in lumborum regionem deponuntur, nunc ad caput deferuntur, & ob aculeata, & scindentia corpuscula pungunt, convellunt, crispant horum partes, & sensim dolores producunt.

Sitis intensa tanquàm hujus febris ordinarius comes ortum ducit à salinis, & sulphureis corpusculis amaris exaltatis, & in ventriculum, ejusque orificium, œsophagum, laryngem, & linguam delatis.

In febre tertianâ totum corpus ingenti concutitur horrore, & frigore, quod à materiæ nitro-sulphureæ acrimoniâ concitatur, quæ dùm à vesicâ felleâ, & vasis cholidochis diffunditur, ventriculum, intestina, abdomen, cæterasque nervosas primò vellicat partes, deindè totum corpus suo

motu

motû spasmodico quatit.

Urina ob insignem salis, & sulphuris suci felleci rapidum motum croceo saturatur colore; ob alios succos, corpuscula à renibus segregata, ac terrestres moleculas, quas secum rapit, redditur turbida.

Hac febre laborantes de dolore sub hypochondrio dextro queruntur, quia bilarij ductus ibi intestino duodeno infiguntur, & hinc febrientes ob sal acre oleosum de æstu, & ardore in abdomine conqueruntur. A depravatâ succorum fermentatione sæpesæpiùs flatus excitantur, & ex his subsistentibus præcordiorum anxietates commoventur, & si unà stomachus afficiatur, & infletur, difficilis respiratio, ingentes angustiæ, & dolores sub costis nothis suscitantur. Difficilis respiratio quandòque à sanguinis effervescentiâ, eoque in pulmones stagnante, & ebulliente ortum ducit. A sale oleoso acri volatili rapidiùs in sanguine moto spirituum animalium perturbatio provenit, & hinc partinaces vigiliæ, & si hoc sal Minervæ arcem petat, ibique exaltetur, ut facile ex urinis est conjicere, deliria febrientes sollicitant.

Solet aliquandò febris tertiana non adeò vehementia præseferre symptomata, & prolixiorem suæ declinationis terminum habere ob concitantis eam liquoris fellei lentorem, & viscidita tem, & hujusmodi tertianam spuriam, seu notham appellare solent, ex eo quia septem accessionibus terminari non evenit, ut exquisita tertiana.

Causæ Occasionales.

Duplicis generis ternianæ febris causam accusant *Galeni* mancipia, intrinsecam, & extrinsecam; intrinseca est calidum, & siccum hepatis temperamentum, ejusdem succi biliosi suppressa aliqua evacuatio, qualis nonnullis per vomitum præsertim fieri solet; extrinseca est aër calidus, & siccus, motus citati, labores nimij, iræ, inediæ, vigiliæ, calidus, & siccus victus, ac omnia, quæ humorem biliosum progignere, & coacervare possunt. Verùm errant male feriati humoristæ cum eorum Antesignano Galeno; magnum namque inter bilem, & liquorem felleum intercedit discrimen, & estò synonyma esse credant, & incautis succum felleum pro bile, & contra venditent, quid pro quo accipiunt.

Tertianæ febris causæ sunt omnia illa, quæ liquorem felleum plus justo augere, agitare, vel in fermentationem adigere possunt, ità sunt calidior aëris constitutio, validi motus, exercitia immoderata, improbi labores, productę vigilię, curę graves, longę inedię, iræ excandescentiæ, crapulæ, ciborum calidorum usus, & aromatum, vinorum generosorum potationes, &c. Itèm dulcia non tàm augent, quàm turbant liquorem felleum, & vitiosam cum ipso effervescentiam excitant, undè vulgò dulcia bilescere fertur. Liquor iste felleus constat ex particulis ità spirituosis, & volatilibus, nempè sale volatili oleoso, ut faciliter moveatur, qui si fermentationis motum concipiat, totam massam in vehementem concitat effervescentiam; undè ex vehementi im-

petu in hepar ipsum regurgitare, tùm in intestinum duodenum, & ventriculum erumpere evenit: vasa ergò hepatica, intestinum, & ventriculus cùm fermentantis bilis impetum tolerare non possint, in motûs depravationem adiguntur, & illam pariunt febrem, quæ de tertio in tertium per accessiones recurrit.

Prognosis.

Febris tertiana intermittens omnium censenda est brevissima, & tutissima, ut habetur *sect.* 4. *aph. Febres quocunque modo intermiserint, periculum abesse significant.* Et *aph.* 59. *ejusdem sect. Tertianæ exquisitæ septem circuitibus ad summum judicantur.* Imò vulgares hanc febrem, etiam notham febrientibus salutares præbere suppetias credunt, ut potè qua sanguis depuratur, non minus ac multa vina generosa, quæ aliquoties fermentando, generosiora evadunt, hinc illis hæc febris sanguipurgium dicitur, cùm per hanc sanguis quasi depuratur. Cæterùm in magno versantur errore; hæc námque febris, in eorum sententiâ, potiùs sanguinem conspurcat, quàm purgat, & quandòque obstructiones, aliaque post se relinquit incommoda. Prætereà si vina generosa primâ vice fermentant, non generosa evadunt, sed in acerrima transeunt aceta, ut experientiâ constat. Febris itáque tertiana tùm exquisita, cùm notha per se periculo vacat, sicut quælibet febris, quæ intermittit; succumbere enim natura non potest, ubi per intervalla ipsa suorum motuum libertatem acquirit: Verùm hæc doctrina sub duplici conditione intelligenda est, prima scilicèt, ut febris ad exactam, & completam deveniat intermittentiam, adeò ut in pulsibus nulla præcedentis febris supersint indicia; altera, ut paroxysmus ipsius semper cum sudore per totum corpus erumpente terminetur, nàm si hæ duæ conditiones, vel saltem ex ipsis unica desit, non omninò fidendum. Multa febri tertianæ supervenire possunt, quæ vitæ periculum inferunt, licèt febris ex se periculosa non sit; ac propterea est advertendum, quòd siquis specificum obtinuerit remedium pro tertianæ curatione, expectare non debet, ut tertiana sponte cesset, quia faciliter ob ægri errores degenerare potest, neque conveniens est nisi post quartam accessionem aggredi, postquàm quodammodò natura humoris qualitatem, & quantitatem domuit. Non raro febris tertiana ex unâ fit duplex, ex exquisitâ fit notha, vel ex intermittente in continuam, & ex benignâ in mali moris febrem degenerat. Multoties dantur tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ estò evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen non raro de medio tollunt.

Icterus, vel alvi fluxus tertianæ febri superveniens eam solvit, materiâ jàm concoctâ. Et hæc est unica via compendiaria, qua hujusmodi febres perfectè judicantur, cùm enim illarum focus in cistide felleâ, vel hepate, intestino duodeno, vel mesenterio, alijsque partibus primæ regionis contineatur: etiam si qua singulis accessionibus effertur exhalatio, in corporis habitum irrumpens, vel sudoribus, vel insensili transpiratione,

ctione, vel papulis expurgetur: manet tamen crassamentum, quod nisi naturæ beneficio, vel medicamentorum ope per alvum expurgetur, aut febris diuturnæ, aut obstructionum, aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet. Tertiana laborantibus si pustulæ, aut ulcera in labijs, & naribus erumpant, febris finem præsagire potest medicus; est enim veluti quædam crisis, quæ ad illas partes fit, verùm quandóque cum labijs ulcerosis pertinaciter insistit.

Ordinariò hæc febris intra septém, vel decem periodos cessare solet, & hîc notandum est semper præstare in tertianis, ut paroxysmi postponantur, quam anticipent, & causa quidém facilis est, nàm ubi paroxysmi seriùs adveniunt, signum est vel fermentum febrile diminui, vel saltem tardiùs è suo foco moveri, quod utrumque in morbis bonum est signum, pręsertim in febribus: si anticipet, diutiùs produci certum est, & si ulteriùs serpit febris, tunc difficilior est curatu, & notha, atque extensa nominatur ob longitudinem, quam habet, ità ut si autumno incœperit, ad vernum usque tempus producitur, proptereà semper de eâ dubitandum, cùm faciliùs in continuam faciat transitum, quæ si non adeò diuturna sit, periculosa tamen est censenda, licèt nunc minùs secundum quod modò majora, modò minora secum associet symptomata, verùm si diù perseveret, in hepatis tumorem, cachexiam, hydropem, & cætera facile deducet.

Curatio.

Febris tertianæ curatio desumenda est ex sex rebus nonnaturalibus dictis, quarum usus rectè administratus, comite naturâ, febrem curat, & primò se nobis offert

Aër, qui temperatus, serenus, & purus esse debet, ne febris calorem intendat. Cibus sit refrigerans, & humectans, quia in Galenistarum opinamento bilis est humor aridissimus, & calidissimus, quam ignis elemento correspondere fatentur, ideóque vitentur alimenta calida, fumo indurata, aromatica, salita, mellita, & dulcia. *Cibus* sit moderatè capiendus, quantitas sit, ut benè concoqui possit, attamen non in ipso paroxysmo; natura enim tunc cibi coctione avocatur ab humorum febriferorum coctione, sed assumi debet quinque, vel sex horis ante paroxysmum. Addimus & nos in accessione tetro halitu totum corpus perfundi, ac proptereà cibum recèns assumptum labefectari, maximâ ex parte corrumpi, & in occasionalem febris causam transire; eapropter tùm in tertianâ, tùm in alijs febribus intermittentibus æger ante paroxysmum, nec in ipso neque cibum, neque potum capiat, nec somno succumbat. *Potus* sit ex aquâ acidulatâ sulphuris oleo, spiritu vitrioli, vel salis, vel utatur æger *tincturâ rosarum, vel violarum, ribium, limonum vel succo citri.* Vinum prorsùs exulet, donec febrilis coquatur materia, at ubi concoqui incœperit, dandum est paucum, tenue, & aquosum. *Quies* magis confert, quàm motus. *Vigilia* maximoperè nocet, ideóque somnus conciliari debet medicamentis opiatis suo febrifugo maritatis, vel emulsione nostrâ somniferâ, vel

amyg-

amygdalatis, vel seminum melonum, papaverum, & lactucæ emulsionibus. *Alvus* stictica clysteribus, vel glandibus proritetur. *Animi passiones* & præsertim iræ, excandescentiæ, & mœror fugiantur, & animus hilaritate fruatur.

Pro febris tertianæ curatione ea usurpamus medicamenta, quæ fellei liquoris acre sal volatile oleosum temperant, invertunt, leniunt, & ità sanè disponunt, ut faciliùs, priusquàm ad specifica deveniatur, deturbetur. Felleus humor austeris, ut *omphacij*, *berberum*, *limonum*, & *granatorum succo* mirificè temperatur. Acida, ut *spiritus vitrioli*, *sulphuris*, *salis dulcificati*, *spiritus vitrioli Philosophicus*, *vel salis ammoniaci n. d.* in *Pyrotechniâ*, fellei liquoris acrimoniam potenter infringunt, verùm diluuntur in aquis appropriatis, vel sero lactis ad gratissimam aciditatem, vel fiunt ex his tincturæ, ut *absynthij n. d. rosarum rubrarum*, *violarum*, *boraginis &c.* vel syrupis admisceri possunt, ut

℞. *Syr. de succ. Viol.* ℥ß.
aquæ card. sancti ℥iv.
spiritûs vitrioli, vel sulph. q. s.
ad gratiss. aciditatem m.

Ejusdem fellis turgentiam liniunt, & corrigunt emulsiones ex oleosis seminibus paratæ, &

℞. *Sem. melon.* ℥j.
f. emulsio in aquæ card. ben. ℥iv.
syr. de nymphæâ ℥jß. m.

Salia vegetabilium fixa per incinerationem parata non solùm humoris fellei effervescentiam compescunt, sed tertianam tollunt, ità sunt *sal absynthii*, *cardui benedicti*, *centaurij minoris &c.* imò his si adjungantur *antimonium diaphoreticum*, *vel oculi cancrorum præparati*, raro fallunt, ut

℞. *Salis absynth. fixi,*
ocul. cancr. præp. ana ʒß.
stibij diaphoretici ℈ß. m.
& in aquæ cardui benedicti s. q. exhibe.

Succus deindè felleus ità temperatus promptiùs volatilitate suâ per superiora eliminatur, si præsertim æger sit nauseabundus cum oris amaritie, & ad vomitum facilis, tunc bilem dictam ad stomachum repere, ibique turgere, sursùm affectare viam, & exitum quærere manifestum est argumentum: sic ventriculus ab acris salis volatilis oleosi scorijs expiatur, prima coctio faciliùs peragitur, & febrilis paroxysmus imminuitur, & quandóque tollitur. Undè relictis dejectivis, ad vomitum cientia in tertianæ curatione confugiendum est.

Pro specifico emetico in tertianis commendant vulgares medici *Vitriolum album*, ut

℞. *Vitrioli alb. à* ℈j. *ad* ʒß.
fiat pulvis,

quem in jusculo propinant, vel in alicujus conservæ, *ut boraginis*, *violarum*, *vel rosarum* cochleare exhibent cum jusculi superpotatione. Sed nos tale vomitivum repudiamus, quia strangulanti indole, & exulcerante potitur, & aliquid subindè, quod in totum ventriculum destruit, remanet. Ea itáque conducunt emetica, quæ blandiori prædita sunt energiâ, ità est *decoctum ex foliis asari in aquâ cardui benedicti factum*, vel *decocti nicotianæ uncia dimidia*. Itèm *tartarus emeticus Mynsicht à* gr. IV. *ad* vj. Sed omnibus emeticis palmam præripit in blanditie nostrum *Hippocras*

cras emeticum ad cohleare unum, ut nobiſcum plures pluries experti ſunt. Unum tantùm notamus vomitoria ex antimonio parata, ut *aquam benedictam Rulandi, crocum metallorum, vitrum antimonij hyacinthinum, infuſionem reguli antimonij, flores antimonij, mercurium vitæ*, & alia ex antimonio petita, ſtabulantem in primis vijs materiam feliciter exturbare: Verùm hæc ſicut ſolertem ſpagyricum, ità peritum, qui ea exhibeat, medicum requirunt, aliter ſunt velut culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furioſi, ut multa paſſim funeſta obſervantur exempla, ideóque in naturis debilioribus obſervatis omnibus legibus, quas in propinandis vomitorijs recenſuimus, exhibenda cenſemus. Blandiora itáque emetica (eſtò in paroxyſmo non facile aliquid præbendum) ità neceſſitate urgente, in ipſo paroxyſmo exhibemus, quia tunc bilis dicta ventriculum repit, undè & in acceſſionis initio anguſtia, & dolores circa præcordia ſentiuntur, & ægri quandóque lipothymiâ corripiuntur, ac proindè tunc vomitoria exhibere licet: eapropter non ſolùm anxietates illæ tolluntur, verùm etiam paroxyſmus imminuitur, & interdùm febris aufertur.

Si verò bilis dicta ad inferiora vergat, quò vergit, eò ducere oportet, eodem modo per inteſtinorum excretionem deturbetur neceſſe eſt, & tùm præcipuè quatenùs bilem è duodeno, meatu cholidocho, & ipſo fellis folliculo turgeſcentem exprimendo evacuat medicamentum purgans, & hæc quidèm evacuatio ſponte quandóque contingere ſolet in tertianis exquiſitis, & exquiſitè judicantur: ex torminibus autem, & anxietatibus imum ſollicitantibus ventrem cognoſcitur medicamentum catharticum requiri, & hæc eſt via commodior; natura enim ipſa viam hanc per inteſtina ad excrementorum excretionem ſibi ſtravit, imò à corpore univerſo ad inteſtina commodior, & magis uſitata eſt. Medicamentum purgans intermiſſionis die exhiberi debet, idque matutinis horis, ut vulgò fieri ſolet, dummodò intermiſſio in eas incidat horas, & non die paroxyſmi, quia tunc eſt afflicta natura, & afflictæ non eſt addenda afflictio. Inſuper medicamentum purgans à circumferentiâ ad centrum trahere dicunt, & natura in paroxyſmo à centro ad circumferentiam exturbat, & ità duo inſtituerentur motus, unus alteri contrarius, quos non ſine damno tolerare poſſet. Prætereà ſi natura die paroxyſmi per ſudorem evacuationem moliri velit, ſudor per medicamentum purgans magno cum detrimento inhiberetur. Vel ſi natura purgationem per alvum inſtitueret, & medicus eodem die purgans exhiberet medicamentum, metuendum, nè ex utroque motu immoderata ſuccederet evacuatio magno cum ægri detrimento. Intermiſſionis itáque die exhibendum eſt medicamentum purgans: Cæterùm hæc medicamenta blandiora eſſe oportet, & à diagrydiatis, antimoniatis, cæteriſque pharmacis, quæ vehementer ſolvunt ventrem, omninò cavendum, nàm hæc exhibere eſt ſulphur igni addere, & febrē in duplicem, vel continuam, vel alterius moris reddere, ac proindè levioribus acquieſcere licet, & quæ bilem dictam evacuare apta ſunt, ità eſt

Manna potabilis n. d. extractum rhabarbari, vel *ejus infusio cum decocto sennæ*, vel *cassia in* bolum redacta, ut

℞. *Cass. recens extract. per setam* ℥. ij.
rhabarbari opt. ʒ. j.
m. & cum sacch. f. bolus.

Vel *syr. rosar. solut. de Cichor. Nicolai, diaprunum lenitivum*, & ex his potio in hunc modum parari potest:

℞. *Fol. sen. or.*
tart. vin. alb. ana ℥. j.
rhabarbari opt. ʒ. j.
pulpæ tamarind. ℥. ß.
f. decoct in aqua fumar.
& in suff. q. diss.
syr. de cichor. Nic.
ros. solut. ana ℥. iij.
diapr. lenit. ℥. ß.
m. f. p.

Vel *cons. ros. pers.* vel *flor. pers.* vel *earum expressionis* exhiberi possunt.

Alij non intermissionis die medicamentum purgans, sed instante paroxysmo propinandum esse censent, his suasi rationibus: Natura utiliter paroxysmi die evacuationes molitur, ac eodem ferè die semper crisin instituit: itáque cùm medicus sit naturæ minister, eam æmulari debet, & quidèm jure, nàm tunc humores moventur, & agitantur, ac natura tùm humorum motu, tùm onere irritata facilius evacuationem adjuvabit: & reverà tali curandi methodo plures longissimis febribus laborantes multò citiùs quàm aliàs ereptos observavimus.

Cæterùm quæ suprà adduximus, facilè hanc dirimunt litem; si enim materia, instante paroxysmo, ad ventriculum repat, in ipsâ accessione vomitorium præbendum, sed lene, ut diximus; si verò ad inferiora inclinet loca, die paroxysmi lenem purgationem instituere oportet, præsertim si multa humorum congeries in primis stagnet vijs, ità ut ante initium purgationis motus sit absolutus.

In debilibus, & delicatulis remedia podicis, scilicèt clysteres conducere inquiunt vulgares in principio, & fine paroxysmi, & felici cum eventu in praxi experiuntur, quia non dubium est, quin materia quædam separata, & ad intestina detrusa per clysteres educatur, & hinc paroxysmus imminuitur.

Evacuatâ alvo, inter se rixantur *Galeni* discipuli, an venæ sectio in tertianâ simplici conducat? Et rixandi ansam è magistro *Galeno. 1. ad Glauc. cap. 9.* desumunt, ubi in tertianæ exquisitæ curatione nullam de venæ sectione mentionem facit, cùm tamen in curatione tertianæ nothæ posteà ejus meminerit. Eapropter in maximâ animi afflictione versantes, in *Galeni* mentem interpretando insudant, & varias adducunt causas. Undè aliqui *Galeni* authoritate innixi, venæ sectionem in tertianâ intermittente omittendam arbitrantur, quia ipse non dixit. Alij verò, qui eam admittunt, varias afferunt conjecturas, cur *Galenus* de venæ sectione mentionem non fecerit. Nonnulli putant eum venæ sectionem omisisse, quòd eam, tanquàm quiddam clarum, & extra omne dubium præsupposuerit, vel brevitatis studio omiserit; quod tamen vix locum habet, cùm adeò clarum non sit, à quo indicetur venæ sectio in hac febre tertianâ exquisitâ, & posteà in tertianâ nothâ ejus mentionem fecerit, neque necessaria præsi-

ſidia brevitatis gratiâ omittenda ſunt. Alij cenſent, ideò eum omiſiſſe, quòd in febre id, quod maximè ad venæ ſectionem deſideratur, non adſit, virium ſcilicèt robur. In tertianâ enim exquiſitâ omnia, ætas, anni tempus, regio, temperamentum, ad calidum, & ſiccum vergunt, & proindè tale corpus viribus valentibus eſſe non poteſt.

Iſti medici vulgares, capita cucurbitina, *Galeni* doctrinam tanquàm ex tripode, imò ex quadrupede dictatam venerantur, de umbrâ aſini, & lanâ caprinâ rixantur. Cæterùm nos juxta noſtra principia in tertianâ exquiſitâ nullo modo venæ ſectionem eſſe neceſſariam dicimus, & præcipuè cùm aliquot mille abſque venæ ſectione eſſe ſanatos conſtet, præſertim his in noſtris regionibus, & cùm experientiâ quotidianâ pateat illos, qui frequentiùs educi ſibi ſanguinem patiuntur, ſatis proclives ad febres fieri, & porrò nos doceat, quòd febris tertiana ſimplex per venæ ſectionem in duplicem mutatur, vel ſaltem producitur, nec venæ ſectio quò ad primas vias aliquid auxilij afferre poteſt, imò ſanguis ex vulgarium opinamento cùm ſit frænum bilis, iſto deſtituta fræno effrænatè defertur.

His ritè peractis, ad febrifuga, ut febris omninò exſtinguatur, recurrendum eſt medicamenta, quæ non præſente febre, ſed dùm inſtat ante paroxyſmum exhibeantur, imò unâ, vel duabus horis ante, & repetantur, & ſæpiùs in duobus, tribus vel quatuor paroxyſmis, licet non redierint ſuo tempore, ut ſic junctis viribus cum naturâ operentur, & aliquæ ſeminij febrilis particulæ ſopitæ perfectè exſtinguuntur.

Helmontius ad febres intermittentes *ſalia volatilia ex plantis cephalicis, ut ſampſuco, ſalviâ, betonicâ, rore marino &c.* commendat. *Anti febrile Crollij* nos felici cum ſucceſſu uſurpamus, cujus deſcriptio eſt:

℞ *Spiritûs Vitrioli* ℈. j.
Salis abſynth. ʒ. ß.
aquæ cichor. ℥. ij. *m.*

Propinatur inſtante paroxyſmo, & ad febris exſtinctionem reiterari debet. *Antimonium diaphoretium* eſt inſigne anti-febrile, non niſi quartâ febris tranſactâ die, & præſertim ſi in declinatione ſudor effluat, tunc diaphoretica præcipitantibus, vel ſudorifera ſociata feliciſſimè febris ſeminio ſupremam imponunt manum; hæc enim, alkalia cùm ſint, febrile fermentum præcipitant, effervescentiam exſtinguunt, & febrem tollunt.

Omnia amara fellei liquoris acre ſal volatile oleoſum invertunt, obtundunt, corrigunt, ejuſque fermentationem inhibent, & ad naturalem reducunt temperiem: amara itáque in hac febre ſunt veluti anti-febrilia, ac proindè nos plures à febribus intermittentibus ſolo *electuarij hieræ picræ* uſu eripuimus. Hac etiam ratione *abſynthium*, quia amarum eſt, ejus ſuccus condenſatus ad ʒ. j. aſſumitur in vino horâ unâ ante paroxyſmum, vel ejus extractum in formâ pilulari, & idem dicimus de *carduo ſancto*. Sed *Centaurium minus* in febribus intermittentibus inſigne eſt febrifugum; eſt enim amaritie amarius, undè fel terræ vocatur, & inter vegetabilia totum anti-febrile nominare meruit: eapropter herbæ, & florum in formâ pulveris ʒ. j. in hauſtu vini propinatur, vel ejus extractum

in pilulari formâ. Hæc vegetabilia superat *Gentianæ radix* in fugandis febribus intermittentibus; pulverisata enim à 3ß. ad 3j. in vehiculo appropriato, ante febris invasionem, repetito usu, elicito sudore, febres fugat. Rustici ejus succum inspissatum contra febres intermittentes assumunt felici cum successu. Recentiores ex gentianâ extractum febrifugum cum spiritu vini conficiunt, quod aliis commiscent, & pilulas formant antifebriles, ut

℞ *Extract. gentianæ, centaur. min. absynthij ana* 3ß. *m. f. pilul.* IX. *& deaurentur.*

Dosis pilul. iij. horâ unâ ante febris accessionem assumendæ.

Egregium febrifugum, & magis modernum est, *Cortex Peruvianus*, vulgò dictus *China Chinæ* saporis amarissimi, quem Hispani *Palos de calentura* appellant, qui primùm expertus est contra febres intermittentes quascumque, etiam chronicas. Adhibetur in tertianâ unâ, vel duabus horis ante paroxysmum, & infunditur in vino albo generoso ad 3j. vel ij. vel formari possunt pilulæ: sed de hoc cortice, alijsque febrifugis fusiùs in quartanæ curatione egimus. Verumenimverò hic cortex ob mercatorum fraudem facilè adulteratur, & vix legitimus reperitur, ideóque *gentianæ radix*, quia insigne febrifugum est, *corticis Peruviani* loco adhibeatur hortamur.

Hæc febrifuga operantur præcipitando fermenta febrilia, & effervescentias mitigando febriles. Vulgares medici primò purgant, deindè febrifuga propinant, & pòst rursùs purgant: sed perperàm faciunt, nàm *frustrà fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora*. Aliqui primò purgant, & postmodùm febrifuga exhibent: cæterùm malè operantur, nàm in his febribus relinquuntur aliquæ particulæ fermentabiles sopitæ, & non totaliter præcipitatæ, quæ postmodùm vires ex levi aliquâ occasione assumunt, & recidivam faciunt. Nos verò évacuatâ fellei liquoris saburrâ per vomitum ad specifica devenimus, sed ubi vomitui non est locus, ad quæ succum felleum invertunt, & obtundunt medicamenta, & deindè frebrifuga confugimus. His specificis anti-febrilibus exstinctâ febre, purgamus, nàm materiam præcipitatam purgante exterminamus, & sic recidivam vitamus, quod utique non eveniret, si primò purgaremus, & deindè febrifugis febrem exstingueremus; posset enim ex his, quæ relinquuntur, febris exsuscitari, nisi reiteratò purgaremus, quod utique supervacaneum existimamus.

Allatis specificis non solùm tertiana, & quartana citò, tutò, & jucundè curantur; sed febres omnes, quæ ab extremorum refrigeratione accessionum initium habent, licèt ad perfectam infebricitationem non devenerint, profligantur. Discite nunc Tyrones, & vos patres barbati, *Galeni* procuratores, quàm falsa sit humorum quaternarij doctrina, cùm unum, idemque remedium quotidianam, tertianam, & quartanam infallibiliter curet, quas ab humoribus inter se contrarijs pendere mendaciter sectariorum medicorum armenta fatentur: Huiusmodi remedia si cognovisset *Galenus*, quia Vir erat ingenuus, certè libros suos Vulcano consecrasset.

CAPUT ULTIMUM.

De Curatione febrium, quæ ab aquâ Pericardii ortum habent.

AQua in pericardio ficut quotidiè cordis calore abſumitur, ità perenniter reproducitur, neceſſaria erat hęc, ut cordis æſtum temperaret, extrinſecùs humectaret, nimiam ſiccitatem inhiberet, ejus motum lubricaret, & ut cor innatando minùs grave fieret, & in nullam impingeret partem: ità hæc aqua cordi eſt neceſſaria, ſicut quælibet alia piſci, & ſicut piſcis extra aquam vivere nequit, ità aquâ pericardii diminutum tabem, & tali liquore privatum, mali moris febrem inducit, de qua nunc agimus. Putârunt nonnulli *Galeni* diſcipuli majorem iſtius liquoris copiam cordis palpitationem facere: Cæterùm autopſiâ comprobatum eſt omnes, quorum poſt mortem pericardium majori hujus liquoris copiâ confertum fuit inventum (eſtò morboſi viverent) in nullam cordis palpitationem incurriſſe, ſed tantùm, dùm vivebant, pulſum languidum, & rariorem habuiſſe. Neque ab iſtius liquoris copiâ tanta pericardij anguſtia fieri poteſt, ut cor in eo ſe movere nequeat, & hinc palpitet, ſed contrà magis dilatatur, & laxatur, undè faciliùs in eo multò movetur.

Signa.

In hac febre vires languent, pulſus ſunt inæquales, & intermittentes, æger frequentibus animi defectibus, & lipothymiis corripitur, faciliter in delirium incidit, & ſpirandi difficultate laborat.

Cauſa.

Aqua Pericardij à vehementiſſimis animi perturbationibus, & quandoque à tali veneno, quod tacemus, in ſuo ſtatu naturali immutatur, & ſuos immittendo halitus, cor verſus abſumitur, & ipſum vehementer lædunt, illius motum depravant, & febrem in eo accendunt continuam, puſillam, uniformem, mali moris, & frequentibus animi deliquijs comitatam.

Prognoſis.

Talis febris curatio difficillima eſt, & rarò ab hac eripiuntur ęgroti, quippè remedijs in pericardium undequaque præcluſus eſt aditus, tantum hoc receptũ ab *Agrippâ de Vanitate ſcientiarũ deſcriptũ multùm prodeſſe poteſt*:

℞. *Tabellionem unum, teſtes numero* vij. *adde Sacerdotem cum aquâ, & oleo benedicto, & diſpone &c.*

Curatio.

Hujuſmodi febres neque ſanguinis miſſione, neque medicamento purgante remitti poſſunt, remotis itàque his duobus magnis medicamentis à vulgaribus tàm decantatis, eſt nè derelinquendus æger in faucibus orci? minimè quidèm, ſi quæ tamen ſuppetiæ ſuppeditari poſſunt, à cardiacis tantùm petendæ ſunt, hujuſmodi erunt *Aqua perlarum, balſamus ſanguinis humani, elixir ſanitatis à nobis in Mantiſſâ deſcriptum.* Vel *Aqua cordialis, elixir cordiale, magiſterium cordiale, tinctura corallorum à Battimelli deſcripta*, attamen hæc cum liquoribus appropriatis cochleatim per brevia intervalla uſurpanda ſunt. Sed utinàm hæc optimæ notæ medicamenta, ſicut alijs cordis paſſionibus auxiliarentur, ità pericardium, cui undequaquè præcluſus eſt aditus, irreperent, ejuſque abſumptam repararent aquam! Arcem, cui interdicta eſt aqua, diù hoſti obſiſtere, & manus non dare impoſſibile judicamus.

FINIS.

INDEX
RERUM, ET MATERIARUM,
Quæ in TRACTATU DE FEBRIBUS Continentur.

Motus

FINIS.